

BALLAI KÁROLY:

A
MAGYAR
FÜGGETLENSÉGI
NYILATKOZATOK
TÖRTÉNETE

OKMÁNYOK, IRATOK, JEGYZŐKÖNYVEK ÉS
TÖRVÉNYEK

Az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozata, 1776. — A francia nemzetgyűlés nyilatkozata az ember és a polgár jogairól, 1789. — Az ónodi országgyűlés jegyzőkönyve, Ur Dózsef abrenuntatioja és Esterházy Pál nádor ellennyilatkozata, 1707. — Berzeviczy Gergely Ausztria uralma Magyarországon, 1790. — I. Ferenc József 1849 március 4-iki manifesztuma és birodalmi alkotmánya; az 1849-es országgyűlés tárgyalásai és a Függetlenségi Nyilatkozat, 1849 április 19. — IV. Károly király uralkodói jogainak megszűnése; a nemzetgyűlés jegyzőkönyvei és az 1921: 47 tc.

— 20 hasonmással. —

BUDAPEST, 1935

Kiadja: Merkantil-nyomda könyvkiadóvállalat (Havas Ödön) Hunyadi u. 43.

Merkantil nyomda, Budapest.

E L Ő S Z Ó .

A MAGYAR NEMZET függetlenségi törekvései, ennek dokumentumai, a függetlenségi nyilatkozatok alig ismeretesekek.

Történeti könyveink a múltban, érthető, de nem menthető okokból hézagosan foglalkoztak ezekkel; míg történeti kézikönyveink a függetlenségi törekvések és nyilatkozatok okai, előzményei, áldozatos küzdelmeknek ismertetése helyett csak üres évszámokat és a lehangoló következményeket tanították. Vájjon lehet-e egy népnek élő és ható nemzeti öntudata, ha nem ismeri a nemzeti öncélúságért folytatott küzdelmeket és az ezért hozott véres áldozatokat?!

A jövőben még nagyobb szükségünk van ezeknek ismeretére, mert a trianoni békekötés és a magyar nemzetgyűlés 1921-ben, bár nemi oly körülmények között és módon, amint azt elődeink gondolták és óhajtották, befejezte a nemzeti függetlenségért évszázadok óta folytatott harcot.

Megfogyva és némiképpen megtörve értük el ezt, azonban népünk kiváló képességei révén megcsökkent számban, de számottevő fizikai, erkölcsi és szellemi erőben és minőségben ismert, becsült tagjai vagyunk az európai államéletnek.

Ha a múltban lehetséges volt: elhomályosítani nemzeti öncélúságunkért folytatott évszázados erőfeszítéseinket, most fokozottabb mértékben szükségünk van mindennek ismeretére nemzeti öntudatunk, önérzetünk és az ebből fakadó erkölcsi erők elmélyítése céljából.

Ezen célt szolgálja ezen munkám, amelynek első része van olvasóm kezében. Sine ira et studio akarom feladatomat elvégezni, amit jelez e kötetben közölt adatok összessége.

E munka nagy anyaga aránytalanná tenné az egyes köteteket, ha azokba foglalnám a dokumentumokat. Azért úgy vélem, célszerűbb, ha először a főbb adatokat, naplókár^ jegyzőkönyveket, törvényeket külön közlöm, míg a további kötetekben csak ezek megtárgyalása és az egyéb kisebb tények és események s azok hatásai lesznek olvashatók.

A közölt forrásanyag megszabja munkám tartalmát. — Bevezetőül az amerikai államok függetlenségi nyilatkozatával, valamint a francia nagy forradalom alapvető nyilatkozatával, amely az ember és a polgár jogairól szól, foglalkozom.

Minthogy ezen fontos történeti okmányok magyar nyelven alig találhatóak meg, új fordításban teljes szövegben közlöm. Ezeknek hatását különösen az 1849. évi nyilatkozatban fogjuk látni.

Bizonyára feltűnik t. olvasómnak, hogy országos határozatok között Berzeviczy Gergelynek egy politikai iratát is közlöm.

Ennek oka a következő:

Az 1849. évi függetlenségi nyilatkozat szellemi előzményeit kutatva, az 1790. évi, úgynevezett reformország gyűlést tanulmányoztam s Marczali Henrik munkájában, „Az 1790—91. évi országgyűlés”-ben (1:254.) találtam utalást rövid tartalmi ismertetés után Berzeviczy Gergely e politikai iratára. Minthogy ez a dolgozat máig kéziratban hevert Berzeviczy Gergely iratai és levelei között, az író kiváló személyére és jelentőségére, valamint munkájának radikális voltára való tekintettel választottam ki, hogy a nemzet függetlenségi törekvéseinek kontinuitását vele mutassam be. Nem érdekességből, inkább jellemzésül megemlítem, hogy Berzeviczy Gergely életírója, Gaál Jenő egyébként jó munkájában*) Berzeviczynek ezt a dolgozatát meg sem említi!

A magyar nemzetgyűlés 1921-ben hozott trónfosztó törvényének előzményeiről és háttéréről alig lehet beszélni, hogy politikai vonatkozásairól szó ne essék. Ez igen belevág napjaink politikájába, de, minthogy nem politikai szempontból írom e munkát; az 1921:47. tc. politikai **vonatkozásaival csak** annyiban foglalkozom, amennyiben az elkerülhetetlen.

A nagyközönség és az ifjúság figyelmébe és jóindulatába ajánlom munkámat és kívánom — ez lesz a jutalmam — haszonnal forgassák.

Végül hálával köszönöm meg dr. Kemény Gábor régi kedves barátomnak támogatását, főként az angol, a francia és a latin szöveg fordítását és a kiadó Havas Ödön úrnak, hogy áldozatkészségével lehetővé tette, hogy a ritka és jelentős iratokat hasonmásban is bemutathatom olvasóimnak.

Budapest, 1935. évi április hó 14-én.

BALLAI KÁROLY.

*) Berzeviczy Gergely élete és művei. A M. T. Akadémia nemzetgazdasági bizottságának megbízásából írta: Gaál Jenő. — Budapest, Politzer, 1902.

I.

Az Amerikai Egyesült Államok Nyilatkozata.

Philadelphia 1776. évi július hó 4-én.

— Egy hasonmással. —

WALTER GOETZ: Propyläen Weltgeschichte (Berlin, 1931.) című munka 6. Das Zeitalter des Absolutismus 464. oldalán közölt eredeti angol szövegből fordította

dr. KEMÉNY GÁBOR.

A Nyilatkozat azon részletei, melyek csak JEFFERSON tervezetében voltak és a kongresszus fogalmazásában elmaradtak vagy változtatva lettek, világos betűkkel, zárójelben vannak nyomva.

I.

HA A TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK folyamán egy népre nézve szükségessé válik feloldani a politikai kapcsolatokat, melyek más néppel összefűzték és hogy a föld hatalmai között külön és egyenlő értékű helyet foglaljon el, amire a természet és az Alkotó törvényei feljogosítják, ilyen esetben a világ közvéleménye iránti tisztelet azt követeli, hogy tárjuk fel az okokat, melyek a szakadásra kényszerítettek.

Mi ezeket az igazságokat magától érthetőeknek tartjuk; hogy minden ember egyenlőnek van teremtve, hogy mindnyájan az Isten által bizonyos (velük született) el nem idegeníthető jogokkal vannak felruházva, ilyenek: az élet, a szabadság és a boldogságra való törekvés; hogy ezen jogok biztosítására kormányzatok alakultak az emberek között, kiknek jogos hatalma a kormányzottak beleegyezésétől ered; hogy valahányszor a kormányzati mód e célokat veszélyezteti, a népnek jogában áll azt megváltoztatni vagy megsemmisíteni s új alkotmányt teremteni, mely olyan alapelveken épül fel és olyan módon van megszervezve, mely legalkalmasabbnak látszik arra, hogy a nép biztonságát és boldogulását lehetővé tegye. Valóban a józanság azt parancsolja, hogy régen alakult kormányzatokat kicsinyes és átmeneti okok miatt nem kellene megváltoztatni és ennek megfelelően a tapasztalat is azt bizonyítja, hogy az emberiség inkább hajlandó tűrni, ameddig csak tűrhetőek. visszasságok, mintsem hogy feljogosítsák magukat arra, hogy elsöpörjék azokat a kormányzati formákat, melyeket megszoktak. Ámde, amidőn a visszaéléseknek és túlkapásoknak egész sorozata (bizonyos időtől kezdve) mindig ugyanazt a célt követve elárulja a szándékot, hogy egy népet a korlátlan zsarnokság igájába akar hajtani, akkor e népnek joga, sőt kötelessége lerázni magáról az ilyen uralmat és jövő biztonságának új támasztékairól gondoskodni. Ilyen volt e gyarmatoknak türelmes szenvedése s így kényszeríti őket a szükség az előbbi kormányzati rendszert (mellőzni) megváltoztatni. Nagybritannia jelenlegi királyának története nem más, mint (a szünet nélküli) ismételt sérelmeknek és hatalmi túl-

kapásoknak a története (s ezek közt egyetlen olyan ténykedés nem látszik, mely a többi események hasonló folyamatának ellentmond, hanem) melyek mind azt a **határozott célt szolgálják, hogy az államok között korlátlan zsarnokságot létesítsenek. Ennek bizonyítására hadd tárjuk e tényeket a megértő világ szeme elé** (s e tények igazságáért mi semmi hamisságtól be nem szennyezett becsületünkkel felelünk):

megtagadta hozzájárulását oly törvényekhez, melyek céltudatosak és a közjó érdekében szükségesek voltak:

megtiltotta kormányzóinak, hogy közvetlen és égetően fontos törvényeket érvényesítsenek, illetőleg azok hatályosságát felfüggesztette mindaddig, míg nem érkezik meg az ő hozzájárulása; és mindaddig, míg azok nem emelkedtek törvényerőre, ő teljesen elmulasztotta, hogy azokkal foglalkozzék,

elhárította más, olyan törvények érvényre juttatását, melyek széles néprétegeknek hasznára lettek volna, valahányszor a törvények nem a törvényhozó testület képviseleti jogát semmisítették meg, azt a jogot, mely rájuk nézve megbecsülhetetlen, de a zsarnokságra nézve félelmetes;

törvényhozó testületeket szokatlan, kényelmetlen és állami levéltáraiktól messze fekvő helyekre hívott el abból a célból, hogy őket kifárasssa s hatalmi túlkapásaira engedékennyé tegye;

ismételten (és állandóan) népképviselőteket oszlatott fel, mert ezek férfias szilárdsággal szembe szálltak az ő népjogok ellen irányuló támadásaival;

az ilyen felosztatások után hosszú ideig ellenszegült az új választásoknak s ezáltal a törvényhozó hatalom, mely fel nem függeszthető, a maga teljességében ismét a népre szállt vissza, miáltal az állam a külső támadások és belső megrázkódások minden veszélyének ki volt téve;

megkísérelte ezen államok lakosságának növekedését korlátozni, amennyiben az idegenek honosítására vonatkozó törvényeket megakadályozta, másokat, melyek a bevándorlást elősegítették volna, nem bocsátott ki s az új birtok szerzésének feltételeit is megnehezítette;

az igazságszolgáltatást megbénította (egyes államokban annak teljes megszüntetését is eltűrte) amennyiben megtagadta hozzájárulását olyan törvényekhez, melyek a bírói hatalmat szervezték volna;

(a mi) bíráinkat hivatalvezetésükben, fizetésük fokozatában és kifizetésében teljesen a saját önkényétől tette függökké;

(önkényes hatalommal) számos új hivatalt szervezett, a hivatalnokok egész raját küldte oda, hogy népünket elnyomja s életerejét tönkretégye;

békeidőkben állandó hadseregeket (és hadi hajókat) tartott fenn köztünk, anélkül, hogy a mi törvényhozó testületeink beleegyezését kérte volna;

arra törekedett, hogy a katonai hatalmat a polgári hatalomtól függetlenítse és ezt annak alárendelje;

másokkal együtt összebeszél, hogy minket olyan bíraskodásnak vessen alá, mely alkotmányunktól idegen s melyet törvényeink nem ismernek el, amennyiben ezen önkénykedő törvényhozás tárgyalásaihoz és nagy csapattek hozzánk való beszállásához hozzájárult;

hogy őket ál-bíraskodás által a büntetéstől megvédje gyilkosságok esetén, melyeket ők az állam lakosain elkövetnének;

hogy a mi kereskedelmünket a világ minden részétől elvágja;

hogy hozzájárulásunk nélkül adókat vessen ránk;

hogy minket számos esetben megfosszon az esküdtbírótság előnyeitől;

hogy minket a tengerre űzzön azért, hogy aztán alkalmi vétéség esetén az igazságszolgáltatás elé állítson;

hogy az angol törvényhozás szabad rendszerét egy szomszéd tartományban megszüntesse, ott önkényuralmat állítson fel s határait tágítsa mint a gyarmatokon (s államokban) való korlátlan uralom bevezetésének példáját s egyszersmind alkalmas eszközt;

hogy szabadságleveleinket elvegye, legértékesebb törvényeinket mellőzze s a mi kormányzási módunkat alapjában megváltoztassa;

hogy törvényhozásunkat felfüggeszse s önmagát velünk szemben készségesnek nyilvánítsa arra, hogy minden esetben hajlandó számunkra törvényeket adni;

az itteni uralmat semmibe sem vette (amennyiben kormányzóit visszaparancsolta és minket minden alattvalói kötelességtől felszabadítva, védelmen kívül helyzettnék nyilvánított) amennyiben ő minket védelmen kívül állónak nyilvánított s ellenünk háborút kezdett;

tengereinket kifosztotta, partjainkat elpusztította, városainkat felgyújtotta, népünket leöldöste;

most idegen zsoldosoknak (skótoknak és másoknak) nagy seregeit hajóra szállítja, hogy a halál, pusztulás, a szolgaságbevétel művét befejezze, melyet már olyan kegyetlenséggel és aljassággal kezdett meg, hogy ehhez hasonlót még a barbár korszakban sem láttunk s mely egy civilizált állam fejedelméhez teljesen méltatlan;

belső lázadást keltett közöttünk és megkísérelte, hogy határmenti területeink lakosaira rászabadítsa a legkegyetlenebb vad indiánokat, akiknek közismert hadakozási módja abban áll, hogy korra, nemre és bármily életmódra való tekintet nélkül mindenkit elpusztít;

*(polgártársainkat áruló céllal lázadásokra ingerelte azzal a csalétekkal biztatva őket, hogy kezükbe keríthetik a mi birtokainkat);

*(más) polgártársainkat, kiket a nyílt tengeren elfogtak, arra kényszerítették, hogy fegyvert fogjanak hazájuk ellen, hogy barátaik és testvéreik hóhérai legyenek vagy azoknak a keze által essenek el;

(Maga ellen az emberi természet ellen indított kegyetlen harcot, amennyiben az életnek és szabadságnak legszentebb jogait sértette meg egy távoli nép hozzátartozóiban, mely őt soha meg nem bántotta, azáltal, hogy őket elfogta s rabszolgák módjára a földgömb másik felére hurcolta vagy odaszállíttatásuk alatt nyomorult halálnak tette ki őket; ez a tengeri rablókra valló hadvezetés, mely p o g á n y népeknek is szégyenére szolgálna, Nagybritannia **k e r e s z t é n y** királyának hadvezetési módja, olyan királynak, aki elhatározta, hogy vásárt nyit, hol EMBEREKET**) fognak venni és eladni. Tiltakozási jogával nem élt, amennyiben minden törvényhozó kísérletet elnyomott, mely ezt a szégyenletes kereskedést megakadályozni vagy korlátozni akarta. És hogy a gyalázatoságoknak halmaza semmi szokatlan szint ne nélkülözzön, most a hasonló embereket hajtja, hogy ellenünk fegyvert emeljenek, hogy így szerezzék meg maguknak azt a szabadságot, melyektől ő fosztotta meg őket, amennyiben ezek azokat gyilkolják meg, akik ellen ő lázította fel azokat; így fizeti ő meg egy nép s z a b a d s a g a ellen elkövetett korábbi bűnüket olyan bűnnel, melyet ő e néppel egy másik nép é l e t e ellen elkövetett.)

ezen elnyomatásoknak mindegyik fokozatán a legalázatosabb

* A csillaggal jelzett részek a végérvényes fogalmazásban fordított sorrendben állnak.

***) Az eredeti kéziratban ilyen módon van kiemelve a pogány, a keresztény és az emberek szók.

módon kértünk segítséget, ámde a mi ismételt kéréseinkre ismételt sérelem (sérelmek) szolgáltak feleletül. Egy olyan fejedelem, kinek jellemét valamennyi ténykedése zsarnokinak bélyegzi meg, alkalmatlan arra, hogy szabad nép uralkodója legyen (olyan népé, mely szabadnak tartja magát. Az eljövendő korok alig tudják 'majd elhinni, hogy egyetlen embernek vakmerősége rövid tizenkét év alatt elég volt arra, hogy oly széles és nyilvánvaló alapot teremtsen a zsarnokság számára olyan nép felett, mely a szabadság elveiben nőtt és erősödött meg).

Azt sem mulasztottuk el, hogy brit testvéreinket óvatosságra intsük; időről-időre óvtuk őket azoktól a kísérletektől, hogy törvényhozásuk által igazságtalan módon bírói illetékességet terjesztenek ki reánk (ezekre a mi államainkra). Emlékezetükbe idéztük kivándorlásunk és itteni letelepedésünk körülményeit (s ezek közül egyetlenegyre sem lehetne ilyen igényt alapítani; kivándorlásunk és ideköltözésünk saját vérünk és vagyonunk árán következtek be anélkül, hogy Nagybritannia gazdagsága és hatalma segítettek volna; hogy eltekintve különböző kormányzási formáinktól, közös királyt ismertünk el s tartós szövetség és barátság alapjait raktuk le; de az ő parlamentjüknek való alárendeltség nem képezte a legkisebb alkotórészét sem a mi alkotmányunknak még gondolatban sem, ha a történetnek hitelt lehet adni, és) mi az ő természetes igazságérzetükre és nagylelkűségükre hivatkoztunk, sőt a közös eredetünkől következő szövetségünkre esküdtünk, hogy az ilyen hatalmi túllépéseket nem ismerjük el, mert ezek (lehetséges) elkerülhetetlenül széttépnék a mi szövetségünket, egymáshoz való viszonyainkat. S az igazságosság és vérrokonság hangja náluk is süket fülekre talált (és amikor az alkotmány szellemének megfelelően alkalom kínálkozott arra, hogy tanácskozó gyűléseikből a mi harmonikus megegyezésünk békebontóit eltávolítsák, ezek szabad választás útján újra hatalomra tettek szert. Éppen ebben az időben is megengedik vezérüknek, hogy nem csupán a mi közösségünkől való katonáinkat, de skót és idegen zsoldosokat is küldjenek át, hogy nálunk betörjenek s minket megsemmisítsenek. Ezek a tények egy már amúgy is elhaló rokonszenvnek a kegyelemdőfést adták meg és a férfias magatartás azt parancsolja nekünk, hogy érzéstelen testvéreinkkel örökre szakítsunk. Arra kell törekednünk, hogy hozzájuk fűződő előbbi szeretetünket elfeledjük s úgy tekintsük őket, mint ahogyan az emberiség többi részét is tekintjük: a háborúban ellenségeknek, a békében barátok-

nak. Együtt szabad és nagy nép lehattunk volna, de a nagy és szabad egyesülés úglátszik, méltóságukon alul van. Legyen úgy, ha úgy akarják; a boldoguláshoz és dicsőséghez vezető út előttünk is nyitva áll; rá fogunk erre az útra lépni, tőlük külön és) **bele kell tehát nyugodnunk a kényszerűségbe, mely a mi válásunkat megköveteli s úgy kell velük bánni, mint ahogy az emberiség többi részével: ellenség módjára a háborúban, barátok módjára a békében!**

Mi tehát, az Amerikai Egyesült Államok képviselői, összegyűlve az Országos Kongresszuson, a világ leghatalmasabb bíróját hívjuk fel tanúnak szándékunk igazsága mellett. Ezen gyarmatok (államok) jámbor népének nevében és tekintélyére hivatkozva (elhárítjuk és megtagadjuk az alattvalói köteleességet és alárendeltséget Nagybritannia királyaival szemben és minden mással szemben, akik erre igényt emelhetnének; mi teljességgel feloldunk minden politikai köteléket, mely eddig köztünk s Nagybritannia népe és parlamentje között fennállott s biztosítjuk és végérvényesen szabad és független államoknak nyilvánítjuk ezeket az államokat és) **ünnepélyesen közhírré tesszük és kinyilvánítjuk, hogy ezen Egyesült Gyarmatok szabad és független államok és jog szerint szabadoknak és függetleneknek is keli lenniök, hogy a brit koronával szemben minden alattvalói köteleességtől fel vannak szabadítva és minden politikai kapcsolat köztük és Nagybritannia között teljesen felbomlott és kell, hogy felbontott legyen és hogy mint szabad és független államok teljes hatalommal rendelkeznek arra, hogy háborút viseljenek, békét kössenek, szövetségeket hozzanak létre, kereskedelmi kapcsolatokat teremtsenek s minden egyéb tárgyalásokat és ügyeket intézzenek, melyeket szabad államok joggal intézhetnek. És ezen nyilatkozat megtámasztására, erősen bízva az Isteni Gondviselés védelmében, zálogul adjuk kölcsönösen életünket, javainkat és szent becsületünket.**

Not have we been wanting in attention to our British brethren, we have
warned them from time to time by their legislature to extend a juris-
-diction over these our states, we have reminded them of the circumstances of
our emigration & settlement here, no one of which could warrant so strange a
pretension: that these were effected at the expense of our own blood & treasure,
witnessed by the wealth or the strength of Great Britain, that in constituting
ourselves a separate form of government we had adopted our common law, thereby
implying a renunciation of jurisdiction over them, but that submission to their

we created: and we appealed to the ^{injustice} justice & magnanimity ^{as well as} the ^{of the} law
of our common bond to discuss these usurpations which were likely to interrupt
our correspondence & communication. They too have been deaf to the voice of justice &
of conscience. ^{What} ^{recourse} have been given them by the regular course of
their laws, if from every from their councils the disturbers of our harmony, they
have by their free election established them in power. at this very time too they
are permitting their chief magistrates to send over not only soldiers of our common
blood, but Scotch & foreign mercenaries to invade ^{the} ^{country} ^{of} ^{the} ^{colonies} these facts

are the last slabs to a growing affection, and must in our minds be
remembered as a true unfeeling brethren, we must endeavor to forget our former
love for them, and to hold them as we hold the rest of mankind enemies in war,
in peace friends, we might have been a free & a great people together, but a com-
-munion of grandeur & of freedom it seems as below their dignity, but so since they
will have it the road to ^{the} ^{glory} ^{is} ^{open} ^{to} ^{us} ^{too} we will almost ^{at} ^{once} ^{leave} ^{it} ^{on}
^{the} ^{ground} ^{of} ^{their} ^{unwillingness} ^{to} ^{share} ^{the} ^{same} ^{privileges} ^{and} ^{honors} ^{as} ^{we} ^{enjoy}
Ourselves, ^{and} ^{we} ^{will} ^{not} ^{be} ^{bound} ^{to} ^{share} ^{the} ^{same} ^{burden} ^{of} ^{their} ^{unwillingness} ^{to} ^{share} ^{the} ^{same} ^{privileges} ^{and} ^{honors} ^{as} ^{we} ^{enjoy}

We therefore the representatives of the United States of America in General Con-
-gress assembled do in the name & by authority of the good people of these united
-states do hereby declare that these colonies are and of right ought to be free & independant
-states, that all allegiance & subjection to the King of Great Britain
-shall be dissolved, and that all connections which may have been heretofore
-connected between us & the people or parliament of Great Britain, and in which
-we do unite and involve these colonies to be free and independant
-states, and that as free & independant states they shall hereafter have full power to levy
-war, conclude peace, or hold alliances, establish commerce, & to do all other
-acts and things which independant states may of right do, and for the
-support of this declaration we mutually pledge to each other our lives, our
-fortunes, & our sacred honor.

II.

A francia nemzetgyűlés ünnepélyes Nyilatkozata az ember és a polgár jogairól.

Elfogadta az alkotmányozó nemzetgyűlés 1789. évi
augusztus hó 26-án, a király jóváhagyta október 3-án
és kihirdette november 3-án.

A. AULAED et B. MIRKINE GUETZEVITCH: Les
déclarations des droits de l'homme (Bibliothèque
Politique et Économique Payot, Paris, 1929.) című
műben közölt eredeti francia szövegből fordította

dr. KEMÉNY GÁBOR.

A Nyilatkozat bevezetését s a három első cikket elfogadta
a nemzetgyűlés 1789 augusztus 20. napján tartott ülése;
a 4-ik és 9-ik törvénycikket augusztus 21-én; a 10-ik tör-
vénycikket az augusztus 23-iki ülésen; a 11—14 törvény-
cikket az augusztus 24-én tartott ülésen. Az emberi jogokra
vonatkozó 1789-ben kihirdetett Nyilatkozatot a hivatalos
adatgyűjtemény tartalmazó műből merítettük, melynek
címe: „A Nemzetgyűlés által előterjesztett s a király által
1790 február 12-ig bezárólag szentesített vagy elfogadott
határozatok Általános Gyűjteménye“, (Paris, Bondoin), a
Nemzetgyűlés nyomtatvány-kiadója, rue du Foin, Saint-
Jacques 31, 1790, in 8-o, 13—17. 1.

A FRANCIA NÉP KÉPVISELŐI nemzetgyűléssé alakulván s figyelembe véve azt, hogy az emberi jogok nem tudása, a róluk való megfélemezés vagy azoknak megvetése okai a közélet bajainak s a kormányzatok korrupciójának, elhatározták, hogy ünnepélyes Nyilatkozatban állapítják meg az ember természetes, el nem sajátítható és szent jogait abból a célból, hogy e Nyilatkozat, a társadalom tagjainak állandóan szemük előtt lévén, szünet nélkül figyelmeztesse őket jogaikra és kötelességeikre; azért, hogy a törvényhozó és végrehajtó hatalom tényei, amennyiben bármely pillanatban össze lehet azokat egyeztetni minden politikai intézmény céljával, ezáltal nagyobb tekintélyt nyerjenek; azért, hogy a polgárok felszólalásai, mivel azok a jövőben könnyen érthető és kétségsbe nem vonható elveken fognak alapulni, mindég az alkotmány fenntartására és a közjó elérésére szolgáljanak. Ettől az októl indítatva a Nemzetgyűlés a Legfőbb Lény jelenlétében és ortalma alatt érvényeseknek ismeri el és nyilvánítja az itt következő emberi és polgári jogokat:

Első cikk. Az emberek születésüknél fogva szabadok és egyenlő jogúak. A társadalmi megkülönböztetések semmi mászon nem alapulhatnak, csak a közösség érdekén.

2. — Minden politikai társulás célja az ember természetes és láthatatlan jogainak megőrzése. Ezek: a szabadságjog, tulajdonjog, a személyi biztonság és az elnyomással szemben való ellenállás joga.

3. — Minden uralomnak alapelve, lényege szerint, a nemzetben gyökerezik. Sem testület, sem egyén nem gyakorolhat olyan hatalmat, amely kifejezetten nem a nemzetből ered.

4. — A szabadság abban áll, hogy megtehessünk mindent, ami másnak nincs ártalmára; így tehát egy-egy ember természetes jogainak egyéb korlátjai nem lehetnek, mint amelyek a társadalom többi tagjainak ugyanazon jogok élvezetét biztosítják. E korlátokat csak maga a törvény határozhatja meg.

5. — A törvénynek csak azokat a ténykedéseket van joga eltüntetni, melyek a társadalomra nézve ártalmasok. Mindazt, amit a törvény el nem tilt, megakadályozni nem lehet és senkit nem lehet arra kényszeríteni, hogy azt cselekedje, amit a törvény nem ír elő.

6. — A törvény a közakaratnak a kifejezése. Minden egyes polgárnak joga van személyesen vagy képviselői révén a törvény kialakításához hozzájárulni. A törvény egy és ugyanaz mindenkivel szemben, akár véd, akár büntet. Valamennyi polgár, egyenlő lévén a törvény előtt, egyformán igényt tarthat minden méltóságra, nyilvános helyre és tisztiségre, képessége szerint s ezekre érdemein és tehetségén kívül semmi nem képesíti.

7. — Senkit nem lehet vádolni, letartóztatni vagy fogvartatani, csakis a törvény által meghatározott esetekben és a törvény által előírt formák között. Azokat, akik lázítanak ellene s önkényes rendeleteket hajtanak vagy hajtatnak végre, meg kell büntetni, ellenben minden polgár, akit a törvény értelmében idéznek meg vagy tartóztatnak le, haladéktalanul tartozik engedelmeskedni; ha ellenáll a törvénynek, bünt követ el.

8. — A törvény csak kizárólag és nyilvánvalóan szükséges büntetéseket állapíthat meg és senkit megbüntetni nem szabad másképp, mint a bűntényre kimondott s előzetesen kihirdetett és jogosan alkalmazott törvény értelmében.

9. — Minden embert ártatlannak kell tartani mindaddig, míg bűnössége be nem bizonyul, ha elfogatása elkerülhetetlennek látszik, minden túlzott szigorúságot, melyet személyének biztosítása nem tesz szükségessé, a törvény által szigorúan meg kell torolni.

10. — Senkit nem szabad véleményéért, még vallási meggyőződéséért sem háborgatni, feltéve, hogy azoknak nyilvánítása nem zavarja meg a törvény által biztosított rendet.

11. — A gondolatok és vélemények szabad nyilvánítása egyike az ember legértékesebb jogainak; minden polgár szabadon beszélhet, írhat, nyomtatványokat terjeszthet, de a törvény által meghatározott esetekben felelős érte, hogy vissza ne éljen e szabadsággal.

12. — Az ember és polgár jogainak biztonsága szükségessé tesz egy állami haderőt; e haderő tehát a közösség érdekében van megalkotva és nem szolgálhatja azoknak az egyéni érdekeit, akikre rá van bízva.

13. — A hadsereg fenntartására és a közigazgatás költségeire

az általános megadóztatás elkerülhetetlen. Ennek az összes polgárok között egyenlő mértékkel kell megoszlania vagyoni képességük arányában.

14. — A polgároknak joguk van ellenőrizni, vagy képviselőik által ellenőriztetni az általános adózás szükségét, azt szabadon jóváhagyni, annak felhasználását számonkérni, annak mértékét, alapját, fedezetét és tartamát megállapítani.

15. — A társadalomnak joga van, hogy minden nyilvános hivatalnok közigazgatási eljárását ellenőrizze.

16. — Oly társadalom, melyben a jogok biztosítása nincs megvalósítva s a hatalmak szétválasztása nincs meghatározva egyáltalában nem tekinthető alkotmányosnak.

17. — Mivel a tulajdonjog szent és sérthetetlen, attól senkit megfosztani nem lehet, ha csak azt a törvényesen megállapított közszükség nem követeli meg s akkor is csak igazságos és előzetes kártérítés mellett.

III.

Az ónodi országgyűlés és II. Articulusa.

1707 május 31—június 17.

— Tizenegy hasonmással. —

A Diarium-ot, a II. Articulus-t és a hozott törvények
befejező záradékát latinból fordította:

dr. KEMÉNY GÁBOR

Diarium Conventus Onodiensis

Quocumque sua Reuerentia Principales, Dñas no-
stris benignissimus, et occurrentibus Regni Karagani-
nibus, et multifariis necessitatibus id exigentibus, Dñam
universam Confederationem Regni Statibus ad Campum Op-
pide Onod, Cöttu Borussiae existentem, et habitum, Con-
uentum pro 16 Mensis May Anni euerentis 1707. m.
dixisset. Et quia verò ob rationes certas, et consequen-
ter periculosas Aquarum transeundarum Exundationes
Incliti à Potiori infiriores Undecim Cöttus tardius pe-
netrare potuissent, ob id Sessiones Publicas, et Propos-
itionum Declarationes in 31 May gratiosè extendisset,
quo adveniente in Januario Regni, pontificante Illmo
Dño Stephano Telekessy, Ep̄o Agricensi, dum sua Reu-
erentia Principalis cum Inclito Senatu considerare voluisset
Attactus Dñus Ep̄us assumpto Thomase J. Nuncio ló-
mikiis Seruum tuum Dñe, quia viderunt Oculi mei so-
lutare tuum, Nomine confederatorum Regni Statu-
um suam Reuerentiam excepit, et salutavit.

Tandem quippe 31 Mensis May athenemorato Scer-
nissimo Principe, veluti Praside, a lateribus autem, Heedo
quidem à Parte Cleri attactu Dño Ep̄o Agricensi, et
Illmo Dño Francisco Petes, Venerabilis Capituli Agri-
ensis Vicario et Praeposito majori, Spectabili ac Magistro
Stephano Semyci, Regni Cancellario, Illmo Comite Chy-
phano Craky, Dño J. Kalmanczay, Ladislao Benivsky, et
lo Kajaly, Stephano Soos; A Sinistro vero Illmo Dño
Nicolao Bercheny, Regni Generali, Alexandro Karoly, al-
ro Szaly, et reliquis Senatoribus Statuum Confederato-
rum, tardiozem Cöttuum Comparitionem dolenti Anno
Exprobravit, provocando semet ad Leges Regni super
contumaciter semet absentantes, quo in Passu Passu quoz
ex Parte Nobilium flor³ 400 ex Parte vero Magnatum
et Praetorum 800 flor³ admissa esset.

Gratulescente Die 1° Junij, redintegratopè Effione,
Redone sua Reuerentia Statu et Ordines revalutarit, Ger-
manica Penis in Spuzium tractandi Animum, et in omnibus
nil, nisi Fraudis, et Doli Inventionem declaravit, deinde
Modalitatem exolvende Militis, Admoveni per Statu
et Ordines Expostulavit, uti hac ex Scripto Sub A.A.
per Dñum Vabsánstky publicè perlecto clarus patet,
Item mediarie alio Scripto Sub B.B. Inventionem Mi-
lita

litia, Exercitationis passibilis, Legalem, et Tempores
Dierum, atque Praerogativam ~~Indulgentiam~~ Remonstrati-
vit, et Regnicolis haec omnia ad Ruminandum deman-
davit, ad cuius exactiorem Considerationem sibi Re-
gnicola Tempus Sufficiens indulgeri Efflagitassent.

Die porro 2° veluti Festo incidente, repetita Scri-
pta Liberis superpositis, commotata dictabantur, quae Signi-
dem ob. Brevitatem Temporis non poterant describi, in-
tres Dies Respirationum Regnicolis pro Maturiori Revi-
sione istiusmodi Negotij est Concessum. Clapso tan-
dem Respirio, Rursum, sua Serenitas eam Redintegra-
vit, et Sentimentum Regnicolarum Expressi Voluit,
verum quia nondum Experimentum Corum Capere po-
tuisent, cupiebant demum sibi ulterius Tempus in-
dulgeri, per Circulos Caenias currere, et conferre,
et sic Opiniones suas Comitatus dare satagentes,
verum quia sua Serenitas cum Senatu ex hac tenta-
ta Circulari Consultatione non nisi Diffidentias, his-
sionesque Evadendas Arbitrabantur, eadem omnino Re-
gnicolis fortiter Repugnando, concedere noluerunt,
inharendo his, & similibus unumquemque liberam
Vocem, et Sentimentum habere, itaque aperte et publi-
ce Vocem suam Fari posse.

Exaltescente itaque 4to Die, Reiteratio Caenias Depo-
sitionibus, et Comitatum Sentimentis, ac Opinibus
pro et Contra Ruminatis, Quoniam Bellum Continuan-
dum esse Remonstratum fuerat, albam vero Pecuniam
sub fatali Germanici Tubernij Cursu fere de toto edu-
ctam verum esset, Caenias Opinibus Coalescenti-
bus, Arcam omnino currere generaliter decretum
est, his tamen sub Conditionibus, ut eadem ex sum-
mam circiter Millionibus ad quatuor, vel tres resten-
gatur, quoniam Dominus Palis potentissime adurgebat
Romine Militia, ut eadem in Emptione, venditione, &
Evolutione Bonorum curras asserendo, nec aliter
Eandem bonum Cursum sortiri, et ubi tacentibus
Partibus fere jam Concludum esset, extunc Dominus De-
marinus Vice Comes Cottus Nitriensis, Dominus vero
Conventus Elefantensis Prior a Parte ^{Barrensis}
impuncto

in puncto Redemptionis interposuerunt Contradictio-
nem; Quare Serenissimus Dux, ut diversos Homi-
num Animos Ratione harum Difficultatum unusquisque
bene perpendat, ipse Diem Luna Continuationem extendit.
Prætereunte Die, Dominico, venimus ad Diem Luna
ubi Serenissimus cum Dno Reali Supremo, et toto Senatu
Cursum Cuprea impediens non esse fideles Parcia, quia
imo Confederationis Turbatores manifestissimi eident,
proclamarit, uti pro fortiori Crueatione similium Tur-
batarum Cottum Trenchimien qui median-
tibus Literis suis Secunda Januarij emanatis, Cottibus
Povon, Nattien, Lyptovien, Trenchimien, et Barrier,
Scriptis, ita et Auvensi contra suam Serenitatem, quasi
indebitis, insolitis, et insupportabilibus oneribus Regnum
aggravaret in tantum, ut ne quidem sub Iugo Germanico
ea Regnum expertum, esset, ac per hoc Cottus ad Sa-
lionem, et tumultuationem Contra homagiale, et Con-
federationale Juramentum, militare nihil formidasset.
Eo Rem confirmante, quod Paulus Okolisany Vienn,
nam jam Septem Cottus à Confederatione resultum
fecisse scripisset, hanc Materiam fusius declarando,
et exprobrando, ipsum Christophorum Okolisany ad,
tanti Cottus V. Comitem, et Melchiorum Rakovský in Pre-
sentiam Tabule convocando, mentionatas Literas repro-
bando, et publicè perlegi curando, Rationem facti
expostulanti, Serenissimus, qui posteaquam negare nequi-
visent, et Cottum in id universaliter consensisse ad,
sumpissent, in Co semet excusarunt, quod non in
forma Seditionis, et tumultuaria Factionis, sed in forma
gravaminis, pro sortienda tot tantorumque Onerum
alienatione id fecissent: Sed Serenissimus Princeps
Literarum sibi scriptarum Tenorem longe alium, et Cottu-
bus exaratarum, demum diversum esse ipsis Origini-
nalibus Literis demonstrando, omnino Seditionem,
et factionis Molimen intulisset; quibus tacentibus, ac
per hoc ipsum quasi agnoscentibus, nec tamen Passand
percentibus, cum amaritudine Cordis in Lachrymas
Crumpens, Status, et Ordines formalibus eos aggre-
sus Serenissimus. Est exdemlette toled hax. bujdo
sasim utan, clokmet, veremet, mundenemet cretled fel
genrol

szencolttem, Felcségetem, Gyémekemet, Szencoltmet mag
vettettem, sőt az edes Clemis hozzá való Szencolme,
kekert, s virágzó elöbbi Szabadságodnak helyre hozás,
sáért mindenedet Kozkára vetvén, véreket, hiteket
fol áldozták, nem túróm, nem Szencvedem, magammalok,
porsombandissem, mert te tudod Istentem, hogy igaz Szenc
vagyok, és Privatumot nem Kivánok, ne Szencvél Edes
Házam rajtam ezen Gyálázatot. Verum quis Fra-
tus, et Ordines tantisper tacuissent, Cordis Amari-
tudinē Præsus, de sese erumpendo, et Ducali sua fun-
ctiōni Regno valedixit, renunciando, et trans nequos
Violentis viribus de medio Cælitæ voluit, sed per Pa-
policolas magis Vi, quam Reverenter Represso, et detra-
to, claris viribus Conclamaverunt, satius esse Homi-
nem pro Populo mori, quam Regnum sine Capite, si-
ne Duce, in periculum et Labyrinthum perpetui Va-
sallatūs incidere debere, ac ob id repetitos Christo-
phorum Okolicianyi V. Comitem Cottus Thurockiensis
et Melchiorum Rakovitzky, Filios mortis esse, aulano-
tam, et Conclatum; quod ut primò dictum, illis et
factum est, eo siquidem instanti Exorto terribili Lu-
multa, Vibratis Frameis, et Gladiis aggressi, ex Te-
soris Regni Expulsi, Persecuti, et Confossi, desertitas
ita ut dicitur Rakovitzky via ad jactum Lapidis cecur-
rens, ita Tessam corruit, ut plurimis hujusmodi
Vulneribus oneratus cum morae luctaretur, et Pa-
pulis Capellano succurrente, per Petitionem Regni Pa-
policola circa ipsam laboraret pro Manibus licet
Capellani Animam misere Caspiravit, ac deum omni-
bus Describis hinc inde disceptis, peritus Cautus,
tandemque Ramme tectus, et ibi relictus ad Nonam
quippe sequentis Diei Horam matutinam; alligato
itaque Leditus Jure, Cadaver illud in duobus Do-
bus ad Conspectum Omnium Extra Castra, et Cæubi-
ad Casrenses ductum, et pro Esca Vermium, Volan-
tilium Cati et Expositum; Alter autem Okolicianyi
ob recentiorē Reatem suam, et quia Vulnerus lethale
in Capite nullum habuisset, pristina Sanitati perfici-
le restitui potuisset, ad manus Chyrurgi Terenti-
eas, tribus diebus soleanniter custoditus, Sapius tra-
mmabatur, ad eliciendos Complices, tertia tandem
Die

Die, sublata Carystica tortura, et ignisorum fer-
ramentorum Corpori appensione Capite plenus
est. Quare determinatum est, ut totus Cœtus dem-
pni Arrestetur, et Arrestum per Dñm Plazy Spi'm,
ponatur, qui tamen se excusando Eundem Thurovica,
sem esse, adque alium hominem sibi ad hoc Regnum
quæret, præmissa istiusmodi Excusatione Dñs Pla-
zy equi Arrestatus cum Dño Benyický, et omnes de-
mizque ea Cœtu Thurovicensi, tandem et ipse Paulus
Cholickany advenit, per Modum formalis Captivi
detinetur.

His finem imponendo ad Mascariam Pecunia
est devotum, et universaliter determinatum 1.º Quo-
tenus Ceca Moneta ob Carystiam Argentea indif-
ferenter currat. 2.º Ut medius Florenarius in Oro
Loluris, Kongo Autem in Quatuor currat. 3.º Ut Pol-
tura per se, ut poltura currat, et per quinq; medijs Florena-
rii, vel decem Kongonis unum Florenum et Denarius lea-
rum comparationem efficiant, singula vero dua Poltura et
duo Grossum ea tribus Carysticis correlatum efficiant.
4.º Ut Valor ejus in omni Parte Argentea repuletur, et
cum eadem equaliter currat, et in emendis quàm redimen-
dis Donis, servatis Carysticis Circumstantiis, et
adhibitis Conclusionibus currat.

Per demum 5.º reluctance Negodium Moneta Resumptum,
et sic confirmatum 1.º Ut ad plenariam impositionem
et redemptiarum Conclusionum Quatuor Milliones currant,
sicut cum Hircam Plebem subdite non posse. 2.º Ut
Castro Cœci Quatuor non nisi duo Milliones habeant tra-
dicionem. 3.º Ut isti duo Milliones certo Signo, negotio in
Piacentia 4.º Ut Figie imponantur, quem in finem Cœca de
nominatione Carystia, à Montana Curator, ut per se ea,
licet iniquitatem nulli alia Dona emi, redimi, aut debita
Castro pascant. 5.º Ut in redemptionibus, Conclusionibus
ut Cœca Quatuor Millia pascant non ficial. 6.º Si quis in
significam Cœcam Moneta, sive ad Jura, sive ad Casus, sive
ad Carystiam, sive ad Noctas, pro Qualibus Accipere nollet,
tunc Dona ejus etiam exposita illiis conferantur, et in
per pro beneficiis aliorum Cœplo Moneta fonti ejus
mutetur. Ne autem hæc per Carystiam ementem læpantur,
reverti 7.º ut quilibet Cœcus, Oppidum, aut Curia, unum
Probum et ad ad Aptum hominem ordinet, qui absque se.

spectu Personarum praemissa caequatur duas Partes quae
rulantur assignando, tertiam vero pro se ea conficiendis reser-
vando.

Die autem 10. et 11. pro Compilandis Regni gravaminibus,
et repartiendo Inlyti Cottus medio Millione, ordinati sunt
Dnūs Franciscus Klobasický Brb. Modalitatem vero Diei for-
midam, et demum Ideam faciendam, Normamentum ejus Perlectum
est, quare in Singulo Cottu duo Deputati Dicatoris, qui extunc
Juramento adstricti, Pana ducentorum Florenorum adjuncta,
per duos Menses, a Die Solutionis Conventus computando ac-
cepta seum formula Juramenti, et pro Acceleratione istius Di-
calis Conscriptiois, in gremio sui Cottus denommet Dicatoris
et per illos jam Juratos adjunctentur, laboremque sibi commissum
ad Normam Rubrica V. C. C. notata melioris, ad finem duorum
Mensium Regni Cancellario transmittant, Relationemque faciant.

Eodem Die in Negotio Religionis deputati tres, Cancellarius
Regni, Dnūs Lay, et Stephanus Soos, coram quibus facta
Dnorum Commissariorum Relatione, totam quantam Reversionem
plorum tam Occupatorum, quam non occupatorum, coram Regno
reportent.

Die autem Luna Penultimas, absolutis Divinis, Sessione
Reintegrata Status et Ordines decesserunt; ut Causa jam
semel juridico Remedio, seu jussu Prota, sive Coram Pro-
tonotariis, sive Cottum Sedibus, possint currere, et ven-
tilari sequenti Modalitate: Ex omnibus Cottibus duo De-
putati, et Jurisperiti sunt denominandi, qui juxta Coo-
lutionem Unius Anni se ibidem continebunt; ex alio m-
tergo Anno, alij per Cottum denominandi illos Prioris
commutabunt, attributa iisdem Authoritas est in medio
iporum Praesidem hujus Deputationis eligendi; Ex Pars
te Undecim Cottum nostrorum Locus Residentialis De-
putatorum Cappona, et Pars autem tredecim Cottum
Sperjes denominabitur; Cursus et Modalitas Cui, gra-
si aliquem ex Magistris Protonotarius debere Actor ef-
ferre, Mediantibus Mandatis, vel indorsationibus suppli-
cum libellosum, quibus in Tempore prohibitis, Licetia Cox-
significatio conferentur, suoque modo Pars I. exhibentur.
Praesens Praesens innotuit Exceptionibus ad Praesi-
tum Causa Eisdem Serientibus.

Item Eadem Die Sanitum est, ut per Regales omnes,
et Singuli usque in Praesens, post tergum Pentis Germanica
et spe futurae Promotionis, aut quoquo modo semet
abscedentes citentur, habito duorum Mensium Rescripto
quo si venerint, bene quidem, sin minus semel pro sem-
per

per Infideles habebantur, et a Regno, tanquam Heretici
corrupta abjiciantur, neque Pona' secundum perpetuas
Collationes, exant obnoxia.

Primum adversando sapienter Regnicola Regis
Fraudentiam, et subdolan' luculentexque ostensa m'it' Pa-
ternitatem, sed potius inurbantatem in hoc se fundando,
hodie Cras Armis debellabuntur, perpetuo Vasallatus, et
Sobagionatus Nomen profuturi, ex quo non immerito
Proclamatum est: Et Ura faki maj' Napsag'it'it'
Sugrast Joseph nem Kiralyunk, abrenuntialvati m'
denekben ellene, inkub' Egy Ora alatt el vessunk, sem
mint örökös Sobagyságot viselgyunk, melly föl kiál-
tásunkat confirmálgyunk Confederatioira le tett hi-
tunkkel, az Ország pedig mondassék Inkerregnum,
nak mind addig, méglen más Ország Gyüles alatt
Királyt nem Valaszunk.

Eadem Die meg engedtetett az Clerusnak ott,
a hol tettezik Synodust tartani: Mivel pedig Eiz-
tergami Eisek nem lehet köztök, m'esen is az mi-
tudtunkra, Valaszasanak Praepost magoknak, impo-
naltatott.

Tandem Ultimis diebus Illmus Dñs Diber
Usufructuarius Oppus Nitriensis, et simul Conthia,
est declaratus, post bimestre autem Tempus, non com-
parente Dño Adamo Erdidy Ordinarius Oppus Nit-
riensis dictus Dñs Rex habeatur. Demum succes-
sit Valedictio Serenissimi Principis a Statibus, et de
Ambus Regni facta: Demde Te Deum laudamus
decantatum, itaque valedictum est.

Nos etiam Dux, comesque Regni Hungar
 publicae Libertatis confederati Status, et Ordines,
 nobis Legatione Publica Regni germaniae tracta
 ta, et conclusa in Selym, et ordinem, et diffinitionem. Et
 tales conditiones, omnia et singula, acta, facta, et con
 clusa plenè ac libere approbamus, ratificamus, et con
 firmamus, ad eam fidem omnium ac invidiabilem
 observationem et executionem in futurum obli
 gamus, et ad huiusmodi Pletham per vim et
 datam in Galenominato Congru ad omnes dies, die 22.
 Junij ultimi anni etc, celebravit Privatus Cancellarius
 in Austria, A. Domini Milleimo sexcentis
 nono septimo.

Franciscus Princeps Ratiocorin
 (LS)

Johann Sanyo

Johann Sanyo

Az öndi országgyűlés határozatainak befejező fejezete.
 A Nemzeti Múzeum kéziratgyűjteményéből.

I.

Diarium Conventus Onodiensis.

*A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárából.
A hasonmást latin szöveggel dr. ÁLDASSY
ANTAL, a Történelmi Tár 1895. évfolyam 524.
oldalától közli.*

MIUTÁN Őfensége a Fejedelem, a mi jóságos Urunk, felhalmozódván az ország sérelmei s mivel azt sokféle kényszerűség követelte, az ország összes szövetkezett rendével gyűlést tartott a borsodmegyei Ónod községben s ezt a folyó 1707-ik esztendő május havának 16-ik napjára hívta össze. ... És mivel pedig bizonyos okok miatt s nevezetesen a folyóknak, melyeken át kellett volna kelniök, veszélyes áradásai miatt tizenegy nemes vármegye küldöttei később tudtak ideérkezni, emiatt az indítványok kihirdetését kegyesen május 31-re halasztotta, amely nap elérkezvén, a királyi sátorban Telekessy István egri püspök celebrált s míg Őfensége a Fejedelem a nemes szenátussal letelepedni készült, a Püspök úr beszédéhez meghatottan hozzáfogván így szólt: Immár elbocsáthatod a te szolgádat, Uram, mert látták szemeim az üdvözítőt ...se szavak után az ország szövetkezett rendének nevében fogadta és üdvözölte Őfenségét.

Végül május hó 31-ik napján fentemlített Fenséges Fejedelem elnökölvén, jobbján ültek az egyházi urak, a már említett Püspök úr, Pethes Ferenc úr, az egri káptalan tisztelendő vikáriusa és parancsnoka, a nagytekintélyű és kiváló Sennyei István birodalmi kancellárius, Csáky István gróf úr, Kálmánczay J. úr, Beniczky László, Kajuíy Pál és Soós István; balján pedig a nagytekintélyű Bercsényi Miklós országos generális, Károlyi Sándor. A szövetséges rendek szenátorai közül a többiek elmaradván, a megyék késlekedő megjelenését fájdalmas lélekkel rötta meg a gyűlés s a törvényt szembenállóknak nyilvánítatván azokat, akik nyakasságból tartózkodtak a megjelenéstől, e részben a nemesek részéről 400, a mágnások és prelátusok részéről 800 forint büntetést szabott meg.

Felvirradván június első napja s újra megnyitattván a gyűlés, ekkor Őfensége a rendeket újból üdvözölte, a germán nemzetség fattyának eljárását szóvá tette s abban a csalás és cselvetést megállapította, azután a rendeket kérte, hogy a katonaaállítás módjáról tanácskozzanak, miként ez Labsánszky úr által az A. A. ijelzéáú írásból felolvasva világosabban kitűnik. Ugyancsak egy másik B. B. jelzésű írás útján a katonai közbelépésnek törvényes lehetőségét és alkalmas idejét mutatta ki s az ország lakosaira bízta, hogy mindezt fontolják meg, aminek kivitelére és meggondolására az ország lakosai elegendő időt követeltek.

Továbbá június második napján ünnep esvén közbe, megisméltődtek a leírások a fentemlített jegyzőkönyvekben, amiket az idő rövidsége miatt leírni nem tudtak, azokat a feljegyzések alapján tollba mondták, s három napi időközt adtak ezen ügy érettebb megfontolására. Midőn ez a megfontolási idő lepergett, Őfensége ismét megnyitotta az ülést és tudakolta az ország lakosainak érzését. Mivel azonban ezt még nem tapasztalták ki, végül erre több időt akartak nyerni, hogy addig a kerületekbe fussanak az ügyek és megtárgyalják a dolgot s így a vármegyék eleget téve nyilvánítsák véleményeiket; de mivel Őfensége a szenátussal ebből a circularis tanácskozási kísérletből bizalmatlanságot és szakadási törekvéseket olvastak ki, melyeket meg kell szüntetni, s ezt a lakosságnak megengedni egyáltalában nem akarták s ehhez s hasonló nézeteikhez ragaszkodva azt akarták, hogy kiki szabadon mondja véleményét, tehát nyíltan és nyilvánosan valljon színt.

Felvirradván tehát a negyedik nap s ismételten megtárgyalván a helyzetet és a vármegyék érzületét, és a véleményeket s ellenvéleményeket *jól* összevetvén, *miután* kimutatták, hogy a háborút folytatni kell, az ezüst pénzt pedig a végzetes német kormányzás folytán csaknem teljesen kivonták a forgalomból, abban egyeztek meg a vélemények, hogy elhatározták a rézpénz általános forgalomba hozását olyan feltételek alatt, hogy az körülbelül 15 millióból négyre vagy háromra korlátoztassék, mivel ezt a katonaság nevében sürgette, hozzátéve, hogy az a vételben, eladásban, a javadalmak kifizetésében forgalomba jusson s ez a jó árfolyam másképp nem teremődik meg, s mikor erre a rendek hallgattak s már csaknem határozatra jutottak, ekkor Nyitra vármegye alispánja s az elefánti gyűlés előljárója a bars megyeiek részéről az árbeváltás kérdésében ellenmondást nyilvánítottak,

ezért a fenséges Fejedelem, hogy az emberek külön véleményeit e nehézségek tekintetében külön-külön lehessen mérlegelni, hét-főre napolta el a gyűlést.

Vasárnap elmúlván, hétfőre virradtunk, midőn a fenséges fejedelem a jelzett napon kinyilvánította, hogy a szenátus tagjai a rézpenz árfolyamát megakadályozván, a hazához nem hívek, sőt a szövetség nyilvános megzavarói s hogy a trencsénmegyei hasonló zavarcsinálásokat még jobban megmagyarázza, kijelentette, hogy még január hó 2-ikán Pozsony, Nyitra, Liptó, Trencsén és Barsmegyékbe átiratokat intéztek ellene, melyek szerint ő, a fejedelem, illetéktelen, szokatlan és elviselhetetlen adókkal annyira megterheli az országot, hogy ilyet még a germán iga alatt sem tapasztaltak s ezáltal a megyéket szakadásra, az egység ellen való lázadásra bujtogatni nemátallottak s ezt az is bizonyítja, hogy Okolicsányi Pál azt írta Bécsbe, hogy immár hét vármegye ugrott ki a szövetségből s ezt a tényt bőségesen megtárgyalva és szemére lobbantva, magát Okolicsányi Kristófot s az említett vármegye alispánját és Rakovszky Menyhértet a tárgyaló asztal elé szólítva s a szóbanforgó levelek miatt szemrehányással illetve őket s azokat nyilvánosan fel is olvastatván, követelte tőlük indokolását s miután ők azt tagadni nem tudták s az állították, hogy ezt a felfogást a megye általánosságban a magáévá tette s csak annyiban mentegették magukat, hogy nem gondoltak lázadásra és pártütésre, csak a sérelmek miatt, annyi és oly nagy terheik könnyítése végett tették ezt, ámde a fejedelem kimutatván, hogy a hozzá írt levelek egészen más hangnemben vannak írva, mint a vármegye részére írottak s végül, hogy milyen ellenséges a hangjuk, azt magukból az eredeti levelekből mutatta ki s azt a vádat emelte, hogy lázadásról és pártütési kísérletekről van szó; s mikor ezek hallgattak s e tény által mintegy beismerésbe jutottak, kegyelmet azonban mégsem kértek, a fejedelem szívének keserősége könnyekben törvén ki, ilyen szavakra fakadt a rendek előtt:

„Ezt érdemlettem tőled haz(ám) bujdosásom után, életemet, véretem, mindenemet éretted felszentöltem, Feleségemet, Gyermekeimet, Szerencsémeket megvettem, sőt az édes Eleim is hozzá való Szereimekekért, s virágzó előbbi Szabadságodnak helyire hozásáért mindeneket kockára vetvén, véreket, hiteket fölládozták; nem tűröm, nem Szenvedem, magammal Koporsómban viszem, mert te tudod Istenem, hogy igaz Szívó vagyok, és Priva-

tumot nem kívánok, ne szenved édes Hazám, rajtam ezen Gyálázatot...¹⁾)

Mivel azonban a rendek és előkelőségek igen sokáig szótlanul maradtak, szívének keserűségétől elnyomva, kitört magából, az országban való vezéri szerepének búcsút mondott s lemondván arról, heves szavak kíséretében távozott helyéről, de honfitársaitól inkább erőszakkal, mint tiszteletteljesen, visszaszorítva és feltartóztatva, éles hangon kiáltoztak, hogy inkább egy ember haljon meg a népért, mintsem hogy az ország fej nélkül, vezér nélkül maradjon s az örökös hűbéres állapot veszedelmes útvesztőjébe sodródjék s ezért ismételten kiáltozták és elhatározták, hogy Okolicsányi Kristóf, Túrócz vármegye alispánja és Rakovszky Menyhért halállal lakoljanak; s mihelyt ez elhangzott, ott helyben végre is hajtották, a hirtelen támadt, félelmetes zűrzavarban meglóbálva dárdáikat, kardot ragadva, a királyi sátorból kiűzve, üldözve, keresztülszúrták és levágták őket úgy, hogy a nevezett Rakovszky alig kőhajításnyira futván, a földre rogyott s több sebből vérezve, a halállal küzdött s odafutván Bercsényi káplánja, az áldozás jeleit magához kérve, nevezett káplán kezei közt leheli ki nyomorultul lelkét; azután minden ruháját leszaggatván róla s teljesen levetkőztetvén a fűre fektetik s itt hagyják a következő nap 9 órájáig, lábait megkötözvén, a holttestet két ökörhöz kötve mindenek szeme láttára a táboron és őrhelyeken kívül meghurcolják s férgek, ragadozók és kutyák martalékaul teszik ki. A másik, Okolicsányi, ki fiatalabb korú volt s halálos sebet nem kapott s régi épsége helyreállítható volt, a sebész kezeibe került, három napon át őrizetben maradt, gyakran kikérdezték, hogy elárulja a bűnrészeseket s csak a harmadik napon, elszenvetvén a hóhér kínzásait s teste láncokkal vasaltatván meg, kivégeztetett.

Ez okból elhatározták, hogy az egész vármegyei vezetőséget s elfogják s hogy az elfogást Platy úrral hajtadják végre, ő azonban azzal mentegetvén magát, hogy ő ugyancsak túrócmegyei s erre a célra a kormányzat más embert keressen, maga Platy úr is fogóságba jutott Beniczky úrral együtt s végül valamennyiöknek ez lett a sorsa Túrócz vármegyéből, végül maga Okolicsányi Pál is elhurcoltatott és fogoly módjára tartották őt.

Ezeknek így véget vetvén, a pénz ügyére tértek át és általánosságban elhatározták, 1. hogy meddig legyen állandóan forga-

¹⁾ Az idézőjel közötti rész magyarul olvasható a latin szövegű jegyzőkönyvben.

lomban a rézpénz az ezüstpénz hiánya miatt; 2. hogy a félforintos középértéke nyolc poltura legyen, a Kongó²⁾ viszont négy polturaként jöjjön forgalomba; 3. hogy a polturának önmagában mint polturának legyen forgalmi értéke és így öt közönséges félforintos vagy tíz Kongó egy florenust, a dénárokból száz darab állandó értéket alkosson, külön-külön pedig két poltura egy garast érjen, mely három cruciférből áll; 4. hogy annak minden tekintetben ezüst értéke legyen s azzal egyenlően jöjjön forgalomba mind a javak vételében, mind visszaváltásában s az adósságok fizetésére is alkalmas legyen.

A nyolcadik nap felvirradásával végül ismét letárgyalták a pénzügyet és megerősítették a határozatokat: 1. hogy a kirótt illetéknek s a hátralékoknak teljes kifizetésére négy millió kerüljön forgalomba, mert különben a nyomorgó nép nem tud megélni; 2. hogy kifizettetvén ezen mennyiség, két millió maradjon forgalomban; 3. hogy ez a két millió bizonyos jellel, t. i. a szélén B. V.³⁾ lenyomattal jelöltessék meg, mely célra megnevezetnek Kassa és a hegyvidéki községek és az így meg nem jelölt pénzeket kívül javakat vásárolni, megváltani, tartozásokat fizetni ne legyen szabad; 4. hogy a megváltásokban, fizetésekben az ötmilliónyi összeget túllépni nem szabad; 5. ha valaki a megjelölt rézpénznek — akár görög, akár török, akár a miénknek — vásárlóerejét elfogadni nem akarja, akkor javai ott eladásra kerülve, a kinestárra szálljanak s azonkívül másoknak elijesztő példájául a homlokára égettessék; s nehogy ezt a vevő fél hajtja végre, szükséges, hogy minden község, város, polgári közösség egy erre alkalmas embert jelöljön meg erre a célra, ki tekintet nélkül a személyekre, az előrebocsájtottakat végrehajtja, két részletet a panaszosnak juttatván, egy harmadrészt a behajtásért magának tartván meg.

Végül a 10-ik és 11-ik napon, az országos sérelmek összeírására rendeltetett Klobusiczky Ferenc úr, a periratok megszerkesztésére s annak ismertetésére az ő fogalmazványát olvasták fel s ezért egy-egy megyéből két követet neveztek ki bírónak, kik ezidőtől kezdve esküvel voltak kötelezve, kétszáz forint büntetés terhe alatt, hogy két hónap alatt, a gyűlés feloszlása után, az eskü alapján és ama peres összeírás siettetése végett saját megyéjükből nevezzenek ki bírákat s őket felesküvésük után segítsék s a rájuk bízott munkát az Lr. C. C.~vel jelzett rubrika mintája szerint

²⁾ Kongó = a régi libertás.

³⁾ Beáta Virgo = Boldogságos Szűz.

kezdjék el, két hónap végeztével az országos kancellárnak küldjék el s tegyenek előterjesztést.

Ugyanazon napon a vallás ügyében hárman bíztattak meg: Zay úr, királyi kancellárius és Soós István és előttük törtévéen a komisszárius urak előterjesztése, az elfoglalt és el nem foglalt templomok sorozatáról tegyenek jelentést.

Pünkösöd délelőttjén pedig, miután az istentisztelet véget ért s a rendek ülése megújítatott s a rendek elhatározták: hogy az ügyek, melyeket már egyszer jogos orvoslással vagy rendelettel elintéztek, vagy a helyettes jegyzők, vagy a vármegyék elé kerülhetnek és újra tárgyalhatták a következő módon: Valamennyi megyéből két megbízott követ és pedig a jogtudományban jártas, nevezendő ki, kik egy év leforgása alatt ott tartózkodnak: s mikor egy teljes év eltelt, mások nevezendők ki vármegyéből s ezek a megelőzőket fel fogják cserélni s meg van nekik adva az a felhatalmazás, hogy maguk közül ennek a követségnek elnököt válasszanak; a mi tizenegy megyénk részéről a követek székhelyül Korpona jelöltetik ki, a tizenhárom vármegye részéről pedig Eperjes jelöltetik székhelyül; az ügy menete olyan lesz, mintha a protonotárius hivatalnokok közül kellene valakit a megbízások révén előtérbe hozni, vagy azoknak a panaszos iratoknak beiktatásával, melyekhez az idejében felmerült akadályok miatt bizonyító leveleket kell csatolni, melyek az ügy érdemére tartoznak, lecsatolván néhány fölösleges kivételt.

Hasonlóképpen ugyanazon napon elhatározott, hogy úgy a királypártiak, mint azon egyesek, kik a jelen ideig a német nép háta mögé bújnak a jövő előléptetés reményében vagy bármily módon elrejtőzvéen, megidéztetnek, két hónapi haladékot hagyván s ha eddig jelentkeznek, jól van, ha ellenben nem jönnek elő, egyszer s mindenkorra hűtleneknek nyilvánítatnak s az országból, miként a rothadt testrészek, kivettessenek s javaik örök időkre másokra átruházhatók legyenek.

Az ország lakosai pedig bölcsen megfontolván a király családságát s hogy aljas és világosan kimutatott nem atyai érzését, hanem inkább durvaságát akarta ezzel megtestesíteni s látva, hogy maholnap fegyverrel támadnak rájuk s az örökös szolgaság és jobbágyság bélyegét fogják reájuk sütni s ebből kifolyólag nem méltatlanul kiáltottak fel: „Eb Ura fakó may Napságtúl fogvást Joseph nem Királyunk, abrenuntiálván mindenekben ellene, inkább egy óra alatt el veszünk, semmint örökös Jobbágyságot visel-

lyünk, melly föl kiáltásunkat confirmállyuk Confoederatoria le tett hitünkkel, az Ország pedig mondassék Interregnumnak mindaddig, méglen más Ország Gyűlés alatt Királyt nem választszunk.

Eadem Die meg engedtetett az Clerusnak ott, a hol tetézik Synodust tartani. Mivel pedig Esztergomi Érsek nem lehet köztök, nincsen is az mi tudunkra, választszanak Praepost maguknak, imponáltatott.⁴⁾

Végül az utolsó napokon a nagytekintélyű haszonélvező Bi-ber úr, a nyitrai püspök egyben Consiliariusnak nyilvánított, kéthónapi idő után pedig nem jelenvén meg Erdődy Ádám, rendes nyitrai püspökké nevezett ki Pyber úr. Végül az ország rendéi és előkelőségei éltették a fenséges Fejedelmet, azután a Te Deum laudamust énekeltük s ezzel az országgyűlés feloszlott.

2.

Az ónodi országgyűlés végzéseinek második Articulusa, mely Józsefet trónvesztetté nyilvánítja.

MIVELHOGY az ausztriai háznak csalárd áskálódása és velünk való alattomos bánásmódja bőségesen elárulja, miszerint semmi mást nem tart szem előtt, mint a saját zsarnoki és kényúri hatalmát s ez már abból is kitűnik, hogy királyi tekintélyével visszaél s írott törvényeinkkel szemben, melyek diplomáciai okmányokkal vannak hitelesítve, semmi kötelezettséget nem érez, különféle ürügyek alatt nyílt erőszakra, vérontásra és a magyar nemzet kipusztítására vetemedett s immár többé nem úgy viselkedett, mint király, kormányzó vagy népének oltalmazója, de az ország lakosainak és szabadságjogainak nyílt ellensége gyanánt lépett fel és a mélységes alázattal felterjesztett sokszoros kérésekre, melyekkel az előbbi ausztriai uralkodókhoz fordultunk épp úgy, mint I. Lipóthoz — valósággal úgy, mint valami isteni hatalomhoz — a napról-napra rosszabbra forduló sérelmeket semmi orvoslással nem enyhítették — teljes joggal fordítjuk tehát tekintetünket ilyen súlyos iga és zsarnoki uralom nyomása alatt az általános bajokra, szabadságjogaink kiforgatására, mely zsarnoki

⁴⁾ Az idézőjelbe foglaltak magyarul olvashatók a jegyzőkönyvben.

uralmának kezdetétől fogva, de legnagyobb mértékben ennek a korszaknak kezdete óta ezerféle ürügy alatt következett be és, amint jól emlékezhetünk rá, szokássá vált, mindezt már egyéb helyt is közölt Nyilatkozatokkal, írásokkal a keresztény világ ítéletére bíztuk. És ámbár ezen bajjoktól indítatva avagy jogos fegyverkezésünknel fogva s végül az ő zsarnoksága ellen való szövetkezéssel s ezáltal fejedelmi uralmunk megerősödésével, a követelt engedelmisséget — mivelhogy visszaélt királyi hatalmával — már e tény által is megtagadtuk s ezáltal magunkat az ő királyi hatalmától függetleneknek nyilvánítottuk; mindazonáltal érett elmével fontolgtatván a most uralkodó I. József császárnak a mi királyi koronánkra való képzelt igényét, melyről azt állítja, hogy a pozsonyi országgyűlésen az ország státusai és rendéi öröklés jogán neki juttatták, ugyanis ez az országgyűlési határozat így hangzik: Mi Lipót stb. stb. Midőn lelkünknek egyéb gondjai között arra törekedtünk, hogy a mi ősi Magyarországunknak régi boldog állapotát helyreállítsuk, azon üdvös orvoslás is eszünkbe ötlött, hogy ebben az 1687-ik esztendőben, Szent Lukács napján szabad királyi városunkba, Pozsonyba valamennyi praelatus uraknak, valamint báróknak, mágnásoknak és más nemeseknek részére, a már említett Magyarországunk és hozzá kapcsolt részek statusainak és rendéinek egyetemes országgyűlést hirdessünk, ahol a mi jelenlétünkben felséges elsőszülött fiunkat, József főherceget jövő királyukká és uralkodójukká koronáznak, stb., — ebből a dekrétumból nyilvánvaló, fel lévén még állítva az eperjesi méiszárlás és zsarnoki hóhérság véres színpada, nagyon is az emlékezetünkben van ez és biztos értesülésünk van róla, mily szorult helyzetben voltak akkor az ország főrendéi s életük és javaik milyen veszélyben voltak, Józsefet minden előzetes választás nélkül zsarnoki módon tolták a trónra, fenntartással letett esküje semmis, az erőszakosan kicsikart szavazás törvénytelen, ismerjük továbbá zsarnokságának további folytatását, hogy t. i. annyi fondorlatos szerződés után nemcsak az ország előbbi szabadságát nem igyekezett helyreállítani, sőt ellenkezően: atyja ténykedéseit helybenhagyva s ő maga is zsarnoki módon uralkodott s az ország pusztításával, mely zsarnoki módon törekedett az országot szolgaságba hajtani, nem hagyott fel s vérengző fegyvereinek kegyetlenségét nem szüntette meg. És mivel maga országunk megalapítója, Szent István első dekrétumának negyedik részében fiának, Szent Imre hercegnek, továbbá Magyarország valamennyi királyainak ki-

adott parancsai között ezt az intelmet fejezte ki: „Ezek közül pedig, vagyis: a Fejedelmek, Bárók, Grófok és Nemesek közül senkit szolgaságba ne vessél vagy szolgának ne nevezz stb. Ha béke-kedvelő leszesz, Királynak fognak mondani és a Király fiának és valamennyi katonáskodó rend szeretni fog téged; ha ellenben haragos, gögös, irigykedő, békebontó leszesz s magasabbra emeled a fejedet a Fejedelmeknél és Grófnál, akkor kétségtelen, hogy a katonai rendnek ereje a királyi méltóság csökkentésére fog vezetni s idegenek részére juttatják a te országodat“ — ezt az intelmet az elhunyt Lipót császár önmagára vonatkoztatta azért, hogy a mi nyakunkra ült, a szabad nemzet státusait és vezetőrendéit zsarnoki módon szolgaságba és jobbágysorba sülyesztette; József, mivel nem választotta meg, hanem csak atyja erőszakossága toltta őt a trónra, joggal követelheti magának a zsarnoki uralom örökségét, de nem a királyi kormányzás örökét. Ennek okáért a mindnyájunk közös akaratából és egyértelmű megegyezésünkből létrejött és érvényesített articulusunk által magunkat előbb említett I. József császártól s általa az egész ausztriai háznak igényelt királyi engedelmisségtől és tisztelettől s minden: koronánkra, országunkra, annak igazgatására irányuló jogigénytől — bármily módon alakultak ki vagy fognak ilyen igényeik a jövőben kialakulni — mindettől felszabadultaknak és felmentetteknek nyilvánítván és jelentvén ki magunkat, azokat megtagadjuk s azoknak ellentmondunk; és így a mi szabadságunknak s legfőbb törvényes jogunknak ereje és tekintélye alapján, mely isteni és emberi törvények alapján szállott ránk — senki nem kényszerítvén és senki ellent nem mondván — önként és szabad akaratunkból jelentjük és hirdetjük ki az Interregnumot, a királyság nélküli állapotot. Ezenkívül nyilvánvaló ellenségnek jelentjük ki mindazokat a hazánk-fiait, kik a jelen articulusoknak keltétől számítva szövetségünkbe beállni nem akarván, az ausztriai házhoz való hűségben és engedelmisségben bármily módon megmaradnak, az országunkra nézve törvényes egyességre és hűségre nem térnek, úgy a jelzett idő eltelte után, azoknak javai tüstént és örökre ezen articulus törvényes erejénél fogva az ország fiskusára szálljanak s azoknak tisztségei, méltóságai, igényei és kiváltságai semmisnek nyilváníttassanak. Hasonlóképpen az egyházi rendek is, amennyiben ezen határozatunknak eleget tenni nem akarnának, mindenféle javak birtoklására érdemteleneknek nyilváníttassanak s minden politikai tevékenységtől eltiltassanak.

Az ónodi gyűlés törvénycikkeinek záradéka.

ENNÉLFOGVA MI, Vezérlő Fejedelem s a magyar királyság s a haza szabadságának megmentésére az előbb említett módon szövetkezett többi Státusok és Rendek, az Országunk fennmaradásáért hozott nyilvános egyezményt, melyet elhatározván annak rendje és módja szerint a fent elsorolt külön cikkekbe foglaltunk, mindazt, amit megtárgyaltunk, cselekedtünk és határoztunk, tökéletes Egyetértéssel helyeseljük, jóváhagyjuk és megerősítjük s mindazoknak erős és megmásíthatlan megtartására és megoltalmazására a jelenlevők hitele által szilárdan kötelezzük magunkat. Kelt a fentemlített Ónod mellett elterülő mezőségen, Junius havának 22-ik napján, illetőleg a mi Generális Gyűlésünknek utolsó napján, a fentírt Esztendőben, Ezerhétszázhatben.

FRANCISCUS PRINCEPS RÁKÓCZY,

*STEPHANUS SENNYEY,
STEPHANUS KRUCSAY.*

Herceg Esterházy Pál nádor

a keresztény világ valamennyi államaihoz 1707 augusztus hó 20-án az ónodi trónfosztó határozat ellen írt nyilatkozata.

*SZALAY LÁSZLÓ Magyarország Története
VI. kötetének 438. oldalától.*

NOHA MI IGEN JÓL TUDJUK, s nem kétljük, miszerint az egész keresztény világ előtt is tudva lesz, hogy a némelyek által a királyi felség ellen Magyarországon támasztott s még most is létező gyászos belmozgalmak és veszélyes pártütések és lázadások alkalmával nemcsak a dicsőemlékezetű fenséges fejedelem Leopold római császár és Magyarország királya sat., midőn még életben vala, hanem fenséges elsőszülötte és utóda is, József, Isten kegyelméből római császár és Magyarországnak szintén királya sat., tudniillik a mi legkegyelmesebb királyunk,

kit még 1687-ben Magyarország karainak és rendéinek közgyűlésén, a mi s a diétára meghívatni szokott és ott vagy személyesen vagy küldötteik által jelenvolt többi státusoknak egyértelmű és szabad voksaik által — egyetsem véve ki — Magyarország királyi méltóságára felmagasztaltnak és kellő módon koronázottnak ismerünk és hódolatosan tisztelünk, nevezett néhai atyjának és dicső elődének gyászos kimúltával reászállott szerencsés ország-lásának mindjárt kezdetén, egész buzgalommal és főfő gondoskodással azon volt, miszerint ezen, a nyughatatlan hazafiak pártoskodásai által megzavart, elszaggatott és szétépett Magyarországot a nyugalom és biztos megmaradás óhajtott állapotjába visszahelyezhesse, s végre közbocsánatot hirdető és biztosító nyillevélben késznek nyilatkozott, a kellő hűség ösvényéről eltérteket kivétel nélkül kegyének és kegyelmességének ölébe fogadni, s atyai vonzalmánál fogva ugyanazon ünnepélyes módon, mint ő felségének néhai dicsőült atyja, kiengesztelődés eszközlésére, Nagybritannia fenséges királynéjának s a szövetséges Belgium nagyhatalmú rendéinek közbenjárásával; és ezenfelül még az ország nyugalmanak helyreállítására irányzott fejedelmi lelkülete őszinte jóakarátát tanúsítandó, távol minden bosszúállástól, békealkudozásra is jólélekkei lépett, a zenebonások kívánalmaira mind az ország törvényeivel összhangzó, mind királyi felségéhez illő kegyelmes választ adván, s arra meg az övéket várva-várván, melyet ők — okul vetvén a fegyverszünet felbomlását, az időnek szűk voltát s a hadi ügyekkel való foglalkodást — e mai napig sem küldtek be, holott gyűlések tartására s azokban, mint most már látni való, mindenféle jogtalan tervek kovácsolására, álnevek alatt közrebocsátott irományok szerkesztésére elégséges idejük volt, melyet jobb leszen, — hogy annyi ártatlan vérontásának *eleje* vétessék — ama válasz készítésére fordítani, mely esetben ő felsége kívánalmaira adandó további kegyelmes leiratra hajlandó lett volna, mitől a béke megalakulását, az ország nyugalmanak helyreállítását s a hazafiak panaszainak a közelebb tartam ígért diétán eligazítását mi is bizodalommal vártuk. De ők visszaélvén a császári királyi kegyelmességgel és hajlandósággal, elbizakodásukban már akkor bőségesen tanúsították, mennyire nem őszinte az általok okozott zavarok lecsendesítésére állítólag célzó törekvésök, mily nagy mértékben áldozzák fel magánérdekeinek a közjót, midőn a kegyelmes királyi nyilatkozatot válasz nélkül hagyták, s lefolyván a fegyverszünet, folytatták ismét a háborút,

és a békealkudozás saját gonoszáguk által eszközölt sikertelenségének okát szabados, féktelen tollal írt kiáltványukban ő felségére fogni, a gyűlöletesség egész terhét az uralkodó ausztriai házra hántani merészkedtek. Utóbb pedig a rozsnyói pártgyűlésen, ellenére az ország világos törvényeinek, — holott ezek oltalmára s állítólagos sérelmeik orvoslására hirdetik, hogy fegyvert fogtak — országgyűlés egybehívásáról, a királyi felség ellen irányzott törvénytelen összeesküvésök megállapításáról, s a mi kiirtásunkról, — mert irtózáván pártoskodásuktól, nem akarunk hozzájuk csatlakozni — tanácskoztak, nyílt levelet küldvén reánk és ő felsége többi híveire, hogy bennünket mindenféle fenyegetések által magokhoz csatlakoztassanak. És végre megérkezvén a törvénytelen ónodi gyűlésnek előbb május i-jére, majd e hó 17-dikére kitűzött határnapja és összegyűlvén s jelenlétben a velők — némelyek ugyan önként, a többség kénytelenségből tartó rendek, valamint néhány megyének követei, kik az ország háborgó állapotján sajnálkozva, a békealkudozás folytatását tanácssal, kérelemmel majdnem egyértelműleg (csak kevés gonosz pártbeli levén ellentartó) sürgették: látván a lázadás vezérszálátartói és főnökei, hogy őrült célzataik alig-alig sikerülnek, iszonyatos és hallatlan példával a megyei, különösen a túróczi követeket, kik menekélevelök oltalma alatt állottak, s kiket küldöik vétkéért — ha ugyan szó lehet vétekről — nem szabadott volna lakoltatni, a népjognak ellenére, és kivált a hazai törvényeknek s a főbb nemesség előjogának, mely a nemidézettet, a ki nem halígatottat sem személyében, sem javaiban nem engedi sérteni, világos megszégésével, tetteleg dühösen megtámadták, magok a hotelének előjárói saját istentelen kézzel fegyverhez nyúlván s őket felmészárolván; miáltal magokat, a többi státusok rémítésére, társaik, nem alattvalóik korlátlan zsarnok uraivá tették, s az ezen tragikai jelenet miatt elrémült s elámult gyűlés szavazatait erőszakolván, az eddig szívökben rejtett mérget, élvén az alkalommal, kiokádták, s bizonyos, már előre kicsinált végzéseket, vagy, mint ők mondják, törvénycikkelyeket, szerintök ugyan egyértelműleg, alkottak, de valósággal — előrebocsátatván ama tragikai jelenet s a zsarnokilag felmészárolt ügyfelek vére még mindenkinek szomorú és rémséges emlékezetében lévén — ama végzések elfogadására készítették, kényszerítették a gyűlést. Általuk a hűtlenek említett főnökei és előjárói annyi zabolátlan szóval, nemcsak ő felségének szentséges személyét, hanem — tekintetbe sem vévén,

hogy Magyarországon kívül még a császári és számos más királyi koronával is Isten kegyelméből jogosan bír — az ő dicsőült elődeit és a felséges ausztriai házat, annyi boldogemlékeztű dicsőséges császár és király, s más, majdnem valamennyi európai fejedelem termékeny anyját, sérelmesen, gúnyosan és szitkozólág, olyannyira, hogy még az egymással versengő és ellenségeskedésben álló fejedelmek is, ismervén a tisztesség szabályait, efféle hangon veszekedni szégyenletesnek tartanák, nemhogy ilyesmit az alattvalónak hódolatos tisztelete az úr iránt megengedne: lenézőleg illetni, — ő királyi felsége törvényes örökösödését a királyi trónus zsarnok elfoglalásának állítani, — a letett esküt, annálfogva, mert e szók: „prout conventum fuerit“, a „megegyezéshez képest“ oda mellékeltek, semmisnek tartani, — a státusok voksait, mert Eperjesen igazságos fenytés érte a bünösöket, erőszakoltaknak hirdetni, — a felséges ausztriai ház állítólagos zsarnokságának folytatását (mert általuk fegyveresen megtámadtatva kénytelen fegyveresen ellenállani) ugyancsak ő felségére ráfogni, — szent Istvánnak, Magyarország első királyának, fiához intézett atyai és magánintését a királyutódokra is végzés s kötelező törvény képében kiterjeszteni, — s elvégre magokat a mondott királyi felség s általa az egész ausztriai ház iránti engedelmességtől és hódolatos tisztelettől, s annak az ország szent koronájára s magára az országra és az országlásra való minden igényétől felszabadultaknak és felmentetteknek, vakmerően és hitszegőleg bitorolt önhatalmukból nyilvánítani, róla le és neki ellenmondani, s eképpen szabadságaik és állítólagos joguk képzelt erejénél fogva, — senki őket nem kényszerítvén, sem abban ellent nem tartván, teljes jókedvökből és szabad akaratukból, mint mondják — az interregnumot kijelenteni és kihirdetni, s hogy önnön véreik és honfitársaik ellen is dühösködjenek és zsarnokság főfő polcára hágjanak, minket s a hazának egyéb fiait, akik barátjaik és atyjokfiai volnánk, de kiknek jószágaikból s busás vagyonukból gonoszul gazdagodni kívannak: ha az ő felsége iránti tartozó hűségtől és engedelmességtől el nem állunk, s csúfságos felekezetökhöz nem állunk, azaz: ha az erény magasságából a gonoszság s az örök hűtlenség örvényébe nem bukunk, országos ellenekké nyilvánítani, s egyházi és világi tiszteinktől s méltóságainktól, melyek után érdemtelenül sóvárogunk, nemkülönb az ország úgynevezett fiscusához örökre kapcsolandó öszves jószágainktól megfosztottaknak kijelenteni, és mindezeket országos végzemények képében kihirdetni, elhíresz-

telni, az országnak, mint utóbb látni fogjuk, annyi élő törvényei ellenére, a királyi méltóság lealázásával vakmerőségökben nem iszonyodtak.

Jelenleg uralkodó legkegyelmesebb urunknak a pozsonyi országgyűlésen ünnepélyes és törvényes módon történt koronázását mi illeti: elferdítik az ezen országgyűlés nyomtatásban megjelent törvény cikkelyeinek előszavába iktatott záradékot: „koronáztni fogjuk“, mintha bizony ez korlátlan hatalomból és erőszakból történt volna; mert ezen országgyűlés valamennyi tanúi bizonyosságot fognak tehetni, de még a jelen ellenmondók sem tagadhatják, hogy mi, mint Magyarország nádora, kinek tisztéhez ez tartozott, három ízben fennhangon figyelmeztettük a hazafiakat, ha akarják-e a fenséges fejedelem urat, I. Józsefet, a fenséges fejedelem úrnak, Leopoldnak elsőszülöttét, törvényes királyokul választani és koronázni; hogy ők egyhangú szavazattal és felkiáltással megegyezéseket nyilvánították, s hogy csak aztán történt meg a koronázás. A törvénycikkelyek előbeszédébe iktatott szöveget: „koronáztni fogjuk“, tehát úgy kell értelmezni, hogy a jogszerűleg előrebocsátandók előbocsátása és a megtartandók megtartása után, annak törvényes módja és rendje szerint néhai boldogemlékezett Leopold császár és király, a mostani szentséges felségét, mint elsőszülöttét és a királyi méltóságban Utódát koronázta. Valaminthogy a feltételes eskü és záradék: „miképpen országgyűlésileg, a király s a státusok közös megegyezésével a jogok és szokások értelme iránt határozat fog hozatni“, már korábban megmagyaráztattott a jelen hívteleneknek, azon császári királyi valóságos értelmezés alapján, mely a hívek megegyezésével találkozott, a közbenjárók által. Ezen feltételt t. i. nem kell úgy érteni, mintha az ország valamennyi törvényeit, szabadságait, kiváltságait és jogait kétségbe kellene vonni, s aztán más értelmet, más szokást belőlük kisütvén, veszedelmes új kormányformát megállapítani; hanem ama záradék által csak az és annyi mondatik: hogy a mely törvénycikkelyek nem volnának eléggé világosak, még nem magyaráztathattak volna meg szabadsággal, azok a jövő országgyűlésen a király s a státusok közös megegyezésével felvilágosítandók, miután különben is a Karok és Rendek végzeményileg és nevezetesen az 1548:21., 155:0:10, 11, 1563:30. s más cikkelyek által az ország törvényeinek rendbeszedését szorgalmazták és elhatározták. Továbbá, hívságosan és gonoszul hozzák szóba a királyi örökösödés kérdését, mintha ez

csak imént, csak a pozsonyi országgyűlésen, mégpedig az eperjesi kivégzések által erőszakolt és kiszarolt voksokkal az országra rákényszerítetett volna; miután szent István király, fiához, szent Imréhez, intézett s az ellenfél által is felhívott magánintésében Magyarországot az ő, t. i. fia országának mondván, és ugyanezen decretumok I. könyvében a 6-ik fejezetben ismételvén: „a te országod a te koronád“, — noha Imre akkor nemhogy koronázott, de még választott király sem volt, — ezáltal tanúságot tesz az utódok előtt: hogy Magyarország már az atyának életében a fiáké egyszersmind. Kiténik ez szintén az 1439:12-cikkelyből, mely Erzsébet királynét világos szavakkal ezen ország örökösének mondja; de a királyfiaknak folytonos, még a csecsemőknél is szokásos, tehát törvény erejével bíró királyutódul fogadtatása, már a régi időkben a királyi magnak, még a méhben hagyott Lászlónak is az utódságot biztosította, melyet a mi eleink, a státusok, 1547-ben az 5. cikkelyben nem homályosan ismernek meg, midőn főherceg Maximiliánnak, I. Ferdinánd császár a magyar király fiának, mint uroknak közük küldetését kéri, hozzáadván: hogy a Karok és Rendek nemcsak a királyi felség, hanem örökösei uralkodásának és hatalmának is alávetették magokat minden időkre. Nemkülönb, az 1550:3, 4, 5 és 6. cikkelyek köszönetet mondanak a királyi felségnek, hogy fenséges fiai által szándékozik a közügyeket igazgattani. Továbbá, az 1485:1. cikkely újjal mutatja, hogy a királyi mag szakadása előtt királyválasztásnak nincsen helye, mások pedig, Ulászló 1:107. és 111:45. cikkelyei nyilván vallják, hogy létezvén a királyi mag, interregnum nem adathatik és meg nem engedtetetik, következőleg, ki nem mondat-hátik és ki nem hirdettethetik. Mind ebből helyesen következtet-hetni, hogy még az esetre is, ha az ellenfél által megtámadott szókat: „nekiek urokká koronáztatnék“ a fellebb nyilvánított hiteles értelmezés elmellőztével, egyszerűen, úgy, a mint hangza-nak, kellene érteni, a jelenleg uralkodó felség, mint Istenben boldogult néhai atyjának törvényes fia és királyi örököse, az idézett országos törvényekhez képest törvényesen koronáztathatott volna meg. Az is hívságos ellenvetés, hogy amaz országgyűlésen állítólag a voksok erőszakoltattak volna. A büntető igazságszolgáltatás- zsa-rolásnak és erőszakolásnak nem mondható; és az mi Eperjesen az akkor még le nem csillapított lázadás gyanújában állott, feljelen-tett és elmarasztott néhány bűnrészessel, hogy a lázadás újra fel ne éledhessen s mint jelenleg, újra lobbot ne vessen, történt vala,

— abból nemcsak nem következethet, hogy a pozsonyi országgyűlés erőszakoltatott volna, de sőt az ellenkezőt bizonyítja azon körülmény, hogy a gyűlés folyamata alatt a dicsőemlékeztű felség az újonnan koronázott fenséges király szorgalmazásának, s az ország rendi alázatos folyamodásának kegyelmesen engedve, az eperjesi bizottságot eltöröltette s a még fogságban voltakat szabadon bocsátatta, valamint ez amaz országgyűlés törvénycikkelyeiből is kitűnik. Igenis, erőszakolva lettek volna a voksok, ha az országgyűlésre meghívott és a népjog alapján menevéddel bírt státusok és megyei követek vagy ki nem hallgattatva, dühösen a vesztőhelyre hurcoltatnak, és kegyetlen halállal, követtársaiknak iszonyatos és rémítő például kivégezettek, — a mi a törvénytelen s az ország végzeményei által különben is tiltott ónodi álgyűlésen, még keresztény fejedelmek között is jobbagyaik irányában, annál inkább hasonlók között hallatlan példával, Turócz vármegye két ősinemes követén zenebonásan és zsarnokilag, mint előre bocsátottuk, hogy megtörténhetett, gyászolja és fájlalja elszomorodott rokonságuk. A kinek belátása van, az megítélheti: vájjon nem kényszerítettek-e az ezen gyászos esemény által megdöböntett többi státusok, akarva, nem akarva, a lázadás fejének merényleteket elvállalni és voksaikkal ezeknek gonosz szándéklatához alkalmazkodni.

Azon állítás, hogy a pozsonyi országgyűlésen a státusok szavazatai a nagyobbszámú császári királyi hadak által voltak erőszakolva, melyek akkor, úgy kívánván azt a keresztény név ellenése, a török ellen viselt háború, az országban tanyáztak, — szintén csak üres szó, alaptalan ráfogás. Mert ha abból, hogy a kereszténység közös érdekében amaz országgyűlés alatt császári hadak voltak az országban, a gyűlés végzéseinek érvénytelenségét lehetne a mai hitlenekkel következtetni: akkor még sokkal inkább a Bocskai- s a Bethlen- és a Rákóczi-féle békekötések s az utánuk következett országgyűlések végzeményeit kellene a királytól s a többi hűséges státusoktól a belföldi lázadók s a szomszéd tartományok és a pogányok fegyverei által kizsaroltaknak mondani; a hűtlenek tehát önmagok ellen nyújtanak érvet, magokat saját törük által látszanak megölni, s ő felségének és híveinek utat látszanak mutatni, melyen az ama békekötéseket és országgyűléseket megelőző évek kormányzatához vissza lehessen menni. Ez az ő gyűlöletes nagyravágyásuk gyümölcse; és hogy az édes hazát még nagyobb veszedelembé ejtsék és a háború tüzét szítsák, interreg-

numot, melyet mint az idézett, s az ország egyéb törvényeit t. i. az 1655:2, 1647:2. és 1625:3. cikkelyek által végveszélythozónak nyilvánítottat a haza igazi fiaí mindig gondosan megelőzni törekedtek, — öök, a szabadságoknak állítólagos mostani védői, de valósággal azoknak kiforgatói s a hazának pusztítóí, hogy magokat ilyesekül tettleg is bizonyítsák és féktelen vakmerőségüket kitölthessék, lázadás és összeesküvés által szerzett hatalmuknál fogva magokat jogosultaknak állíták az interregnumot gögösen és makacsul kimondani és zsarnok kényvel, jármuk alá fogván előbbi társaikat, most már vazallusaiat, ezeknek nevében is kihirdetni. Holott az első király, szent István, kinek végezményeit ezen hűtlenek a magok érdekében látszanak idézni, végzeményei II-ik könyvének 51-ik fejezetében a király és királyné elleni összeesküvéseket megbélyegezván, anatóma s a lex julia legszigorúabb büntetése alatt tiltja, mely ősi, s a hazalakósok között eskü mellett vagy más bármiképpen alakított és pártütésből származó, tehát a közjót veszedelmeztető belvitákra és szövetkezésekre kiterjesztett törvényt az ország későbbi törvényei is, névszerint pedig az 1446:5, 1519:44. és 1536:40. cikkelyek örök hűtlenség büntetése alatt tiltják; s hogy már a hazai törvény által is világosan tiltott ezen összeesküvésekből és összeszövetkezésekből keletkezett s forradalmilag hozott bármely intézkedések, mint mérges forrásból származottak, s közöttök a végveszélyű, interregnum kinyilatkoztatása magoktól összeroskadnak, nem kíván bebizonyítást. Hozzájárulván főleg még azon ok is, hogy valamint közönséges gyűlést vagy diétát kitűzni, az ország folytonos gyakorlatából és szokásából csak a királyt illeti, úgy mindazokat, melyek máskülönben, s a király tudta és kegyelmes megalégedése nélkül, bárkinek magán vagy éppen gonosz lázadások által eszközölt hatalmából tűzettek ki, az 1526:18. cikkely hívságosoknak és érvényteleneknek nyilvánítja. Ilyesnek kell pedig a hűtlenek legújabb ónodi gyűlését s ottani összes eljárásukat annyival is inkább tartani, mivel az ország hűséges státusainak hatalmasabb és józanabb , hivatalok, méltóságok és híres nemzetségek szempontjából is a hűtlenek zagyva sokasága felett, a Hármaskönyv II. résznek 3-ik címéhez képest hatalmas túlsúllyal bíró száma, ezen törvénytelen gyűlésbe bé nem egyezett, sőt megindulva a hűtleneknek királyuk és legkegyelmesebb urok ellen irányzott hallatlan szentségtörő vakmerőségén, öszves eljárásuk s az interregnum ezen veszélyes nyilvánítása ellen is, ő felsége, tudniillik törvényes királya

és legkegyelmesebb ura előtt ünnepélyesen tiltakozott és ellenmondott. Mert, hogy az ország valamennyi oszlopai és bárói, egyet sem véve ki, a hatalmasabb főpap és mágnás urak s a vármegyék főispánai, továbbá a nemesek és polgárok is igen nagy számmal, őfelsége iránti hűségökhöz dicséretesen ragaszkodnak, valamint különben is nyilván van, úgy ő felségének császári királyi udvara is tapasztalja. S az említett hűtelenek, már ez oknál fogva is, nemcsak a mi, t. i. a hűségesek jószágait, melyeknek nagy jövedelmeiből és prédájából eddig gonoszul meggazdagodtak, a további uralkodás vak vágya által ösztönöztetve, jognak és igazságnak ellenére elfoglalni, hanem tiszteinket és méltóságainkat is garázdán elvenni s állítólag a fiscus, valósággal pedig saját magok számára lekötni, amaz ónodi cikkelyeknél fogva elhatározták. Törvényt pedig valamint nem idéztek, úgy nem is találhatnak, melyhez képest a hívektől tiszteiket, méltóságukat és jószágait a király s az ország hűtlenei elvehetnék, hanemha erőszakos és zsarnoki eljárás útján; de ellenkezőket találtak volna a törvények ezen jeles őrzői, ha mélyebben betekintenek, mert a fellebb idézetekből, valamint az 1542-iki pozsonyi végzések 7-ik cikkelyéből kiviláglik, hogy a hűtlenség utálatos és átkos vétségét elkövetők s megtérni vonakodók jószágait lehet és kell a királyi fiscus által elfoglaltatni, eladni, árúkból a híveket kárpótolni s a maradékot az ország szükségeire fordítani. És valamint Magyarországon minden hivatalok, méltóságok és tisztek adományozása (a nádorság kivételével, melynek választása a státusokhoz is tartozik) az egy királyi felséget illeti; úgy, ha valaki, mint például, ezen hűtelenek, valamely tisztől vagy hivataltól megfosztandó: ennek elrendelése is csak az egy királyi felséget, mint ki azokat adományozta, illeteti.

Mi tehát, a mondott néhány hűtelenek, legkivált pedig ezeknek fejei, szerzői és zászlóvivői által összecsisztított ónodi conventust és következőleg az ott történeteket és végzeteket, melyek különben is, mint az idézett törvényekből megmutattuk, már magoktól, tetteleg semmiesek, fogatlanok és érvénytelenek, jelen levelünk által szintén megsemmisítjük, kivégezzük, s fogatlanoknak és érvényteleneknek nyilatkoztatjuk; s a jelen zavargások és lázadások említett fejeit, szerzőit és zászlóvivőit, s mindazokat, kik velők önként tartanak, bármily rangúak s állásúak legyenek, törvényes büntetés alá eső hűteleneknek, s már csak azért is, mert az ország annyi törvencikkelyei által megbélyegzett s a

köznugalmat aláásó interregnumot kihirdetni s a hazafiakat az interregnummal járó nyomorúságokba szándékosan sülyeszteni vakmerők voltak, a haza ellenségeinek tartjuk, s jelen irat erejénél fogva mindenki előtt nyilvánítjuk. És valaminthogy a dicséretesen említett szentséges felség, a mi törvényes királyunk és természet szerint való legkegyelmesebb urunk és az ő szent királyi diademája iránti jobbagyi hűségünkben állandóan megmaradunk: úgy azt is jelentjük ki, hogy jövendőre is, ő felsége életének véghatáráig (melyet Isten késő és hosszú évekre méltóztassék elhatalasztani) mást senkit sem fogunk közvetlen, valóságos és törvényes királyul és legkegyelmesebb urunkul hódolatosan ismerni, mely hódolatunkat vérünk hullatásával is tanúsítandjuk. Nem kételkedve, sőt bizonyosabbnak semmit sem tartva, mint azt, hogy ő felsége minket s az ország összes karait és rendéit minden ősi jogokban és törvényekben, melyek mindnyájunkkal közösek, kegyelmes hitleveléhez s az utolsó pozsonyi országgyűlés negyedik törvénycikkelyéhez képest királyi uralkodásának minden időszakban szentül megtartand és kár nélkül megőrzend.

IV.

Gregor Berzeviczy
De Dominio Austriae in Hungária.

Regnare dignus servit
Imperat servus mihi.

Budae, 1790. Április.

Berzeviczy Gergely
Ausztria uralma Magyarországon.

Uralkodóhoz méltóan szo
szolga-módra uralkodik.

B. G. latin kéziratából fordította:
dr. KEMÉNY GÁBOR

— 2 hasonmással. —

Nyomtatásban most jelenik meg először.

Ausztria uralma Magyarországon.

A közügyekben ugyanis olyan alkotmányt kell teremteni,
mely állandó és használ az utókornak.

ENNEK A NEHEZEN VÁRT ÉVTIZEDNEK eseményei a történetnek emlékezetes korszakát teremtették meg. Úgy látszik, hogy most ahhoz a boldog korszakhoz jutottunk, melyben a zsarnoki uralom láncai összetörvén, újra élednek az emberiség régi jogai. Amíg három hatalmas birodalom uralmának és dicsőségének helyreállításáért küzd, míg továbbá fegyveresek tömegei intésükre kölcsönösen támadják egymást, másrészt Franciaországban, az események nagyszerű fordulata folytán összeomlik egy monarchikus alkotmány, melyet annyi fortélyal, kegyetlenséggel és éles elmével építettek fel. Először a hal-árusok feleségei láznak fel, majd a többi asszonyok, polgárok, munkások, suhancok csapatai; a leg-erősebb várat, mely Európában volt, a zsarnokság bevehetetlen várát, a tömeg rohammal elfoglalja és lerombolja, a király földönfutóvá lesz s a nemzet egyhangú kívánságára demokratikus kormányformát honosítanak meg. Belgiumban a vallásos fanatizmus által felingerelt sokaság hasonlóképpen politikai szabadságra törekszik. Ezt keresik fáradhatatlan buzgalommal az előkelők, ezt a nép, mely képtelen felfogni az emelkedettebb eszméket; forradalmi erők ténykedései megsemmisítik a zsarnoki hatalmat, a minden szükséges kellékekkel felszerelt reguláris katonaságot megfutamtítják, a csaknem fegyvertelen tömeg rövid idő alatt háromszázezernyi fegyveres csapatnak urát megfosztja a tróntól s az egész ország területén függetlennek nyilvánítja magát. A mi hazánkban, mely alapvető alkotmányától megfosztatott, erejében és javaiban kimerült, miután annyi tiltakozó előterjesztés talált süket fülekre s amikor senki remélni nem merte, váratlanul helyreállít-

tátott a törvények régi érvénye, magának a Felforgatónak személyes ténykedése állította helyre a szabadságot, majd ismét visszaállítják a régi illegális helyzetet.

Ha az uralomratörő zsarnokságnak a nemzetek vesztére irányuló hőstettei megérdemlik csodálatunkat, mennél inkább megérdemli az a Felforgató, kinek tettei által az emberiség felrázva legnemesebb jogaiért küzd, mikor az igazság ügyéért ismeretlen erők fognak össze s az ártatlanul elnyomottak erőfeszítései legyőzik a zsarnoki hatalmat. Nagy és jótékony az az elgondolás, hogy ellene lehet szegülni a fejedelmek fondorlatainak és *hatalmaskodásának*; a legbiztosabban kiszámított tervek is hajótörést szenvednek az emberi szabadsággal szemben, mert az elszánt egyetértés a zsarnoknak jól kiszámított csapását is elhárítja s a kitartó ellenállás véget vethet kegyetlenségeiknek; vannak bennünk ilyen ellenállóerők, csak egy lélekkel kell akarnunk.

Kell, hogy ezek az események és a végzet akaratából elhunyt fejedelmünknek, Józsefnek szomorú példája elijessenek minden mostani és leendő uralkodót Örök időkre; szolgáljanak bizonyítékkul arra, milyen ingatag minden hatalom, mely túllépi a természetes jogok határát és kárára van az emberiségnek és arra, hogy milyen veszedelmes e hatalommal való visszaélés» József, ki a Gondviselés által a világ első trónját nyerte el s minden tekintetben boldogságra hivatott el, ez a nagyreményű uralkodó, kit eleinte egész Európa szeretett és tisztelt, mennyi szerencsétlenséget és megalázást zúdított magára, mivel önkényesen uralkodott. Uralmának egész ideje alatt nem volt cseppnyi nyugalma vagy öröme. Fáradhatlan buzgalommal dolgozott, gondok, tervek nyugtalanították, minden oldalról számtalan akadály tornyosult eléje s ő minden eszközt és minden tudást felhasznált, fáradhatatlanul buzgólkodott éjjel-nappal — minden szórakozásról lemondva —, csakhogy terveit keresztülvigye; s mindezt miért tette? Hogy mindent, amit oly nagy munkával, fáradsággal, kitartással tíz év alatt felépített, halálos agóniájában megsemmisítse! S elvesztette hatalmas, állandó katonaságát, az ő zsarnoki rendszerének melegágyát, mely az összes államok hadseregei között a legjobban kimerült s amelyet legyőzhetetlennek hitt; s midőn katonáit a készületlen és háborús szándékot nem tápláló törökök ellen vezette a béke megszegése árán, semmit sem tudott elérni, mindenütt visszavonult és seregének egy része elpusztult a járványos betegség vagy a tétlenig gyalázata miatt s végül, mikor a török csapatok megérkeztek,

a legnagyobb zavarban megfutott vezérestül együtt s önmagát semmisítette meg; mégis ugyanazon sereg maradványai a következő évben József távolléte alatt mindenütt hátraszorították a törököket s győzelmes fegyvereikkel a három hatalmas ország határain túl is jutottak. Ezalatt betegségbe esvén, lassú halállal pusztult el József. Semmi nyugalma, semmi vigasza nem volt halálusában. Mindenütt tapasztalnia kellett Európa méltatlankodását és megvetését; nővére Franciaországban meggyaláztatott, a belgák a kormányzásra méltatlannak és képtelennek nyilvánították őt; a magyarok, akikre a jogtalan sérelmek özönét zúdította, annál keservesebb szemrehányásokat tettek neki, mert ezek bátor és jogos szemrehányások voltak, az újoncokat és terményeket, melyek nélkül háborút viselni nem lehet, megtagadták és már-már minden a kockán forgott; a belgák példáját követték volna, midőn január 28-án, az esti órákban, az önmagával folytatott rettenetes leikítása után minden rendeletét és rendelkezését visszavonta, mindenben azt az állapotot állította vissza, mely uralma átvétele idején fennállott s az igazság zálogául, melynek általános megbecsülését nem tagadta meg, a Koronát, annak tartozékait s jogainak minden jelvényét az országnak visszaadta. S még ez sem volt elég. Néhány órával halála előtt túl kellett élnie Erzsébet halálát s ezzel megsemmisültek a természetes kapcsolatok, melyek főtámaszai voltak egyetlen fenmaradt reményének s ez teljesen szétzúzta annyi támadástól összetört lelkét, mert nemsokára elhunyt egyeduralkodó létére úgy, mint jobbágyai közt a legszerencsétlenebb halandó.

Ezalatt lassan Bécs felé közeledik hozzá születésre nézve legközelebb álló testvére, Lipót. Magyarország királyává nyilvánítva az új közjogi állapotban alázatosan viselkedik, bejelenti az országgyűlést, koronázást, mindent, amit csak kívánni lehet, nagy készséggel megígér s nagyon szelídnek és kegyesnek mutatja magát a magyarokkal szemben. Csodálatos is lett volna, hogy ő, abból a nemzetségből származva, mely minket három század óta elnyomni ^törekedett, Itáliában nevelkedve és olasz életelvekkel telítve, őszinte szándékot tanúsított volna a magyar nemzettel szemben. Ismerjük a Danausok ajándékait, úgy ajánlja fel, mint az édes ópiumot, mivelhogy nem lehet másképp az adott körülmények között, mert a betegség elmérgesedett, de éppen az adott okot a gyanúra, hogy a kezdet oly túlságosan kegyes volt. Gyakran tettek már nekünk ilyen ígéreteket s gyakoroltak ilyen kegyet s ismét életbe léptek

az elnyomó, zsarnoki elvek, mikor a hatalom megerősödött; veszedelmes ellenség az olyan, aki szükség esetén hízelegni is képes.

Nem lesz kitűzött céllal ellenkező röviden az ausztriai háznak Magyarországhoz való jogairól megemlékezni, látni, mily alapokon nyugszik az ő örökösödési joguk, hogyan viselte magát ez a ház a magyarokkal szemben s azután kimutatni, hogy a közjog elveit hogyan egyeztették össze hazánk természetes érdekeivel és viszonyaival.

A király trónralépésének joga Magyarországon első királyunk, Szent István óta mindig választáson alapult, olyképen azonban, hogy bizonyos családokra szorítkozott, t. i. a magyarországi Karokból és Rendekből; az első sorban Árpád törzsét ismerték el úgy, hogy aki ezen családból — a női leszármazottakat sem zárva ki — származott, azt minden más elé helyezték s a rendek őt választották meg. III. András halála után, mikor a velencei törzs is kihalt férfi ágon, a körülmények állása szerint különféle származású királyokat választottak, többnyire olyanokat, akiket valami kapcsolat fűzött a kihalt családhoz; de másokat, idegeneket is. így jutottak királyi hatalomhoz a velünk szomszédos Ausztria fejedelmei, közülük Magyarország első királya Albert volt; ez, miután Erzsébetet, Zsigmond magyar király leányát feleségül vette s vele együtt egyszersmind Magyarország királyává is választatott s e pontnál érdemes megjegyezni, hogy Zsigmond, aki az utat megnyitotta az osztrákoknak a magyar kormánypálcához, a brandenburgi házból származott s ha áll az, hogy ezen időtől fogva a női ágra is érvényesek az öröklött jogok, ez a ház ősből jogokat formálhat Magyarországra, mint az ausztriai; Zsigmond későbbben római császár lett s mindkét méltóságot, melyet viselt, vejére, Albertre akarta átszármaztatni. A magyarországi Karok és Rendek már abban az időben óhajtották magukat és a birodalmat a hatalomra törő Alberttel szemben biztosítani, mert koronázás alkalmával azt a törvényt hozták, hogy az uralkodói méltóságot elébb el ne fogadja, míg a Karok és Rendek ebbe kifejezetten bele nem nyugodtak, a régi előjogok — nem véve ki András király alkotta záradékot sem — épségben maradjanak, a király az országban székeljen, Magyarország, Ausztria, Morvaország határai pontosan kijelöltesse, palatínus választassák, a hivatali méltóságok a magyarokra ruháztassanak (1439. évi decretum 1., 2., 17. és 22. szakasza).

Az ő halála után különféle zavarok és háborúk zaklatták

hazánkat, mivelhogy Frigyes, Ausztria hercege és uralkodója, a mi országunkra is igényt tartott. Ezen ellenség és a törökök betörései ellen derekasan védte hazáját Hunyadi János hadvezér és kormányzó, kinek fia Hunyadi, későbbi elnevezése szerint Corvin Mátyás, habár semmiféle királyi családdal nem volt kapcsolata, kiváló lelki tulajdonságai és igaz magyar nemzeti erényei miatt a Karok és Rendek által 1458-ban királlyá választatott; ennek a királynak a neve örökre szent lesz a magyarok előtt; — hej, mily boldog lenne most hazánk, ha az ő leszármazottaiból lettek volna nemzeti királyai. Mert egyedül az ő nemzeti királysága alatt — mivel nem akadályozta azt meg a folytonos háború — emelkedett Magyarország oly nagy virágzásra, hogy abban az időben tudományban, hadászatban és politikai alkotmányosság tekintetében törvényt szabott Európának. Nagy mértékben felkeltette ez az osztrákok irigységét, annyira, hogy akkori uralkodójjukkal, Frigyesseel, nem fenyegetvén akkor a török uralom veszélye, melynek elhárítására az egész kereszténység a pápa és császár vezénylete alatt egyesült — három hosszú háborút volt kénytelen viselni, így hazánk elfoglalásának vágya megszállta az osztrákok lelkét, úgy, hogy a maguk dolgát és egész Európára irányuló erőfeszítéseiket mellőzve Mátyást — mialatt a törökök ellen szerencsésen harcolt — az adott szó ellenére, álnok módon többször hábtámadják. Borzad az ember lelke, ha e tetteket Pray Anneleseiben III. Kötet, IV. fejezet) és Gebhard históriájának 200-ik lapján olvassa.

Némely hízélgő udvaroncok Ausztriának Magyarországhoz való jogát Corvin Mátyásnak Frigyes császárral kötött szerződéseire alapítják, de ez az alap túlságosan ingatag volt, mert a harcoló felek közt létrejött 1463. évi békekötésben a magyar koronát illetően ünnepélyes kijelentésben állapította meg Mátyás a császárnak és fiának, Maximiliánnak a trónöröklés jogát, ha ő váratlanul elhalna, de ez a megegyezés valamiképpen törvénytelen, mert nem országgyűlésen, nem a Karok és Rendek beleegyezésével kötött s a következő békekötések által, miután Mátyás Bécsset és egész Ausztriát ostromolta, egészben érvénytelenné lett s ez a hatályátvesztés Mátyás halála után tényleg is bekövetkezett, mert Ulászló, Lengyelország királyának fia s utána II. Lajos a királyi méltóságot a Rendek közös akarata folytán nyerték el; midőn az utóbbi Mohácsnál elpusztult, bár az ország nagy része Zápolya Jánoshoz ragaszkodott, Ferdinánd mégis, nagyobb befolyásánál fogva, hát-

térbe szorította őt s a királyi méltóságot, melyet 1527-ben szerzett, örököseire is kiterjesztette mind a mai időkig. Az Ulászló és Maximilián császár közt lefolyó örökösödési egyezkedések ugyancsak vitások. Mert Magyarország királyai a trónkövetkezésről a Karok és Rendek tudta nélkül nem rendelkezhetnek és mikor Ulászló király Maximiliánnal az 1491. évi békében ilyen jogot állapított meg, a magyarok ezen törvénytelen tett miatt olyan haragra gyulladtak, hogy a béke megkötőit fegyverrel támadták volna meg, ha ezek nem látták volna jobbnak a menekülést s nem sokkal ezután, 1505-ben ünnepélyes esküvel határozták el, hogy Magyarország királyi méltóságát semmiféle idegennek nem engedik, hogy eddig a diétának minden határozatát (1547 articulus V. 85., 1550 trt. I. 1569. art. 33), mely az ausztriai ház örökösödési jogáról beszélt, olyan értelemben kell felfogni, hogy csupán meghosszabbítási jogot jelent, melynek csak az adja meg az érvényességét, hogy a választásokhoz a Karok és Rendek országgyűlésen hozzájárulnak, ezt erősítette meg azon időbeli királyi palatinus, Nádasdy Tamás is, amint ezt láthatjuk Istvánfy könyvében, XX. p. 401. Nem volt tehát joguk a trónöröklésre Ausztria fejedelmeinek Magyarországon Lipót idejéig; s ha igen, csak azért, mivel a magyarok különféle körülmények megrendítő hatása alatt ennél a háznál kívántak maradni, habár jól érezték, hogy Ausztria erőfeszítésének lesznek áldozatai és hogy a természet kedvezése folytán Ausztriát saját javaikkal hizlalják. Hogy ez a trónkövetkezés nem volt öröklési jog, de választási jog, ezt erősíti minden diétai határozat, ezt bizonyítja az is, hogy Lipót alatt 1687-ben az országgyűlésen a trónkövetkezés jogát örökölhetőnek nyilvánították, amire az osztrákok biztosan nem törekedtek volna, ha már előbb is lett volna ilyen jog. Biztosan vonzotta őket hazánk dicsősége és elvitathatatlan kiválósága; ennek az is bizonyítéka, hogy annyi és oly hatalmas fejedelem vágyott mohón minden időben az ország koronájára. Ugyanis az osztrák házhoz hasonló igényeket táplált minden szomszédos király és uralkodó, így Lengyelország, Csehország, Olaszország, sőt Franciaország uralkodói is.

Ennek a függő viszonynak már Lipót alatt beálló körülményeit jó lesz kissé megvizsgálni. Magyarországot Ferdinánd ideje óta sok szerencsétlenség sújtotta s eme számtalan bajok oka bizonyára az osztrákoknak Magyarországon való uralma volt. Ők ugyanis a magyarok jogait és szabad alkotmányát áhították megsemmisíteni és semmit sem hagytak kipróbálatlanul, ami a nemzet

elnyomását és mellőzését szolgálta. Mi más lehetett volna ennek a természetes következménye, mint a belső mozgalmak és forradalmak? Midőn az elnyomott nemzet sehohsem találhatott hathatós segítséget, kénytelen volt a törökhöz menekülni és ennek lehet tulajdonítanunk, hogy eddig még szabad nemzetnek mondhatjuk magunkat. A török háborúk és polgárháborúk, a protestánsok üldözései, a fanatikus vallási, nemzeti és pártgyűlölet szájalomra méltó módon meggyötörték hazánkat. Minden isteni és emberi dolog össze lett zavarva, kiveszett az emberiség érzése, hiányzott az életnek és javaknak biztonsága, minden a felkorbácsolt szenvedély önkényének volt alávetve. Emlékezünk még azokra a tettekre, amelyeket Caraffa Eperjesen s Ambringenus Debrecenben s az egész országban vitt végbe németjeinek segítségével, ömlött a vére a nemeseknek és az előkelőknek: Frangepánnak, Zrínyinek, Nádasdynak minden jogi alap nélkül; Szaky János komáromi nemest Nero sem ölhetett volna meg kegyetlenebbül, mert kopasz fejére olvasztott ólmot öntöttek s lassú tűznél elevenen sütötték meg s ezután égő kénbe és szurokba mártott fegyvereket dőfték belé (1. Gebhard történetének ismert lapját). Felfoghatatlan, hogy ilyen gonosz ténykedések után mindezen gonosztett elkövetői a trónöröklés kérdését előhozták. De ha elgondoljuk, hogy a félelem és terror rendítette meg a karokat és rendeket az országgyűlésen, hogy nem volt jelen Thököly fejedelem az előkelő hívek nagy részével, hogy annak ünnepelesen ellenmondott már magának a törvénycikknek és az országgyűlési naplóknak fogalmazása is, hogy a korrupció és az aljas szolgaság közismert volt, akkor meggyőződhetünk arról, hogy ezek az országgyűlések s a trónöröklésnek ezeken történt megállapítása az ország alkotmányának alapja gyanánt nem tekinthető.

Lipót után következett József fia, utána VI. Károly, kinek nem lévén utódja, a trónkövetkezésnek az alkotmánynak már említett értelménél fogva meg kellett volna szünnie; ámde a *pragmatica sanctio* által nőutódaira is kiterjesztette az öröklést VI. Károly s ezt a szentesítést az 1723-iki országgyűlésen a magyarok is elfogadták.

Kiterjesztetett tehát ez az örökösödési jog VI. Károly határozata folytán, mintegy ősi jogon, mellyel sohasem rendelkezett... nagyjában az oldalágakra nézve s ettől kezdve az igénylés változatlan volt s nyilvánvaló, mily állandótlan, mily változó s mily különbözőképpen módosítható ez még annak a családnak szemé-

ben is, mely magának ezt a jogot igényli, ezt bővebben és alaposabban kell megmagyaráznom. Annak (t. i. a trónöröklési törvénynek) a gyenge megalapozottságát felismerte egész Európa s jórészt fegyverrel próbálta azt elvitatni. Bizonyára, ha Lipót rendelkezése törvényes volt, Károly nem lett volna képes a spanyol ágot kizárni. így önkényes az osztrák háznak Magyarországhoz való joga is s nyilvánvaló, hogy ez nem nevezhető szigorúan meghatározott jognak, hanem csak az erősebb párt igényének. Mindezeknek a királyoknak csak azon feltétel alatt vetette magát alá és ígért engedelmisséget a magyar nemzet, ha előzően letette az esküt s a koronázás megtörténtével nem sérti meg az ország szabadságát, jogait és szokásait; s mindezt ugyanannyi királyi diploma, békeszerződések, tények és alapvető szerződések igazolják.

A déli napnál világosabb dolog, hogy a föld királyai és fejedelmei a feltételeket és kötött szerződéseket, melyek alapján nekik a legnagyobb hatalom adatott, pontosan betartani kötelesek és mivel az engedelmisség feltétele kizárólag ehhez a feltételhez van kötve, ha a fejedelmek a megállapított szerződéseket nem tartják be, az engedelmisség kötelezettsége is megszűnik. Tehát a szabad nemzetet egészben véve megilleti az a jog, hogy az olyan királyt, ki a kötött szerződések, szabadságjogok és ígérek ellenére a saját érdekét helyezi előtérbe, kiváló méltóságától megfosztani, ha egyszer azt látta (t. i. a nemzet), hogy előterjesztései, kérései, vagy enyhébb eszközök alkalmazása hiábavalónak bizonyultak. A magyar nemzet tehát II. József uralkodót, kiről tudva van, mily fáradhatlan zsarnoki buzgalommal zavart össze mindent, ami nekünk szent volt, hogyan irányított mindent saját akarata szerint s hogyan forgatta fel országunk szabad és törvényes alkotmányát, midőn annyi és oly hatalmas felterjesztések még csak meghallgatásra sem találtak, — a magyar nemzetnek joga lett volna ezt a fejedelmet az ország kormányzásától eltávolítani.

Ez a jog minket a természeti és népjog szerint megillet s ennek a pozitív ősi jog sem mond ellent. Mert első királyunk, Szent István fiához, Imréhez írt intésének IV. fejezetében ezt mondja: „A bárókat, grófokat, nemeseket atyáid és testvéreid gyanánt tekintsed, senkit közülük szolgaságba ne hajts, ők ne szolgáljanak, de katonáskodjanak neked, tartsd mindég emlékezetedben, hogy minden ember egyforma teremtmény, nehogy amazok erőssége a királyi hatalom eltompulását jelentse, nehogy idegeneknek adják a te országodat, legyen rá gondod, hogy háborítatlanul csüggyenek

a királyi méltóságon és hogy országod mindég békeszerető legyen.“ András király határozatában pedig (1222: 31. szakasz) ezt mondja: „Ha valaki a királyok közül az ország jogaival és szabadságával kerülne szembe, a püspököknek, a jobbágyoknak és nemeseknek, együttesen és egyenként, most és a jövőben, valamint az utódoknak is örök időkre legyen joguk ellenállni és elienmondani.“ Ezek alapján nyilvánvaló, hogy a Karok és Rendek az olyan király ellen, ki az alaptörvényeket, az alkotmányt, a szabadságot megsérti, kényszerítő eszközöket is alkalmazhatnak s ezek közé lehet számítani az illető fejedelemnek a kormányzásból való elmozdítását is, akitől nem lehet remélni, hogy a törvényeknek megfelelően uralkodjék; azon nem kell csodálkozni, hogy ezekre nézve kevés törvényt hoztak, mert az országgyűlésen hozott törvényeket a királynak kell jóváhagyni; ez mégis annyira összefügg a mi alkotmányunkkal, hogy ha határozataink mélyen hallgatnak is erről, ez önmagából következik. Ezért nem akadály az, hogy András király határozatának ez a záradéka 1687-ben Lipót alatt már elévült, egyébként a válságoknak kitett diaeta ilyen alapvető kiváltságban nem tud ítéletet mondani; de megmarad ennek érvényessége Szent István idézett szavaiban, kinek határozatában a törvénynek mindkét jelentősége benne van: mikor ugyanis azt mondja: nehogy idegeneknek adják át a Karok és Rendek az országot, ezt a jogot hallgatagon megadta. Túlságosan éltek is ezzel a joggal Bocskay és Rákóczi, az osztrák udvar viszont, mely velük fegyverszüneteket, szerződéseket, békeegyezményeket kötött, őket mintegy függetleneknek s következőleg olyanoknak ismerte el, mint akik törvényesen éltek ezzel a joggal. Mivel pedig az összes osztrák királyok, Mária Teréziát sem véve ki, kezdettől fogva veszedelmes szándékokat tápláltak Magyarország ellen, mivel senki közülök a megkötött szerződéseket és diplomáciai feltételeket be nem tartotta, mivel hazánk mindég zaklatott, szerencsétlen, mellőzött, megsalt volt az ő uralmuk alatt, mivel ők — amennyiben Ausztria és Magyarország vezérei és más, örökös tartományok fejedelmei Magyarországot igaz és saját előnyére kormányozni sem nem akarták, sem nem tudták, mert hiszen ugyanazon kötelezettségek hárulnak rajok más gondjaikra bízott tartományokkal szemben, melyekkel a mi országunk és nemzetünk természetes és örökös összeütközésben van s a dolgok szomorú rendje minden időben és évről évre mutatkozik, ki tagadhatja, hogy megilleti a nemzetet a jog, a **pragmatica sanctio-**

tói, melynek feltételeit az osztrákok közül senki be nem tartotta, visszalépni s az egész osztrák házat s különösen a lotharingiai ágat, a trónöröklésből kizárni. Ha a felségsértés bűnének következménye az utódokra és családra is kiterjedhetett, az ennek megfelelő bűn miatt ne tehetné vádlottá féktelen és önkényes zsarnoksága miatt II. Józsefet? Megerősítik ezt Károlynak, Angliában a Stuart-családnak példái, Svédországban a Wasa-családéi; bizonyítják ezt a szabadsággal megáldott és zsarnoki gyötrődéstől szenvedő országok példái, Sardiniaiban, Amerikában, a szövetséges Belgiumban s a mi országunkban is; ők semmi egyebet nem tettek, mint hogy midőn a legnagyobb hatalommal ellátva nem mutatták magukat ahhoz méltónak, akkor az uralkodás eredeti ráruházását visszavették tőlük s magukat a régi állapotba helyezték vissza s ez a tett az én szememben oly természetesnek látszik, hogy — miként a magánszerződést, ha egyik részről a szerződést be nem tartják — fel lehessen bontani és megsemmisíteni. (A következő sorokat a kéziratban áthúzva találjuk: hogy pedig ki lesz az utód, vagy milyen megtorlást lehet alkalmazni?... a nemzet nem annak a személye ellen cselekszik, de egyedül a saját biztonságára és megtartására törekszik.)

De ehhez megkívántatik az egész nemzet beleegyezése s nem csupán némelyeknek fékevesztett kívánsága; mivel tehát Magyarországban a nemzetet az országgyűlésen összegyűlt Karok és Rendek képviselik, valamint a gyűlés szentesítette, úgy annak kell meg is szüntetni az ausztriai öröklést (áthúzva: az elnyomott megsértett nemzetnek a szélsőségekig és veszedelmes kísérletekig fokozott ilyen ténykedése a természet és népjogban gyökerezik . ..) Láttuk, hogy a természet és népjog alapján illeti meg ez a jog a magyarokat, hátra van még annak megvizsgálása, vajjon tanácsolják-e ezt a politikai tekintetek és körülmények?

(Áthúzva: Hogy Ausztria uralma a magyaroknak mindég ártott .. .) Természetellenesnek látszik, hogy Magyarország Ausztriának engedelmeskedjék, ez a természettől mindenféle adománnyal oly bőven megáldott föld; a tartományok kicsinyek és elsőrendű szükségleti dolgokkal szűken vannak ellátva, akár talaját, akár terményeit, akár népeit vagy különböző osztályait hasonlítjuk össze kölcsönösen, minden tekintetben végtelenül felülmúlja őket Magyarország.

Így Ausztria magyarországi uralma mindég veszélyes volt, ezt a múlt idők szomorú története bőségesen bizonyítja. És nincs

is arra remény, hogy az osztrák tartományok jelenlegi kapcsolatában és e monarchia helyzetében még a legjobb fejedelemtől is jobbat várhassunk. Mindég feláldoznak bennünket az idegenek és az egész monarchia előnyéért; ugyanis mi vagyunk annak leggazdagabb része, ha tehát a monarchia (ami nem valószínű) nem elfogultan, de egyenlő igazsággal viseltetik mindegyikkel szemben, a mi erőforrásaink által mégis javulnak az ugyanazon kapcsolatok által meghatározott körülmények (oldalt áthúzva: hogy hallgassak arról a roppant előnyről, mely Ausztriára hárulna, ha Magyarország a külföldi tartományok mintájára volna kormányozható). Ebben senki a magyarok közül nem kételkedik: a mi erőnkkel szerez dicsőséget Ausztria, a mi katonaságunkkal harcol, a mi húsunkkal, a mi gabonánkkal táplálkozik, a mi búzáinkból gazdagodik s mi hasznunk van nekünk ebből? Mienk az engedelmesség dicsősége; mivel pedig mostoha része vagyunk a monarchiának, elég gyakran gúnynak vagyunk kitéve: megnehezítik terményeink eladását, elébünk helyezik a germánokat, olaszokat s mindenféle hitvány embereket, valamennyien igazságot és törvényes eljárást ígérnek és esküdnek nekünk, de senki közülök ígéreteit meg nem tartja, mindenütt elnyomnak, mellőznek, megcsalnak bennünket; már háromszáz év óta szüntelenül várjuk sorsunk jobbrafordulását, minden országgyűlésen új sérelmek merülnek fel, s a régiek nem enyhülnek: majd megvető bánásmóddal, majd mézes szavakkal és mindég alattomos és veszedelmes tettekkel próbálkoztak, sohasem lesz meg nekünk szabad alkotmányunk biztosítéka, bármennyit esküdjenek is arra, mindég — kifejezetten vagy hallgatóan — más tartományok mintájára igyekeznek minket kormányozni, ezt tartják ők legnagyobb előnyüknek, ezt kívánta tőlük a helyzet mérlegelése. Nekik ki kell vinniök a magyar katonaságot, be kell hozni a németet, meggátolni a nemzet egységét, Bécsbe csalogatni a gazdagokat, házasságokkal behálózni őket, pazarlásokkal és kiadásokkal gyöngíteni, a régi egyszerű szokásoknak végetvetni, korrupciót teremteni, a jogokat, kiváltságokat, szokásokat lassanként aláásni, hogy mindez vagy durván, vagy mesterkéltén és észrevétlenül így történt, azt hazánk szomorú végzete bizonyítja.

A magyarok szemében semmisen lehet szentebb, mint hazájuk törvényes és szabad alkotmánya és nemzeti boldogulása. Azoknak, akik uralkodnak s a többi, hozzájuk hasonlókon uralkodnak, kötelességük lenne a közjót minden igyekezettel előmozdítani,

mert ha ezt nem teszik, méltatlanokká teszik magukat az uralomra és e felett ítélni az egész nemzetre tartozik, tehát a magyar királyság Karaira és Rendéire, kik a teljes nemzetet képviselik; ebben az emlékezetes időpontban összehíva egyhangúlag elhatározhatják, amit ezek a szerencsés idők az állandó közjó, az egész utókor, a mai Európa, a szabad nemzetek, akik készek bennünket magukhoz ölelni és amit a mi, természettől a legnagyobb boldogságra elhivatott hazánk méltán megkövetelhet, megszabadíthatják hazánkat az osztrák uralomtól. Nincs király, nincs uralkodó, meggyengültek Ausztria erői, kimerült a kincstár, egész Európa az ellensége, mindenfelől háború fenyegeti, kellően vannak hangolva és előkészítve a polgárok lelkei s a magyar katonák készek arra, hogy cserbehagyják a zsarnokságot s megvédjék hazájukat. Fel kell használni az alkalmat, mellettünk beszél ügyünk igazsága, a nemzetek kedvező ítélete, ha ezt az alkalmat elszalasztjuk, jaj, akkor a régi koldusállapotba sodródunk vissza, melyben sem életünk, sem halálunk nem bizonyos, századok fognak elmúlni és nem fognak hasonló alkalmat szülni (áthúzva: a legalkalmasabb módon, törvényesen, a polgárok vérehullása nélkül lehet most a hazát megszabadítani az osztrák uralomtól). Lehet-e más célja ennek a nevezetes országgyűlésnek, minthogy annyi század különböző szerencsétlenségei után teljes és állandó biztonságba helyezték a Karok és Rendek a szabad alkotmányt és a közjót. Tehát bátor és egyhangú megegyezéssel tegyék meg a Rendek, amit tudnak, hazánk körülményeihez képest és a szabadságot követelő Európa nevében s a legszentebb kötelesség nevében, mert ha ezt nem teszik meg, a magyar népre örökre rá marad égetve ez a bélyeg s akkor nem is érdemli meg, hogy szabad legyen; nyilvánítsák ki, hogy az osztrák trónkövetkezés Magyarországon megszakadt s a szabad választás ősi joga újra feléledt, mellyel most szabad akaratából élhet, eme joguknál fogva távolítsák el a nemzetet képviselő Karok és Rendek a ránk nézve mindég végzetes osztrák házat a magyar királyi méltóságtól s helyezték a hazát a teljes szabadsággal járó v megfelelő helyzetbe. Az elnyomott, megsértett, a zsarnokság által jogaitól megfosztott nemzetnek ilyen ténye a természet és népjogon s egyben a mi közjogunkon alapul s azt a módot, ahogyan megtorolja azt az állapotot, melyben van, a jó siker törvényesíti. Sohasem volt ennél biztosabb a dolog — sa remény elszáll — mint ebben a szerencsés időben s jaj, milyen gyorsan élhettek volna a kedvező alkalommal őseink, ha ezt nekik a gond-

viselés megengedte volna. Az ő példáikat fogják követni a Karok és Rendek, ha az ő méltó sarjadékaik. Az első király, mint helyesen és mesterkéletlenül mondja Homeros, szerencsés rabló volt: ha nem lett volna sikere vállalkozásának, korona helyett nyaktilót érdemelt volna: ép így az egész szabad nemzet merész egyetértéssel segíthet magán; éig magasztalja dicsősége és vitézsége, mivel sikerül a dolog, egyébként a gonosz forradalmár címe jár neki. Természetesen, a legnagyobb bűn és a legnagyobb erény érintik egymást a két szélsőségben. Tehát nem kell az alkalmat elszalasztani, melyet ritkán nyújt a Gondviselés, hogy ezt az érdemet megszerezzük, nehogy szerencsétlenebb időkben, gyalázatos szolgaságtól elnyomva újra abba essünk, de meg kell cselekedni azt, ami Isten akaratából a mi kötelességünk: hogy a többit rá kell bízni a Gondviselésre, melynek akarata intézi az emberek sorsát, azt a mi állapotunk is világosan tanúsítja.

Am hogyan lehetnénk oly hálátlanok az osztrák ház iránt, mely minket annyi időn át erejével és vérével megmentett és felszabadított a török uralomtól? — vájjon nem lehetne-e inkább ezt a kérdést felvetni?... Hogyan is tudtatok bátor és szabad magyarok gyanánt olyan sokáig nyögni osztrák iga alatt, minden időben úgy tekintve, mint valami törvénytelen fattyú? Oly sokáig tudtatok ama bizonyos citromnak sorsát viselni, melyet utolsó csepp levéig kifacsarnak? Még a most kínálkozó alkalommal sem akartok megszabadulni a zsarnokságtól? Azt kérdem: nekünk tiszteség az vagy nekünk előny, hogy Ausztria uralma alatt nyögünk avagy azoknak, akik felettünk rendelkeznek? Ahol német vér folyt, ott mindig ömlött a magyar vér is és a mi harci vitézségünk mindég kivált. Lipót pedig a törökök ellen nem Magyarországot óvta, de önmagát és a kereszténységet, ugyanolyan elv alapján, mint amelyik a keresztes háborúkra lelkesített. Ezen időtől fogva pedig, lengyel segítséggel elűzetvén a török, Magyarországot, mint holmi legyőzött és leigázott nemzetet, minden szabadságától es jogától megfosztani törekedett s ha ebben az András király által kiadott törvényes magyar ellenállási határozat meg is akadályozta, az elv — oh, ki ne tudná ezt? — bécsi mesterkedés folytán mégis fennmaradt és minden fortéllyal alkalmazták egészen a mi időnkig. S miután ez így van, nem látom be, milyen előnyünk lenne abból, hogy Ausztriának és nem Törökországnak uralma alatt vagyunk, ez, ha be is hajtja arany-adóját minden fej után, hagyja, hogy a népek saját szokásuk és törvényük szerint éljenek. Amde tegyük

fel, hogy egyedül az osztrákok segítségével szabadított és mentett meg bennünket: mennyi és mily nagy háborút viseltünk mi az osztrákokért, anélkül, hogy az valamelyes előnyünkre vált volna. Hiszen tudjuk, hogy Ausztria háborút sem tud viselni magyar katonák és közlegények nélkül, magyar gabona- vagy élelmiszerek hiányában; hát a porosz háborúban mennyit harcoltunk értük közvetlen vagy közvetve s az olasz, spanyol, francia háborúban! Hogy hallgassunk az osztrák jótéteményről, bármily sokra is értékeljük azt, bőven visszaadtuk mi a kölcsönt, midőn Mária Teréziát Európa legnagyobb részének támadásai ellen olyan nagyszerű heroizmussal megvédtük: ezen a hősi tényen elbámult Európa és még jobban elbámul azon minden jó lélek, hogy Bécsben ennek sem emlékművel, sem emlékezetével nem találkozunk.

Amikor ezt szóvá tettem, gyakran azt az ellenvetést tették nekem, hogy Magyarország nem tudja önmagát fenntartani; ez az észrevétel kizárólag abból származik, hogy századokon át szerencsétlen sors folytán, mintegy ősi jogon, mindég más uralkodók hatalma alatt volt hazánk. A legjobb statisztikai adatok szerint Magyarországot a csatolt tartományokkal. Galícia, Lodóméria, Horvátország, Dalmátország, a tengerparttal lazán számítva is a monarchia harmadrészének lehet tartani. Az egész osztrák-magyar monarchiában van: több mint 20 millió lélek, több mint százmillió forint jövedelem és háromszázezer katona; Magyarországon pedig van a csatolt részekkel együtt csaknem 7 millió lélek, több mint 33 milliónál több jövedelem és százezer fegyveres katona.

A porosz birodalomban van

lélekszám: 5.5 millió,
 jövedelem: 32 millió,
 katona: 200.000.

Svédországban:

lélekszám: 3 millió,
 jövedelem: 6 millió forint,
 katona: 50 ezer.

Ha tehát ezek az országok fennállhatnak, minél inkább és minél jobban fennállhat a mi országunk, mely még ebben az elnyomott állapotában is sokkal erősebb. Mennél jobban felvergődhetik, ha saját előnyére kormányozzák, ha rendes mederbe jutnak gazdasági ügyei? Mert nyilvánvaló dolog és nem szorul szavakra, hogy

ez az ország sokkal több lakosra és gazdagságra tehet szert, mivel Európa minden lehetséges termékének jó talaja ez a föld, különösen pedig azoknak, melyeknek használata általános s leginkább szükséges, annál inkább is törekedjék tehát erős alapra. Hej, a boldogságnak és tehetőségnek milyen csúcspontjára jutott volna ez az ország, ha hazai és őszinte kormányzásban lett volna része.

De Lipót mindent megígér, igazságosnak, jámbornak, kegyesnek mutatkozik, Etruria hercegségben is bölcsen uralkodott, bizalmát a magyar nemzetbe helyezte és benne látta menedékét is s a nemzet nincs ellene és tisztelendő személye ellen; csupán a saját megmentésére és biztosítására törekszik s azon buzgólkodik, ami joga és kötelessége. Az oda vezető lépések talán elijesztenek. Gyakran megkíséreltÜK ezt az ügyet tárgyalni, de hiszékenységünk megcsalt bennünket. Igazságosan és kegyesen uralkodott Mária Terézia, nemcsak reményünket, egyetlen oltalmunkat láttuk benne, de ő is tapasztalhatta, hogy mi vagyunk egész monarchiájának megmentői. S mégis: van-e valaki a magyarok közül, aki azt merné állítani, hogy meg van elégedve az ő kormányzásával? Avagy az ő behízelt eljárása nem volt-e reánk veszedelmesebb, mint Józsefnek elhamarkodott bánásmódja? Nem amaz készítette-e elő a fiával ránk zúduló zivatarokat? És ki biztosít minket a bécsi minisztériumtól, mely minket irigyel és életlehetőségünkkel szemben ellenséges magatartást tanúsít? ki biztosít az utódtól?... Hogy most nem lehet másképp tenni... Vájjon nem ezek a hízeltégek az egyetlen eszköz, mellyel minket — kiket már lelkük mélyén elvesztettek tartanak — megnyerni remélnék? A belgák még hasonló és kedvezőbb javaslatokkal is elégületlenek... Végül: minden uralkodó nemesen kezdi uralmát, de nem hasonlóan végzi. Jól vigyázatok barátaim, hízeltégek, elkábító dolgok környékeznek meg s ezek az erős férfiakat is behálózzák, a mi elődeinket is hatalmukba kerítették: s ilyen Zivatarok következtek utána.

Ne rémítsen bennünket az e miatt fenyegető háború. Azt kérdelem: ugyan mire képes Ausztria magyar segítség nélkül? Nem hiszem, hogy a magyar katonák közül egyetlen egy is hazája ellen fog cselekedni, sőt biztos vagyok abban, hogy ők a nemzet érdekét fogják védeni. Tehát készen áll az országban a katonaság, a magtárak, melyekből a háborút támogatni lehet, a pénz, melyet most ki szoktak vinni, az országnak minden jövedelmei megmaradnak s rendelkezésére állnak a faroknak és Rendeknek. A törökökkel majd megkötjük a békét; találni fogunk segítséget, ha rászoru-

lünk; zászlóink alá sereglenek a magyarok a haza védelmére és azt kérдем: vájjon mit tehet egyetlen embernek nem az alkotmány gyakorlásán alapuló hatalma az egész nemzet egységes akaratával szemben?

Alig egyesülnének a Karok és Rendek olyan gyorsasággal, mint ahogy ez a művelet kívánná, a saját előkelőikből való királyválasztásra s az ilyen választás súlyos okokból nehézségeknek lehet kitéve. Az ország nagyobb üdvösségére idegen fejedelmet lehetne a magyar trónra meghívni azzal a feltétellel, hogy semmi más országa ne legyen, sem a jövőben ne lehessen a Karok és Rendek kifejezett beleegyezése nélkül; kötelezze magát, hogy a királyi méltósághoz juthasson, koronázásra és esküre, hogy nem változtatja meg s pontosan megtartja az ország jogait és szabadságát s ünnepestélyes diplomában ismerje el, hogy esküje meg nem tartása esetén a Karok és Rendek fel vannak jogosítva arra, hogy őt hatalmától megfosszák. Ilyen feltételek között ruházzák fel öröklési joggal fiú-ágon az elsőszülöttet s ezen alkalommal egyéb olyan egységes intézkedéseket is lehet tenni, melyek a mi jogainknak s tökéletes boldogságunk elérésének kedveznek; s ezek között első helyen áll az, hogy a katonaság az országnak és ne az uralkodónak esküdjön fel s legyen meg az országban a közjövödelmek rendes kezelése.

Az idegen fejedelmek közül viszont kit lehetne választani: Nem akarom megnevezni a porosz fejedelmeket, mivel őket túlságosan zsarnoki eszmék itatják át, sem Itália vagy Germania kisebb fejedelmeit, bár köztük is akadnak, kik nagy lelki kiválóságokkal vannak ellátva; legtanácsosabb lenne Franciaország vagy Anglia íjedelmei közül választani s az utóbbit helyezhetnők első sorba; mert a dolgok mai állásában előbbre kell helyezni az ily nagy időkben is törvényt diktáló szabad és boldog Angliát a gyenge s nagy forradalmak által egyéni célokért küzdő Franciaországnál. A mi szabad alkotmányunknak a legnagyobb biztosítéka lenne a hasonlóan szabad, ugyanazon elvek által fenntartott és kormányzott nemzetnek mintegy természetes szövetsége. Kormányformánk ugyanis megegyezik Angliával, valamint jellemünk is lényegileg az angollal azonos. Ezért nem okozna nehézséget a királynak a mi szokásainkhoz alkalmazkodni, azok szerint áthasonulni.

Úgy látom, hogy ennek igen egészséges következményei lennének. Politikai és kereskedelmi szerződéseket köthetnénk ezzel a valamennyi között legkiválóbb nemzettel. Nem folya ki az országból a mi pénzünk, nem a kincsek a mi földünk termő gyö-

kereiből, az évről-évre való bő termést, melyet magyar és erdélyi bányáinkban évente több mint két millióra értékelnek, szabadon adnánk el, ami fölöslegünk van a természet bőséges adományából; virágoznék országunkban a szabadság, biztonság, bőség, virágoznanának a tudomány, művészetek, kereskedelem, forgalomba jönne a pénz, angol segítséggel gyárak, üzemek emelkednének, fellendülne az ipar, mert mindenki biztonságban és jól elhelyezett javiból hasznot húzna, igazában ebben áll az ipari fellendülés, melyről a máii időben oly sok szót ejtenek. Gazdagodnék a nemesség és polgárság és a nyomorult adófizető, aki, miután tiszteletreméltóbb eszméktől lenne áthatva, jobb sorsra tenné magát érdemessé, szabadabb helyzetbe jutna, mert ő is ember, velünk egyenlő, a Teremtő által ugyanarra a boldogságra teremtett és mindenesetre az ország erejéhez és virágjához tartozik, mint adófizető osztály, mint az egész ország fundamentuma kell, hogy tehetős legyen s tisztességesen, a haza szeretetére nevelve méltányosan kormányozzák; a király köztünk élne, nem állnának útjába más tartományok miatt való gondok, nem vennék körül idegen hízelgő miniszterek, nem lennének fejedelmi kiadásai, sem fizetni való adósságai, a fogyasztás az országon belül történék, az ősi szokások felvirágzanának, a magyarnak újra meglenne a becsülete, nem nyomatnék el idegenek által, kik rosszhiszeműen akarnak pénzt összeharócsolni s a tevékenységnek olyan szférájába állíttatnék, melyet maga a természet jelölt ki és nagy eredmények termelésére száná magát. Nem keverednének annyi hiábavaló háborúba, amilyeneket Ausztria miatt ebben a században is kellett viselnünk. Természetes ellenségünknek, a töröknek, másrészt az osztráknak, angol segítséggel nemcsak ellenállhatnánk, de véget is vethetnénk a háborúskodásnak, másrészt ott van az osztráknak riválisa a porosz, a töröknek az orosz s ezek bármelyike inkább áll mellénk, mint az ellenséges részhez.

Van még egy körülmény, mely komoly akadálnak látszik, de a valóságban jelentéktelen: az ugyanis, hogy az angol fejedelem református, Magyarország királyának pedig Szent István határozatából kifolyólag katolikusnak kell lennie. De ő, ha a határozat azt kívánná, katolikus szertartással élne. Ha az összegyűlt Karok es Rendek, amennyiben ezt tehetik, kikötnék feltételként, maradhatna református, csak a törvényekhez szigorúan alkalmazkodva uralkodjék. Ugyanis most a szabadság lényeges és nem a vallás... A haza, fájdalom, vesztébe rohan, a jövő boldogságának minden

reménye elvész, ha újra feléled a túlhajtott vallási buzgóság, a szenvedélyes és pokoli gyűlölet és üldözési düh, amely miatt annyi magyar vér ömlött s mely annyi jóvátehetetlen bajt szült. Testvérek vagyunk, ugyanazon teremtő alkotása, különféle utakon, ugyanazon cél felé törők; ugyanazon hazának fiai; tehát minden erőnkkel törekedjünk annak boldogságára s igyekezzünk a gyűlölet kiirtására, ha valahol felbukkan; oszlassunk el minden egyenetlenséget, tartsuk meg a mai időben különösen szent egyetértést. Ez a legszentebb s valamennyiünkre nézve első kötelesség. Vesszen el, űzessék el, mint a rühes birka, ki a magyarok közül más-kép gondolkodik.

te Austriaco, ope adiuti Anglorum, non
tantum Acceperunt, sed et debellando
effemus. Alioquin habet Austria huius
Rivalem Borussia, Turcia Moscovita
quorum uterque, citius nostras, quam hi
mici Pauper amplectetur.

¹⁷⁴¹ Adhuc est, quod offere vi-
detur speciosum Impedimentum, ac
vera Nullum: quod nempe Princeps
Anglicus, Reformatus scilicet, Rex autem
Hungarica ex Decreti S. Stephani Ca.

saquere Hungaricam conficit, sed insepapa
habet Mala genus, acriter et. Thabris
sumus, eiusdem Acatonis opus, diversis tuis
ad eundem scopum tendentes; eiusdem Pa-
tris Filii. Ego omni Anate nitamur in
eius Felicitatem, nitamur ad extirpandum
si fors ubi non delegeretur adiuvi; Sufficien-
dem omnem discordiam, conservandam le-
crosactam hoc praestitum tempore unione
haec est haereditaria et omnium nostri pri-
ma Obligatio. Porcat, Elicitur ut Oris
Scabrosa, qui Hungarorum aliter h. 1. 1.

Ann Ko blup. Compessorat

von Alldal Dorf

Tittl Grm. und Son
Paul Bergerig
Aloys Bergerig
Anton Spore
Niclas Okolicany
Franz Bergerig
O. 1. 1. Bergerig

**A Magyar Nemzet Függetlenségi
nyilatkozata.**

Debrecen, 1849 április 14. és 19.

— 5 hasonmással. —

I.

I. Ferenc József 1849. évi március 4-iki proklamációja.

Gyűjteménye a Magyarország számára kibocsátott legfelsőbb manifesztumok és szózatoknak, valamint a cs. kir. hadsereg főparancsnokai által Magyarországon kiadott hirdetéseknek. (Hivatalos kiadás. Buda, 1849. Egyetemi nyomda) c. munka 44. oldalától.

Mi, Első Ferenc József Isten kegyelméből

Austria Császára, Magyar- és Csehország királya stb. stb.

MIDŐN KÖZEL EGY ÉV előtt felséges elődünk az országzásban I. Ferdinánd császár az általános, korszerű political javítások utáni váagnak szabadabb intézvények megígérése által készséggel engedett; a' hála és örömteljes várakozás érzelmei szétterjedtek az egész birodalomban. De ezen méltányos reménynek nem feleltek meg a' későbbi események. Az állapot, amellyben a' haza most létezik, mély szomorúsággal tölti el szívünket. A' beibéke eltávozott belőle. Elszegényülés fenyegeti az előbb olly áldott országokat. Bécs fő- és székvárosában egyes rosszakaratúak celszövényei nagy fájdalomkra és a lakosok túlnyomó többségének derék gondolkodása daczára még most is nélkülözhetetlenné teszik a' kivételes állapot fentartását. Polgárháború pusztítja Magyarországnk egy részét. Egy más koronatartományban a' hadiállapot a' viszonyokat rendező intézkedések behozatalát akadályozza, s hol a' csend nyilván nincs is feldúlva: még is a' bizalmatlanság és viszálnkodás szelleme sötétben lappangva rokonszenv gerjesztésre törekszik.

Illy szomorítókn eredményei nem a' szabadságnak, hanem a' vele üzött visszaélésnek. Ezen visszaélést megszüntetni és a' forradalomnak véget szabni: ez kötelességünk és akaratumk.

A December 2.-kai manifestumban azon reménynt fejeztük ki,

hogy nekünk Isten segedelmével és a' népek beleegyezésével sikerülend a' Monarchia minden tartományait és nemzeteit egy nagy álladalmi testté egyesíthetni. Ezen szavak örvendetes viszhangra találtak mindenütt egész széles birodalmunkban; mert régóta érzett és most általános öntudatra érlelt szükségét fejeztek ki. Az összes monarchia újjászületésében 's annak alkot(ó)részei szorosabb összeolvadásában találja a' nép józan értelme a' feldúlt rend és eltűnt jólét visszatérésének első feltételét, valamint egy áldott és dicső jövőnek legbizonyosabb biztosítékát.

E' közben Kremzirben az I. Ferdinánd császár által egybehívott országgyűlés a' monarchia egy része számára létre jövendő alkotmány fölött tanácskozott. Mi elhatároztuk azt, — jóllehet az általa Octoberben elfoglalt 's a' házunk iránt tartozó hűséggel alig összeegyeztethető állás tekintetéből nem minden aggodalom nélkül — ezen nagy munka végbevételével tovább is megbízni. Ebben azon remény táplált bennünket, hogy ezen gyűlés a' birodalom jelen viszonyait szem előtt tartván, a' reábízott feladást mentül előbb üdvös eredményhez vezetendi.

Fájdalom, ezen reményünk nem ment teljesezésbe.

Több hónapi tárgyalás után sem vergődött az alkotmányi mű bevégzéshez. Az elmélet köréböli vitatkozások, mellyek nem csak a' monarchia tényleges viszonyaival tökéletes ellentétben állanak, hanem általában a' rendezett jogállapot megalapítását a' statusban akadályozzák, a' béke, törvényesség és közbizodalom visszatérését távolították; a' jóérlmú statuspolgárokbán komoly aggodalmakat gerjesztettek és a' Bécsben fegyveres erővel csak imént levert, birodalmunk egy más részében pedig még egészen le nem győzött, felforgatási pártban új bátorságot és új tevékenységet élesztettek. Ez által lényegében megingadoztatott azon remény, hogy ezen gyülekezetnek a' benne foglalt, felettebb tisztos elemek mellett is sikerülend feladásának megoldása.

E' közben fegyvereinknek Magyarhonban diadalmas előhaladása által az egybeforrt Ausztria újjászületésének nagy műve, mellyet életünk feladatául tűztünk ki, megalapításához közelebb jutott és elutasíthatatlanná lett annak szüksége, hogy ezen mű fenékalapjai tartósan biztosíttassanak. Olly alkotmány, melly nemcsak a' Kremzirben képviselt tartományokat, hanem az egész birodalmat egybekötöten átkarolja, ez az, mit Ausztria népei igazságos türelmetlenséggel tőlünk várnak. Ez által az alkotmányi mű. ezen gyülekezet hivatásának határain túllépett.

Ennélfogva a' birodalom összeségére nézve elhatároztuk, hogy szabad önindulatunkból és saját császári hatalmunkból népeinknek azon jogokat, szabadságokat és political intézményeket adjuk meg, mellyeket felséges nagybátyánk és elődünk I. Ferdinánd császár és mi magunk nekik megígértünk, és mellyeket legjobb meggyőződésünk és lelkiismeretünk szerint Ausztria javára legüdvösebbek és legczélszerűbbeknek elismertünk. Annál fogva kihirdetjük mai napon az alkotmányi oklevelet az egy és oszthatatlan ausztriai császárság számára; bezárjuk ezennel a' kremziri országgyűlést, felosztván azt és rendelvén, hogy annak tagjai ezen végzés kihirdetése után nyomban oszoljanak szét.

Az egésznek egységét részei önállása és szabad kifejlésével, egy, a' jogot és rendet oltalmazó erős hatalmat az összes birodalom fölött az egyesek, községek, koronánk alatti tartományok és különféle nemzetiségek szabadságával összhangzásban hozni, érelyes közigazgatásnak, melly egyenlőn távol a' megszorító központosítástól és a' szétteregető felbontástól az ország nemes erőinek elegendő tért enged, és a' békét benn és künn megoltalmazni képes, felállítása; — takarékos, a' statuspolgárok, terheit tehetőségig könnyítő, a' nyilvánosság által ellenőrködött álladalmi háztartás behozása; a' földbirtok méltányos kárpótlás mellett, a' status közbejárásával felszólításának tökéletes keresztül vitele; az igaz szabadságnak törvény általi biztosítása; ezek azon alapelvek, mellyek által e' jelen alkotmányi oklevélnek kibocsátásában vezéreltettünk.

Ausztria népei! Európában majd mindenütt alapjaiban ingadoztatott meg a' polgári társaság; majd mindenütt felbomlással fenyegettetett egy bűnös párt fáradhatatlan működései által. De akármiily nagyok is a' veszélyek, mellyeknek Ausztria és Európa kitétetvék: nem kételkedünk a' haza nagy és áldásdús jövője fölött.

Bízunk e' tekintetben a' mindenható Isten segítségével, ki császári házunkat soha el nem hagyta. Bízunk népeink jó akaratában és hűségében, mert köztük a' jó érzelműek teszik a' megmérhetetlen többséget. Bízunk dicső hadseregünk vitézsége- és becsületében.

Ausztria népei! Seregüljetek össze Császártok mellé, vegyétek őt körül ragaszkodásokkal és tetteges közremunkálásokkal 's a' birodalmi alkotmány nem maradand holt betű, hanem leendő szabadságtoknak védőbástyája, és a' monarchia hatalmának, fényé-

hogy nekünk Isten segedelmével és a' népek beleegyezésével sikerülend a' Monarchia minden tartományait és nemzeteit egy nagy álladalmi testté egyesíthetni. Ezen szavak örvendetes viszhangra találtak mindenütt egész széles birodalmunkban; mert régóta érzett és most általános öntudatra érlelt szükségét fejeztek ki. Az összes monarchia újjászületésében 's annak alkot(ó)részei szorosabb összeolvadásában találja a' nép józan értelme a' feldúlt rend és eltűnt jólét visszatérésének első feltételét, valamint egy áldott és dicső jövőnek legbizonyosabb biztosítékát.

E' közben Kremzirben az I. Ferdinánd császár által egybehívott országgyűlés a' monarchia egy része számára létre jövendő alkotmány fölött tanácskozott. Mi elhatároztuk azt, — jóllehet az általa Octoberben elfoglalt 's a' házunk iránt tartozó hűséggel alig összeegyeztethető állás tekintetéből nem minden aggodalom nélkül — ezen nagy munka végbevételével tovább is megbízni. Ebben azon remény táplált bennünket, hogy ezen gyűlés a' birodalom jelen viszonyait szem előtt tartván, a' reábízott feladást mentül előbb üdvös eredményhez vezetendi.

Fájdalom, ezen reményünk nem ment teljesezésbe.

Több hónapi tárgyalás után sem vergődött az alkotmányi mű bevégzéshez. Az elmélet köréböli vitakozások, melyek nem csak a' monarchia tényleges viszonyaival tökéletes ellentétben állanak, hanem általában a' rendezett jogállapot megalapítását a' statusban akadályozzák, a' béke, törvényesség és közbizodalom visszatérését távolították; a' jóérlmü statuspolgárookban komoly aggodalmakat gerjesztettek és a' Bécsben fegyveres erővel csak imént levert, birodalmunk egy más részében pedig még egészen le nem győzött, felforgatási pártban új bátorságot és új tevékenységet élesztettek. Ez által lényegében megingadoztatott azon remény, hogy ezen gyülekezetnek a' benne foglalt, felettébb tisztos elemek mellett is sikerülend feladásának megoldása.

E' közben fegyvereinknek Magyarhonban diadalmas előhaladása által az egybeforrt Ausztria újjászületésének nagy műve, mellyet életünk feladatául tűztünk ki, megalapításához közelebb jutott és elutasíthatatlanná lett annak szüksége, hogy ezen mű fenékalapjai tartósan biztosíttassanak. Olly alkotmány, melly nemcsak a' Kremzirben képviselt tartományokat, hanem az egész birodalmat egybekötötten átkarolja, ez az, mit Ausztria népei igazságos türelmetlenséggel tőlünk várnak. Ez által az alkotmányi mű ezen gyülekezet hivatásának határain túllépett.

Ennélfogva a' birodalom összeségére nézve elhatároztuk, hogy szabad önindulatunkból és saját császári hatalmunkból népeinknek azon jogokat, szabadságokat és political intézményeket adjuk meg, mellyeket felséges nagybátyánk és elődünk I. Ferdinánd császár és mi magunk nekik megígértünk, és mellyeket legjobb meggyőződésünk és lelkiismeretünk szerint Ausztria javára legüdvösebbek és legczélszerűbbeknek elismertünk. Annál fogva kihirdetjük mai napon az alkotmányi oklevelet az egy és oszthatatlan ausztriai császárság számára; bezárjuk ezennel a' kremziri országgyűlést, felosztván azt és rendelvén, hogy annak tagjai ezen végzés kihirdetése után nyomban oszoljanak szét.

Az egésznek egységét részei önállása és szabad kifejlésével, egy, a' jogot és rendet oltalmazó erős hatalmat az összes birodalom fölött az egyesek, községek, koronánk alatti tartományok és különféle nemzetiségek szabadságával összhangzásban hozni, érelyes közigazgatásnak, melly egyenlőn távol a' megszorító központosítástól és a' szétteregető felbontástól az ország nemes erőinek elegendő tért enged, és a' békét benn és künn megoltalmazni képes, felállítása; — takarékos, a' statuspolgárok, terheit tehetőségig könnyítő, a' nyilvánosság által ellenőrködött álladalmi háztartás behozása; a' földbirtok méltányos kárpótlás mellett, a' status közbejárásával felszólításának tökéletes keresztül vitele; az igaz szabadságnak törvény általi biztosítása; ezek azon alapelvek, mellyek által e' jelen alkotmányi oklevélnek kibocsátásában vezéreltettünk.

Ausztria népei! Európában majd mindenütt alapjaiban ingadoztatott meg a' polgári társaság; majd mindenütt felbomlással fenyegettetett egy bűnös párt fáradhatatlan működései által. De akármiily nagyok is a' veszélyek, mellyeknek Ausztria és Európa kitétetvék: nem kételkedünk a' haza nagy és ájdásdús jövője fölött.

Bízunk e' tekintetben a' mindenható Isten segítségével, ki császári házunkat soha el nem hagyta. Bízunk népeink jó akaratában és hűségében, mert köztük a' jó érzelműek teszik a' megmérhetetlen többséget. Bízunk dicső hadseregünk vitézsége és becsületében.

Ausztria népei! Seregüljetek össze Császártok mellé, vegyétek őt körül ragaszkodástokká és tetteges közremunkálástokkal 's a' birodalmi alkotmány nem maradand holt betű, hanem leendő szabadságtoknak védőbástyája, és a' monarchia hatalmának, fényé-

nek és egységének biztosítéka. Nagy a' munka, de sikerülend „egyesült erőknék.“

Kelt Ollmütz királyi fővárosunkban, március 4-kén az üdv egyezer nyolczszáz negyvenkilenczedik, országglásunk első eszten-dejében.

FERENCZ JÓZSEF

(P. H.)

*SCHWARZEN B ERG. STADION. KRAUSZ. BACH.
CORDON. BRÜCK. THINNFELD. KULMER.*

Birodalmi Alkotmány az Ausztriai Császárság számára.

Az előbbi hivatalos kiadás A7. oldalától.

*Az alábbiakban a birodalmi alkotmányból
csupán a magyar közjogot érintő részeit közöljük.*

1. FEJEZET.

A' B i r o d a l o m r ó l.

Az ausztriai császárság a következő koronatartományokból áll:

Az Enus feletti 's alatti ausztriai főherczegség-, salzburgi herczegség-, steyer herczegség-, illyriai királyságból, melly a' karinthiai s krajnai herczegség-, görcki és gradiskai herczegi grófság, istriai örgrófság 's Triest városából és ennek kerületéből áll; — a' tyroli és vorarlbergi herczegi grófság-, csehországi királyság-, morva örgrófság-, felső és alsó sleziai herczegség-, galicziai és lodomeri királyságokból, az auschwitzi és zatori herczegségek-, 's krakói nagyherczegség-, a' bukovinai herczegség-, dalmát, horvát 's lótországi királyságokból, a' horvát tenger mellék-, Fiume városa s a' hozzá tartozó kerület, a' magyarországi királyság, erdélyi nagyherczegségből, benne foglalva a' szász földet és az ismét bekebelezett Kraszna, Középszolnok és Zaránd megyéket, Kóvár vidékét 's Zilah városát, a' határőr vidékek és a' lombárd-velencei királyságból.

Ezen koronatartományok képezik a' szabad, önálló, oszthatatlan és felbonthatatlan alkotmányos ausztriai örökös monarchiát.

3. §.

Bécs a' császárság fővárosa 's a' birodalmi hatalom székhelye.

4. §.

Az egyes koronatartományoknak önállásuk biztosítottik azon korlátokon belül, mellyeket ezen birodalmi alkotmány megállapít.

5. §.

Minden népfaj egyenjogú, 's minden népfajnak sérthetetlen joga van nemzetisége és nyelve fentartása és művelésére.

6. §.

A birodalom és egyes koronatartományok határait csak törvény által szabad megváltoztatni.

Az egész birodalom egy vám- és kereskedelmi terület. Közbenső vámok semmi cím alatt nem hozathatnak be, 's hol Hlyének a' birodalom egyes részei közt jelenleg fennállanak, ezek mihelyt lehetséges, megszüntetendők. Egyes helyek vagy területszek a vámvidékből ki- és idegen területeknek abba bekebelezése a' birodalmi hatalomnak tartatik fen.

8. §.

A császárság 's egyes koronatartományok címerei és színei meghagyatnak.

II. FEJEZET.

A' c s á s z á r r ó l.

9. §.

A' birodalom és minden egyes tartomány koronája a' practica sanctio és az ausztriai háziszabály szerint örökös a' habsburg-lotharingi házban.

10. §.

A' házitörvények határozatai a' trónörökös nagykorúsága, továbbá gyámság vagy regenség megállapítása iránt érvényökben maradnak.

12.§.

A' császár mint ausztriai Császár megkoronáztatik. Ez iránt külön szabály fog részletesen rendelkezni.

13. §.

A Császár koronáztatásakor megesküszik az alkotmányra, melly eskü utódai által a' koronázáskor, valamint a' régens által régensségbe léptekor letétetik.

14. §.

A Császár szent, sérthetetlen és nem felelős.

20. §.

Az egész birodalomban a' Császár nevében szolgáltatik ki az igazság.

III. FEJEZET.

A' b i r o d a l m i p o l g á r j o g r ó l .

23. §

A' birodalom minden népeire nézve csak egy általános ausztriai birodalmi polgárjog létezik. Birodalmi törvény határozandja meg, melly feltételek alatt szereztetik meg, gyakoroltatik és vesz-
tetik el az ausztriai birodalmi polgárjog.

24. §.

Egy koronatartományban sem lehet az ahoz tartozók és más valamelly koronatartományhoz tartozók közt semmiféle különbség a' polgári vagy fenytő jog, a' jogi eljárás vagy a' közterhek felosztásában.

Minden ausztriai koronatartomány törvényszékeinek jogszerű ítéletei minden olyanokban egyenlően érvényesek és végrehajthatók.

V. FEJEZET.

A' t a r t o m á n y i ü g y e k r ől.

35. §

Tartományi ügyeknek jelentetnek ki:

I. Minden intézkedések, tekintve

1. a' tartományi földművelést,
2. a' tartományi erővel létrehozandó középítkezéseket,
3. a' tartomány jótékony intézeteit;
4. a' tartomány költségvetési tervét és számadását;
  - a) mind a' tartományi érték kezeléséből eredő bevételek, a' tartományi céllokrai adóztatás és a' tartományi hitel használata, mind
  - b) a' tartományi rendes és rendkívüli kiadásokra nézve.

II. A' részletesb rendeletek a' birodalmi törvények határain belül

1. községi ügyek;
2. az egyház- és iskolaügyek;
3. az előfogatszolgáltatás és a' hadsereg élelmezése és szállásozása tárgyában; végre

III. azon tárgyak iránti intézkedések, mellyek birodalmi törvények által a' tartományi hatalom hatáskörébe utasíttatnak.

VI. FEJEZET.

A' b i r o d a l m i ü g y e k r ől.

36. §.

Birodalmi ügyeknek jelentetnek ki:

- a) az uralkodó császári Házat és a' korona jogait illető minden ügyek;
- b) a' birodalom és minden érdekeinek népjogi képviselote, különösen idegen álladalmakkali szerződések kötése;
- c) az álladalomnak viszonyai az egyházhoz;
- d) a' felsőbb közoktatási ügy;
- e) az összes haderő a' szárazon és tengeren;
- f) a' birodalmi háztartás, beleértve a' korona javait 's a' biro-

dalom jószágait, mellyek alatt az eddig álladalom, kamara, vagy fiscus javai nevezeteivel jelelt vagyon értetik; a' birodalmi bányák, birodalmi egyedáruságok, birodalmi hitel és a birodalom céljaira szolgáló minden adók és díjak,

g) minden ipar és kereskedelmi ügyek, bele értve a' hajózást, vámokat és bankokat, a pénzverést és bányászatot, és a mérték- és suly-szabályozást.

h) a' birodalom vízi- és száraz utak, vasutak, posta és telegraphok általi közlekedései, általában minden birodalmi építmények,

i) a' birodalom belbátorságának fentartását illető minden intézkedések s rendszabályok: végre

k) minden ügyek, mellyek a' birodalmi alkotmány vagy a' birodalmi törvények által tartományi ügyeknek ki nem jelentetnek.

VII. FEJEZET.

A' törvényhozó hatalomról.

37. §.

A' törvényhozó hatalom a' birodalmi ügyekre nézve a' Császár által a' birodalmi országgyűléssel, egygyütt; a' tartományi ügyekre nézve pedig a' Császár által a' tartománygyűlésekkel egygyütt gyakoroltatik.

VIII. FEJEZET.

A' birodalmi-gyűlésről.

38. §.

A' közönséges ausztriai birodalmi-gyűlés két házból álland, ugymind a' felső és alsó házból 's a Császár által évenként tavaszszal hivatik egybe.

39. §.

A' birodalmi gyűlés Bécsben gyűl össze, de a' Császár által más helyre is hivathatik.

IX. FEJEZET.

A' tartományi alkotmányok és tartományi
gyűlésekről.

70. §.

Az I. §-ban megszervezett tartományok azon ügyekben, melyeket a' birodalmi alkotmány, vagy a birodalmi törvények tartományi ügyeknek jelölnek ki, a' tartományi gyűlések által képviseltetnek.

71. §

A' magyarországi királyság alkotmánya annyiban tartatik fen, hogy azon szabályok, melyek ezen birodalmi alkotmánynyal nincsenek öszhangzásban, erejüket elvesztik, és hogy minden nemzetiség 's a' tartományban divatozó nyelvek egyenjogúsága a^s nyilvános és polgári élet minden viszonyaiban czélszerű intézmények által biztosítatik. Különös szabály rendezendi ezen viszonyokat.

A' szerb vajdaságnak olly intézkedések biztosítatnak, melyek egyházi közösségek és nemzetiségek fentartására régibb szabadságleveleken és császári a legújabb korbéli nyilatkozatokon alapulnak.

A' vajdaságnak más valamelly koronatartománybeli egyesítése annak követei meghallgatása után külön intézkedés által fog meghatározatni.

73. §.

A' horvát- és tótországi királyságokban a' hozzá tartozó tengermellék, továbbá Fiume városa és a' hozzá tartozó területtel egyetemben, ezen tartományoknak sajátos intézményeik a' birodalommal ezen birodalmi alkotmány által szabályozott összeköttetésen belől, azoknak a' magyarországi királyságtól teljes függetlenségében fentartatnak. Dalmatia követei fognak ezen királyságok tartományi gyűlésével, a' birodalmi végrehajtó hatalom közbenjárása mellett a' csatlakozás és annak feltételei iránt tanácskozni 's az eredményt a' Császári sanctiója alá terjeszteni.

74. §.

Az erdélyi nagyfejedelemség belsejének és alkotmánya, a magyarországi királyságtól teljes függetlenség, 's a' tartományban lakó minden nemzetek egyenjogúsága alapján, ezen birodalmi alkotmánnyal öszhangzólag új tartományi szabály által fog rendeztetni.

A' szász nemzet jogai ezen birodalmi alkotmányon belől fen-taitani.

75. §.

A birodalom integritása védelmére fenálló intézménye a határőrvidéknek katonai organisatiójában fentartatik, és mint a' birodalmi hadsereg kiegészítő része a' végrehajtó birodalmi hatalomnak marad alá-rendelve. Külön szabály a' határőrvidéki lakosoknak birtok viszonyaira nézve ugyan azon könnyebbitéseket biztosítandja, mellyekben egyéb tartományok lakosai részesültek.

77. §.

A' rendi alkotmányok megszüntetnek.

79. §.

A tartományi képviselő határ köréhez tartozó jogokat vagy magok a tartományi gyűlések, vagy az általok választott tartományi bizottmányok gyakorlandják.

80. §.

Mindegyik tartományi gyűlésnek biztosítatik azon jog, miszerint a' tartományi ügyek feletti törvényhozásban részt vehessen, törvényeket indítványozhasson, valamint azon jog, miszerint a' tartományi törvények végrehajtása fölött örködhessék.

A' Császár és a' tartományi gyűlés megegyezése minden tartományi törvényre megkívántatik.

X. FEJEZET.

A' végrehajtó hatalomról.

84. §.

A' végrehajtó hatalom az egész birodalomban és minden koronartartományokban egy és oszthatlan. Az kizárólag a' Csá-

szárt illeti, ki azt felelős ministerek és ezeknek alárendelt hivatalnokok által gyakorolja.

XI. FEJEZET.

A' b i r o d a l m i t a n á c s r ó l .

96. §.

A' korona 's végrehajtó birodalmi hatalom mellé birodalmi tanács fog felállítatni, mellynek hivatása lesz tanácsló befolyást gyakorolni mindazon ügyekre, mellyek iránt a' végrehajtó hatalom tőle véleményt kér.

Kelt Ollmütz királyi fővárosunkban márczius negyedikén az üdvnek ezer nyolczszáz negyven kilencedik, országulásunk első évében

FERENCZ JÓZSEF.

(P. H.)

SCHWARZEN BERG. STADION. KRAUSZ. BACH.

CORDON. BRÜCK. THINNFELD. KULMER.

3.

CXL-ik ülés a képviselőházban.

(1849) april 14-én d. e. 11 órakor.

A KÖZLÖNY 1849. évi április 17-iki (81.) számából.

Elnök: Almássy Pál.

Jegyzőkönyv hitelesítés után.

Drágos János: Képviselők! A' mai nap, úgy hiszem sokkal fontosabb, mintsem hogy annak jelentőségét kiemelni szükséges ne lenne. (Közbeszólások.) A' mai ülés sokkal ünnepélyesebb, sokkal nagyszerűbb, mintsem hogy azt illy kis körben tartsuk meg, hol kevesen férnek el. A' dolog jelentősége tehát igényelvén, hogy a' képviselőház a' tárgyhoz méltó komolysággal intézkedjék, hogy

lárma és tolokodás a' teremnek szűk köre miatt ne történjék, miután a' nép nagyobb része a' nagy templomban van, kívánom határozatilag kimondatni, hogy a' mai ülés ott tartassék.

Elnök: Ha a' képviselőház kívánja, általmehetünk. (Maradjunk!) A' mai ülés tárgyát kormány elnök úr fogja előadni, tehát bevárjuk őt. (Szünet.)

Kossuth kormányelnök megérkeztén.

Beszé János: Képviselők! A' nagy templomban több ezer ember van. A' mik a' mai ülésben mondatni fognak, ájtatos érzellemmel sóvárogja hallani a' nép, mellynek képviselői vagyunk; a' mi ma itt történik, kívánatos, hogy *minél* több szájról szájra hangozzék szerte az országba; itt alig vagyunk egy pár százan; a' karzatok üresek; oda át pedig a' nagy templomban ezerek várnak. Felszólítom tehát a' képviselőket, menjünk által, és hirdessük a' valót ezerek 's ezerek előtt. (Helyeslés.)

Elnök: A' ház kívánsága következtében a' mai ülést a' reform. nagy templomba teszem által.

A' képviselőház tagjai a' nagy templomba átmenvén.

Elnök: A' ház tisztviselőit felszólítom, hogy azon padokat, melyek itt előtol végig vonulnak, ürítsék ki a' képviselő urak számára; míg ez nem történik, az ülést nem fogom megtartani; képviselő urat pedig kérem, hogy mindannyian kijelölt helyekre vonulni méltóztassanak. (Megtörtént.) És most az ülést megnyitván, felszólítom a' hallgatóságot, hogy a' tárgy komolyságához képest, melly a' kormányelnök úr által indítványoztam! tog, illő és kellő csendben lenni szíveskedjék, a' minek megtartására, a' mint keilend, bizonyosan intézkedni fogok. Már most kérem kormányelnök urat, méltóztassék előadni indítványát.

Kossuth Lajos: Részemről is csendet vagyok bátor kérni, mert e' templom nagy, 's én kissé rekedt vagyok, mellem fáj; nem fognak érteni különben.

Hazám képviselői! Méltóztattak velem parancsolni, hogy a' mikor szükségét látom, a' táborba menjek; voltam legközelebb, — s onnan visszaérkezvén, kötelességemnek ismerem, habár nem «jak azok, minthogy már a' honvédelmi bizottmány által közhírré vannak téve, itt a' t. képviselőház előtt nyilvános ülésben hivatalosan megemlíteni egy pár szóval hadjáratunknak eddigi eredményeit.

Vetter altábornagy úr, ki a' magyarországi hadseregek főve-

zérévé lőn kinevezve, *mindjárt Tiszafüreden* meghülés következében veszélyesen, legalább súlyosan megbetegedvén, a' magyar seregeknek ideiglenes fővezérletérei intézkednem szükséges vala; mert bármennyire fájlaltok is a' tiszteli férfiúnak betegségét, de ugy vélekedtem, hogy a' miatt a' hadimunkálatokban fenakadást engedni nem lehet az ország kára nélkül; 's azért az egyesült hadseregnek, melly Görgei, Damjanich, Klapka és Aulich tábornokok hadseregének osztályaiból állott, fővezérletét ott a' seregnél jelenlevő tábornokok rangban! legidősbikére Görgei tábornokra bízam, és szerencsésnek tartom magamat jelentetni a' t. képviselőház előtt, hogy a' nevezett fővezér és a' többi vezérek között, valamint az ügy lelkétől, a' hazának szent szeretetétől általihletett lelkesülés, ugy kölcsönös legjobb egyetértés, és a' munkálatokban ez által biztosított összhangzás, a' legjobb siker, meüynck előmozdításában személyes jelenlétemmel is részt vehettem: a' legörvendetesebb esemény, a' melyet tudatok örömmel a' t. képviselőházzal. (Tetszés.) Általában a' magyar hadsereg lelkesülve *ván*; annak utolsó tagjait is általhatotta az ügy szentségére, 's az isteni gondviselésnek erre alapított biztos oltalmazó reményére fektetett meggyőződése a' győzelemnek; s a' melly sereg igaz ügyében, hazája mellett, istenben 's vitéz karjaiban bízva a⁵ győzelemnek biztos hitével megyén az ütközetbe, az nem féli a' halált, az a' neki kijelölt pontot elfoglalja bizonyosan; és én láttam örömmel vérezni el sokakat, kiknek még dülőfélben is utolsó szavuk az volt.“ „Éljen a haza!“ Illy auspiciumok között, illy vezérek által, illy lelkesült hadsereg folytatván a' maga mimkálódását az ellenség ellenében, melly Galga völgyén Mácsától mintegy Fémszaruig erős, megerősített állomást vőn, két úton folytattattak a' munkálatok; az egyik hadsereg a' gyöngyös-hatvani úton ment előre; a' többi hadsereg-osztályok Jászberénynek kerülve, ott egyesültek, 's a³ Zagyva és Tána vizeni hídon állaléptek, — ⁵s ez által az ellenségnek oldalába jutottak szemközt Hatvannál. Görgei mint fővezér, a' maga hadosztályának közvetlen parancsnokságát Gáspár akkori ezredesre bízván, — Gáspár megütközött az ellenséggel Hatvannál, és annak elbizakodott vezérét Schlicket, ki magához hivatta volt embereit ebédre épen neve napján azon biztatással, *hogy egyszersmind egy kis magyar* nyúlkergetést fognak majd látni, diadalmasan meg- és visszaverte, és Hatvant ostrommal foglalta el; melly tette által eddig is tapasztalt vitézségén kívül, hadvezéri képességét bebizonyítván, és különben

is a' hadseregben az ezredeseknek egyik legidősbje lévén, a' reám bízott hatalomnál fogva őt tábornoknak neveztem ki. (Helyes.) A' többi seregek Jászberény felé mozdulván elő, legelőször találkoztak az ellenséggel Tápió-Bicskénél Jellasich vezérlete alatt, és a' positionak minden kedvezőtlenége mellett is, valamint szinte azon kis tévedés mellett, hogy a' hírek, mellyek érkeztek, a' falut üresnek mondották, míg a' kerítések mögött erős hadseregekkel a' legjobb állásban meg volt rakva, 's ez által a' legelői nyomuk seregeink pillanatig hátrálni voltak kénytelenek: a' vezéreknak bátorítása és új vitéz zászlóaljoknak, különösen a 3-ik és 9-ik és az ezelőtt úgynevezett Schwarzenberg ezred 3-ik zászlóaljának megérkezése, 's a' csatában részvéte által a' csata a' legdiadalmasabban végződött, és Jellasichnak egyesülve volt mintegy 18 ezernyi serege tökéletesen meg- és vissza veretett! A' visszavert sereg Kóka felé vette visszavonulását azon célból, hogy a' Windischgraetz személyes vezérlete alatt és Schlick alatt levő sereggel egyesüljön, az irtózatos, és csaknem bevehetetlennek látszó positiókon, mellyek Pestmegye azon részén Isaszeg vidékén vannak Rókától kezdve Gödöllőig; és csakugyan Isaszegnél, a' legnehezebb positiókban, hol a* lovasság erejét tökéletesen kifejteni nem is lehetett, ott, a' hol a' batteriákkal keresztülkasul megrakott erdős dombokat nyílt védtelen mellel, szuronyszegezve kellett bevenni; vitéz hadseregünk az ellenségnek összes, egyesített erejét "Windischgraetz, Schlick és Jellasich személyes vezérleteik alatt a' legdicsőségesebben megverték. (Éljen!) És e' nehéz positiók elfoglaltatván, mikor egyszersmind combinative a' hatvani útról Gáspár tábornok a' maga hadosztályával előre nyomult, Gödöllőt a' főhadiszállását az ellenség által kiürítettetni kényszerítette úgy, hogy már Gödöllő maga ütközet nélkül vettetett be; és én a' szabadságot védelmező isten fiának feltámadási ünnepén estve azon ágyba fektettem le fáradt fejemet, mellyből reggel huszáraink Windischgraetzet kiriasztották. (Tetszés.) Innen folytatván további működéseiket vezéreink, nyomban, mindjárt Kerepest, Czinkotát seregünk megszállotta; míg egy másik hadosztály a' szolnoki vasút vonalon előnyomulva, azt mindenütt a' nemzet hatalmába vette, és akkor Monorig, Üllőig előre nyomult; seregünknek jobb szárnya pedig Váczig terjedt el. A' fővárosba nyomban minden haladéknél nélkül bemenni a' legkisebb nehézség sem volt volna, mert egyrésztől seregeink a' folytonos három négyszeri győzelem által még inkább fellelkesülve, és a' győzelem reményeiben megedzve.

más részről pedig a' legerősebb positióból kivert ellenség folytonos fásasztó marschok és hátrálások által üzetve, és morális erejében depotenciozva — úgy állott egymásnak ellenében a' két hadsereg, hogy legkisebbé sem lehetett volna kételkedni azon, hogy Pestre nyomban bemehetünk. Azonban én, 's a' vezérek számba vettük a' körülményeket: ha az országnak kára, 's nagy idővesztés nélkül a' fővárost Budavár fokároli veszélyétől, kárától és szenvedéseitől megmenteni lehet, ha egyszersmind meglehet kímélni vitéz honvédeink becses vérét, a' melly kiontandó vala, ha Budavára Pestről ostromoltatik: abban állapotunk meg, hogy olly módon intéztessenek a' hadi munkálatok, miszerint, ha isten igazságos fegyvereinknek kedvez, kevés napok alatt a' főváros a' nélkül, hogy ágyuztatásnak volt volna kitéve, és kevesebb véráldozattal kerülhessen vissza a' magyar nemzetnek birtokába, azon magyar nemzet birtokába, melly nem csak a' fővárosban él ugyan, mert nincs hely az országban, melly magát a' magyar nemzetnek mondhatná úgy, mint az ország maga összesen, de a' melly mindenestre egy igen drága, egy igen becses kincse Magyarországnak.

E' szerint intéztetvén a' hadimunkálatok, 's az ellenség látván Vác felé nyomulásunkat, arra szinte erőt küldött, és apr. 10-én Damjanics tábornok és vezér, a' Götz tábornok vezérlete alatti ellenséges vezér halálosan megsebesítve fogságunkba kerülén.

Méltóztassanak megengedni a' tisztelt képviselő urak, hogy a' hadi. munkálatoknak további tervezetét nyilvánossá ne tegyem, a' míg függőben, míg kivitel alatt vannak,- csak annyit mondok tehát: miként, valószínű lévén több adatoknál fogva az ellenségnek azon szándéka, hogy, ha már seregeink által megveretnék is, legalább egy pár nagy tekintetű és fontosságú erős pontot biztosítson egy ideig magának Magyarországon, hogy onnan azután, ha mindent elvesztett, szőhesse ismeretes ármányainak fonalát, és annak birtokából intézhesse cselszövényeit arra, hogy a' magyar nemzet essék megint vissza régi nagylelkűsége hibájába, miszerint annyiszor megcsalatra nemzeti életének legbecsesebb erejében annyiszor megtámadtatva — ha kényszerítve volt is fegyvert fogni nemzeti léteért, le nem igaztatott ugyan soha az ellenség fegyvere által igazságos harcában; de mindig elvesztette harcának gyümölcsét túlfeszített nagylelkűsége által. (Igaz!)

Más részről tudva van a' tisztelt képviselőház előtt, miként Perczel tábornoknak a' bácsi hadsereg vezérletére lett kiküldetése

az általa eddig kivívott dicsőséges eredmények által annyira biztosítva, annyira igazolva van, hogy azt kell mondani, mikép az ő odavaló kiküldetése egyike volt azon szerencsés húzásoknak a' sors urnájából, melyek körül a' nemzet szabadságának megszerzése s biztosítása forog (igaz. Éljen Perczel!) Pétervárad, melly már már Eszék sorsával volt az ellenség ármányai következtében fenyegetve, megmentve, biztosítva lón. Szent Tamás, melly a' magyarnak annyi haszontalanul elpazarolt nemes vérébe került, mert az ott folyani kész nemes véri árulók vették volt körül, Perczel tábornok által bevéve, 's az ellenség a' római sánczokból is, honnan a' magyar és német, falvak porrá égetve, pusztítottak, 's azon legszebb vidéken Magyarországnak a' békés és iparos magyar faj földönfutó koldussá tételeit volt, ostrommal kikergetve» s maga az egész Csajkás kerület is már a' törvénynek s magyar hatalomnak meghódolt, Meg vannak téve az intézkedések, hogy Bánátra nézve legközelebb hasonló biztos sikerrel történjék meg az, a' mi e' nemzetnek érdekében van, 's Bánát az ellenségtől szint-úgy kitisztítva 's a' nemzetnek visszaszerezve legyen,

Meglehet tisztelt képviselőház, hogy az ellenség nem elégelve meg azon szenvedéseket, miket a' nemzet nyakára eddig hártott, új meg új invasiókkal fogja megkísérteni megölni a“ magyar nemzetet! de legyen nyugodt a nemzet, mert ha leéltük a“ múlt idők nehéz napjait, a' midőn bennünket az ellenségnek kész hatalma, a' saját kebelünkben bujtotgatótt pártütéssel, fegyvertelenül, készületlenül, erő, pénz, katona, fegyver, lőszer, puszkapor, ágyú és minden nélkül talált, a' mivel egy nemzet magát az igazságtalanul megtámadó ellen védelmezheti, 's mégis most april havában úgy állunk, a' mint elmondani szerencsém volt: tehát hiszem a' magyar nemzetről, hogy nem lehet többé olly gyáva, miszerint arra, a' mi még hátra van, ha tízszeres erővel akarnának is reánk rohanni, megmérkőzni elhatározott ne legyen, 's elhatározott annyivalinkább, mennyive! bizonyosabb, hogy már most készületlenek nem vagyunk, 's ha imittamott sorainkban megritkultunk is, de legyen áldva az isten érette, meg is tisztultunk, (Úgy van!)

A' kormány kötelessége szerint, gyámolítva a' tisztelt képviselőháznak rendíthetetlenül elhatározott resignativus hazaszeretete által, 's gyámolítva a' népnek magasztos hazaszeretete által, mellynek tanúja valék utamban mindenütt, de mellyet olly magas fokon nem találtam mégis sehol, mint épen azon vidékeken, melylyek az ellenség nyomását érezték volt, — a' kormány, mondom

mindeztől gyámolítva, nem fog semmit elmulasztani, hogy ha új meg új ellenség fenyegetné is az országot, azzal is diadalmasan megmérkőzhessünk, és én nem csak a' hitnek szent hitével, hanem az észnek meggyőződésével mondom: elérkezett a percz, midőn Magyarországnak szabaddá, függetlenné kell lennie, — elérkezett a' percz, midőn Magyarországnak s különösen a' nemzet képviselőinek kötelessége, isten, a világ, Európa, és a' nép előtt kimondani, hogy szabadok, függetlenek lenni akarunk! (Leírhatatlan lelkesedés, éljenzés és tapsolás.)

Uraira! ha én visszaemlékezem azokra, a' mik épen most egy esztendeje történtek, és a' mik közt az isteni gondviselésnek kiszámíthatón rendelete szerint én magam is az események által a' szerénység porából, mellyet örömet vallottam magaménak, kiemelve, némi tevékeny részt vevék; ha visszaemlékezem azon hűségre, mellyel az idők viszontagságai alatt iparkodtam az austriai háznak trónusát megtartani segíteni; 's ha végig tekintem az árulást, hitszegést, ha végig nézem azon hálátlanságot, mellyel ezen indulat, — melly indulata keblemnek közös volt a' nemzet összességével, — az ausztriai ház által viszonzottatott! talán mentve volnék isten és emberek előtt, ha személyes bosszúval, 's a' szenvedélynek némileg felingerült hangjával mondanám azt, hogy velem rendelkezhetik isten akármint ez életben, bocsáthat reám szenvedést, bocsáthatja reám a' vérpadot, bocsáthatja reám a' bürök-poharat, vagy a' száműzést: de egyet nem bocsáthat reám soha, azt nem, hogy én valaha az austriai háznak alattvalója legyek* (Általános tetszés, közlelkesedés!) Azt nem bocsáthatja reám isten sem, mert az embernek, ki el van határozva valamire, bár lánezokba szoríttatnának minden tagjai, mindig marad elég ereje meghalni tudni, ha máskép nem mentheti meg magát. (Roppant hatás.) Hanem uraim! én mint egyike a' nemzet azon képviselőinek, kiket a' nép bizalma e' nehéz időkben meghívott arra, hogy Magyarországot először megmentsék, azután *újja* teremtsék, 's tegyék jövődjét szabaddá, nagygyá, dicsővé, — én, mint a' nemzet képviselője, a' személyes ingerültség, a' személyes indulat es szenvedély minden gondolatát esküm szerinti kötelességemnél fogva keblemből a' nemzet nagy kérdéseinek megítélésénél száműzni kötelesnek vallom magamat: azért mindezt mellőzve, higgadtan, szárazon, nem akarva szólni az indulatokhoz, veszem röviden az eseményeket, mint előttünk állanak.

Az 1848-ki törvények erős meggyőződésem szerint, Magyar-

országon nem revolutio szüleménye. Az 1848-ki törvényekkel a' magyar nemzet nem tett revolutiót, nem volt az semmi egyéb, mint biztosítása azon jogoknak, mellyek papiroson, és ha királyok esküje a' papiros malasztjánál több volt volna, a' királyok esküjében 's a' velők kötött alkukötésekben mindig sajátunk volt isten 's világ előtt. Törvényeinkben ki volt mondva, hogy Magyarország szabad és független, és semmi más nemzetnek alávetve nincs; még az is, hogy a' király távollétében a' királyi hatalom nagy részének gyakorlata a nádorra, mint helytartóra bízott az új törvények által, nem új 's nem ismeretlen szerzemény történetünkben, mert a' nádor ezer év óta mindig a' királyok helytartója volt, 's más változás nem történt a' dologban, mint csupán az, hogy a' melly^ szabadságot, függetlenséget, 's önállást ennekötte a' kormány-székek, 's különösen a' magyar királyi ügynevezett helytartó tanács törvény szerint fentartani köteles volt volna, ezen törvényeknek fentartása, végrehajtása 's biztosítása ministerekre, nem pedig egy collegialis tanácsra bízott. Ez volt az egész változás, a' minő változásokat azok, kik a' magyar históriát ismerik, többeket fognak feltalálni; mert hiszen maga a' helytartó tanács is nem olly régi institutio, a' múlt században hozatott be csak. Hanem azon magában csekély változás, hogy az igazgatóságok helyett igazgatók, 's a' tanácsnokok gyűlése helyett ministerek állítottak, az országnak mégis egy nagy szerzemény volt, azon szerzemény t. i. melly által egyes emberek személyes felelőssége alá valának helyezve a' törvények, 's a' nemzetnek azon jogai, mellyeket a' collegiumok, a' collegialis administratiók nem őrizték meg, mert testület magában véve, személyes felelősséggel praxisban nem bír; hanem épen az, hogy a' ministeriális kormányzat által a' nemzetnek jogai, mellyekhez tartozott, hogy a' népnak vérével 's pénzével az austriai ház s bécsi tanácsnokai kényök kedvök szerint ne rendelkezessenek, mondom, épen ezen ministeri felelősség, melly azon jogokat biztosítandó vala, azt ragadta ki az austriai zsarnok hatalomnak kezéből, mit mindeneknél nagyobbra becsült, t. i. az önkényes uralkodás lehetőségét az országon, 's a' hatalmat, hogy a' magyar nép vérével 's pénzével, nem saját hazánk javára, 'megmentésére, hanem önkényes céljaira kénye kedve szerint dispoználhasson. 'S e' szándékát valósította is 300 éven át; mert ha látjuk, hogy isten a' jó létnek 's boldogságnak minő elemeit adta e' földnek; ha látjuk, mennyi erő, pénz, egészség, ifjú erő van e' népben, 's végig nézünk az országon: keserves fájdalommal kell

elmerülni az embernek a' múlt előtt, milly borzasztó végzet volt az, hogy a' boldogság annyi elemeivel, e' jobb sorsra érdemes népnek olly szegény, olly nyomorultnak kellett lennie, mert vérenek az önkény támogatására, idegen nemzetnek rabigába fűzése végett kellett omlani, 's keserves véres verejtékének az austriai udvar végtelen, *s a' népek szabadságával ellenkező szükségeinek fedezésére kellett fordítani. (Igazi) Azt pedig nem lehetett megengedni, hogy nálunk fejlődjék ki az erő 's vagyonság, mert féltek, hogy ha majd vagyonosabbak leszünk, nem fogunk akarni szolgák lenni. Ez a' 1848-ki törvényeknek nem mondom törtérelje, hanem belső lényege. Ezen törvényekre esküdt meg a király, V-ik Ferdinánd, de alig mondotta ki azt, hogy megtartom, 's mások által megtartatom: már kinevezett Horvátországba egy bántja' még akkor egészen meg nem alakított ministerium befolyása nélkül azon megbízással, kezdjen Horvátországban lázadást, pártütést a' magyar nemzet ellen; 's csak hamar elkövetkezett a' ráczoknak fellázadása, a' melly annyi borzasztóságokkal volt összekötve, minőket alig ismer az újabb korban a' história. 'S a' király és az ő házának tagjai az egyik nyilatkozványt a' másik után küldöttek, hogy ekint 's akint rosszalják a' pártütést, hogy parancsolják, térjenek vissza a' törvény 's magyar ministerium iránti engedelmességre; 's míg minékünk jó bolondoknak kik a' ministeriumban valánk akkoron, e' port szemünkbe szórták; még mi lehetetlennek hittük az árulás azon nemét, hogy midőn egy király 's annak családja kárhozzat valamit 's bűnnek mond, azt a' bűnt tettekben minden hatalmával gyámolítsa: addig azon pártütőknek küldöttek fegyvert, biztatták csókokkal, küldöttek pénzt, küldöttek austriai tiszteket, szóval mindent a' magyar nemzet elleni háborúnak folytatására, miszerint a' nemzet ereje önmaga keblében szerte szaggatva leendvén, ő aztán a' maga császári seregével, mint a' gyenge báránnyra lecsapó sas, egyszerre semmivé tehesse e' nemzetet! 'S e' képmutatás annyira ment, hogy önöket magukat uraim, tisztelt képviselők, azon király a' végett hívta össze, hogy teremtsenek katonai erőt 's pénzerőt a' kormánynak a' végett, hogy azon lázadást, 's pártütést, mellyet ő 's királyi családja, leghatározottabban kárhozzatott, minél előbb legyőzzék, 's Magyarországon a' békét 's a királyi esküvel szentesített törvények tekintélyét helyre állítsák, 's ez az alapja önök együttlétének: — de míg minket e' végett együvéhívattak, csak azt lestek, hogy érkezzék meg

az idő, midőn biztosan betörhet Jellacsics az országba, s nyomban a' császári ótalom nyílt paizsa alá vette őt az austriai ház, a' pártütő kedves emberré vált, sőt annak, kit honárulónak bélyegzett egynehány nappal előbb, kezébe akarta letenni a' Magyarország feletti hatalmat, 's a' magyar polgárok élete s vagyona feletti önkényes zsarnokoskodhatást. Mert azt gondola, hogy ha mi a' ráczokkal nem tudunk elkészülni Szent-Tamásnál az ott fenforgott árulások miatt: a betört Jellacsicsal annál kevésbé fogunk megmérkőzhetni; mert nekünk minden kísérteteken keresztül kellett menni, s így keresztülmentünk saját hazánk fiai árulásának, kísértetein is, 's maga azon vezér, kit a' Drávához küldénk, hogy őrizze a' magyar határt, már akkor czimborált az ellenséggel, valamint most nyíltan küzd ellenünk, ha ugyan valahol meg nem lövetett. (Nevetés.) Bízott tehát az austriai hit-szeges abban, hogy a' magyar hadseregek romjai, melyek az országon imitt amott tengődtek volt, az ármádia egységének eszméjét magosabbra, becsülendik, mint a' hazaszeretetet, és nem fognak a' sárgafekete zászlók ellen küzdeni, mellyek alatt küzdöttek sokáig, és ha személyes bátorság 's vitézség a' dicső tettek sorába tartoznak,, küzdöttek dicsőségesen, de fájdalom, küzdöttek gyakran a' szabadság ellen! Azonban e' számításában megcsalatkozott az austriai ház. A' készületlen nép tömegestől állott fel, 's 10—12 ezrével fogta el a' fegyveres ellenséget, 's míg Jellacsics csaknem Buda alá vonult, már a' sukorói partokon annyi ereje volt a' magyarnak, hogy ezen erő által az ellenség megveretve, fegyverszünetet volt kénytelen koldulni, a' mit nagylelkűen megadánk neki, 's a' mit ő hitszegően megtört, 's minden fegyverszünetnek azon feltétele ellenére, miszerint mind a' két sereg előbbi posztíójában szokott maradni, úgy nevezett Flankenbewegunggal kiszökött Bécs felé, seregeink utánna mentek; bár sebesebben nyomultak volna utánna! De Austriában, nem csak le nem fegyvereztetett Jellacsics, sőt inkább seregei Bécs szabadságának leigázására felhasználtatván, levetették nyíltan az álarcot, 's maga a' császári fővezér, császári seregekkel jött Magyarországba azon pártütést nem csak védeni és oltalmazni, mellyet maga a' császári ház szitogatott, hanem Magyarország leigázását be is végezni, 's megindította seregeit minden szomszéd austriai tartományokból 's feiiázasztott minden szenvedélyt, vadságot, embertelenséget, mi csak az országban feltalálható volt. 'S miután annyi erő ellenében akkor még készületlenek lévén, a' fővárost megtartani nem tud-

tuk, hatalmában elbizakodván végre annyira ment, hogy Magyarországnak nemzeti lételét eltörlöttnek, 's a' magyar nemzetet a' nemzetek sorából kitörlöttnek nyilatkoztatta ki mártius 6-iki manifestumában. De mielőtt ezt tette volna, egy oly bünt is követte el, mellynél nagyobbat sehol a' népek nem ismernek, azt t. i. hogy saját ügye mellett, saját alattvalói ellen egy idegen hatalomnak az oroszoknak fegyveres segítségét használta fel a' népnek legyilkolására, 's midőn a³ magyar nemzetnek statuséletét eltörlöttnek mondotta ki, egyszersmind hazánknek területi épségét eldarabolá. Erdélyt, melly sokáig tőlünk elszakadva volt, de végre istennek hála a' két nemzet közös egyetértésével, 's az akkori királynak hozzájárulásával visszacsatoltatott, a' magyarnak keblétől elszakította, sőt Erdélyben is a' szász földet közvetlen az austriai birodalomnak kiegészítő tartománya gyanánt nyilatkoztatta, A magyar koronától Horvátországot és Szlavóniát elszakította, 's Magyarországnak rácz vajdaságot alakítván, Magyarországot! külön testté változtatta. — Ezek szárazan a' tények, 's merényletek, mellyek ellenünk elkövetettek, Már most kérdem én lehet-e az, hogy valaha legkisebb pietással viseltessék a' nép egy olyan uralkodó ház iránt, melly a' múltaknak sok bűnei után legközelebb ellenünk mind ezeket követte el. Én ezt uraim lehetetlennek tartom, (Általános felkiáltás: Úgy van!) 'S azon véleményben vagyok, ha valaha még ezen ház Magyarország fölött uralkodnék, nem találkozhatnék bíró az országban, ki a' gyilkost, a' rablót, a' tolvajt, a' gyújtogatót büntetni merje, midőn a' trónuson ül a' rabló, gyújtogató, gyilkos, és tolvaj. (Közhelyeslés.) Az austriai háznak Magyarország trónusán ülése nem csak a' jobb-érzésnek, de az erkölcsiségnek szerteti-prása volna az ember keblében. (Igaz.) 'S el kellene bomlani a' morál minden kötelékének, melly a' statusban az országot összetartja, 's Magyarországnak rablók és haramiák országává kellene változni. Ennek kitenni egy országot nem szabad, ennek kitenni a' nemzetet a' legnagyobb bűn volna, melly nemcsak határos az öngyilkolással, hanem mondhatni, öngyilkolás! És kérdem én, ha olly méltányosok és mérsékletiek valánk, hogy nem léptünk ki a' forradalmi térre, hanem védelmeztük magunkat az igazságtalan megtámadás ellen, s védelmünknel közbe jön minden a' mi egy nemzet ellen bűn lehet, magának a' nemzetnek az élők sorából kitörlése merénylete is, kérdem én, ha ezeknek ellenében a' nép erejének érzetére felébredett, nem tartozunk-e mi a' magyar szabadságharezban elhunyt testvéreink

szent emléke iránt azon tartozással, hogy a' miért ők elvérzettek, annak jutalmát vegyük el a' nemzet számára; kérdem én, nem tartozunk-e mi nemzeti képviselők a' nép iránt azon kötelességgel, hogy a' nép, mely a' kormány 's az országgyűlés parancsára, nem csak örömet adja fiait a' szabadságharcban elvérezni, nem csak örömet viseli a' hadjáratnak minden terheit, hanem egyszersmind készséggel 's örömmel teszi ezt, nem kötelességünk-e nekünk megtenni azon lépéseket, melyek magukban foglalják a biztosítást, hogy valamint az érettünk vérző vitéz hadsereg, úgy az annyi áldozatokat hozott nép el fogja venni méltó gyümölcsét áldozatainak, 's hogy a' harcnak vége nem alku leszen egyesek javának vagy dicsvágyának számára, hanem győzelem, a' szabadság győzelme a' nép és nemzet számára. (Leírhatatlan hatás.) Uraim, a' magyar nemzetet mérsékelt és óvatos nemzetek sorába fogja iktatni e' napokra nézve a' história, mert mi mindekkoráig nem mondtuk ki a' szót, mely szónak kimondásával, más nemzetek szabadság harcaikat kezdték, 's akaratjukat nyilvánították, hogy többé rabszolgák lenni nem akarnak. De én azt gondolom, hogy ennek ideje már elkövetkezett. A' népnek határozottsága, seregeink győzelmes előhaladása, és a' hazafiúi 's becsületbeli kötelességnek érzete azt sugallatja velem, hogy itt van az idő, midőn ki kell mondanunk, hogy az austriai ház által a' köztünk és közötté fenállott kapocsnak elszakítását, a' nemzet a' maga népfelségi akaratával szentesíti. (Közhelyeslés; lelkes éljenzés.) 'S hogy a' magyar nemzet fellép az európai statuscsalád sorába, mint önálló független hatalom, mely készületlenül találtatván a' múlt hónapok harcaiban ellenében azon hatalomnak, melyet Európa legnagyobb hatalmasságai közé számítottak, ennyi időn keresztül, nemcsak meg tudta magát tartani a' legnagyobb vészek közt, hanem elég erőt tudott kifejteni, hogy előtte fussanak az annyira elhíresztelt császári seregek; megmutatta, hogy a' szabadságra méltó, hogy a' szabadságra elég erős. Most Magyarországnak ki kell mondani, hogy akaratja is van ezen erejét utolsó csepp vérig a* szabadságra, melyre méltó, felhasználni. (Helyes.) Egyszersmind uraim ki kell ezt mondanunk azért is, hogy az európai statuscsalád, melytől magunkat elszakítottunk semmi esetben nem tekinthetjük, tudja meg hányadán érez, miképen gondolkozik, 's mit akar a' magyar! Azért ki kell mondani, hogy az austriai ház árulása, hitszegése 's a' magyar nemzet ellen fegyverfogása által elszakítván a' közte és köztünk fenálló kapcsolatot, Magyarország uralkodására méltó

atlannak nyilvánítatik, 's örökre számkivettetik: úgy más részt meg kell mondani Európa népeinek, hogy midőn kényszerítve voltunk önvédelmünkért fegyvert fogni, 's az annyi veszélyek közt vívott harcznak ezen gyümölcsét elidegeníthetlen természetes jogainknál fogva magunknak decretáljuk minden nemzetnek jogait, de megkívánjuk, hogy a' mieinket is tiszteljék. (Helyes.) Mert némely hatalmasságok már ismét hozzá kezdenek nyúlni azon tacticához, mellyet régóta szoktak követni, hogy elérjék diplomátiai ármányok útján azt, a' mit fegyverrel nem tudtak elérni; congressust részint kezdetek, részint tartam szándékoznak a⁷ végett, hogy az 1815 -ki bécsi congressus alkalmával megállapított elvek alapján rendelkezhessenek a' nemzetek fölött, mellyek igazságos önvédeimökben vérzenek az önkény ellenében; akarnak rendelkezni a' nemzetek fölött, mint rendelkezik a' majoros a' nyáj fölött, ide és amoda csapva darabolva és szakítva szét országokat, vagy kapcsolván össze elemeket, mintha a' nemzetek semmik nem volnának, mint allodiumok, mellyek felett a' congressus osztozhatik. Nekünk uraim el kell foglalni Európában azon állást, hogy valahányszor az európai nemzetek hatalmának képviselői nem saját ügyök, hanem Europa ügyei fölött akarnak intézkedni, rólunk nélkülünk senki ne intézkedjék, hanem szavunk legyen azon kapcsolatnak kérdésében, melly köztünk és a' civilisait Europa többi népei között fennáll, 's mellyet a' jognak, méltányosságnak és barátságos békének alapján a' civilisatio előmozdításával összekötve fentartani legforróbban óhajtunk. (Helyes!) Tehát mind a' jog, mind a' hazafiúi kötelesség, mind a' körülmények állása, mind a' hadsereg iránti méltányosság, a' melly hadsereg megkívánhatja már, hogy a' nemzet egyszer mondja meg, hogy mig a' hadsereg vérzik, biztos is lehet abban, hogy senki ő felette alkudni nem fog olly feltételek mellett, melly feltételek végett nem volt volna méltó vérét ontani; és a' kötelesség 'a nép iránt, miszerint a' nép tudja, hogy elveendi áldozatainak gyümölcseit, melly a' jólét, szabadság és boldogság; én mind ezen indokoknál fogva itt az isten templomában felhívom önöket uraim, nemzeti képviselők, hogy számot vetve isten, lelkiisméretök, 's haza iránti kötelességükkel, vegyék bölcs tanácskozás és elhatározás alá indítványomat, mellyet a' következőkben van szerencsém előterjeszteni:

Mondassék ki a' nemzet nevében határozatilag:

1-ször. Magyarország a' vele törvényesen egyesült Erdélylyel

és hozzá tartozó minden országokkal, részekkel és tartományokkal egyetemben szabad, önálló és független európai statusnak nyilvánítatik, és ezen egész status területi egység feloszthatatlannak 's épsége sérthetetlennek kijelentetik.

2-szor. A habsburg-lotharingiai ház a' magyar nemzet elleni árulása, hitelessége és fegyvert fogása által, nem különben azon méreny által, miszerint az ország területi épségének eldarabolását, Erdélynek és Horvátországnak Magyarországtól elszakítását, és az ország önálló statuséletének eltörlését fegyveres erőszakkal megkísérteni, s e' végett idegen hatalom fegyveres erejét is a' nemzet legyilkolására használni nem iszonyodott, saját kezeivel szaggatván szét úgy a' *pragmatica sancti*ót, mint általában azon kapcsolatot, melly két oldalú kötések alapján közötté 's Magyarország és tartományai között fenállott; ezen hitelességő habs.-loth. ház Magyarország, a' vele egyesült Erdély, és hozzá tartozó minden országok, részek és tartományok feletti uralkodásból ezennel a' nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesztetik, és az ország területéről, 's minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik. A' minthogy ezennel trónvesztettnek, kirekesztettnek és száműzöttnek a' nemzet nevében nyilvánítatik. (Szónok, kezeit ég felé emelve, mondja:) Úgy légyen, Ámen! (Az egész templom magasztos lelkesedéssel Áment visszhangzott.)

3-szor. Midőn a' magyar nemzet elidegeníthetlen természetes jogánál fogva az európai status családba önálló 's független szabad statusként belép, egyszersmind kinyilatkoztatja, hogy minden más statusok irányában, ha saját jogai nem sértetnek, békét és barátságot tartani, s különösen azon népekkel, mellyek ezelőtt velünk egy fejedelem alatt állottak, valamint a' szomszéd török birodalmi és olasz tartományokkal jó szomszédtságot alapítani 's folytatni, 's a' kölcsönös érdekek alapján barátságos kötésekkel szövetkezni elhatározott akarata.

Mielőtt a' még hátralévő indítványt megtenném, méltóztasanak megengedni, hogy az itt felolvasott indítványok nyomán a' megeendőnek némi indokolására egy pár szót mondjak.

Ha ezen indítványokat a' nemzet képviselői elfogadandják, és, a' mit óhajtok, a' kezökbe tett nemzeti hatalommal szentesítendik, úgy, az új kormányrendszernek kérdése az, a' mi ezután következik.

Kormányrendszereket kidolgozni minden részleteiben nem egy percnak, nem egy napnak feladata; és a' nemzetnek köte-

lessége, midőn egy nemzet jövő kormányzat formái felett határoz, magát kellőleg tájékozni nemcsak bent, hanem tájékozni egyszersmind az európai nemzetek és conjuncturák irányában, miszerint mindenek felett olyat tegyen, a' mi szabadságát és függetlenségét az országnak megóvja és biztosítja; 's egyszersmind ezzel kapcsolatban tegyen olyat, tegyen annyi jót, a'mennyi jót csak tenni a' körülmények gondos megfontolása enged. Én a' mendő vagyok, hogy e' nemzetnek jövő kormány formáit is senki más, mint csak a' nemzet képviselői határozhatják meg. A' mély perczben Magyarországon akadna ember, a' ki urává akarna lenni e' nemzetnek, a' ki bármelly hatalmat másról, mint e' nemzet képviselői testület kezéből akarna venni, azon emberre uraim vigyázzanak önök, az egész nép, és soha semmi esetben ne tűrjék, ne engedjék azt, hogy e' nemzet felett más határozhasson valaki, mint e' nemzet maga; (köztetszés)^hanem addig, míg a' nemzet képviselői a' körülmények megfontolásával a' jövő kormányzati rendszert minden részleteiben kidolgozandják, az országban kormánynak lenni kell, és mennél nagyobbak és nehezebbek a' körülmények, annál inkább szükséges, hogy ezen kormány tagjai személyes felelőség mellett sáfárkodjanak a' nemzetnek reájuk bízandó ügyével. Eddig a' körülmények úgy hozták magokkal, hogy a' honvédelmi bizottmány, mellynek én is uraim önök parancsából tagja és elnöke vagyok, testületileg kormányozta ez országot; hogy miként teljesítettük kötelességünket, ítélend felettünk a' história, valamint ítélni joguk van önöknek uraim. Hanem, mi a' nemzet által alakítandó 's a' személyes felelőség bázisira alapítandó új kormány tagok kezébe azon tiszta meggyőződéssel teendjük le azon sáfárkodást, melly eddig reánk bízva volt, hogy nehéz körülmények között tettünk legalább annyit, hogy a' nemzet nemcsak nem veszett el, hanem hogy joggal, óvatossággal, méltányossággal elérhettük azon napot, mellyre nekem nem mint kormány tagnak, vagy elnöknek, hanem mint e' nemzet egyik szolgájának 's képviselőnek lélekismeretemmél számot vetve kimondanom lehet, hogy én elérkezettnek látom azon időt arra, hogy önöket felhívjam: kimondani Magyarország status életének“ önállóságát, függetlenségét 's az austriai hitszegő háznak elkergetését. 'S hogy a' körülményeket ennyire legalább vezetni tudta a honvédelmi bizottmány, ez, én nekem is, valamint tisztársaimnak, ha majd, a' mit isten adjon reám nézve, mihamarább visszatérendek a' szerény és szegény magánéletnek csendébe, hogy

érezsem mint egyszerű polgár a' törvények oltalmát és azon szabadság jótékonyságát, mellynek megoltalmazásában magam is egyik csekély eszköz voltam a' nemzet kezében, azon meggyőződést nyújtja nyugalomunk párnájául, hogy nem rontottuk el a' nemzet ügyét, hanem segítettünk azon annyit, erejét nevelve, mennyire tehetségünk 's a' körülmények engedték. (Közmelegedés, éljenzés.) Hanem itt az idő, a' midőn a' coliegiális kormányzati rendszer többé a' jelenkor nagyszerű igényeinek meg nem felelhet; — itt az idő, a' midőn nem olly kormány kell, a' melly csak a' háznak választmánya, hanem olly kormány, a' melly egy kormánynak minden kellékeivel fel lévén ruházva, nagyobb körben, nagyobb hatalommal intézhesse a' nemzet kormányzati ügyeit, de egyszersmind személyes felelősséggel is álljon az országgyűlés és az országgyűlés által a nemzet irányában, 's ne fedezhesse magát azon palásttal, hogy ő egy választmány. Hogy ha másként tetszik az országgyűlésnek, másként határozhat, 's azt mondhatja, hogy a' coliegiális kormányzatot akarja; — én nem! Midőn a' nép viseli a' terhet, vérzik ott a' hol kell, és midőn a' nép adja az áldozatokat, akkor kell, hogy a' kormány férfiai is fejeikkel játszanak; ha megtudnak feledkezni azon kötelességről, a' melly kötelesség az ő hű kezökre bizatik; 's azért mert illy felelősségre szükség van, azt indítványozom uraim, hogy addig is mig a' nemzet a' fenebbi indítványok alapján az ország kormányzati rendszerének minden részleteit megállapítaná, méltóztassanak ideiglenesen egy, a' személyes felelősségre fektetett kormányról gondoskodni aként, hogy annak tagjai bírjanak a' kellő hatósággal és hatalommal. a' nemzet javát eszközölni, de egyszersmind legyenek felelősek fejökkel minden cselekvéseikért, a' nemzetnek, és a' melly kormány ne legyen úgy alakítva, hogy akár folio akár duodez kiadásban valamelly sine curista legyen közötté, de cselekedjék mindenki saját felelőssége mellett az elsőtől az utolsóig. (Közhelyeslés.) Es ezért indítványom következő:

4. Az ország jövő kormányzati rendszerét minden részleteiben a' nemzetgyűlés fogja megállapítani, addig pedig, mig ez a' fentebbi alap elvek nyomán megállapíttatnék, az országot egyetemes kiterjedésében egy kormányzó elnök fogja a' maga mellé veendő miniszterekkel úgy saját magának mint az általa kinevezendő minisztereknek személyes felelőssége és számadási kötelezettsége mellett kormányozni.

Méltóztassanak ezen indítványomat akként venni, hogy én

itt elveket akartam csak kimondani, nem pedig az egész nyilatkozványt, melyet a' netán ma hozandó határozatok nyomán keli formulázni, 's ezért még szükségesnek látnám, hogy:

5. Ezen határozatokban foglalt elveknek nyilatkozványba foglalása 's fogalmazása három tagbéli választmányra bizassék.

Tisztelt képviselők! Előterjesztettem indítványaimat. E' nap Magyarország történetében talán mind ekkoráig élt napok között a' legnevezetesebb leend, hogy ha én nem hibáztam felfogásában ;r körülményeknek, és ha nem hibáztam azon számításban, hogy mások is akint éreznek a' haza irányában, a' mint én érezni kötelességemnek ismerem. Én nem ajánlom önök pártfogásába uraim ezen indítványokat, és ha úgy látandják, hogy ezen indítványok jók, tegyék le önök ma uraim Magyarország jövőendő szabadságának, jólétének, boldogságának alapját! (Általános lelkesedés, éljenzés!)

Elnök: Kíván-e valaki az előterjesztett indítványokhoz hozzá szólnia (Elfogadjuk egészen.) Pontonként kívánják felvételni? (Igen.) Méltóztassanak tehát minden pontokra megegyezésüket felállással kijelenteni.

χ Irányi Dániel jegyző olvassa az indítvány τ. pontját:

(Felolvasása után a' képviselők ünnepélyes felállással megegyezéseket kinyilatkoztatják.)

Elnök: A' ház elfogadja az I-ső indítványt, 's a' nemzet nevében ezennel kimondom, hogy Magyarország a' hozzátartozó minden országokkal, részekkel és tartományokkal egyetemben szabad önálló 's független európai statusnak kinyilatkoztatik, 's területi egysége feloszthatlan, épsége sérthetetlennek kijelentetik. (Lelkes éljenzés, öröm.)

Olvastatik a' 2-ik pont, melly hasonló lelkesedéssel 's hazafiúi erélyes elszántsággal elfogadtatott.

Elnök: Tehát a' ház közös akarattal elfogadta azt, hogy a' habsburg-íotharingiai ház trónvesztettnek tekintessék, és örökre à' nemzet nevében száműzessék! (Uj helyeslés, 's örömkifejezés.)

Olvastattak a' 3-ik és 4-ik pontok, mellyek hasonló általános többséggel, és helyesléssel elfogadtattak. A' 4-ik pontnál egyhangúlag felkiálta a' ház: Éljen Kossuth Lajos kormányzó elnök?

Elnök: A' 3-ik és 4-ik pontok hasonlólag a' t. ház által elfogadtattak.

Szász Károly: Kétség kívül mint önök, úgy én is, azt kívánom, hogy azon kormány mind azon tulajdonokkal bírjon,

mellyekkel egy erélyes kormánynak bírnia kell mindig, mindazáltal, a' mostani körülmények között egy kivételnek kell lenni, t. i. az országgyűlés eloszlatását, nem akarom azon kormányra, bizni (zaj), hanem azon jogot a' jelen körülmények között az országgyűlési testületnek kívánom feltartani, és kívánom, hogy ezen kivétel tétessék be, határozatba.

Bernáth József: Az előttem szóló nézetében egyáltalán nem osztozkodom. Akárki lesz a' kormányelnök, kit a' ház bizalma megtisztel, első biznysága volna az irántai bizalmatlanságnak, ha a' felhozott indítványt elfogadnók. Azt hiszem, hogy a' hallott igék által, ha azok testté válnak, biztosítva van a' nemzetgyűlés arról, hogy nem fog eloszlatni, ha az eloszlatás a' nemzet kárára lenne; de ha a' jövődőség netalán azt kívánná, hogy eloszoljunk, ugyan miért akarnánk nolle velle tovább is együtt maradni, akár bírjuk, akár nem a' nemzet bizodalját: azért én a' felhozott indítványt egyáltalában mellőzendőnek tartom, mellőzendőnek annyi- val inkább, mert tisztelt kormányelnökünknek nyilvánításából megértettem, hogy az elvek tisztába hozatalára egy három tagú választmány fog kiküldetni; várjuk be tehát ennek eredményét, akkor aztán hozzászólhatunk a' dologhoz alaposabban.

Elnök: Figyelmeztetem a' házat arra, hogy akkor, midőn a' kormány meg lesz alakítva, ezen országgyűlésnek mindig hatalmában leend azt meghatározni, hogy azon kormány hogy járjon el, melly felelős, mert a' felelősség eszméjében rejlik a' kormány jövődője, ha a' kormányforma megállapittatik, azt a' jövő ülésen akármikor elővehetjük, és felette érdemlegesen mindig lehet határozni. (Helyes!)

Madarász László: Nem tudom miként támadhat aggodalom bármely képviselőben is, akkor, midőn épen a' kormány megállapításának főeszméje mondatik ki. A' kormányra nézve elég kimondani azt, hogy bírjon mind azon tulajdonokkal, mellyekkel keli Magyarország, mint független európai statuskormányának bírn; én ennél többet nem kívánnék, nem azért, mert azon tulajdonokat megszabják neki azon kormányzati határok, mellyeket a' nemzet képviselői szabnak mindig elébe, és ha a' nemzet képviselői, bármely törvényt, vagy határozatot akarnak hozni, az mindig a' nemzet képviselőinek hatalmában áll. Hanem engedjenek meg önök, hogy ünnepélyes óvást tesztek, hogy itt a' törvényhozás eltérve azon főeszmétől, mellyben kormányzatot állít fel ideiglenesen, egyszersmind magát a' végrehajtó hatalomnak körébe

kívánja áthelyeztetni. (Zaj.) Méltóztassanak meggondolni, minden országban szükséges, 1-ör a' törvényhozó, 2-or a' bírói hatóság, 3-or a' végrehajtó hatalomnak szigorít és szoros elkülönzése. És ha önök e' kérdést vagy mind a' három hatalmat Magyarország törvényhozására akarják bízni, akkor azon eszmék zavarába jönnek, mellyből kibontakozni nem lehet. Az nem lehet tanácskozás tárgya, mint a' kormány elnöke is tegnap monda, ugyanazon szavakkal élt, mint itt a' szerkezetben vannak, és akkor elfogadta azt a' ház egyhangúlag, mikint a' kormány bírjon mind azon kellekkel, mellyekkel bírnia kell minden kormánynak, és megmondá, hogy ne bírjon oly kellekekkel, mellyekkel nem szabad bírnia; már szeretném tudni, ha egyet kivesznek önök, nem kellene-e százat oda tenni, hogy a' nemzet jövődjé kivételekkel koczkáztassék, mert minden kivétel megtörése a' törvénynek. Kötelességem kimondani nézeteimet, midőn Magyarország ideiglenes megmentéséről van szó, (zaj) midőn Magyarország kormányzati formájáról legkisebb szó sem lehet, épen e' kérdésben gördítsünk elő oly nehézséget, mellynél fogva nem bízunk abban, hogy azon kormány felelős lesz mindenkor a' nemzetnek. (Felkiáltások: napirend!) Ez sokkal komolyabb, mintsem napirendre utasítással elállják képviselői jogomtól. (Felkiáltások: el áll, el áll!) Engedjenek meg, nem állottam el. A' kérdés sokkal fontosabb, ha egyszer c kérdés a' parlamentalis discussio terén elővételik, nem lehet a' nélkül napirendre menni, hogy az egész kérdést napirendre áttegyük, ha úgy nyilatkoznak önök, hogy az egész tárgyat utasítsák napirendre, akkor elállók szavamtól.

Szunyogh Rudolf: Megvallom uraim, én azért tartom feleslegesnek ezen indítványt, mert én itt egy főbb hatalmat nem ismerek, mint a' nemzet törvényhozását, 's azon kormányt, mellyet a' nemzet törvényhozó testülete most kinevez, és annak elnöke által kinevezendő ministereket kifolyásának tekintem ezen háznak. Én azt hiszem, hogy ezen házat, melly most a' souverain hatalmat viszi az országban, semmi más mint önmaga oszlathatja csak fel, mert ez a' legfőbb hatalom, és a' nemzet képviselőit csak a' legfőbb hatalom képes elosztatni. És én figyelmeztetem a' házat egy itt Debreczenben tartott ülésre, mellyben a' honvédelmi bizottmány elnökének felhívására tették önök azon szent fogadást, fiogy még Magyarország tökéletesen megmentve nincs, addig a' ház együtt fog maradni, — ennélfogva feleslegesnek és szükségtelennek tartom azon indítványt, mert azt hiszem, hogy ezen

törvényhozás, melly hittel fogadta, hogy még az ország — nem ideiglenesen mint Madarász László monda, hanem — általánosan megmentve nincs, együtt marad.

Elnök: A' ház elfogadta azt, hogy a' collegialis rendszertől elállva szükségesnek látta a' felelősség eszméjére állapítani a' kormányt.

Olvastatott az 5-ik pont:

Elnök: Minthogy itt elvek vannak megállapítva, azokat szükséges formulázni, mellynek megtételére ajánlom Kossuth Lajos, Szacsvai Imre és Gorove István urakat. (Közhelyeslés.)

Madarász László: A' kormány eddigi elnöke Kossuth Lajosnak nyilatkozata szerint szükséges, hogy a' hazában egy erős kormány legyen, önök elfogadták azt, miként a' kormányzati forma Magyarországra nézve megváltozzék, azon perczben, mellyben kimondatik, hogy a' honvédelmi bizottmány, melly eddig vezette a' dolgokat, megszűnt, szükséges arról gondoskodni, hogy egy más kormányzás állíttassék fel Magyarország ügyeinek vitelére. Én megteszem ekkép formulázva indítványomat. (Zaj: az egész ház Kossuthot élteni!) Addig is míg a' nemzetgyűlés a' kormányzati forma felett intézkednék, Kossuth Lajos képviselő, a' nemzet képviselőinek összes akaratával a' magyar álladalom kormányzó elnökévé elválasztatik, 's a' kormány alakítására utasítatik.

Elnök: A' t. ház elfogadta azon indítványt, hogy Kossuth Lajos kormányzó elnöke leend az álladalomnak. (Éljenzés.)

Kossuth Lajos: Azt gondolom, oly időket élünk, midőn valamint a' tulbizakodásoknak, úgy a' szerénységeknek sem lehet helye, hanem minden embernek kötelessége mind addig, míg a' veszély tart, és a' nemzet tökéletesen megmentve nincs, megállani férfiasan, becsületesen azon helyet, hova őt a' nemzet akarata állítja, nem válogatni a' térben, nem válogatni a' munkában, hanem egyedül követni hazafiúi kötelessége, és a' nemzet iránti engedelmesség ösztönét. Én uraim leéltem életemnek javát, és ha visszatekintek az életre, hosszas éveken keresztül nem volt egy napom, mellyben azt mondhatnám: nyugodt valék. Nékem csak akaratom nagy, tehetségeim csekélyek, 's ha valamit életemben eszközöltem, vegyék azt, kik utánam következendek például arra, hogy az erős akarat, még a' gyenge tehetséget is hasznossá teheti a' nemzetnek! Hanem megvallom, és legyenek feljegyezve e' szavak az isten ítélő könyvének lapjain: hogy én hazám boldogságának meleg óhajtságán kívül semmi más vágyat nem ismerek,

mint azt, hogy legyen nekem szabad nyugodnom, hanem addig, míg a' veszély tart, akárhova fog velem parancsolni a' nemzet, és a' veszélynek akármelly állását bízandja rám, én engedelmesen fogom elfogadni, 's tenni fogok mit lehet. (Lelkes éljenzés.) De előre kikötöm azon feltételt, hogyha eddigi életemben, és azt az isten talán megengedendi érnünk, kevés időnek mondhassam, mi még a' nemzet tökéletes megmentéséből hátra van — valamit hazámnak javára eszközölni szerencsés voltam, vagy, lehetek, a' mint a' veszély percze elmúlik, szabad legyen nekem egy jutalmat kérnem, melly jutalom az, hogy engem bocsásson haza a' nemzet, bocsásson vissza pihenni a' magános polgárok körébe, élvezni hátra lévő napjaimban azon szabadságot, melyet mindnyájunk JÍŐZŐS kincse gyanánt kivívni, mint mindnyájan feladásunknak, ugy én önök bizodalmánál fogva legszentebb kötelességemnek ismerem. És azért uraim, addig míg önök vagy mást választanak, mit bármikor tenni méltóztassanak, mihelyt csekély személyemet, vagy feleslegesnek, vagy pedig a' körülmények kívánatához nem eléggé tehetségesnek és erősnek látandják, addig, mig elérkezik az *idő*, hogy a' 3-dik vagy 4-dik pontbeli határozat értelmében a' kormányrendszert állandóan minden részleteiben megállapítandják, vagy végre addig, még azon megállapodás mellett is nyilt homlokkal nem mondhatom el azt, hogy a' nemzet már tökéletesen biztosítva van: addig én uraim, ha önök ugy parancsolják, leszek kormányzó elnök. (Zajos éljenzés.) De az örökké való istenre, önbecsületemre esküszöm, azon perczen tul egy pillanatig sem, nem semmi egyéb, mint szerény és szegény magán polgár! (Kitörő éljenzések.)

Ezzel az ülés eloszlott.

4.

CXLI-ik ülés a képviselőházban.

A KÖZLÖNY 1849. évi április hó 18-iki (82) számából.

(1849 april 15-kén d. e. 10 órakor)

Elnök: Almássy Pál.

Olvastatott a' tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Bezerédy István: Nekem egy csekély észrevételem van a jegyzőkönyvre. Mindenkor, de kivált a' tegnapi tárgyban a' leg-

nagyobb pontossággal kell lennünk. Emlékeznek a' t. képviselők, mielőtt Madarász László indítványát megtette Kossuth Lajosra nézve, midőn a kormányról szó volt, egyhangúlag Kossuth Lajos volt kormányzónak kikiáltva, és ez olly fontos dolog, hogy a' haza lássa, miszerint a' képviselő testület természetesnek és a' dolgok mivoltából folyónak látja azt, hogy Kossuth legyen a kormányzó és nem is volt szükséges azt indítványozni, (igaz) annál fogva úgy kívánom ezt kifejezteni, hogy a' dolog teljes méltóságában álljon. (Helyes!)

Elnök: Én is úgy emlékezem, hogy azon pillanatban, midőn a' jegyző felolvasta, miszerint határozza el a' ház, hogy a kormány alakíttassék a' személyes felelőség eszméjén, akkor egyhangúlag felkiáltott, hogy Kossuth Lajos legyen a kormányzó elnök; tehát a' jegyzőkönyv hitelessége végett bejőjjön-e Madarász László indítványa? (Nem kell!)

Irányi Dániel: Ha a' t. ház meghatározta azt, hogy Madarász László indítványa egyáltalában a' jegyzőkönyvben meg ne említettessék, akkor az kimarad.

Besze János: Ha egész hitelességgel akarjuk szerkeszteni azt, hogy Madarász László mit mondott, abból egy szót sem lehetett oda tenni, mert a' sok „Kossuth“ név kiáltozások miatt Madarász beszédéből egy szót sem lehetett hallani, (ugy van!) mert mindnyájan közakarattal kikiáltottuk Kossuthot, és akkor felesleges volt indítványt tennie. (Helyeslés.)

Bernáth József: Tegnap Szász Károly indítványt tett, azt hiszem, hogy azon indítványra semmi határozat nem következett, és így arról említésnek sem kell lenni a' jegyzőkönyvben.

Elnök: Végezzük be előbb az elsőt. Ugy hiszem, a' ház úgy kívánja a' jegyzőkönyvet kiigazítani, hogy akkor, midőn a* 4-ik pont: t. i. a' kormány változtatása felolvasatott és elfogadtatott a' ház által, egyhangúlag, közakarattal Kossuth Lajos kormányzó elnöknek kikiáltott. (Ugy van!) Most Szász Károly indítványára nézve méltóztassanak szólani.

Szász Károly: Mint az elnök kijelentette, hogy azon indítványnak vagy akkor, midőn a' jegyzőkönyv megállapítatik, lesz az előhozásnak, pártolásnak, vagy elvetésnek helye, vagy akár-mikor, én ahoz tartom magamat.

Elnök: Azt úgy érti a' képviselő úr, hogy bemenjen a jegyzőkönyvbe? (Felkiáltások: Nem szükséges!) Tehát a' jegyzőkönyvből azon indítvány kimarad. És így kiigazítva a' jegyzőkönyv

megállapított. A' mai ülés jegyzőkönyvet Keller János fogja vinni.

Zeyk József: Szász Károly által tegnap tett indítvány ki-
marad? (Kimarad!)

(Ezután a napirend folytatódott.)

50-dik ülés a felsőházban.

*A KÖZLÖNY 1849. évi április hó 17-iki (81)
számából.*

ÁPR. 14-KÉN D. U. 7 ÓRA.

Elnök: b. Perényi Zsigmond.

Elnök: A' minapi ülés jegyzőkönyve fog mindenek előtt fel-
olvasatni.

Majthényi József jegyző felolvassa a jegyzőkönyvet, melly
észrevétel nélkül hitelesített.

Elnök: Tisztelt felsőház! Jelen voltak a' tisztelt háznak érde-
mes tagjai, minthogy meghívtak rá, a' képviselői háznak tanács-
kozmányában, úgy szinte a' mai ülésben is jelen lévén, tanúi voltak
azon eseménynek, melly tegnap vitatás alá vétetvén a' képviselő-
háznak mai ülésében határozattá emeltetett. Részemről mellöz-
hetlen kötelességemnek tartottam azon iparkodni, hogy a' képvise-
lőházban mai nap előfordult tárgyalás minél előbb tudomására
jusson a' t. felsőháznak, 's minthogy a' felsőház még jelenleg tör-
vényeink szerint constituait része az országgyűlésnek, a' fölött
minél előbb tanácskozhassak. Ugyanezért a' képviselőház elnöké-
vel értekezvén, 's határozatáról, melly már ezelőtt a' képviselő-
házzal közöltetett, hogy t. i. rendkívüli esetek fordulnak elő, azok
a' felsőháznak is mindig jólevele tudtára adassanak, hogy ülést tart-
hatván, rögtön intézkedhessek azok fölött, minthogy a' felsőház
úgy volt meggyőződve, hogy rendkívüli esetekben, a' nem lényeg-
es formákat néha elhagyni szükség, — mondom, értekezvén a'
képviseelőház elnökével, ámbár a' mai határozat még hitelesítve
nem volt, de a' mint tanúi voltunk, miszerint Kossuth Lajos indít-
ványa, egyhangúlag s nagy lelkesedéssel fogadtatott el, az rövid
úton általam a' t. felsőháznak által tétetett. Ezt annyival inkább
szükségesnek láttam, a' mai estvéli órákban tartandó ülésünkben

felvétetni, mert a' kik közülünk a' képviselőház ülésében jelen voltak, méltóztatnak emlékezni arra, hogy a' határozat következtében az indítvány formulázására a' képviselőházból 3 tag küldött ki. Hogy tehát a' kiküldött választmányban 's az indítvány formulázásában 's a' határozatnak elkészítésében a' t. felsőház is részt vehessen, jónak véltem azt itten előterjeszteni, hogy választott tagjai által a' felsőház is befolyást gyakoroljon e' téren. Van szerencsém tehát a' képviselőházban mai napon felolvasott indítványt ezennel bemutatni. Előre kell bocsátanom, minthogy az indítvány csak az eszmét foglalja magában, röviden azon eseményeket, vagy inkább csak megemlíteni, mellyek azon határozatnak előzményei voltak, 's mellyel szükségképpen a' képviselőháznak egyhangúlag 's egy szívvel tett nyilatkozatát magok után vonták. Röviden említem meg hazánknak eseményeit. Mióta olly zavaros körülményekbe hozattunk, hogy a' nemzet a' maga védelmére fegyvert fogni kényszerítettet, miszerint nemzeti életét védje, azon tettek által, mellyek mindnyájunknak tudomására hazánkban előfordultak, 's mellyek hazánknak romlására, épen a' dynastia részéről követték el, párosulva különböző eseményekkel, kellett szükségképpen a' legutóbbi nagyszerű eseménynek is kifejlődni. Ezt csak röviden említettem meg, mert az események mindnyájunknak tudomására vannak. Méltóztassék jegyző úr az indítványokat felolvasni.

Majthényi József felolvassa Kossuth Lajosnak a' képviselőház mai ülésében tett 's egyhangúlag elfogadott indítványait az ország függetlenségének kimondása, a' Habsburg-lotharingiai háznak trón-tóli megfosztása és az ország kormányának újbóli alakíttatása iránt.

Elnök: Méltóztassanak hozzá szólani.

Újházi László sárosi főispán: Tisztelt felsőház! Bátor vagyok felszólítani a' t. házat, kövessük mi is a⁵ nemzetgyűlés képviselőinek hazafiúi példáját, 's fogadjuk el az indítványokat addig is, mig ezen nagyszerű határozat formuláztatnék, minden további vitatkozás nélkül felkiáltás által, 's mutassuk meg így a' nemzet előtt az egyetértésnek és elszántságnak igaz példáját. (Felkelés és felkiáltás által elfogadtatik. Éljenzés és tapsolás.)

Hunkár Antal főispán: Egy szóval, egy lélekkel! nem merek többet hozzászólni. (Éljenzés.)

Elnök: Sokszor volt szerencsém részesülni az országgyűlési tanácskozásokban, de ennél fontosabb tárgy még soha elő nem

fordult 's nagyobb örömemre nem szolgált semmi, midőn a' hazai ügyekben részt vettem, mint ezen egyhangú nyilatkozata a felsőháznak, midőn a képviselőháznak határozatát teljes hazafiúi érzettel egyhangúlag elfogadta. Egy van még, a' mit ennek folytán megemlíteni kívánok, az t. i. hogy miután a' dolog illy rövid úton hitelesítés előtt közöltetett velem, nem tartom szükségesnek ezt határozatilag kijelenteni, mert a' nélkül is ennek következménye az fog lenni, hogy vegyes ülésben fog felvétetni a formulázott indítvány; hanem értesíteni kívánom a' t. házat arról, hogy a képviselőház részéről a' választmány, melly Kossuth Lajos, bzacs.vy és Gorove tagokból áll, még ma össze fog ülni; ha tehát méltóztatnak jóvá hagyni, a' t. ház részéről két tagot lehetne kiküldeni, 's én ajánlanám Horváth Mihály püspök és Hunkár főispán urakat. (Helyes.) Arra kérem a' t. urakat, méltóztassanak tüstént Kossuth Lajos úrhoz elmenni, kinél a⁵ választmány tüstént megkezdí munkálkodását. Még egyet említek meg, de nem határozatképen kívánom kijelenteni, hanem csak a két érdemes tagnak figyelmeztetésül, hogy a' formulázott indítványban Dalmatiáról nincsen említés, ámbár megengedem, hogy az általános kifejezésben benne foglaltathatik, de ha Erdély külön meg van említve, Dalmatiát is különösen meg kellene említeni. (Ott van az indítványban minden részek és tartományokkal együtt.)

Josipovich Antal zágrábi főispán: Ha Dalmatia Magyarország részeihez tartozik, nem találom okát, miért kelljen megemlítem, mert úgy minden magyar megyéről külön említést kellene tenni.

Elnök: Úgy hiszem Erdélyt meg kellett említeni, mert eddig külön álló volt 's nem tartozott inter partes adnexas.

Hunkár Antal: Fiume is önálló terület volt, 's talán ez sem értetik inter partes adnexas.

Horváth Mihály püspök: Fiumének megemlítését annál szükségesebbnek látom, mert a' horvátok jogot tartanak rá, holott Mária Theresia adományozásánál fogva, az egyenesen Magyarországot illeti.

Josipovich Antal: Horvátország soha sem tartott jogot Fiúméhoz, csak az utolsó országgyűlésen, 's akkor is nem annyira Fiúméről, mint Buccariról beszélt.

Elnök: Csak azért hoztam ezt fel, hogy ha szükségesnek látják, ki ne maradjon a formulázásból.

Ujházy László: Méltóztassanak megbocsátani, hogy visszatérek a⁹ küldöttség tárgyára. Igen érdemes két tagot méltóztattak

oda rendelni, de én még bátor lennék ajánlani, hogy t. elnökünk is legyen szíves a' választmányban részt venni.

Elnök: Köszönettel fogadom a' szíves megemlékezést, hanem azt gondolom, hogyha a' képviselőház csak 3 tagot küldött ki, tőlünk elég lesz kettő. (Helyes.) Egyébiránt a' képviselőház elnökével értekezvén, tudtomra adá, hogy a' mint elkészül a' formulázott indítvány, először tanácskozmányt fog tartani, és pedig ha vegyes tanácskozmány leend, azt tudtomra adandja. Meglehet, hogy a' tanácskozmány holnap délután \$—6 órakor fog tartatni, nyílt ülés pedig későbben, de valljon hónap-e, azt előre meghatározni nem lehet. Ezt a' t. ház tagjainak tudtára adni kívánván, hogy az általam küldendő bejelentésekre ügyelni méltóztassanak, 's rendelést tenni, hogy hamar tudomásukra jusson; annyit mondhatok, hogy a' tanácskozmány és nyílt ülés között nem sok időköz fog engedtetni. Egyébiránt megkérem a' kiküldött két t. tagot, miszerint engem az iránt, mikor lesz kész a' munka, értesíteni méltóztassanak. Van még egy, a' mi hivatalosan ugyan nem közöltetett velem, de hitelesen jelenthetem, hogy mikor a' képviselőházban a' határozat meghozatott, akkor kormányzó elnökül egyhangúlag Kossuth Lajos neveztetett ki. Méltóztatik a' felsőtábla is hozzá járulni. (Felállás és éljenzés által a' felsőház megegyezését nyilvánította.) Egyéb tárgy nem lévén, az ülés eloszlik.

6.

CXLII-ik ülés a' képviselőházban.

*A KÖZLÖNY 1819. évi április hó 21-iki:(85)
számából.*

(1849) ápril 19-kén, Debreczenben, a' ref. főtanodában.

Elnök: Almássy Pál.

Elnök: A' képviselőház folyó hó 14-kén tartott ülésében vezéreltetve Magyarország szabadságharczának kedvezőleg kifejtett körülményei által, elérkezettnek tartotta azon perczet, mellyben határozatilag kimondja azt: hogy Magyarország a' hozzá tartozó minden országokkal, részekkel, és tartományokkal egyetemben független, hogy az osztrák dynastiának uralkodása végképen megszüntetik, és ezen hazának territóriumáról örökre számúzetik; s ennek következtében kimondatni kívánta a' képviselőház az euró-

pai statusok, és szomszéd tartományokhozi viszonyaink szükséges meghatározását, valamint az eddig követett collegialis kormányrendszer helyett, egy újabb, a' felelősség eszméjére fektetett, kormánynak alakítását. Ezen megállapított elveket a' felsőház is közakarattal elfogadván, a' felső és alsóház ezen elveknek formulázására tagokat küldött ki kebeléből, melly küldöttség a' mai napon bemutatja fogalmazott munkálatát, felszólítom tehát Szacsvai jegyző urat, méltóztassék a' nyilatkozványt felolvasni.

Szacsvai Imre olvassa a' nyilatkozványt.

(A felolvasás után)

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a' felolvasott szerkezetre? (Mindnyájan: Elfogadjuk.) Tehát a' magyar nemzet vegyes ülésében összegyűlt főrendek és képviselők a' felolvasott nyilatkozványt közakarattal elfogadták. Ennek következtében intézkedni fogok, hogy az, kellő számú példányokban kinyomatván, az ország minden t. hatóságai, és lakosai közt kiosztassék. Egyéb tárgy nem lévén, vége az ülésnek 6 és fél óraker.

*Az 1849-es független Magyarország címere.
(Egy hon véd tiszti csákórol.)*

*(NAGY GYÖRGY, a Magyar Köztársasági Párt néhai
elnökének gyűjteményéből.)*

A' magyar nemzet függetlenségi Nyilatkozata.

*A KÖZLÖNY, Debrecen 1849. április 21-iki
85. számából.*

MI, A' MAGYAR ÁLLADALMAT törvényesen képviselő nemzetgyűlés, midőn jelen ünnepélyes nyilatkozatunk által, Magyarországot elidegeníthetlen természetes jogaiba visszahelyezve minden hozzá tartozó részekkel és tartományokkal egyetemben, az önálló független európai státusok sorába igtatjuk, 's a' hitszegő Habsburg-Lothringi házat isten és világ előtt trónvesztettnek nyilatkoztatjuk: erkölcsi kötelességünknek ismerjük, ezen elhatározásunk indokait nyilvánítani, miszerint tudva legyen az egész műveit világ előtt, hogy e' lépésre a' halálíg üldözött magyar nemzetet nem túlzott elbizakodás, 's nem forradalmi viszketeg: hanem a' türelem végső kimerültsége 's az önfentartás kénytelensége vezeté.

Háromszáz esztendeje múlt, hogy a' magyar nemzet, szabad választás által az osztrák házat, kétoldalú kötések alapján a' királyi székbe emelé.

És e' három század nem egyéb, mint a' folytonos szenvedés három százada.

Isten ez országot a' jólét és boldogság minden elemeivel megáldotta. Közel 6000 négyszeg mérföldnyi területe sokszerü bőségben van elárasztva a' felvirágzás forrásaival, tizenöt milliónyi népe, kebelében hordja az ifjú erőt 's fogékonyságot, hogy Európa keletén a' népszabadságnak és civilisátiónak hatalmas tényezője, 's Európa békéjének mint hajdan őre volt, úgy jövődőben biztosítója legyen.

Soha egy dynastiának háladosabb feladat nem jutott az isteni gondviseléstől, mint jutott a' Habsburg-Lothringi háznak Magyarországon.

Elég volt volna, nem akadályoznia természetes kifejlődését, 's most Magyarországot a' legvirágzóbb országok között állana.

Elég volt volna, nem irigyelnie a' mérsékelt alkotmányos szabadságot, mellyet e' nemzet egy ezredév viszontagságai között

féltékenyen megőrizgetett, 's királyai iránt a' példátlan hűség kegyeletével azonosított; 's a' Habsburg-Lothringi ház a' magyar nemzetben, trónusának rendíthetlen támaszát még sok ideig feltehetően találhatta.

De ezen dynastia, mely egy uralkodót sem mutathat fel, ki népei szabadságában kereste volna erejét és dicsőségét, a' magyar nemzet irányában firól fira a' hitszegés politicáját követé, 's vagy nyílt erőszakkal azon dolgozott, hogy ez országot törvényes önállásától, 's alkotmányos szabadságától megfosztva, a' már előbb minden szabadságból kivetkőztetett császári tartományaival, egy közös szolgaságba összeolvassza; vagy ha e' részben a' nemzet türethetlen vigyázata által magát gátolva érezte, minden igyekezetét oda fordítá, hogy Magyarország erejében elzibbasztva, kifejlődésében feltartóztatva, a' császári tartományoknak gyarmatul szolgáljon, miszerint azok Magyarországból, 's annak rovására minél több hasznot húzhassanak, 's e' haszon által képessé tétessenek azon terhek elviselésére, mellyekkel rajok az alkotmányaiktól megfosztottakra a' pazar gazdálkodású császári uralkodás akadály nélkül nehezedett; 's nehezedett nem alattvalóinak érdekében, hanem a' korlátlan uralkodás Európa szerte terjesztésének, 's a* népek szabadsága elnyomásának érdekében.

Több ízben történt, hogy e' zsarnok rendszer ellenében, mellynek minden lépését vagy nyílt erőszak, vagy bűnös ármány és cselszövény bélyegzé, a' magyar nemzet, önfentartása végett, fegyveres védelemhez volt nyúlni kénytelen.

És bár diadalmasan harczolta az igazságos védelem harczait, erejének használatában mindig oly mérsékelt, 's a' királyi szó iránti hitben mindig oly bizakodó volt, hogy győzelmes fegyverét azonnal letette, mihelyt királyai a' nemzet jogait és szabadságait egy újabb alkukötéssel, egy újabb esküvel biztosították.

De hiában volt minden újabb kötés; minden újabb királyi eskü az uralkodóház ajkairól egy újabb hitszegés kezdete volt, 's a' magyar nemzet országos életének megsemmisítésére intézett politicája soha nem változott háromszáz éven át.

Hiában ontá vérének nemzetünk ezen házért, valahányszor az veszélyben forgott; hiában áldozott e' dynastiának családi érdekeiért annyit, mennél többet nemzet nem áldozott soha királyaiért, hiában felejté túlzott nagylelkűséggel minden újabb ígéretnél a' multak sebeit; hiában ápolt kebelében olly türethetetlen hűséget királyai iránt, melly még a' szenvedések között is a' val-

lásosságig emelkedett; a Habsburgi, 's utóbb Habsburg-Lothringi ház uralkodása Magyarországon utódról utódra a' folytonos hitszegés históriája maradt.

És a' magyar nemzet mind e' mellett tiszteletben tartá a' kapcsolatot, melly őt kétoldalú kötésekkel ezen dynastiához kötötte, 's ha most az önfentartásnak természetes kötelességénél fogva e' hitszegő háznak trónvesztését és száműzetését elhatározza, ezen igazságos ítéletre csak azon tapasztalás által volt indítható, hogy a Habsburg-Lothringi ház kérlelhetlenül összeesküdött Magyarország státuséletének kiirtására, és önmaga tépte szét azon köteleket, mellyek őt a' magyar nemzethez csatolták, mit Európa előtt nyílt kérkedéssel be is vallott.

Több ok van, melly isten és világ előtt minden nemzetet feljogosít, hogy a' felette uralkodott dynastiát trónjáról száműzze. Hlyének:

ha az ország ellenségeivel, rablókkal, pártütőkkel a' nemzet elnyomására szövetkezik;

ha az esküvel szentesített alkotmány, 's országos státusélet eltörlésére fegyveres erőszakkal támadja meg alattvalóit, kik ellene fel nem lázadtanak;

ha erőszakkal eldarabolja, 's megcsonkítja az ország területi épségét, mellyet fentartani megesküdött;

ha idegen fegyveres erőt használ saját alattvalóinak legyilkolására, 's törvényes szabadságuk elnyomására.

Minden egyes ok elég bűn arra, hogy a' dynastia a' trónt elveszítse.

A Habsburg-Lothringi ház példátlan hitszegéssel mind ezen bűnt, együtt és egyszerre követte el, 's elkövette a' magyar nemzet státusélete eltörlésének határozott szándokából, elkövette annyi árulás, annyi rablás, gyűjtogatás, öldöklés, kegyetlenség, a' népjognak olly lábbaltapodása kíséretében, hogy e' bűneinek históriája felett elborzad az emberiség.

Alkalmul ezen hitszegésre az osztrák háznak, azon törvények szolgáltak, mellyek az ország alkotmányának biztosítására a' múlt 1848-ki tavasszal hozattak.

Ezen törvények pedig a' honpolgárok belső viszonyaira vonatkozó gyökeres reformokkal újjá teremték ugyan az országot — mert eltörlték a' hűbéri adózásokat 's papi tizedet, a' népnek nyelvre 's vallásra való tekintet nélkül képviseleti jogot adtak az előbb aristocratiai szerkezetű országgyűlésen, letették alapját a

jogegyenlőségnek 's eltörölték az adómentességek privilégiumát, visszaállították az erőszakkal elnyomott sajtószabadságot, 's visszaéléseinek fékezésére eskütszéki institutiót alakítottak; de bár, a' februári francia forradalom által előidézett szellemi rázkód-tatás következtében, az austriai birodalomnak csaknem minden tartománya forradalomban, 's a' dynastia egészen gyámolatlan volt; a' hű magyar nemzet nem igyekezett ezen körülményt arra felhasználni, hogy a' király ellenében új meg új jogokat szerezzen a' nemzetnek, hanem megelégedett azzal, hogy nemzeti szabadságát, önállóságát és függetlenségét a' miniszteri felelősségre alapított köz-igazgatási rendszer által, újabb meg újabb királyi hitszegések ellen biztosította.

De azon önállás és függetlenség, meliyet ezáltal biztosított, nem volt új szerzemény, hanem régi, 's törvény és királyi eskük által folytonosan fentartott jog, melly még azon jogszerű viszonyon sem változtatott legkevesebbet is, mellyben Magyarország az osztrák császári birodalom irányában állott.

Magyarország ugyanis Erdélylyel 's minden egyéb hozzátartozó részekkel, és tartományokkal, az osztrák császári birodalomba soha bele nem olvadt; hanem mindig önálló, független, szabad ország volt, még azután is, hogy a pragmática sanctio elfogadásával magyar királyságra nézve szintazon örökösödési rendet állapította meg, melly az uralkodó háznak egyéb országaira és tartományaira nézve meg volt állapítva.

Világos bizonyosság erre magának a' pragmática sanctiónak azon törvénybe ígatása, melly által a' magyar koronához tartozó országok területi épsége, 's az ország önállása, függetlensége, alkotmánya és szabadsága határozottan fentartattak.

Világos bizonyossága ennek az, hogy a' trónörökösök a' pragmática sanctio után is csak akkor lettek Magyarország törvényes királyai, ha a' "nemzettel koronázási alkukötésre léptek, 's annak és az ország alkotmányának és törvényeinek megtartására meg esküvén, szent István koronájával megkoronáztattak.

A' koronázási alkukötésekben pedig mindig benfoglaltatik, hogy a' trónörökösödési rend mellett is Magyarországnak minden jogai, szabadságai, törvényei és egész alkotmánya sérthetlenül fntartandók.

Egyetlen egy volt a' pragmática sanctio óta a' Habsburg-Cothingi házból eredett trónörökösök között, II. József, ki ezen alkukötést alá nem írta, az alkotmányra meg nem esküdött, 's

koronázatlanul halt meg. De éppen azért a' magyar királyok sorában meg sem jelenik, 's minden tettei és rendeletei érvénytelenek.

Utóda II-ik Leopold csak illy koronázási alkukötés, eskü és koronázás mellett ülhetett a' magyar királyi székbe; melly alkalommal a' királyi esküvel szentesített 1790-ki 10-ik törvényben újjólág világosan kijelentetett, hogy Magyarország szabad ország, egész kormányformájára nézve független és semmi más országnak avagy népnek alá nem rendelt, hanem saját önállással és alkotmánnyal bíró 's ennél fogva saját törvényei és szokásai szerint kormányzandó.

Így esküdött meg és lett királylyá 1790 után I. Ferencz is, ki midőn a' római császárság megszűntével az osztrák császári czímet felvette, tömérdek törvényszegései között, annyi tartózkodással még is bírt, hogy nyíltan elismerné, miként Magyarország a' hozzá tartozó részekkel és tartományokkal az osztrák császárság részei közé nem tartozik: a' mint hogy amattól mindig külön vámvonal által el is volt, és van különítve.

Így esküdött és lett királylyá végre azon V. Ferdinánd is, ki a' múlt évi törvényeket a' pozsonyi országgyűlésen szabad akaratból szentesítette, de esküjét mihamar megszegvén, a' magyar nemzetnek az önálló nemzetek sorából kitörlésére, családja többi tagjaival összeesküdött.

Pedig a' magyar nemzet a' hűségnek pietásával ragaszkodott e' hitszegőhöz. A' múlt évi mártiusi napokban is, midőn császári birodalma felbomlásnak indult, midőn Olaszthonban fegyvereit egymást követő veszteség érte, midőn császári lakában minden perczen az elűzetéstől remegett, — a' magyar e' körülmények kedvezései közt sem kívánt egyebet, mint hogy biztosítsák az alkotmány, és biztosítsanak azon ősi jogok, mellyekre az osztrák házból 14 király és ő maga is megesküdött, de mindannyian hitöket szegték.

És midőn e' régi jogok új biztosítékaul a' ministeri felelősség törvényét szentesítette, és a' magyar ministereket kinevezte, a' magyar nemzet lelkesedéssel karolta körül ingadozó trónusát.

E' vésznapokban is — mint már több ízben — az osztrák házat a' magyar hűség mentette meg.

De még le sem röpött az eskü ajkairól, már összeesküdött családjával, 's öröklött absolutismusi vágyai büntársaival: a magyar nemzetet semmivé tenni.

Összeesküdött pedig főleg azért, mert miniszteri felelősség in-

stitutiója mellett, Magyarország önálló alkotmányos kormányzatát, a bécsi cabinetnek nullificálnia többé nem lehetett.

Magyarországot előbb egy, Budán székelő kormányzék igazgatta, magyar királyi Helytartó-Tanács név alatt, mellynek elnöke a nádor vala, — ennek is világos törvényekkel meghagyott kötelessége volt a magyar alkotmányt, önállást, és törvények szentségét megőriznie, — de mivel collegiális forma mellett a személyes felelősség semmivé leszen, ezen kormányzék kezéből a bécsi cabinet lassankint minden hatalmat kivon, 's azt igazgató kormányzégi állásából, a király nevével takarózó udvari önkény postájává süllyesztette.

Így történt aztán, hogy bár Magyarország törvény szerint önálló kormányzattal bírt, mégis az ország pénzével, 's a nép vérével idegen czélokra az absolutisticus bécsi cabinet rendelkezgetett, kereskedelmi érdekeinket a népeket kizsákmányoló császár érdekeinek egyoldalúlag alárendelte, elzárt a világforgalom (érintkezéseitől, 's hazánkat gyarmati helyzetbe süllyesztette.

Ez az, mit a ministeriális kormány-formának behozatala jövődre meggátlandó, 's a papiroson hervadó országos jogokat, s királyi esküt valósággá érlelendő vala.

Ez, és különösen az ország pénzével 's a nép vérevel önkényes rendelkezhetés lehetlenítése volt az ok, miért hogy az uralkodó ház hitszegően elhatározá, hogy istentelen bujtotatásokkal Magyarországot vérbe, lángba borítsa, 's midőn a belső erő minden kötelékeit e szerint megszagatnia sikerülend, a belháborúban vérző országot fegyveres erőszakkal eldarabolja, a magyar nemzetet az élő nemzetek sorából kitörülje, 's az eldarabolt országot, önállásától megfosztva, az osztrák birodalom statushalmazába beolvaszsa.

E' céljának kivitelét azzal kezdette meg, hogy a ministerium alakítása közben egy osztrák tábornokot, a törvény elleni pártütés zászlójának a magyar koronához tartozó Horvátországban feltűzése végett, azon ország bányájává nevezett.

És pedig azért szemelte ki a pártütés kezdetül Horvátországot és Slavóniát, mert az oda tartozó határörvidéki részek katonai szerkezeténél fogva, ott legtöbb kész fegyveres erőt vélt található; 's azon vidékek lakosai, hosszú idő óta minden polgári jogokból, alkotmány ellenére kizárva, katonai szolgaságuk megszokása által a császár nevével legkönnyebben valának felbujtogathatók.

És kiszemelte a' pártütés kezdetétől Horvátországot és Slavóniát azért, mert az erőszatolás szándokából ott a' magyar nemzet elleni gyűlölséget embertelen politikája már évek óta bujtogató, 's azt a' nemzetiségi szenvedelmeknek felizgatásával, 's gyalázatos eszközökkel ápolásával egy pártnál a' dühösséig ingerülnie sikerült, mind a* mellett, hogy a' magyar nemzet a' horvát és slavón nemzetiséget nemcsak elnyomni soha nem akarta, sőt annak beikormányzatukban is szabad fejlődést engedett, polgári jogokban pedig horvát és slavón testvéreivel nemcsak testvériesen megosztott, hanem nekik még saját jogainak megcsonkításával, különös kiváltságokat és szabadalmakat is engedett.

A' bán tehát a' császár nevében pártot ütött, 's nyílt lázadást kezdett a' magyar király ellen, ki ama császárral azon egy személy vala, 's lázadását annyira vitte, hogy Horvátországnak és Slavóniának nyolcz százados kapocs után Magyarországtól elszakasztását 's az osztrák birodalomhoz csatolását decretáltatná.

Nemcsak a' közvélemény, hanem kétségtelen adatok e' pártütés megindításáról a' király nagybátyját Lajos főherceget, Ferencz Károly főherceget, a' király öccsét, 's különösen nejét Zsófia hercegnőt vádolák, 's mert a' bán pártütésben egyenesen a' császár iránti hűség leplét használta, a' magyar ministerium megkérte az uralkodót, hogy nevének ezen szentségtelenítését, 's a' családjára vetett homályt egy ünnepélyes nyilatkozattal hárítsa el.

Akkor még az uralkodó ház ügyei Olaszthonban rosszul állottak, 's azért az álarczot nyíltan levetni nem mertc. Annálfogva a' bánt és párthíveit pártütőknek, felségsértőknek és lázadóknak 1848-ik észt. június 16-ki rendeletében nyilvánította. De míg ezt nyíltan kijelentette, a' pártütőt és czinkostársait császári udvaránál kegyelmekkel halmozá, 's pénzzel, ágyúkkal, fegyverrel, lőszerrel segítette.

A' magyar nemzet bízván a' királyi nyilatkozatban, nem sietett a' pártütőt saját fészében megtámadni, hanem a' polgárverontást — ha csak lehet — elmellőzendő, a' pártütés tovább terjedésének gátlására szorítkozott.

Csak hamar hasonló módon felizgatva, Magyarország délkeleti, részein a' szerb ajkú lakosok lázadtak fel.

A' király ezt is lázadásnak nyilatkozttatá, de szintűgy mint amazokat pénzzel, fegyverrel, ágyúkkal, lőszerrel segítette, saját császári tisztei 's tisztviselői gyűjtöttek be a' szomszéd Szerbiából szerb rabló csoportokat, a' rácz pártütők segítségére, 's a'

békés magyar és német lakosok legyilkolására vezérlették, és az egész combinait horvát-ráczi lázadás intézése a' pártütő horvát vezér kezébe tétetett.

Következtek a' ráczi lázadásban iszonyatosságok, mellyeknek hallatára is elborzad az emberi szív. A' békés lakosok legyilkoltattak, a' kínzásoknak legirtózatosabb nemeivel, egész virágzó városok 's falvak elpusztítottak, a' gyilkosoktól menekült magyar saját hazájában földönfutó koldus lőn, 's az országnak legvirágzóbb vidéke siralom völgyévé tétetett.

A' magyar nemzet védelmezni vala kénytelen magát; de nemzeti seregeinek nagy részét az osztrák cabinet már előbb Olasz-honba küldé, a' lombard-velenceiek legyőzésére, 's bár saját hazánk ezernyi sebekből vérzett, annak ótalmára haza nem eresztette.

A' többi magyar seregek legnagyobb része az osztrák tartományokba volt a' törvény ellenére elhelyezve, nálunk pedig az országban többnyire osztrák seregek tanyáztak, mellyeknek legnagyobb része inkább a' pártütésnek támasza, mint a' törvény s belbéke ótalmazója vala.

Sürgettük ezen idegen katonaságnak az örökös tartományokban tanyázó magyar ezredekkel felcserelését. Részint megtagadtattott, részint minden úton késleltetett. 'S ha vitézeink a' haza veszélyének hírére életveszélylyel csapatonként hazaindultak, üldözőbe vétettek, 's ha itt-ott a' túlnyomó erőnek engedni valának kénytelenek, nemcsak lefegyvereztettek, de halállal is büntetettek, mert hazájokat akarák a' rablók és pártütők ellen védeni.

A' magyar ministerium sürgette a' királyt, utasítaná törvény értelmében az országban minden hadsereg és várparancsnokságokat, hogy az alkotmány iránt hűséggel, 's a' magyar ministeriumnak engedelmisséggel tartoznak. A' parancs köröztetés végett István főherceg nádor és királyi helytartóhoz Budára leküldetett, a' levelek megírattak 's postára tétettek, de a' király öcscse, a' nádor királyi helytartó, annyira vetemedett, hogy a' ministerelnök által ellenjegyzett rendeleteket a' postákról visszacsempészné, a' mint azok később, midőn ő az országból hűtlenül eltávozott, hátrahagyott irományai között feltaláltattak.

A' pártütő bán megtámadással fenyegette a' magyar tengerpartot, az ország kormánya fegyveres erőt küldött a' király meg egyezésével Styria felé, Fiume megmentésére, 's a' fegyveres erő

útközből Olaszországba menni kényszerítettett — és Fiumét a pártütők erőszakkal elfogták 's a magyar koronától elszakították.

És ezen gyalázatos ármányt a bécsi cabinet tévedésnek nyilatkoztató, mint tévedésnek monda azt is, hogy a horvát pártütőknek, fegyvert, pénzt, ágyukat és lőszert küldött.

Átalában titkosan utasítva lettek úgy a pártütők, mint a katonai 's várparancsnokok, hogy ha jön is rosszaló, vagy a magyar ministerium iránt engedelmességet rendelő királyi parancs, annak ne engedelmeskedjenek, hanem az osztrák ministerium utasításait kövessék.

Soha gyalázatosabb játék nemzettel nem üzetett.

A magyar nemzet e szerint pénz, fegyver, hadsereg nélkül, az ellentállásra készületlenül, rendszeres ármánnyal és árulással körülhálózva; önkény tesekkei, nemzetörökkel, 's gyakorlatlan, fegyvertelen népfelkeléssel volt magát a kiirtás ellen kénytelen védelmezni, 's a magyar hadseregnek az országban maradt részeitől segítette, nyílt csatákban mégis győzött mindenütt, de több abszolút szellemű tisztek 's vezéreknek ármánykodásai 's árulásai miatt a sánczerőségekbe vonult rácz szerb, és határőr lázadást hirtelen le nem győzhető.

Új erő teremtéséről kellett gondoskodnia.

A király, színleg még mindig engedve az elutasíthatlanul törvényes kívánságoknak, 1848. jul. 2-ra országgyűlést hirdetett, 's a nemzet képviselőit felszólította, hogy a horvát és rácz lázadásnak legyőzésére az orsz. békéjének helyreállítására fegyveres erőről, 's pénzforrásokról gondoskodjanak, egyszersmind maga, 's egész királyi családja nevében kinyilatkoztatta, hogy a horvát pártütést 's a rácz lázadást a legünnepélyesebben kárhoztatja.

Az országgyűlés gondoskodott. 200.000 emberben 's 42 millió forintban a szükséges erőt megszavazta, 's törvényjavaslatait királyi szentesítés végett felterjesztette; egyszersmind példátlan hűséggel a királyt, ki akkoron Bécsből Innsbruckba szökött, felszólította, jöjjön Budára, segítsen jelenlétével a pártütés lecsillapításában, 's támaszkodjék a magyarok hűségére, melly őt és trónusát meg fogja óvni minden veszélytől.

De ezen kérés hasztalan volt. Sőt időközben Radecki győzvény Olaszországban, e győzelemben elbizakodva a Habsburg-Lothringi ház elérkezettnek vélte az időt, hogy az álarczot levesse, 's nyílt erőszakkal lépjen fel, a belháborúban vérző Magyarország elnyomására.

A' horvát bánt, a' pártütőt 's ő maga a' király által is pártütőnek neveztetett, most már kedves hívének nyilatkoztatta; pártütéseért megdicsérte, 's kezdett ösvényének folytatására hívta fel.

Hasonlót nyilatkoztatott a' vérben fürdő rácz lázadók iránt.

Ez volt a' jelszó, mellyre a' pártütő horvát bánt időközben királyi pártfogás alatt gyűjtött seregeivel pusztítva, rabolva a' Dráván áttört, mire az országban volt osztrák seregek nagy része hozzá pártolt, az eszéki, aradi, temesvári, gyulafejevári várparancsnokságok, 's bánsági és erdélyi hadparancsnokságok hűtlenül elárulták az országot; felső Magyarországra, egy, a' király által osztrák ezredessé emelt tót pap, a' király szemei előtt Bécsben toborzott cseh rablókkal beütött, 's a' pártütő horvát vezér azon elbizakodással haladt előre, a' védtelen országban a' főváros felé, hogy ellene a' magyar hadsereg nem fog küzdeni.

Az országgyűlés még most is bízott a' királyi esküben, 's a' király felszólított, hogy a' pártütést szüntesse meg; de válaszul az osztrák ministerium egy nyilatkozványára hivatkozást nyert, mellyben az jelentetik ki, hogy a' magyar nemzet önálló kormányától, a' magyar pénz- had- és kereskedelmi ügyek kormányzatát elvonni elhatározott akarata, egyszersmind a' király a' fegyveres erő és hadi költség iránt, saját felhívására alkotott törvényektől a' szentesítést megtagadta.

Erre a' magyar ministerium leköszönt, de az új ministerium alkotására felszólított ministerelnök által előterjesztett ministeri jelöltek meg nem erősítették.

Az országgyűlés a' nemzet megmentésének kötelességétől ösztönöztetve, a' pénzforrásokat határozatilag elrendelé, 's katonai állítást parancsolt.

A' nemzet teljes készséggel engedelmeskedett.

A' nemzet képviselői egyszersmind felhívták a' király öcscsét István főherczeg nádor királyi helytartót, szálljon, eskü szerinti kötelezettségénél fogva, táborba a' pártütők ellen. Elment, nagy szavakban fogadott fényes ígéretekkel; de miután a' pártütő horvát bánnal küldöttei által üzeneteket váltott, és már-már ütközetre kerülne a' dolog, a' táborot titkon elhagyá, sőt az országból is hűtlenül eltávozott.

Irományai között pedig eltaláltatott az előre kikoholt terv, miként fog Magyarország Styriából, Austriából, Morvából, Sile-

siából, Gallicziából és Erdély felől egyszerre kilencz oldalról megtámadatni.

És az osztrák hadügyminister felfogott levelezéseiből kisült, miként utasítottak a' Magyarországot környező osztrák tartományok hadi parancsnokai, Magyarországra beütni, 's combinait hadi munkálatokkal a' pártütöket gyámolítani.

És megtörtént a' beütés kilencz oldalról: míg benn a' hazában a' felizgatott népiségek polgárháborúja dühöngött. Mindnyája között legkeservesebb az erdélybeni támadás, mert ez által Erdélynek magyarországgali tökéletes egyesülése — melly 1791. ész. óta sürgetett közóhajtás volt, és a' melly a' múlt évben, előbb a' magyar 's csak hamar az erdélyi országgyűléseken hozott, 's az uralkodó által szentesített törvényeknél fogva úgy lőn valósággá, hogy az 1848-ki július 2-káni magyar nemzeti gyűlésen Erdélynek öszves képviselői, 's közöttök a' szászok is, megjelentek, — erőszakosan felbontatni megkísértetett: sőt Erdélyben a' hitszegő osztrák vezérek nem elégték a' rendes seregekkei hadviselést, hanem a' pártütő szászok által gyámolítatva fellázították az oláh népességet, melly 2' törvény által neki ajándékozott szabadság ellen feltámadva, barbár vandalismussai gyilkolta, kínoztá a' védtelen magyar lakosokat, nem kiméivé sem nőt, sem gyermeket, sem. gyámoltalan öreget, 's rommá éggették és felprédálták a' legvirágzóbb városokat 's falvakat, s köztök N.-Enyedet, Erdélyben a' tudományok egyik székhelyét.

De a' magyar nemzet ennyi árulástól, erőszaktól, 's veszélytől környezve, bár fegyvertelenül, készületlenül kétségbe *nem* esett jövendője felett.

önkéntesekkel 's népfelkeléssel szaporítá csekély rendezett erejét, 's az igazság érzetéből merített hazafiúi lelkesedéssel pótolván a' gyakorlat hiányát, a' pártütő horvát tábornokot megverte, 's miután vezérek az ütközet után nyert fegyverszünetet arra használta, hogy becsületszavát szegve, vert seregével az éj sötétében megszökött, az országból kikergette. — Egy másik több mint 10.000 főnyi serege pedig körülkerítve, vezérestől együtt utolsó emberig elfogatott.

A' vert sereg Bécs felé futamodott, 's V-dik Ferdinánd király annyira vetemedett az erkölcstelenségben, hogy annak vezérért a' megvert, megfutamlott pártütőt Magyarországon a' királyi hatalom teljhatalmú képviselőjévé nevezné, 's magát a' lázadás lecsillapítása végett egybehítt országgyűlést az 1848-ki törvénynek ellenére, melly az országgyűlést csak ministeri ellenjegye-

zés mellett, 's így is a' következő évi költségvetés megállapítása után engedi feloszlatatni, jogtalanul eloszlatottnak nyilvánítván, alkotmányt, és minden alkotmányos institutiókat, hatóságokat, törvényszékeket, felfüggesztve, az egész országot hadi törvényszék alá, 's a' polgárok életét, vagyonát, becsületét azon pártütő zsarnok kényének 's korlátlan hatalmának alája veté, ki, mint a' haza ellensége, fegyveres kézzel támadta meg az országot, a' törvényt és alkotmányt.

Sőt a' hitszegő osztrák ház még e' borzasztó cselekedetnél sem állapodott meg.

A' pártütő bánt a Bécszet ostromló seregeknek ótalma alá fogadta, 's miután Bécszet egyesített erejük által ostrommal bevették, 's meghódították az egész egyesült sereget Magyarország meghódítására vezették.

A' még mindig hü magyar nemzet parlamentairt küldött az ellenséghez. Parlamentairje elfogattatott, börtönre vettetett, 's a' magyar nemzet igazságos felkiáltása feleletre sem méltatott, hanem mindenki, aki ártatlan hazáját védeni merné, akasztófáivai fenyegettetett.

Mielőtt azonban a' zsarnok dynastia főserege beütne Magyarországra, az olműtzi palotában, családi revolutic eszközöltetett, V-dik Ferdinánd lemondott a' trónusról, melyet annyi vérrel, annyi hitszegéssel megfertőztetett; a' király testvéröcscsének, az örökösödési jogról szintűgy lemondott Ferencz Károlynak fia, az ifjú Ferencz József főherczeg kiáltotta ki magát osztrák császárnak 's magyar királynak.

De a' magyar nemzet alkotmányos trónjáról, a' nemzet nélkül családi pactumok által senki sem rendelkezhetik.

És mégis, a' magyar nemzet annyira nem óhajtott egyebet, mint törvényeinek fentartását, 's azoknak ótalma alatt a' becsületes békét, hogy ha ezen trónváltozásra, a' magyar nemzet meg egyezése törvényes utón felkéretik, 's az ifjú Herczeg a' magyar alkotmány fenntartására esküt tenni ajánlkozik, a' magyar nemzet semmit sem késett volna, őt, mielőtt kezét polgárvérbe mártotta, diplomáciai kötések alapján királyának fogadni, 's szent istván koronájával megkoronázni.

De ő megtagadva mindent, ami isten 's ember előtt szent, nemcsak erre nem ajánlkozott, sőt inkább kivetkőzve az ifjú kebel, romlatlanságából, első szavával kikiáltotta, hogy Magyarországot — melyet ő, a' lázadó — lázadónak mert bélyegezni

fegyverrel hódítandja meg, s hogy élte feladatának ismeri, azt ezredév óta fentartott önállásából kivetkeztetve, az osztrák birodalomba beolvasztani.

És szavát, a' mennyire tehette, igyekezett is rettenetesen beváltani. Reá küldte Magyarországra Windischgraetz teljhatalma helyettesének vezérlete alatt álló seregét, 's egyúttal Galliczia, és Styria felől az országot különseregekkel megtámadtatá.

A' magyar nemzet védelmezé magát a' reá mért halál ellen. De mert ennyi ellenség ellenében, 's benn az országban vandal lázadóktól zaklatva, még egész védelmi erejét ki nem fejtheté, eleinte hátrálni vala kénytelen; 's hogy a' fővárost a' prágai 's bécsihez hasonló ostrom szerencsétlenségétől megmentse, 's e' jobbra érdemes nemzet sorsát készületlenül egy ütközet kockájára ne tegye, ehagyta magát a' fővárost, 's az országgyűlés és nemzeti kormány muít január elején Debreczenbe tétetett át, az igazságos isten segedelmébe 's a' nemzet erejébe vetett azon biztos reménnyel, hogy a' főváros elhagyásával a' nemzet nem fog elveszni.

És hála Istennek, nem veszett el!

Azonban még ekkor is megkísérté a' békés kiegyenlítést; követeket küldött a' hitszegő dynastia fővezéréhez; de ő a' kevély eíbizakodással az alkudozást éutasítá, a' magyar nemzettől feltétlen megadást mert követelni, 's az ország békekövetjeit az Ollmützbe menetelben meggátolva, letartóztatta, sőt azok egyikét, a' volt miniszerelnököt, fogságra vetette, 's megszállván az elhagyott fővárost, ott a' hóhér bárdjával zsarnokoskodott, hadi foglyainak egy részét legyilkoltatta, más részét súlyos börtönre vetteti, 's a' többieket embertelen éhségre kárhoztatja, vagy az olaszországi seregekbeni szolgálatra kényszeríti.

'S hogy semmi se hiányozzék az austriai ház bűneinek mértékéből, Erdélyben a' vitéz magyar hadsereg által megveretve, az orosz czár segítségéhez folyamodott, 's a' szomszéd Oláhországból úgy a' magas porta tiltakozása mint az európai hatalmak bukaresti consulainak ellenzése daczára, a' népjog megsértésével, orosz seregeket hozott be Erdélybe, a' magyar nemzet legyilkolására.

És végre, hogy ennyi bűneinek gyümölcset biztosítsa, Ferencz József, ki magát magyar királynak meri nevezni, f. évi martius 4-kei 's 6-kai manifestumaiban nyíltan kimondja, hogy a' magyar nemzetet kitörli az élő nemzetek sorából: területét öt részre feldarabolja, Erdélyt, Horvátországot, Slavóniát, Fiumét, 's a' ma-

gyár tengerpartot Magyarországtól elválasztja; Magyarország belső területéből a' ráczt rablók számára, külön vajdaságot kiszakít, 's általában az egész országot önállásától, törvényes függetlenségétől, 's országos lételetől megfosztva, az osztrák birodalomba beolvasztja.

Íme elszámoltuk egyszerű történelmi igazsággal a' Habsburg-Lothringi ház példátlan bűneinek hosszú sorát, 's az örökké való isten ítéletére 's a' világ közvéleményére hivatkozva mondjuk ki, hogy a' hitszegő házzal a' kibékülés lehetsége megszűnt, 's tartozunk isten törvényének, tartozunk hazánknak, tartozunk a' jognak, tartozunk a' morálnak, becsületnek, Európának, s a' civilizáció érdekeinek, hogy e' hitszegő dynastiát a' magyar királyok trónjáról száműzve, adjuk át isten ítéletének, 's a' közvélemény, morál 's becsület utálatának.

Tesszük pedig azt halálra sértett nemzetünk törhetetlen ereje érzetében.

Íme három hónap óta szállotta meg hazánk fővárosát a' hitszegő ellenség, és nemzetünket készületlenül lepte meg; de a' magyar nép az élethalál harc közepette nőtt erejében, 's diadalmas harcok közt szerezte magának a' meggyőződést, hogy hazáját meg fogja menteni.

Három hónap óta a' zsarnok ellenség minden erejével, egy talpalatnyi földet sem nyert, sőt vesztett tért tér után, ütközetet ütközet után.

Három hónap előtt a' Tiszaig valánk visszaszorítva, 's most már igazságos fegyvereink egész Erdélyt visszaszerezték, Kolozsvárt, Nagyszebent, Brassót visszafoglalták, 's az osztrák ház seregeit, egy részt Bukovinába üzték, más részt úgy őket mint a' segítségökre jött orosz seregeket tökéletesen megverve, Erdélyből utolsó emberig kiűzve Oláhországba menekülni kényszerítették.

Felső Magyarország nagy részben meg van az ellenségtől tisztítva.

A' ráczt lázadás megtörve; erősségeik: Szent Tamás és a' római sáncok ostrommal bevéve, 's a' Tisza és Duna közti vidék, egész Bács vármegyével le egészen Titelig a' nemzetnek visszaszerezve.

Maga a' hitszegő osztrák ház fővezére pedig minden egyesült erejével öt egymásutáni ütközetben megverve, 's a' Dunáig 's részint Dunántúlra visszakergetve.

És azért mindezeknek alapján, az örökké való isten igazságára, 's a' művelt világ ítéletére hivatkozva, és nemzetünk termé-

szetes jogaira úgy, valamint nehéz szenvedések alatt tettleg bebizonnyított erejére támaszkodva, azon kötelességnél fogva, melly minden nemzetet az önfentartásra ösztönöz, ezennel az általunk törvényesen képviselt nemzet nevében kijelentjük és határozzuk, a' mint következők:

i.-ör. Magyarország a' vele törvényesen egyesült Erdélyivel és hozzá tartozó minden részekkel és tartományokkal egyetemben, szabad, önálló és független európai statusnak nyilvánítatik, 's ezen egész status területi egysége feloszthatatlannak 's épsége sérthetetlennek kijelentetik.

2.-or. A' Habsburg-Lothringi ház, a' magyar nemzet elleni árulása, hitszegése és fegyverfogása által, nem különben azon merény által, miszerint az ország területi épségének eldarabolását, Erdélynek, Horvátországnak, Slavoniának, Fiúménak és kerületének, Magyarországtóli elszakítását, 's az ország önálló status-életének eltörlését fegyveres erőszakkal megkísérteni, t' végett idegen hatalom fegyveres erejét is a' nemzet legyilkolására használni nem iszonyodott, saját kezeivel szagatván szét úgy a' pragmatics sanctiót, mint általában azon kapcsolatot, melly kétoldalú kötések alapján közötté 's Magyarország között fenállott, ezen hitszegő Habsburgi, 's utóbb Habsburg-Lothringi ház, Magyarország, 's a' vele egyesült Erdély, és hozzá tartozó minden részek és tartományok feletti uralkodásból ezennel a' nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesztetik, a' magyar koronához tartozó minden címek használatától megfosztatik, 's az ország területéről, 's minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik.

A' minthogy ezennel trónvesztettnek, kirekesztettnek és száműzöttnek a' nemzet nevében nyilvánítatik.

3.-or. Midőn a' magyar nemzet elidegeníthetlen természetes jogainál fogva az európai statuscsaládba önálló és független szabad statusként belép, egyszersmind kinyilatkoztatja: hogy azon népekkel, mellyek vele ezelőtt egy fejedelem alatt állottak, békét, 's jó szomszédságokat alapítani 's folytatni, és minden más nemzetekkel, barátságos kötésekkel szövetkezni elhatározott akarata.

4.-er. Az ország jövő kormány-rendszerét minden részleteiben a' nemzetgyűlés fogja megállapítani, addig pedig, míg ez a' főnebbi alaphelyek nyomán megállapíthatnák, az országot egész egyetemes kiterjedésében a' nemzeti gyűlés minden tagjainak egyajku felkiáltásával 's közmegegyezésével kinevezett kormányzó elnök Kossuth Lajos fogja a' maga mellé veendő ministerekkel,

úgy saját magának mint az általa nevezendő ministereknek személyes felelőségük 's számadási kötelezettségök mellett kormányozni.

És e' határozatainkat adjuk tudtára a' művelt világ minden népeinek, azon erős meggyőződéssel: hogy a' magyar nemzetet, mint a' független önálló nemzetek sorában egyik testvéreket, azon barátsággal és elismeréssel fogadandják, melly barátságot és elismerést a' magyar nemzet nekik ezennel általunk felajánl.

És adjuk tudtára Magyarország 's a' vele egyesült Erdély, és hozzá tartozó minden részek és tartományok lakosainak azon kijelentéssel, hogy az említett egy és oszthatlan magyar álladalom minden hatóságai, községei, városai, kerületei, megyéi és polgárai, szóval, minden egyesek 's testületek, a' trónvesztett Habsburgi, 's utóbb Habsburg-Lothringi ház iránti hűség, 's engedelmesség kötelességei alól teljesen és tökéletesen feloldva vannak, sőt attól a' nemzet nevében eltiltatnak, 's mind az, ki a' nevezett házból netalán a' királyi hatalom bitorlójául fellépni merészkedő egyént, tanácsosai, szóval, vagy tettel gyámolítaná, honárulási bünt követ el.

Melly határozatainknak életbeléptetését 's közhirrétételét a' magyar álladalom kormányának meghagyatván, azt minden e' végre szükséges törvényes hatósággal ezennel felruházzuk, 's a' rendeletei és intézkedései iránti törvényes engedelmességre a' nemzet nevében minden honpolgárt kötelezünk.

Kelt Debreczenben, 1849-ki april 19-dik napján tartatott nemzeti gyűlésünkben.

A' magyar nemzet törvényesen egybegyűlt főrendéi, 's képviselői.

a felsőház másodelnöke.

a képviselőház elnöke.

SZACSVAY IMRE s. k*)
jegyző.

*) Szacs vay Imre aláírását nem találtam meg.

VI.

IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszűnéséről.

1921 november hó 6.

I.

Melléklet a 572. számú (Törvényjavaslat IV. Károly uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről) irományhoz.

INDOKOLÁS

IV. Károly Ő Felsege uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszűnéséről szóló törvényjavaslathoz.

A SOKAT SZENVEDETT nemzetre újabb megpróbáltatások ideje következett el.

A közelmúlt eseményeivel kapcsolatban a magyar állammal szemben azt a követelést támasztották, hogy koronás királyát és uralkodóházát trónörökösödési jogától fossa meg.

A magyar állam még sohasem állott oly nehéz elhatározás előtt, mint ezekben a sorsdöntő napokban. Idegen hatalmak a békeszerződésben is biztosított függetlensége ellenére beleavatkoznak belső ügyeibe. Olyan intézkedést követelnek tőle, melyre magát sohasem kötelezte, amelynek teljesítését a trianoni békeszerződés sem rőtta reá és amely alkotmányának alapelveivel sem egyeztethető össze. E követelés elutasítása esetére pedig az országot fegyveres támadással fenyegetik.

A kormány nem vállalhatja a felelősséget azért, hogy a világháború és a forradalmak pusztításai után meggyengült nemzetet újabb, a haza fennmaradását is veszélyeztető háború elé állítsa, mert az ország megerősödését és felvirágzását csak békés viszonyok között kifejtendő munkás élettől reméli. Ennélfogva az ország válságos helyzetében, miután a békét s ezáltal a nemzet létét is fenyegető veszély elhárítására és az elhatározás szabadságának biztosítására az adott viszonyok között lehetséges minden egyéb békés eszközt sikertelenül megkísérelt, arra határozta el magát, hogy a külállamok követelésének eleget téve, a nemzetgyűlés elé a következő javaslatot terjeszti be.

A törvényjavaslat oly módon tesz eleget a külhatalmak említett követelésének, hogy egyrészt 1. §-ában kifejezetten kimondja, hogy IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek; másrészt 2. §-ában hatályon kívül helyezi az 1723. évi I. és II. törvénycikkben

foglalt *pragmatica sanctio*t és minden egyéb jogszabályt, amelyen alapult a Habsburg Ház trónörökösödési joga a magyar trónon. Ezeknek következményeképpen egyúttal kimondja azt is, hogy a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt. De szükségesnek mutatkozott arról is gondoskodni, hogy az uralkodóház trónörökösödési jogának megszűnéséhez messzebbmenő következtetéseket ne lehessen fűzni Magyarország államformája tekintetében. Ezért a törvényjavaslat azt is megállapítja, hogy a nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja. Ezzel egyúttal a nemzetgyűlés, amely az 1920. évi I. törvénycikk 2. §-a értelmében, mint a magyar állami szuverenitás törvényes képviselője az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni, az államforma kérdését a jövőre nézve is végérvényesen eldönti, amidőn híven a magyar nemzet érzelmeihez és hagyományaihoz, továbbra is a királyság ősi intézménye mellett foglal állást.

Budapest, 1921. évi november hó 3-ik napján.

BETHLEN ISTVÁN gróf s. k.,
m. kir. miniszterelnök.

2.

373. szám.

A nemzetgyűlés közjogi bizottságának JELENTÉSE

„IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg 'Ház trónörökösödésének megszűnéséről“ szóló 372. számú törvényjavaslat tárgyában.

TISZTELT NEMZETGYŰLÉS!

A MAGYAR NEMZETGYŰLÉS, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselője, az 1920. évi I. törvénycikkben megállapította, hogy: a királyi hatalom gyakorolása 1918. évi november 13. napján megszűnt. Megállapította továbbá, hogy: **„Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan együtt birtoklása a bekövetkezett események folytán**

megszűnt.“ A nemzetgyűlés a mindezen tényekből folyó következmények megállapítását a békekötés utáni időre magának tartotta fenn.

Ezen, a nemzetgyűlés által magának fenntartott következmények közé tartozik a királyi hatalom gyakorlásának, a trónöröklés kérdésének és a király személyének kérdése is.

A közjogi bizottság megállapítja, hogy a törvényjavaslat benyújtását és tárgyalását ama körülmény tette időszerűvé, mely szerint a nemzetgyűlés által magának fenntartott következmények megállapítását egyes tényezők egyoldalúan, a nemzetgyűlés megkérdezése nélkül szándékoztak eszközölni, minek következményeként fellépett súlyos kül- és belpolitikai bonyodalmak szükségessé tették ezen függő kérdések sürgős törvényes megoldását.

A közjogi bizottság a fenti megállapítások alapján a törvényjavaslatot változatlanul elfogadta és kéri a t, nemzetgyűlést, hogy a javaslatot a bizottság jelentésében felhozottak figyelembe vételével úgy általánosságban, mint részletében is elfogadni méltóztassék.

Kelt Budapesten, a nemzetgyűlés közjogi bizottságának 1921. évi november hó 3-án tartott üléséből.

KÓSZÓ ISTVÁN s. k.,
a közjogi bizottság elnöke.

RUBINEK ISTVÁN s. k.,
a közjogi bizottság előadója.

3.

A nemzetgyűlés 258. ülése

1921. évi november hó 3-án, csütörtökön

Gaal Gaszton elnöklete alatt.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Bethlen István, gr. Bánffy Miklós, gr. Ráday Gedeon, Hegyeshalmy Lajos, Szabó István (nagyatádi), Vass József, Tomcsányi Vilmos Pál, Belitska Sándor, Bernolák Nándor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 óra 25 perckor.)
(Az egyéb tárgyalások után.)

Gr. Bethlen István miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! (Halljuk! Halljuk!)
Vagyok bátor egy törvényjavas-

latot benyújtani IV. Károly Őfelsége uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről.

S o m o g y i I s t v á n : Éljen a király! (Élénk éljenzés a közép- és a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Éljen Horthy! Éljen a független Magyarország! Éljen a nemzet!)

M e s k ó Z o l t á n : Éljen a nemzet! (Nagy zaj és éljenzés a jobboldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Gyászmagyarok! Labancok!)

S z i l á g y i L a j o s : Nem áll ellentétben a király és a nemzet! (Nagy zaj.)

G r. B e t h l e n I s t v á n m i n i s z t e r e l n ö k : Kérem a Ház határozatát, hogy az osztályok mellőzésével sürgős tárgyalás és jelentéstétel végett ezen javaslat a közjogi bizottsághoz utasíttassék. Kérem egyben a Ház határozatát arra nézve, hogy a házszabályok 140. §-ának értelmében az ott közbevetett háromnapi időköz mellőzésével a bizottság jelentése már a holnapi nap napirendjére kitűzhető legyen s hogy e célból a Ház ülése most felfüggesztetvén, a közjogi bizottság a szünet alatt a javaslatot letárgyalhassa és jelentését a szünet után a Ház elé terjeszthesse. (Helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Elnök: a javaslat szét fog osztatni és együttes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a közjogi bizottságnak. Kérem egyúttal a t. Nemzetgyűlést, méltóztatik-e hozzájárulni ahhoz, hogy a közjogi bizottság felhívassék a miniszterelnök úr által benyújtott törvényjavaslatnak még a mai ülés szünete alatt való tárgyalására és jelentésének ugyancsak a mai ülésen való betérjesztésére, egyúttal ahhoz is, hogy a közjogi bizottság jelentésének beadásáig a Nemzetgyűlés tanácskozásai fölfüggesztesse. Méltóztatnak hozzájárulni? (Igen! Nem!) Akik hozzájárulnak, méltóztassanak felállni. (Megtörténik.) Többség. Határozatként kimondom, hogy a törvényjavaslat ezzel adatik ki a bizottságnak.

Kérem egyúttal a t. Nemzetgyűlést, méltóztatik-e hozzájárulni ahhoz, hogy jegyzőkönyvünknek e határozatra vonatkozó része nyomban hitelesíttessék? (Igen! Nem!) Kérem azokat, akik hozzájárulnak, szíveskedjenek felállni. (Megtörténik.) Többség, Kérem Vasadi Balogh György jegyző urat, hogy a jegyzőkönyv vonatkozó pontját felolvasni szíveskedjék.

V a s a d i B a l o g h G y ö r g y j e g y z ő (olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó pontját).

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a most felolvasott

jegyzőkönyvi pont ellen? (Nincs!) Ha nincs észrevétel, akkor a jegyzőkönyv e pontját hitelesítettnek jelentem ki.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

A közjogi bizottság előadója kíván jelentést tenni.

Rubinek István előadó: T. Nemzetgyűlés! Beterjesztem a közjogi bizottság jelentését IV. Károly Ófelsége uralkodói jogainak a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről szóló törvényjavaslatról.

Tisztelettel kérem, méltóztassék a jelentést kinyomatni, szétosztatni és a Ház határozata alapján a sürgősséget kimondva, a Nemzetgyűlés holnapi ülésének napirendjére kitűzni. (Helyeslés jobbfelől.)

Elnök: A most benyújtott jelentés ki fog nyomtatni és a Nemzetgyűlés tagjai közt szét fog osztatni.

Kérem a t. Nemzetgyűlést: méltóztatnak-e elfogadni az előadó úrnak azt a javaslatát, hogy a törvényjavaslat a házszabályok 140. §-ának alkalmazásával a háromnapos közbeeső idő mellőzésével már a holnapi ülés napirendjére kitűzessék? (Igen! Nem!)

Kérem azokat, akik kitűzni kívánják, méltóztassanak felállani. (Megtörténik.) Többség. Kimondom tehát, hogy a Nemzetgyűlés az előadó úr javaslatát elfogadta. Ennélfogva a törvényjavaslat a holnapi ülés napirendjére ki fog tűzteni.

Mai ülésünknek egyéb tárgya nem lévén, javaslatot teszek legközelebbi ülésünk idejére és napirendjére nézve.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 25 perckor.)

4.

A nemzetgyűlés 259. ülése

1921. évi november hó 4-én, pénteken

Gaal Gaszton és Bottlik József elnöklete alatt.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Bethlen István, gr. Bánffy Miklós, gr. Ráday Gedeon, Hegyeshalmy Lajos, Szabó István (nagyatádi), Vass József, Tomcsányi Vilmos Pál, Belitska Sándor, Bernolák Nándor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

Napirend szerint következik a IV. Károly Őfelsége uralkodói jogasnak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Az előadó urat illeti a szó.

R u b i n e k I s t v á n előadó: T. Nemzetgyűlés! Az 1918. évi október havában szerencsétlen nemzetünkre szakadt szörnyű katasztrófa, az azt követő forradalom, proletárdiktatúra és román megszállás után a nemzet legszélesebb rétegeinek szabad megnyilvánulása alapján összeült Nemzetgyűlés első kötelességének tartotta ama ténykörülmények megállapítását, amelyek az osztrák-magyar monarchia részeire való felbomlásával, IV. Károly király Őfelségének Magyarországról történt eltávozásával és az eckartsau levélnek 1918 november 13-án történt megírásával felmerültek.

Tényként állapította meg a Nemzetgyűlés elsőnek meghozott és becikkelyezett törvényében, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13-án megszűnt. Tényként állapította meg továbbá, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennálló feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt.

A további, ezen ténykörülményekből folyó következmények megállapítását, mint amilyen a királyi hatalom gyakorlása, a trónutódlás kérdése és a király személyének a kérdése, a Nemzetgyűlés a békekötés utáni időkre magának tartotta fenn. Mindaddig pedig, amíg az államfői hatalom mikénti gyakorlásának kérdése végleges megoldást nyer, a Nemzetgyűlés az államfői hatalom ideiglenes gyakorlására kormányzót választott, akit a törvényben felsorolt korlátozások mellett királyi hatalommal ruházott fel.

Bár az államfő kérdésének ilyenén módon ideiglenesen és az országban közmegnyugvást keltően való rendezése megtörtént és e kérdésnek, a függőben maradt kérdéseknek végleges rendezését a legutóbbi időkig, a legutóbbi eseményekig sem külpolitikai, sem belpolitikai események időszerűvé nem tették, egyes tényezők, a Nemzetgyűlés megkérdése nélkül, sőt a Nemzetgyűlés ellenére, egyoldalúan igyekeztek ezen függő kérdéseket elintézni. E sajnálatos, egyoldalú kísérletezések ama, az országra nézve könnyen végzetessé válható körülményen kívül, mely szerint szerencsétlen országunk ezidőszerint megcsönkített területe is az idegen megszállás imminens veszélyének volt kitéve, sőt ki van téve

talán még ma is, — azt az ugyancsak nagyon sajnálatos körülményt is eredményezték, hogy azon függő kérdések megoldásának a mikéntje és időpontja tekintetében, — amelyeket a Nemzetgyűlés az 1920:1. törvénycikkben kifejezetten magának tartott fenn, mint: a királyi hatalom gyakorlása, a trónutódlás kérdése és a király személyének a kérdése, — a Nemzetgyűlés olyan külső, idegen befolyásolásoknak tétetett ki,...

S z m r e c s á n y i G y ö r g y: Kényszer, nem befolyás!

R u b i n e k I s t v á n előadó: ... amelyek érvényesítését itt ma nem tudjuk másnak, mint Magyarország belügyeibe való jogtalan beavatkozásnak minősíteni. (Úgy van! balfelől és a középén.)

Ezek a súlyos külső és belső komplikációk, külső és belső zavarok tették időszerűvé, hogy e függő kérdések megoldása szőnyegre került és hogy a kormány kénytelen volt azzal a törvényjavaslattal, amelynek tárgyalását itt ma a Nemzetgyűlésen megkezdjük, a Nemzetgyűlés elé lépni.

A közjogi bizottság azt a törvényjavaslatot, amelyet a miniszterelnök úr a Nemzetgyűlés elé terjesztett, teljes egészében változatlanul fogadta el azon indokolás alapján, amely indokolást a miniszterelnök úr a törvényjavaslathoz fűzött.

Én tisztelettel kérem a Nemzetgyűlést, méltóztassék ezt a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a közjogi bizottság szövegezésében elfogadni.

Elnök: A miniszterelnök úr kíván szólni.

G r. B e t h l e n I s t v á n m i n i s z t e r e l n ö k: T. Nemzetgyűlés! Legyen szabad nekem abban a percben, amikor a Nemzetgyűlés ezen javaslat tárgyalásához hozzáfog, a magam részéről néhány érvet felhoznom arra nézve, hogy miért vált ennek a javaslatnak a beterjesztése szükségessé. (Halljuk! jobbfelől és a jobbközépén.)

Ez a javaslat nem a normális alkotmányos életünk fejlődésének a következménye, hanem elkerülhetetlenné tették a két utolsó hét eseményei. Amikor két héttel ezelőtt a pécsi választóközönség előtt a kormány programját kifejtettem, a királykerdesről úgy nyilatkoztam, hogy a kormány ellene fog szegülni minden egyoldalú erőszakos restaurációnak, de nem nyugszik bele egy trónfosztásba, nem járulhat hozzá a detronizáció kimondásához. (Helyeslés balfelől.) És most egy javaslat fekszik a Nem-

zetgyűlés előtt, amely egy tollvonással eltörli négyszáz év tradícióit.

Két körülmény volt az, amely ily rövid idő alatt megérlelte a helyzetet: egyfelől az a könnyelmű kísérlet (Úgy van! a bal- és a jobboldalon.), amelynek áldozatává lett maga a király és a dinasztia ... (Élénk felkiáltások balfelől: Éljen a király! Zajos felkiáltások jobbfelől: Éljen a Nemzet! — Elnök csenget.)

N y é k i J ó z s e f: Gyászmagyarok! (Nagy zaj balfelől.)

K á l l a y A n d r á s: Nemesak kigazda van, van más is!

S o m o g y i I s t v á n: Cseh szolgák! (Zaj. Egy hang a bal-középen: Idegenek kezébe adták a koronát!)

Gr. Bethlen István miniszterelnök: . . . egyfelől az a lelkiismeretlen kísérlet, amelynek áldozatává lett a dinasztia és a király, valamint a nemzet nyugalma is, másfelől az a mohó törekvés, amely ezen kísérlet nyomán szomszédainknál jelentkezett, hogy belső ügyeinkbe beavatkoznak (Úgy van! balfelől.) és hogy fegyveres eszközökkel is rákényszerítenek bennünket azon követelések teljesítésére, amelyeket velünk szemben felállítottak.

Még egészen közeli azok az események, amelyek az utolsó két hétben lezajlottak, hogy akár magamat, akár bárkit, aki ezen eseményekben résztvett, illetékes bírónak odaállítani merném objektív ítéletet hozni.

S z i l á g y i L a j o s: Helyes!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Azonban ezen események felett ítéletet fog mondani a történelem, (Úgy van! balfelől.) és azt az ítéletet a magam személyére nézve nyugodt lelkiismerettel várom, (Helyeslés és éljenzés a jobboldalon.) mert tiszta lelkiismeretem és meggyőződésem szerint csak hazám iránti kötelességemet teljesítettem. (Élénk helyeslés jobbfelől.) De ugyanakkor, amikor ezt mondom, erről a helyről a magyar kormány és a magyar nemzet nevében ünnepélyes óvást kell emelnem minden külföldi beavatkozás ellen. (Általános élénk helyeslés és taps.)

S o m o g y i I s t v á n: Megkergült náció!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Ünnepélyes óvást kell emelnem azért, mert hiszen a magyar kormány azt, amit tett, önszántából tette; ünnepélyes óvást kell emelnem azért, mert az egyoldalú restaurációval szemben a magyar kormány szegült ellen és hajtotta végre annak lehetetlenné tételét: tehát a be-

avatkozás úgyszólván nem okul, hanem ürügyül használtatott fel. (Igaz! Úgy van! a bal- és a jobboldalon.)

S o m o g y i I s t v á n : Még mindig éhesek!

T a s z l e r B é l a : Lengyelország sorsára akarnak juttatni!

Gr. B e t h l e n I s t v á n m i n i s z t e r e l n ö k : És ünnepestés óvást kell emelnem azért, mert ezen ürügynél is messzebbmenő és vele csak laza összefüggésben álló követelések állítottak fel és mert nemcsak belügyeinkbe avatkoztak be, hanem még a trianoni szerződésen túlmenő követeléseket is támasztottak. (Úgy van! Úgy van!) Azt hiszem, felesleges, hogy én ebben a percben részletesen ismertessem azt a diplomáciai jegyzékváltást, amellyel a felmerült eseményeket elintézni óhajtottuk.

R a s s a y K á r o l y : Jó lenne!

B a l l a A l a d á r : Kíváncsiak volnánk, a nemzet is kíváncsi l

Gr. B e t h l e n I s t v á n m i n i s z t e r e l n ö k : Én csak jelzem, hogy mely kérdésekről volt szó: Magyarország lefegyverzéséről. Vagy annyit jelent ez a követelés, hogy a trianoni szerződésben általunk is aláírt lefegyverzés hajtassék végre ugyanabban a mérvben és ugyanolyan módozatok mellett, mint ahogy azt a trianoni szerződés írja elő, s ebben az esetben kifogást ez ellen nem emelek.

De hogyha mint külön követelés állítottatott fel, ez föltételezése volna annak, hogy valószínűleg messzebbmenő mérvben és más módozatok mellett kívánták volna ezt végrehajtani. (Igaz! Úgy van! a Ház minden oldalán.)

Valóban csak mosolyognom lehet afelett, hogy még a mozgósítási költségeket is ránk akarták róni... (Zaj és derűtség.)

S o m o g y i I s t v á n : Kedves fiúk! Mindenáron keresni akartak!

Gr. B e t h l e n I s t v á n m i n i s z t e r e l n ö k : ... holott mi magunk részéről mindent elkövettünk, hogy az a cselekvés, amely az ország belső nyugalma megbontotta, lehetetlenné tétesék. (Igaz! Úgy van!)

És ha a békeszerződés területi követelményeinek végrehajtása is szóba kerülhetett, úgy az nézetem szerint legfeljebb csak a velencei megegyezésre vonatkozhatott volna, amely éppen a trianoni szerződés egyik pontjának végrehajtása érdekében kötött meg köztünk és az érdekelt fél között, egy nagyhatalom égisze alatt és most már a többi nagyhatalmak jóváhagyása mellett is, (Igaz! Úgy van!)

És mit szóljak, t. Nemzetgyűlés, ahhoz a követeléshez, amelynek folyománya az a javaslat, amelyet a Nemzetgyűlés elé terjesztettünk? Én azt hiszem, hogy éppen azon képviselőtársaimnak, akiknek meggyőződésével ez a javaslat nemcsak nem ellenkezik, hanem azt fedi, elsősorban érdekük, hogy ezen a címen tiltakozzanak, (Élénk helyeslés.) elsősorban érdekük, mert hiszen a beavatkozás nem abból a célból történt, hogy azok, akiknek meggyőződésük ez a javaslat, mellette szavazhassanak, hanem azért, hogy ennek a nemzetnek szabad elhatározása befolyásoltassék. (Igaz! Úgy van!) A magyar nemzetnek azonban ezen beavatkozás ellenére is a békés utat kellett választania és kell, hogy továbbra is azt válassza. Mikor a magyar nemzet ezt teszi, akkor remélem, végre le fog esni Európa szeméről az a hályog ...

Friedrich István: Sohsem fog leesni.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: ... amely eddig vaksággal sújtotta Európát, mert eddig minket úgy állítottak a világ elé, mint békebontókat, mint olyanokat, akik fegyverkezünk, akik más államok belügyeibe törekszünk beavatkozni s akik aggresszív célokat és szándékokat követünk, s most É/égre láthatja Európa, hogy Közép-Európa békéjét mi mentettük meg. (Igaz! Úgy van! Helyeslés a Ház minden oldalán.) Most láthatják, hogy nem a mi aggresszivitásunk, hanem mások aggresszivitása volt az, amely Közép-Európa békéjét fenyegette, (Igaz! Úgy van!) most láthatja Európa, hogy mi a helyzet. Mert valóban, velünk szemben nem az a magyarázata az aggresszív fellépésnek, amelyet eddig adtak, hanem meggyőződésem szerint tisztán és kizárólag az, hogy bár a mi cselekvésünk semmiben sem járult hozzá a béke megbontásához: ha a béke mégis veszélyben forgott, úgy ennek magyarázata az, hogy Magyarország ma sem szűnt meg a Kárpátok medencéjén belül gyakorolni azt az erkölcsi vonzóerőt, amely szinte észrevétlenül húzza vissza az elszakított részekben lakó népeket Szent István koronájához, s amely vonzóerőt az utódállamok az ő népeikre sohasem voltak képesek gyakorolni. (Igaz! Úgy van! Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)

S ha a Habsburg-kérdés ilyen formában felvetett velünk szemben...

Somogyi István: Ettől félnek a legjobban!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: ... úgy ennek magyarázata talán szintén az, — mert hiszen nemzetközi

szempontból világos, hogy ez tulajdonképpen Magyarország belügye —, hogy a Habsburg-kérdés csak akkor válhatott külügyé, ha igaz az, hogy még azok az elhalványuló szálak és tradíciók is, amelyek a körülöttünk lakó népeket a dinasztíához fűzik, elég erősek ahhoz, hogy ezeknek az újonnan alakult országoknak egységét megbontsák. (Hosszantartó élénk éljenzés és taps a baloldalon és a középén. Felkiáltások: A kisgazdák miért nem tapsolnak? Miért hallgatnak a szabad király választók? A baloldalon és a középén ülő képviselők helyeikről felállva tapsolnak és éljeneznek. Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)

Előttünk eddig érthetetlen volt, (Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.), hogy miért volt szükség egy olyan államszövetségre, amely 42 millió alattvalót egyesít egy államszövetségben egy hét és fél millió lakossal bíró állammal szemben. Én azt hiszem, a mostani események után egész Európa előtt világossá lesz, hogy miért volt erre szükség. Mert vagy defenzív ez a szövetség és akkor ez nyílt bevallása volna annak a belső gyengeségnek, (Igaz! Úgy van! Taps balfelől.) amelyben ezen államok leiedzenek, vagy nincs szükség rá; s ha defenzív szempontból nincs rá szükség, akkor csakis agresszív szempontból lehet szükséges. (Igaz! Úgy van! Taps a baloldalon és a középén.)

Somogyi István: Fogunk mi még másképpen is beszélni!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Közép-Európa helyzete valóban nagyon beteg. A lezajlott események villanyfényénél az orvosok megállapíthatják a diagnózist. De nem azért beteg Közép-Európa helyzete, mintha mi beteges ambíciókat táplálnánk, hanem azért, mert még ennek a gyenge Magyarországnak szomszédságát sem akarják megtűrni. (Igaz! Úgy van! Felkiáltások a baloldalon: Félnék tőle!) és beteg azért, mert visszaadták ugyan Magyarország függetlenségét...

Friedrich István: Papíron!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: ... ellenben elvették ennek a függetlenségnek minden attribútumát, s ezen függetlenség öréül odaállították egyfelől a népszövetséget, amely a döntő pillanatokban még a szavát sem hallatta, (Igaz! Úgy van!) s másfelől a nagyhatalmak jóindulatát, amelyre a magunk részéről appellálunk és amelyet a magunk részéről kérünk. (Igaz! Úgy van!)

T. Nemzetgyűlés! Velünk szemben eddig két utat választot-

tak. Először beteggé akartak tenni, betegségekkel akartak inficiálni bennünket. (Igaz! Úgy van!) Ez ellen tudtunk védekezni, mert felébredt a nemzet egészséges életösztone. (Igaz! Úgy van!) Most pedig a direkt beavatkozás útjára próbáltak lépni velünk szemben. (Igaz! Úgy van!) Nekünk ezzel szemben csak egy fegyverünk van és ez az, hogy szilárdan ragaszkodjunk a békéhez. (Igaz! Úgy van!) Lehet, hogy vannak ebben a Házban emberek, akik ezt a politikát gyáva politikának fogják minősíteni, azonban nem gyáva politika az, amely nem megy fejjel neki a falnak. (Igaz! Úgy van! Taps a jobboldalon.) Mi ezentúl is kérjük a magunk részére a nagyhatalmak jóindulatát, mert mi a békés politika ösvényein akarunk megmaradni; s hogy ezt tehessük, kérem a betérjesztett javaslat elfogadását. (Hosszantartó élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)

Gr. A p p o n y i A l b e r t: Mélyen t. Nemzetgyűlés! Azt hiszem, hogy a miniszterelnök úrnak azon lángoló lelkesedéstől sugallt szavai, melyeket — abban a pillanatban is, midőn saját lelkiismerete és saját legjobb meggyőződése szerint egy kényszerhelyzetnek deferálnia kellett — a Nemzetgyűléshez és erről a helyről a művelt nemzetek lelkiismeretéhez intézett, nemcsak ebben a Házban, hanem az egész országban osztatlan helyeslést, (igaz! Úgy van!) lelkesedést (Úgy van! Úgy van! a középén és a baloldalon.) és azt az elszánt akaratot fogják kiváltani, hogy bármi válasszon el bennünket különben, ezeknek a kincseknek védelmében mindenkor egységesen fogunk eljárni. (Élénk helyeslés és taps a középén és a baloldalon.)

Én, dacára annak, hogy a miniszterelnök úr megtalálta azokat az érzelmeket és azoknak kifejezését, amelyekkel a magyar önértetnek tiltakoznia kell az idegen beavatkozásnak kísérletei ellen, mielőtt magára a tárgyra, a törvényjavaslatra áttérnék, nem tartom feleslegesnek, hogy az általa mondottakat néhány vonással kiegészítsem. (Halljuk! Halljuk! a jobb- és baloldalon.)

Nem akarok ebben a pillanatban magával a trianoni békeszerződéssel perbe szállani, ámbár összes bajainknak, merem állítani, Közép-Európa összes betegségeinek valódi kútforrása ebben az igazságtalan, a helyzet teljes félreismerésén és nem ismerésén alapuló alkotásban rejlik. (Úgy van! Úgy van!) De ezzel ma perbe szállni nem tartom időszerűnek, csupán azokkal a sérelmekkel kívánok foglalkozni, amelyek a trianoni szerződésnek keretén belül reánk mérettek.

Legelsősorban mindezeket a sérelmeket szinte összefoglalva áll az az alapvető sérelem, az, amely a trianoni békeszerződés 73. §-a ellen irányul, amely azt mondja: „l'indépendance de la Hongrie est inaliénable“. Ennél keservesebb gúnyt a történelemben nemzettel még nem űztek, (Úgy van! Úgy van!) mint törvénybe iktatni egy elvet, amelyet lépten-nyomon arcul ütnek azok, akik tőlünk ennek a békeszerződésnek pontos betartását követelik. (Úgy van! Úgy van!)

A békeszerződésbe be van iktatva, mint annak kiegészítő része, a nemzetek szövetségéről szóló paktum. A trianoni békeszerződés életbelépésének napján mi, bár nem vagyunk tagjai a nemzetek szövetségének, mindazoknak a jogoknak birtokába lépünk, amelyeket a nemzetek számára biztosít. Ezeket a jogokat reasszumálja a 17. §, amely világosan tiltja, hogy bármely nemzet ellen fegyveres beavatkozás vagy a fegyveres beavatkozással való fenyegetés alkalmaztassák, mielőtt az felszólított, hogy vájjon a szóbanforgó vitás kérdés tekintetében elfogadja-e a nemzetek szövetségének intézményeit és szabályzatát. Ha köztünk és bármely más állam között vitás kérdés felmerül, ennek a paktumnak, tehát a trianoni békeszerződésnek alapján jogunk van ahhoz, hogy ez a felszólítás hozzánk intéztessék, mert az általam idézett 73. § nem mondja azt, hogy „felszólítható“, hanem azt mondja, hogy fel kell szólítani a nemzetek szövetségéhez nem tartozó államot arra, hogy magát a szóbanforgó kérdés megoldása tekintetében a nemzetek szövetsége eljárásának és elveinek alávesse. Azt mondja továbbá ez a 17. §, hogy amennyiben az eként megkérdezett állam affirmative válaszol, azaz vállalja a nemzetek szövetségének szabályait a viszály elintésére, akkor a nemzetek szövetségében a szövetséghez tartozó államok részére megszabott összes garanciáknak védelmében részesül, tehát meg nem támadható, míg előbb a kérdés annak természete szerint vagy a nemzetközi bíróság, vagy a nemzetek szövetségének tanácsa elé közvetítés végett nem hozatott és csak ha a bírói ítélet elhangzott, csak ha, amennyiben elintézésnek nincs helye, a conseilnek közvetítő javaslatára nézve az egyik fél úgy nyilatkozott, hogy azokat el nem fogadja, csak ettől az időtől számított három hónapon belül van fegyveres beavatkozásnak jogi lehetősége.

B a r t o s J á n o s : Szépen tartják ezt be. (Zaj.)

Gr. A p p o n y i A l b e r t : Ez a jog, ez a trianoni békeszerződés. Ez az a jog, amely nekünk abban az instrumentumban biz-

tosított, amely instrumentumnak reánk nézve terhes klauzuláinak végrehajtását tőlünk az utolsó betűig követelik. (Úgy van! Úgy van!)

Felmerül köztünk és a szomszéd államok között egy konfliktusnak a veszélye. Akárkinek hibájából, a szerződés erre nézve semmi megszorítást nem tartalmaz. Jogunk volt arra, hogy ez a felszólítás hozzánk intéztessék és minden fegyveres beavatkozási kísérlet, minden fegyveres beavatkozással való fenyegetés a nemzetek szövetségéről szóló paktumnak világos, flagrális megsértése. (Úgy van! Úgy van! Taps a Ház minden oldalán.)

Már most én erről a helyről, amelynek van talán még rezonanciája, hogy azt az ország határain kívül is meghallják, azt a kérdést vetem fel, azt a kérdést intézem azokhoz a hatalmakhoz, amelyek a nemzetek szövetségének alkotásával mint — hogy úgy mondjam — a békeszerződések kiengesztelő vonásával dicsekedtek, amelyek abban egy új érának megnyílását hirdették, azt a kérdést intézem: humbug-e, csalás-e vagy igazság a nemzetek szövetsége? (Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.)

S o m o g y i I s t v á n : A világtörténelem legnagyobb csalása!

Gr. A p p o n y i A l b e r t : Én ezt nem akarom mondani, hanem azt a felhívást intézem innen mindazokhoz, akiket illet: gondoskodjanak róla, hogy azzá ne legyen a művelt nemzetek között. (Élénk helyeslés a Ház minden oldalán.)

B a r t o s J á n o s : Máris az!

Gr. A p p o n y i A l b e r t : A miniszterelnök úr már felemlítette azoknak az erőszakos beavatkozásoknak példájaként a lefegyverzésre való felszólítást és igen helyesen különböztette meg, hogy ez vagy a trianoni szerződésben megállapított kötelezettségek végrehajtását jelenti, akkor felesleges, vagy pedig ezen túlmenő valamit, amit sejteni lehet, ami azonban világosan kifejezésre nem jutott.

De van egy másik követelmény, ezzel kapcsolatos, amely ha teljesítenék, szintén a trianoni szerződés flagrális megsértése volna.

A trianoni békeszerződésnek 133. §-a ugyanis a lefegyverzést, a szerződés szerinti lefegyverzést kizárólag a „principales puissances interalliées et associées“, azaz kizárólag a nagyhatalmak által szervezett bizottságok kontrollja alá helyezi. Most léptenyomon látjuk a sajtóban — nem tudom ellenőrizni annak igazságát, de nem cáfolták meg — az úgynevezett kis ententének azt

a követelését, hogy a mi lefegyverzésünk ellenőrzésébe részt vegyen.

Kijelentem, hogy ez a követelés tnerőben ellenkezik a trianoni békeszerződésnek 133-ik §-ával, hacsak annak nem akarunk zugprókátori értelmezést adni, mert nagyon világos, hogy egyedül a nagyhatalmak képviselhetik azt a bizonyos tárgyilagosságot, amely ennek a szerződésnek lojális tartalmát garantálja. Minden más tényezőnek beavatkozása ellenkezik a trianoni békeszerződésnek úgy szellemével, mint betűjével. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.)

Ezek nagyjából azok a sérelmek, amelyek a trianoni békeszerződésben számunkra biztosított gyér előnyök és jogok megsértéséből erednek.

De mit szóljak azoknak a sérelmeknek egész sorozatáról, melyek abból eredtek, hogy a trianoni békeszerződésben nem foglalt, tehát azokon túlmenő egyoldalú követelésekkel lépnek fel velünk szemben? Mióta a világ áll, mióta háborúk voltak és békeszerződések kötettek, az a különben a józan ész által is követelt elv érvényesült mindig, hogy a békeszerződések elintézik az összes függő kérdéseket a hadviselők közt, hogy a békeszerződés előkészítése és megkötése idején mondja meg minden hadviselő azt, amit kíván és hogy a békeszerződés aláírásával és ratifikálásával a számla kölcsönösen le van zárva. (Úgy van! balfelől.)

Ha tehát valaki kívánhatta ennek az elvnek lelkiismeretes és szigorú megtartását, az bizonyára Magyarország volt, amely dacára annak, hogy az entente-álláspontra helyezkedve is, amely a központi hatalmakat teszi felelőssé a háborúért, mindenesetre a legkevésbé felelős volt valamennyi hadviselő állam közt, a legkegyetlenebb békefeltételeket kapta. (Úgy van! Úgy van! a baloldalon és a középén.)

Már most egész sorával találkozunk a trianoni békeszerződésben alappal nem bíró, azon túlmenő követeléseknek. A nagy- és a kisentente beleavatkozást igényelt magának a királykérdés rendezésébe, a nagy- és a kis-entente, miután Magyarországnak elidegeníthetetlen függetlenségét proklamálta, negatív irányban be akart avatkozni a kérdés elintézésébe, amennyiben minden nemzetközi jogalap nélkül ennek a kérdésnek elintézéséhez bizonyos tilalmakat fűzött. (Úgy van! balfelől.)

Méltóztassanak megengedni, hogy a párisi békeküldöttség működéséhez fűződő egy reminiscenciát újítsak fel, (Halljuk.

Halljuk!) mely ennek az eljárásnak a nemzetközi jog szempontjából való — nem akarok erősebb kifejezést használni — helytelenségét még jobban kidomborítja. Az első békeszerződési szöveg, amelyet a legfőbb tanács, velünk közölt, így szólt: „béke ezen és ezen hatalmak és a magyar köztársaság közt“. A békeküldöttség erre azt mondta, hogy azt a jelzést „magyar köztársaság“, hagyják ki, miután Magyarország az ő államformája iránt még nem határozott, semmiféle illetékes tényező még nem nyilatkozott, hanem használják egyenesen „La Hongrie“, „Magyarország“ kifejezést, mely semminek sem prejudikál.

A kérdést tehát körüljártuk. Meg volt adva az alkalom, hogy ők azt mondják: nem bánjuk, legyenek önök királyság, vagy köztársaság, vagy akármilyen, de ennek és ennek a dinasztianak kizárását követeljük. Nem mondtak semmit, elmulasztották azt az alkalmat, ahol megkísérelhették volna, hogy szerződéses alakban érvényt szerezzenek ennek a kívánságuknak, ha ugyan akkor volt ez a kívánságuk. Belenyugodtak abba, hogy „La Hongrie“ tétésék bele, tehát ezzel egészen kifejezetten bevallották az ő illetékettségüket, (Úgy van! Úgy van! Taps a baloldalon és a középen.) vagyis megállapították, hogy ebbe a kérdésbe nem avatkoznak bele. Tehát nemcsak a nemzetközi jognak általános alapelvei, hanem még ezen esemény folytán is kétszeresen jogtalan, kétszeresen felháborító az a beavatkozás, amellyel negatív irányban — egyelőre negatív irányban — akarták a mi elhatározásunkat befolyásolni.

Már most bekövetkezett az az esemény, amelyet senki nálam mélyebben nem sajnálhat, amelyet senki sem fájlalhat jobban, mint éppen mi, legitimisták, (Úgy van! Úgy van! a baloldalon és a középen.) akik elvének kilátásaira ez súlyos csapás volt. (Úgy van! balfelől.) Bekövetkezett ez a súlyos esemény, mely sokakat nehéz lelkiismereti konfliktusok elé állított.

Ilyen helyzetekben történelmi mértékkel kell mérni az egyének elhatározásainak megítélésében. Történelmi mértékkel kell azt mérlegelni, mert jóhiszemű, becsületes hazafiak másképp és másképp foghatták fel kötelességüket.

A kormány követte saját lelkiismeretét, arra az útra lépett, melyre, úgy hitte, hogy az ország érdekében lépnie kötelessége. (Felkiáltások jobbfelől: Mi is hisszük!) Amint az igen tisztelt miniszterelnök úr mondta, nagyon közel állunk még azokhoz az eseményekhez, semhogy azok fölött ma már teljesen elfogu-

látlan és objektív bírálatot mondhassunk. A történelem fogja megmutatni, vajjon Magyarország biztonságának állandó megővására ez volt-e a leghelyesebb út. (Úgy van! Úgy van! a középben és balfelől.) Adja az Isten, hogy úgy legyen, (Úgy van! jobbfelől.) mert én nem keresem a magam igazolását az eseményekben, hanem keresem szegény hazánk megmentését. (Általános élénk helyeslés, éljenzés és taps a Ház minden oldalán.)

A kormány tehát azt az utat választotta, — bizonyára nagy lelki tusák után — hogy magának a törvényes és koronás királynak csapataival szemben fegyveres ellenállással is meggátolta a királyság tényleges helyreállítását. (Helyeslés jobbfelől.) Erre nézve lehetnek különböző érzelmek itt, de a túloldalon — nem a Nemzetgyűlés túloldalát értem, hanem a nemzetközi túloldalt — a kis- és a nagy-ententenál csak nem lehetett ezen eljárás ellen kifogást tenni, ott csak azt láthatták, hogy megtörténik Magyarország és a magyar kormány önszántából az, amit ők jogtalanul követeltek. (Úgy van! a középben.) És mégis, mi volt az eredmény? Ők ezzel nem elégedtek meg, hanem azután bekövetkezett egy esemény, amelyről eddig még nem szóltak, melyről azonban szólni kötelességem, (Halljuk! Halljuk!) mert itt nemcsak a nemzet méltóságáról, hanem minden egyes magyar állampolgárnak biztonságáról van szó. (Úgy van! Úgy van! balfelől és a középben.)

Követelték a kormánytól azt, hogy a magyar király, tehát egy magyar állampolgár, . . . (Úgy van! Úgy van! balfelől és a középben.)

H u s z á r E l e m é r : Az első!

Gr. A p p o n y i A l b e r t : . . . és Magyarország koronás királya nekik kiszolgáltattassék. (Zaj balfelől.) A kormány nem tudott ellenállani ennek a kényszernek, de nem tudom, hogy felhangzott-e az a lángoló tiltakozás, mert minden egyes magyar embernek érdeke az, hogy ő idegen faktoroknak ki ne szolgáltatassék, (Élénk helyeslés a baloldalon és a középben.) mert különben senki sem érezheti magát biztonságban, ha ez meg nem történik.

Ha ez a tiltakozás nem történt meg, akkor a kormány részéről, hát ezt a tiltakozást fejezem itt erről az oldalról, (Élénk helyeslés és taps a baloldalon és a középben.) midőn kifejezést adok annak a sajtó fájdalomnak, amelyet én és velem együtt milliók éreztek, midőn a magyar állampolgároknak jogbiztonságán, a nemzetet képviselő magyar szent korona fényén ez a csorba esett.

(Úgy van! Úgy van! Taps a baloldalon és a középén. Zaj balfelől.)

Hus z á r K á r o l y: Majd követelhetnek még mást is! (Úgy van! Úgy van! balfelől. Folytonos zaj.)

Gr. A p p o n y i A l b e r t: Engedelmet kérek, én nem hiszem . . . (Folytonos zaj a Ház minden oldalán.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a szónokot csendben meghallgatni.

Gr. A p p o n y i A l b e r t: Én nem hiszem, hogy annak az érzelemnek a tekintetében, melynek most kifejezést adtam, különbség lehessen magyar és magyar ember között. (Úgy van! Úgy van! a baloldalon.) Ha volna, csak azokat sajnálnám, akiknek lelkében ez a különbség meg van. (Taps a baloldalon. Zaj és felkiáltások: Halljuk Apponyit!)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek magukat a házszabályokhoz tartani és a szónokot nem zavarni! (Nagy zaj a középén.)

S z m r e c s á n y i G y ö r g y (közbeszól).

Elnök: Szmrecsányi képviselő urat kérem, szíveskedjék a házszabályokhoz alkalmazkodni. (Folytonos zaj a középén és a jobboldalon.)

S z m r e c s á n y i G y ö r g y: Alávaló rágalom!

Elnök: Szmrecsányi György képviselő urat másodszor is figyelmeztetem, szíveskedjék magát a házszabályokhoz tartani.

Gr. A p p o n y i A l b e r t: Hallom, hogy hivatkoznak arra a hírre, mely szerint a királyt osztrák és cseh csapatok kísérték. (Zaj.)

S z m r e c s á n y i G y ö r g y: Ezt mondták most éppen! (Nagy zaj.)

Balla A l a d á r: A cenzúra megengedte, hogy közöljék!

Gr. A p p o n y i A l b e r t: Kijelentem személyes tudomásom alapján, azon információ alapján, melyet a legilletékesebb helyről nyertem, hogy egyetlenegy szó sem igaz. (Élénk helyeslés és taps a baloldalon. Nagy zaj a Ház minden oldalán.)

S z m r e c s á n y i G y ö r g y: Alávaló gonoszság! Akárki mondta, rágalmazó, hazug fráter! (Nagy zaj.)

S z i l á g y i L a j o s: Hivatalos hazugság! (Folytonos nagy zaj.)

Elnök: T. Nemzetgyűlés! Arról értesülök, hogy Szmrecsányi képviselő úr . . . (Nagy zaj. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!) Méltóztassanak legalább az elnököt meghallgatni, hogy

én is teljesíthessem kötelességemet. Arról értesülök, hogy Szmrecsányi képviselő úr az előbb egy közbekiáltás alakjában azt a kifejezést használta, hogy: hazugság és rágalom. (Úgy van! a jobb-oldalon.) Miután ez a két kifejezés semmi körülmények között sem parlamentáris, felkérem Szmrecsányi képviselő urat, hogy a jövőben ily kifejezésektől tartózkodni szíveskedjék. (Helyeslés.)

Gr. Apponyi Albert: Ezzel az incidenssel végeztem.

Szilágyi Lajos: A Magyar Távirati Iroda hazugsága! (Zaj.)

Gr. Apponyi Albert: Az lehet, hogy egy vagy két osztrák származású tiszt, mint magánegyén, a király kíséretében volt, (Felkiáltások a jobb-oldalon: Ahá!) de akik eleinte ott voltak, Őfelsége kívánságára Sopronban lemaradtak.

Taszi Béla: Ez a történelmi tény!

Bárczy István: A mi határozati javaslatunkat kicenzúrázták az összes lapokból, de ezt a hazugságot nem cenzúrázták ki. (Zaj.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a Nemzetgyűlés méltóságát megőrizni. Azt hiszem, hogy azok a szavak, melyeket Apponyi képviselő úrtól hallunk, megérdemlik, hogy minden oldalról nyugalomban és méltósággal hallgassák meg. (Helyeslés.)

Gr. Apponyi Albert: Azt hinné az ember, hogy amikor a kormány, bizonyára fájdalmas érzettel, ennek a követelésnek eleget tett, hogy ezzel legalább betelt a mérték és hogy ezenfelül újabb követeléseket nem fognak támasztani. Csalódás volt. Fokozatosan, crescendo jöttek a követelések. Az első követelés egy jegyzék volt, mely azt mondta, hogy IV. Károly király lemondásával sem volna elintézve a dolog, hanem hogy az ő trónfosztását kell a törvénybe iktatni. A következő követelmény már az volt, hogy az ő trónfosztását és az egész dinasztiaival szemben a trónöröklési rendnek megszüntetését is törvénybe kell iktatni. E követelés alkalmából született vagy legalább lett ma aktuálissá az a törvényjavaslat, mellyel foglalkozunk. S már most vége van-e itt annak a láncolatnak, amelybe belejutottunk?

Friedrich István: Nincs!

Gr. Apponyi Albert: Vége van-e? Remélem, hogy vége van, de biztosítékom erre nézve nincs és nincs senkinek. Egy biztosíték van, legalább nekem csak egy biztosíték megszerzésére van módom, és ez a biztosíték a nyugati művelt nagy nemzetek lelki-

ismeretének felébresztése. (Mozgás és zaj.) A kormány ám tárgyaljon diplomáciai úton a kormányokkal, nekünk mindannyiunknak kötelességünk mindent elkövetni, hogy hozzáférközzünk a művelt nemzetek lelkiismeretéhez, hogy hozzáférközzünk azokhoz a nemzetekhez, melyek az emberi szabadságnak, a felvilágosodottságnak, a kultúrának zászlóhordozói voltak ...

G i e s s w e i n S á n d o r: Ehhez más kormány kell!

Gr. A p p o n y i A l b e r t: ... melyek jóhiszeműen azt hitték, hogy ezt a háborút is a nemzetek felszabadításáért, az állandó békéért, a haladásért, a jobb jövő elérésének biztosításáért *vívják*. Ezekhez a nemzetekhez kelí fordulunk és kérdeznünk őket, hogy vájjon tetszik-e nekik ez, vájjon megfelel-e az ő hagyományaiknak, vájjon megfelel-e az erkölcsi érzésüknek, — hogy ne beszéljek jogérzékéről — hogy egy nemzetet, csupán azért, mert gyenge, csupán azért, mert lefegyverezték, míg a körülötte álló nemzeteknek meghagyták a lehetőséget, hogy állig fegyverkezzenek, csupán azért, az ököljog címén, mely soha cinikusabban *nem* uralkodott, mint most, (Úgy van! Úgy van!) belső ügyeinek intézésében korlátozni, felette gyámságot gyakorolni lehessen és megfelel-e e nemzetek lelkületének az, hogy — amit az előbb elfelejtettem említeni — a békeszerződésnek a kisebbségek védelmére irányuló klauzulái folyton cinikusan megsértessenek, semmibe se vétessenek, anélkül, hogy bármely fórum is hozzászólna, megfelel-e lelkiismeretüknek, hogy ez a kisebbség a védelmi klauzulák megsértésével kultúráilag alacsonyabban álló fajok zsarnoksága alá kerüljön. (Élénk taps.) Fel kell őket szólítani, fel kell ébreszteni lelkiismeretüket és ha egyébben nem, legalább ebben a propagandamunkában fogjunk Össze, ebben a propagandamunkában legyünk eggyek. (Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.)

Át kell most már térnem magára a kérdésre. A tárggyal én nagyon röviden végezhetek. Nem bocsátkozom a törvényjavaslat közjogi diskusziójába, az én jogi meggyőződésem szerint ennek diskusziójavai nem is foglalkozhatom, (Úgy van! Úgy van! a baloldalon.) annak megvitatásában és az abban való határozathozatalban nem vehetek részt. (Helyeslés a baloldalon.) Méltánylom azt a kényszerhelyzetet, mely alatt a kormány cselekedett, A kényszerhelyzet rám is azzal a hatással van, hogy ne tegyek semmit e törvényjavaslat határozattá emelésének megakadályozására, sőt hátráltatására. Ez a kötelességem a mai pillanatnak válságos voltával szemben.

De vannak egyéb kötelességeink is, mélyen t. Nemzetgyűlés, nekem és azoknak, akik úgy éreznek, mint én. Kötelességünk, hogy az a csapás, amelyet ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedése esetén évezredes alkotmányos fejlődésünk folytonosságára mér, (Úgy van! balfelől.) legalább erkölcsileg elháríttassék, hogy a jövőbe átmentsük azokat a nagy erkölcsi értékeket, amelyek az én hitem szerint, amint ezer éven át e nemzet fennállásának legfőbb biztosítékai voltak, ma is, ezentúl is a legfőbb biztosítékai. (Úgy van! Taps a közepen.) Kell hogy átmentsük a jövőbe a jogfolytonosságnak elvét; kell hogy szembeszálljunk egy bizonyos teóriával és az 1920. évi I. tc.-nek, melyet a maga helyes felfogásának és magyarázatának körében éppúgy, mint minden más jogot, tisztelet és amely előtt meghajlok, ne adjunk olyan magyarázatot, amely a megalkotásánál sem volt meg az alkotóinak lelkében, (Igaz! Úgy van! balfelől.) amely jelentőséggel azonban az jogilag nem is bírhatott; hogy t. i. az véget vethessen egész alkotmányunk évszázados fejlődésének. (Úgy van! balfelől.) Ezeket az értékeket, amelyeknek megtartásától meggyőződésem szerint a nemzetnek jövője függ; ezeket az értékeket, amelyeket már nem használhatunk fel; ezeket az értékeket, amelyeknek megvalósításától, talán igen távol esünk a mai pillanat örvényében, nem szabad elveszni engednünk. (Helyeslés balfelől.)

Ettől a felfogástól indítva, a következő nyilatkozatot vagyok bátor felolvasni (Halljuk! Halljuk! balfelől. Olvassa):

A napirendre tűzött törvényjavaslat szakítást jelent ősi alkotmányunkkal; (Úgy van! balfelől.) a koronás király trónvesztése kimondásával annak legerősebb pillérét, a magyar nemzeti királyság intézményét támadja meg; a király és nemzet megegyezésén alapuló törvény által megállapított trónöröklési rendnek egyoldalú megszüntetésével pedig bizonytalanságba sodorja a nemzet jövőjét. Az 1920:1. tc. erre nem ad jogcímet, mert ez a törvény kifejezetten nem arra irányul, de semmiesetre sem bírhatott azzal a joghatállyal, hogy ezeréves alkotmányunk folytonosságát megszakítsa, annak törvényes intézményeit megdöntse és merőben új, az eddigétől független jogfejlődésnek kiinduló pontja legyen.

Ez a törvény, amint egyébként bevezető részéből is kitűnik, csak kiegészítő jogot alkothatott a szükség jog alapján, az ősi alkotmányban gyökerező közhatalmi intézmények működésének, különösen a királyi hatalom gyakorlásának tényleges és rögtön el nem hárítható szünetelése miatt, e szünetelés idejére és abból A

célből, hogy azok működésének visszaállítása a nemzet közreműködésével és befolyásával történjék. (Mozgás a jobboldalon.) Ezen a határon belül az 1920. I. tc. valóságos jog, mely föltétlen tiszteletet követel. De annak továbbmenő értelmezése és minden kísérlet arra, hogy azt az erősebb jogforrásnak, a jogfolytonosságnak és így a jogfolytonosságot ma életteljesen egyedül képviselő törvényes királyságnak föléje helyezjük, a jog terének elhagyását és a forradalmi térre lépését jelenti. (Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Felkiáltások balfelől: így van! Zaj. Halljuk! Halljuk!)

Ami pedig ezen a területen alkottatik, az, ha törvény alakját nyeri is, jogilag hatálytalan. (Nagy zaj és és felkiáltások a jobboldalon: Rendre!)

E jogi meggyőződésünk folytán a törvényjavaslat megvitatásában és e fölött való határozathozatalban részt nem vehetünk, hanem azzal szemben, a nemzetre nehezedő kényszerhelyzet súlya alatt, tiltakozásunk bejelentésére szorítkozunk. (Élénk éljenzés és taps a baloldalon. Felkiáltások: Éljen a király! Nagy zaj jobbfelől. Elnök csenget.)

Elnök: Szólásra ki jelentkezett?

Szabóky Jenő jegyző: Kószó István! (Folytonos nagy zaj, a baloldali képviselők a folyosó felé indulnak.)

Meskó Zoltán: Menjetek a szerb határra, ne a folyosóra!

Elnök: T. Nemzetgyűlés! Előbb a zajban nem hallottam, hogy Apponyi Albert képviselőtársunk felolvasott nyilatkozatában azt a kijelentést tette, hogy az a törvény, amit ez a Nemzetgyűlés most hoz, hatálytalan. (Zaj és felkiáltások jobbfelől és a szélsőbaloldalon: Hallatlan! Ezt mondta!) A zajban én is csak utólag értesültem róla . . . (Folytonos nagy zaj.) Méltóztassanak megengedni, hogy az elnök erre vonatkozólag a maga észrevételét megtegye. (Halljuk! Halljuk!)

Az 1920. évi I. tc. bevezetésének első mondata a következőképpen hangzik: „A Nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képvisellete, megállapítja“ stb. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) A harmadik bekezdés a következőképpen szól: „. . . a nemzethez fordultak, hogy . . . válassza meg az akaratának képviselétére hivatott Nemzetgyűlést.“ (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)

Ugyanennek a törvénynek 2. §-a a következőképpen hangzik: „A nemzetgyűlés és a magyar állami szuverenitás törvényes képviselétének nyilvánítja magát, amely alkotmányunk értelmé-

ben az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.“ (Igaz! Úgy van! a jobb és a szélsőbaloldalon.)

A 4. § a következőképpen hangzik: „A törvényhozó hatalmat a Nemzetgyűlés gyakorolja.“ (Igaz! Úgy van!) Végül a 12. azt mondja: „A Nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi stb. stb.“

Mindezekből, mélyen t. Nemzetgyűlés, nyilván és világosan következik, hogy jelenleg a magyar nemzetnek egyetlenegy alkotmányos és törvényes, hivatott képviselője van, s ez a magyar Nemzetgyűlés. (Igaz! Úgy van jobbfelől.) Ennek a törvénynek megalkotásában részt vett az a képviselő úr is, aki előbb a Nemzetgyűlés kompetenciáját egy kérdésben kétségbe vonta, (Úgy van! a jobboldalon.) sőt egyenesen megállapítom azt, hogy ha Nemzetgyűlés nem lett volna, akkor mint erre hivatott képviselő, az illető képviselő úr arról a helyről e nyilatkozatát meg sem tehette volna. (Igaz! Úgy van! Élénk taps a jobboldalon.) Mindezekkel szemben innen, az elnöki székből állapítom meg, hogy Apponyi Albert képviselő úr ezzel a kijelentésével mindenesetre a törvényvel szembehelyezte magát, (Úgy van! jobbfelől.) és amíg elismerem, hogy minden képviselőnek joga a törvényt interpretálni, a törvény helyessége vagy helytelen volta felett észrevételeket tenni, bírálatokat mondani, amellet konstatálni kívánom azonban azt is, hogy egyetlenegy képviselőnek sincs joga a fennálló törvénynek érvényességét kétségbevonni. (Élénk helyeslés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

K ó s z ó I s t v á n : T. Nemzetgyűlés! (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Megvallom őszintén, hogy Apponyi Albert képviselőtársamnak imént felolvasott nyilatkozata olyan kellemetlen meglepetésben részesített engem, (Úgy van! jobbfelől.) aminőt én Apponyi Albert gróftól soha el nem vártam volna . . . (Igaz! Úgy van! a jobb- és szélsőbaloldalon.)

B e n k ő G á b o r : Mit szól hozzá Jászberény? (Zaj.)

K ó s z ó I s t v á n : . . . mert hiszen a múltban igazán büszkesége volt a parlamentnek (Felkiáltások balfelől: Most is az!) abban a tekintetben, hogy a törvényesség és a jogos állapot megvédése céljából minden erejét latba vetette és akkor, amidőn az ötéves háború után végre-valahára eljutottunk oda, hogy ezt a Nemzetgyűlést meg tudtuk alkotni, ennek megalkotásánál neki is nagy érdemei vannak, ezzel a nyilatkozatával tehát, amelyet

most beterjesztett, megtagadja a múltját. (Úgy van! a jobboldalon. Ellenmondások balfelől.)

D ö m ö t ö r M i h á l y : Labanc lett! (Zaj.)

Elnök (a baloldal felé): A képviselő urak álláspontjának képviselőit ez az oldal — amennyire ezt az elnöki emelvényről megállapíthattam — nyugodtan meghallgatta. Méltóztassanak azzal a lojalitással lenni, — különben is ez házszabályokban gyökeredző kötelesség — hogy az ellenvélemény szónokát is nyugodtan meghallgassák. (Helyeslés jobbfelől.)

K ó s z ó I s t v á n : A magam részéről sietek kijelenteni azt, hogy én egyike voltam gróf Apponyi Albert legnagyobb tisztelőinek, úgy a múltban, mint a jelenben, és vagyok ma is. Azt hiszem azonban, hogy ez a körülmény nem zárja ki azt, hogy a magam véleményét az ő közjogi álláspontjával szemben szintén kifejezésre ne juttassam,

(Az elnöki széket Bottlik József foglalja el.)

Szerintem az elnök úr által imént előterjesztett megállapítás tökéletesen törvényes alapon áll. (Úgy van! jobbfelől.) Ez a Nemzetgyűlés jogosítva van a törvényeket, és pedig érvényes és kötelező törvényeket hozni. (Úgy van! jobbfelől.) A magyar nemzetnek képviselőit, szuverenitásának kifejezőjét képezi ez a Nemzetgyűlés. (Úgy van! jobbfelől.) S ennél fogva bármilyen körülmények között hozzon is törvényt: amit ennek a Nemzetgyűlésnek többsége elfogad, törvényerőre emel, azt respektálni kell. Roppant veszélyes precedens lenne az, ha ebben a Nemzetgyűlésben csak egyetlen egy ember is találkozna, aki már à priori kijelentené azt, hogy azt a határozatot, azt a törvényt, amelyet ez a Nemzetgyűlés meg fog hozni, nem tekinti kötelező erővel bírónak. (Felkiáltások jobbfelől: Bolsevizmus! Zaj.) Ezáltal a bolognai cseppnek, amelyet szerintem ez a Nemzetgyűlés képez, egyik sarkát törnök le, s azután az a bolognai csepp széthull, semmivé válik.

Amikor nagynehezen bírtuk ennek a nemzetnek egy Nemzetgyűlését összehozni, amely a konszolidáció útjára tudja vezetni ezt a nemzetet, (Ellenmondás a szélsőbaloldalon.) akkor ilyen megbontását ennek a szervezetnek, ennek a Nemzetgyűlésnek megengednie nem szabad és ezt szó nélkül elhallgatnunk nem lehet, (Úgy van! jobbfelől.) származzék az Apponyitól vagy bárkitől.

D ö m ö t ö r M i h á l y : Császári bolsevizmus!

S o m o g y i I s t v á n : Annak lettél az áldozata! Szuronyok között hozott törvény! (Folytonos zaj. Elnök csenget.)

K ó s z ó I s t v á n : Ha tudom azt, hogy nem egy képviselő-társam van, (Zaj. Halljuk! Halljuk!) akinek a szavai talán több súllyal bírnak ebben a Nemzetgyűlésben, mint az enyéim, aki tulajdonképpen — legalább itt a Házban — kezdő politikus ember vagyok, azonban engedjék meg nekem, hogy tárgyilagosan bírálhassam minden képviselőtársam felszólalását. (Helyeslés jobbfelől.)

Tagadhatatlan tény az, hogy ennek a törvényjavaslatnak beterjesztésénél bizonyos külső kényszernek jelenségei mutatkoznak. (Egy hang a középben: Azért nem kötelező. Zaj.) Szerintem azonban itt a kényszer tulajdonképpen csak az időre és nem magára ?. lényegre vonatkozik. (Ügy van! jobbfelől.) Már most abban az esetben, ha annak a véghetetlenül nagy felfordultságnak, amelyik az egész világon megvan, — mert megvan az ententenál is, másutt is az a beteges állapot, amely nálunk van — hullámai olyan irányban jöttek és olyan csapást mértek erre a nemzetre, hogy egy tulajdonképpen lényegében megvalósítandó szándékot akaratumknak megvalósítása korábban bekövetkezett, (Ügy van! jobbfelől.) ez lehet az opportunitásnak, ez lehet a szükségszerűségnek, ez lehet a józan belátásnak, ez lehet a helyes körültekintésnek az eredménye. Ezen törvényjavaslat beterjesztésének okát ezekben látom gyökerezni. S habár, mondom, formailag mintegy külső kényszer vitt bennünket arra, hogy ezt a kérdést ma rendezzük, azonban lényegében, tartalmilag ez a mi szívünknek és vágyunknak teljesen megfelelő (Élénk tetszés és taps a jobboldalon,)

S z a b ó J ó z s e f (budapesti): Szóval a csehekkal együtt van már! (Mozgás jobbfelől.)

Elnök: Szabó József képviselő urat rendreutasítom. (Felkiáltások jobbfelől: Szellemes! Vállaljuk a felelősséget! Folytonos zaj.) Csendet kérek.

K ó s z ó I s t v á n : Meg kell állapítani jogi szempontból azt, hogy ha valaki valamilyes jogi cselekményt — legyen az magánjogi vagy közjogi cselekmény — kényszer hatása alatt viszhézh, annak megtámadhatósága megvan, azonban akkor, amikor érdemben, lényegben akarja valaki azt, csak éppen formai tekintetben, vagy az idő tekintetében eltérő annak a nyilatkozatnak megtétele, abban az esetben az a cselekmény érvénnyel bír, az jogilag érvényes. És közjogilag érvényesnek kell lennie annak a

határozatnak is, melyet ez a Nemzetgyűlés meghoz, és amelynek alapján ezt a törvényt megalkotja.

(Az elnöki széket Gaal Gaszton foglalja el.)

A magyar nemzet politikai és közgazdasági életének igazi megnyilvánulása és fejlődése tekintetében négyszáz esztendőn keresztül Ausztria volt a gát, Ausztria volt ennek a fejlődésnek, a nemzet függetlenségének, önállóságának, szabad önrendelkezésének megakasztója. (Úgy van! jobbfelől.)

M e s k ó Z o l t á n : Azért jutottunk erre a sorsra. (Zaj. Elnök csenget.)

K ó s z ó I s t v á n : Amikor pedig Ausztriának és Magyarországnak négyszáz esztendőn keresztül egy uralkodója volt, mit láttunk? Azt, hogy Magyarország gazdaságilag és politikailag elnyomatott.

C s e r n u s M i h á l y : Ausztria mindig jobb helyzetben volt!

K ó s z ó I s t v á n : Ausztria mesterséges úton megnehezítette Magyarország fejlődését. Magyarország bécsi recept szerint élt; ilyen módon szívták ki a véré, ilyen módon akadályozták meg az ő politikailag jogos törekvéseinek érvényesülését. (Úgy van! jobbfelől.) Nézzünk vissza a múltba. (Zaj. Halljuk! Halljuk!) Folytonos közjogi harcokat látunk, folytonos küzdelem volt Magyarországon. Minden esztendőben úgy féltünk már a regnikoláris bizottság működésétől, mert ismét új nehézség merült fel Magyarország és Horvátország között. (Zaj a középén.)

K ó s z ó I s t v á n : Azt pedig csak el kell ismerni, és éppen a következmények is igazolják, hogy Magyarországnak az álláspontja Horvátországgal szemben a lehető leglojálisabb, a lehető legelőzékenyebb volt. Ezért ezt a feszültséget folytonosan iparkodtak Bécsben szítani, abból a célból, hogy a magyar nemzet munkaképességét és munkaerejét lekössék a belső súrlódások. (Úgy van! jobbfelől.) Ilyen körülmények között tehát az a párt, amelyikhez nekem szerencsém van tartozni, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.) a múltban is folytonosan és mindig kifejezésre juttatta azon óhajtását, hogy Magyarország és Ausztria gazdasági és politikai kapcsolata meg ne maradjon abban a régi formájában, amelyben négyszáz esztendőn keresztül volt. (Úgy van! jobbfelől.) Szerintem tehát ennek a Nemzetgyűlésnek többségi pártja óhajtotta már korábban is ennek a kérdésnek intézményes elintézését; kívánta már korábban is azt, hogy

az Ausztria és Magyarország között való jogviszony az uralkodó tekintetében, azonkívül pedig a *pragmatica sanctio* alapján megteremtett állapot megszüntettségé; (Úgy van! jobbfelől.) csak eddig sohasem találta ezt még időszerűnek.

Akkor, amikor az 1920:1. tc.-et meghozták, kifejezésre juttatta magában a törvényben azt, hogy Magyarország királyság, (Úgy van! jobbfelől.) a király személye tekintetében való mozgólódásokat azonban időszerűeknek nem tartotta eddig, nem tartotta pedig azért, mert sokkal több elintézni való volt, (Úgy van! jobbfelől.) az ország konszolidációja szempontjából szükséges közjogi és alkotmányos cselekményekre volt szükség, hogy megérjen ez a nemzet arra, hogy a királyválasztás, illetőleg a királyi trón betöltése tekintetében határozatot hozzon. Mondom, kifejezésre juttatta ezt az 1920:1. tc. meghozatala alkalmával is.

Ennélfogva tehát igazán semmi szomorúsággal nem tölt el engem az, hogy ha ma ez a kérdés a Nemzetgyűlés által intézményesen rendeztetik. De egy aggodalmam van nekem is. Az fáj t. i. nekem is és az bántja az én magyar lelkemet és az én jogérzéke-met, az bántja az én magyar gondolkozásomat, hogy idő tekintetében külső *befolyásnak* kellett *felszínre* juttatni ennek az intézkedésnek a törvényhozás útján való megtételét. Amilyen keserűséggel töltött el engem a trianoni békének becikkelyezése, amilyen keserűséggel töltött el engem az a körülmény, hogy a trianoni békében úgyszólván csupasza lett levetköztetve ez a nemzet; úgy azt hiszem, megkívánhatjuk, hogy legalább annak a trianoni békének a rendelkezései betartassanak ezzel a magyar nemzettel szemben, amely magyar nemzet élni akar, amely magyar nemzetnek az élethez joga van. (Úgy van! jobbfelől.)

Most mit látunk? A szomszéd utóállamok léptek fel követelésekkel, amelyeket előbb a nagy entente nem tett magáévá, amelyekhez azonban később hozzájárult. Ilyen körülmények között tehát mit jelent az az állapot és az az állásfoglalás, amelyet gróf Apponyi Albert az imént hangsúlyozott, hogy t. i. a kormány más álláspontot is elfoglalhatott volna, mert a trianoni békeszerződéshez kapcsolt „Függelék“ 17. §-a megállapítja azt, hogy ha az egyes államok között, akár tartoznak a szövetségbe, akár nem, konfliktus áll elő, abban az esetben az elsősorban a nemzetek szövetségének tanácsa elé bocsátandó. Az tehát kvázi választott bíróság, amely döntenet hivatott e kérdések elintézésénél, — ez a kérdés azonban nem jutott oda. Pedig abban az

esetben, hogyha odajutott volna, e kérdés fegyveres elintézése csak úgy történhetett volna, ha a három hónapon belül az illető állam a szövetségi tanács határozatának nem tesz eleget. Most azonban úgy állunk, hogy nincs bíránk; bíránk az Isten, mert az utódállamok követelésének érvényesítéséhez hozzájárult az, akinek bírónak kellett volna lennie e kérdés eldöntésénél. Ha nincs bíránk az Istenen kívül, abban az esetben a mi cselekményeinket, a mi munkánkat csakugyan a legjobb belátásunk és lelkiismeretünk szerint kell teljesítenünk. A kormány akkor, amikor ilyen zsákuccába jutott, nem tehetett egyebet, mint legjobb belátása és meggyőződése szerint teljesíteni, (Úgy van! jobbfelől.) felelősége tudatában teljesíteni azt, amit a kormánynak teljesíteni kell, mert „salus republicae suprema lex esto!“ Ez állott a kormány előtt. Ennélfogva tehát akkor, amikor ő az intézkedéseit megtette; akkor, amikor a királypuccsok folytonosan izgalomban tartották ezt az országot; (Úgy van! jobbfelől.) akkor, amikor neki magának is feltétlenül be kell látnia azt, hogy ezt a kérdést intézményesen kell eldöntenie ...

S o m o g y i I s t v á n : Cseh parancsra! (Zaj jobbfelők)

K ó s z ó I s t v á n : ... mert ellenkező esetben folytonosan és újra fel fog merülni az a zavar, amely igazán a lét és nem lét határára juttatta ezt az országot...

S o m o g y i I s t v á n : Ezután lesz zavar! (Zaj. Elnök csenget.)

K ó s z ó I s t v á n : ...el kellett távolítani onnan azt az alkalmat, amely ezt a nemzetet újabb izgalmakba sodorhatja és ennek a nemzetnek lételét veszélybe döntheti. Nem akarok rekriminálni, de a Habsburg-királyságnak helyreállítása nem lett volna egyéb, mint a régi állapot biztosítása. Nekünk ebből elég volt 400 esztendőn keresztül. (Élénk helyeslés és taps jobbfelől.) Nem akarjuk önmagunk ásni meg a magunk sírját. (Úgy van! jobbfelől.) Megvolt az alkalom adva Károly királynak arra nézve, hogy tulajdonképpen válasszon a magyar királyi és az osztrák császári korona között.

M e s k ó Z o l t á n : Mind a kettő után kapott!

K ó s z ó I s t v á n : Kijelentette azt, hogy az osztrák császári koronáról lemondani nem fog; ha pedig nem mond le, abban az esetben Magyarország királya nem lehet! (Úgy van! jobbfelől.)

Roppant nehéz az embernek a közelmúltban történt eseményeket bírálathoz tenni. Engedje meg azonban a t. Nemzet-

gyűlés, hogy mégis emlékezetébe idézzem, a magyar királynak, megkoronáztatása alkalmával tanúsított magatartását. (Úgy van! jobbfelől.) Meg sem melegedett alatta a magyar trón széke, máris eltávozott innen, elment Bécsbe és itthagyt bennünket. (Úgy van! jobbfelől.)

K e r e k e s M i h á l y: Nem is volt itt tartósan soha egy sem!

B a l l a A l a d á r: Elment mulatni! (Nagy zaj.)

K ó s z ó I s t v á n: Egy napot nem tudott szentelni — még a megkoronázása napját sem — annak a magyar nemzetnek, mely magyar nemzethez most sírva járt vissza és amelytől kívánja a magyar koronát. (Úgy van! jobbfelől.) Miért nem ment most Wienbe, miért nem ment Bécsbe? — hiszen én szerintem ő osztrák állampolgár és nem magyar állampolgár. (Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!) Törvényeink szerint minden embernek csak egy állampolgársága van, (Úgy van! jobbfelől) ebben a tekintetben nem tesz különbséget semmiféle közjogi tétel.

W a i g a n d t A n t a l: Ezt nem tudom bevenni! (Derűtség jobbfelől.)

K ó s z ó I s t v á n: Miután pedig ő származásánál fogva a Habsburg-házhoz tartozik, a Habsburg-ház tagjai pedig osztrák állampolgárok, s a magyar koronával történt megkoronáztatása által sem kaphatott még egy állampolgárságot, (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) ennélfogva az a fájdalom, amelyet gróf Apponyi Albert képviselőtársam kifejezésre juttatott itt a tekintetben, hogy megengedtük, hogy egy magyar állampolgárt elhurcoljanak, egyáltalában nem foglalhat helyt és nem bir jogalappal. (Igaz! Úgy van! Taps jobbfelől.)

Arra vonatkozólag, hogy a király hogyan jött be Magyarországra, nem tudok mást mondani, mint amit a hivatalos jelentések is konstataáltak, hogy két osztrák századdal jött. (Zaj és felkiáltások balfelől: Hazugság!) Nem tudom, hogy a régi lakáparádét akarta-e ezzel megújítani, hogy amikor Magyarországra jött, olyan embereket hozott magával, akikkel a magyarok nem tudnak beszélni, vagy pedig egyéb okokból cselekedett-e így, de nagyon valószínűnek tartom, hogy más okból történt ez. (Úgy van! jobbfelől.) A hivatalos jelentések megállapítják, hogy a király osztrák katonasággal jött be, tehát annak a nemzetnek katonáival akarta visszaszerezni trónját Magyarországon —

Cs e r n u s M i h á l y: Már megmondták az előbb, hogy ez nem áll.

K ó s z ó I s t v á n: ... amely nemzet magatartása folytán Ausztriában elvesztette lába alól a talajt. A magyaroknak mindig a vitám et sanguinem volt a jelszavuk, életüket és vérüket ajánlották fel az uralkodónak, de azért hálában sohasem részesültek. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.)

Amidőn a kisgazdapártnak azon határozatához, hogy a kormány által beterjesztett javaslat az ő véleményével tartalmilag megegyezik, a magam részéről is hozzájárulok, szükségesnek tartom pártom nevében is kifejezésre juttatni tiltakozásomat az ellen, hogy a külső hatalmak bármelyike, akár idő tekintetében, akár egyébként bármiképpen is befolyásolja a magyar nemzetnek és a magyar nemzet tanácsának elhatározását. (Helyeslés jobbfelől.) Ezért tisztelettel indítványozom, méltóztassék kimondani, hogy: A Nemzetgyűlés ünnepélyesen óvást emel az ország belső ügyeibe bárhonnan jövő idegen beavatkozás ellen. (Élénk éljenzés és taps jobbfelől.)

Azt hiszem, hogy ennek az indítványnak elfogadásával kifejezést ad a Nemzetgyűlés egyszersmind azon elhatározásának is, hogy nem fogja respektálni a szomszéd államok akaratát s így biztosítva lesz a Nemzetgyűlés önálló működési köre, biztosítva lesz a kormány szabad rendelkezési joga, s ennek alapján remélem, be fogják látni nemcsak a szomszéd államok, hanem maga az entente is, hogy most túllőtt a célon. (Úgy van! jobbfelől.) Tisztelettel kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot, amelyet én a magam részéről elfogadok, általánosságban elfogadni s indítványomat határozaterőre emelni. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)

B i r t h a J ó z s e f j e g y z ő: Haller István!

Haller István: T. Nemzetgyűlés! Gróf Apponyi Albert, akit kétségkívül az egész nemzet tisztelő szeretete övez, (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Csak övezett!) oly hatalmas logikával mutatott rá...

B e n k ő G á b o r: Sántított az a logika!

Haller István: ... azokra a sérelmekre, amelyeket a nemzet szenved akkor, mikor a trianoni békeszerződéssel tökéletes ellentétben ilyen kényszerhelyzet elé hoztak bennünket, hogy én ennek a cselekedetnek nemzetközi vonatkozásait nem is kívánom taglalni és semmit sem akarok hozzátenni ahhoz, amit

gróf Apponyi Albert képviselőtársunk ennek a cselekedetnek nemzetközi jelentőségét illetőleg kifejezett. Nem kívánok hozzátenni mást azért sem, mert én abban a pillanatban, amikor száz-ezernyi testvér hulláján s annyi könny és vérözönön át felértünk a nemzetnek erre a Golgotájára, nein tudok másra gondolni és nem tudok egyébről beszélni, mint arról a kínról, arról a szégyenérzetről és arról a megaláztatásról, amely eltölti lelkemet akkor, amikor ilyen kényszer hatása alatt cselekednünk kell. (Igaz! Úgy *ya.n.l* balfelől.) Én ma, mélyen t. Nemzetgyűlés, nem tudok történelmi eseményeket analizálni. Én ma nem vagyok képes arra, hogy hibák, tévedések, vereségek, sikerek, jó vagy rossz indulatok fölött mérleget csináljak. Nem vagyok ma abban a lelkiállapotban, hogy akár védő ügyvédje tudjak lenni egy ügynek, akár vádlója, vagy éppen bírāja. Én ma nem tudok más lenni, mint meghatott szemlélője egy történelmi tragédiának, (Igaz! Úgy van! Éljenzés balfelől.) amelynek szenvedő részese egy ezeresztendő nemzet és egy koronás király. (Igaz! Úgy van! balfelől.)

S o m o g y i I s t v á n : A sír fölött tombolnak!

H a l l e r I s t v á n : Amikor sorscsapások érik őt, aki népét a béke felé akarta vezetni, (Felkiáltások jobbfelől: Miért szökött el? Zaj balfelől.) aki nem egyszer adta tanújelét annak, hogy amennyiben szabad rendelkezésétől függne, mihamarább igyekezniek a vérfolyamot megállítani... (Igaz! Úgy van! a baloldalon és a középen.)

G r i g e r M i k l ó s : Úgy van! Ez kétségtelen!

H a l l e r I s t v á n : ... aki az egész világot, de elsősorban nemzetét békéhez akarta juttatni, mondom, amikor sorscsapások érik őt, akkor azt hiszem, ezek a csapások sebet ejtenek mindazok lelkében...

B e n k ő G á b o r : Akik nem magyarok! (Zaj balfelől.)

H a l l e r I s t v á n : ... akik érzik, hogy a koronázás a nemzetnek és a királynak összeforrasztása, (Igaz! Úgy van! a baloldalon és a középen.) s akik tudják, hogy a magyar szent korona nem szimbólum, hanem élő eleven valóság. (Igaz! Úgy van balfelől és a középen.) amelyből árad a nemzeti szuverenitás, s amelyen ejtett minden sérelem, akárhonnán jöjjön is, a nemzetet ejtett sérelem. (Igaz! Úgy van! Taps a baloldalon és a középen. Ellenmondások a jobboldalon. Elnök csenget.)

T. Nemzetgyűlés! Befelé vérző és síró milliókat érzek magam körül.

B e n k ő G á b o r: A milliók itt vannak! Csak a grófok sírnak!

B a l l a A l a d á r: Baranyában megmutatták! Hányan jöttek be Baranyából? (Zaj a baloldalon.)

Elnök (csenget): Kérem a képviselő urakat mind a két oldalon, méltóztassanak a mai nap jelentőségéhez méltóan viselkedni.

H a l l e r I s t v á n: Befelé vérző és síró milliókat érzek magam körül, akik lélekben kísérik a könnyek folyamán lefelé haladó királyi párt, szimbólumát egy nemzet szabadságvesztésének, szimbólumát annak a láncsörtetésnek, amelynél egyebet mi ma tenni nem tudunk. (Igaz! Úgy van! a baloldalon és a középén. Zaj jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! A lánctartók, azok, akik minket a trianoni béke tömlőcében tartanak, váddal léptek fel a nemzet ellen. Egy elgyötört nemzetet úgy állítanak a világ ítélőszéke elé, mint amelyik meg akarta volna vagy meg tudta volna zavarni a világ békéjét. Krisztus Pilátus előtt. Vérző testtel, töviskoronával, nád-dal felfegyverkezve egy nemzet, (Zaj. Elnök csenget.) amelyről azt mondják, hogy ez a világ békéjét veszélyezteti.

C s o n t o s Imre: Ez a nemzet csak áldozat!

H a l l e r I s t v á n: Ez a nemzet a világ békéjét nem tudja veszélyeztetni és nem akarja veszélyeztetni. (Úgy van! Úgy van! a baloldalon és a középén.) Akik azonban körülötte vannak, bár egyebet, mint vérző nemzetet nem láthatnak itt, bár mást, mint szétszakított nemzetet, nem láthatnak itt, bár más szándékot, mint az élni akarást fel nem fedezhetnek itt, mégis azt kiáltják, mint kiáltotta akkor a Hamisság az Igazság felé: Feszítsd meg őt; mégis osztozkodni akarnak azon, ami még megmaradt. (Úgy van! Úgy van! a középén.) A hatalomféltő erőszak és a telhetlenség eljártssza újra a világhistóriában az aesopusi mesét.

Három imperialista hatalom vesz körül, három imperialista hatalom eszi testünket. (Mozgás a jobboldalon.. Egy hang a jobboldalon: A Habsburgok miatt van ez!) Ez a három imperialista hatalom azt mondja, hogy a hétmilliónyi fegyvertelen magyar nép fenyegeti békéjében a negyvenmillió felfegyverzett hatalmat. Csak képmutatás és csak ürügykeresés lehet az, (Úgy van! Úgy van! a középén és a baloldalon.) mikor azt mondják, hogy ez a nemzet veszélyeztet akárkit, mikor azt mondják, hogy erőszakkal kell megakadályozni ennek a nemzetnek életfunkcióit és

semmi más, mint a zsákmány féltése (Úgy van! Úgy van! a közép-
pen.) nem indokolhatja azokat a lépéseket, amelyeket nemcsak,
most, de lépten-nyomon tettek és félek tőle, hogy fognak tenni
a magyar nemzet élete ellen.

A magyar nemzet nem volt békebontó, nem volt imperia-
lista, nincs szándékában békét bontani és nincsenek imperialista
céljai most sem. Amikor a magyar szántó-vető barázdás homlo-
kával a barázda fölé hajlik és ott az élet magvát elveti, amikor a
műhelyben tüzes vasat kalapácsol és önt formába, amikor a ma-
gyar agyvelő gondolkozik, nem halált, nem viszályt, nem háborút
akar elvetni, hanem a békének, az életnek, a munkának, a kultú-
rának magvait akarja elvetni. (Úgy van! Úgy van! Taps a közép-
pen és a baloldalon.)

K e r e k e s M i h á l y: Botbüntetés és numerus clausus!
(Zaj.)

H a l l e r I s t v á n: Akkor ez a nemzet a maga javát, az
egész világ javát akarja szolgálni.

N y é k i J ó z s e f: Csak azok a puccsok ne lettek volna!
(Úgy van! Úgy van! a közép- és a jobboldalon. Zaj a közép- és
a baloldalon.)

G r i g e r M i k l ó s: Teljesen igaza van! Aláírom!

H a l l e r I s t v á n: A magyar nemzet semmi mást nem
akar, csak életet, de ha az az oka az üldözésnek, hogy a magyar
nemzet élni akar, ha az az oka az üldözésnek, hogy a magyar
nemzet dolgozni akar, ha az az oka a további megaláztatásoknak,
hogy annyiszor talpra tudunk állni s ennek a nemzetnek dacos
homlokára van írva, hogy újra talpra fog tudni állni, ha az az oka
az üldözésnek, hogy a mi létünk eleven vád és lelkiismereti fur-
dalás a győzők ellen, ha ez az ok, akkor ezt megsemmisíteni csak
kétféleképpen lehet: vagy reparálni kell a velünk szemben elkö-
vetett bűnt és igazságtalanságot, (Úgy van! Úgy van!) vagy adják
meg nekünk a kegyelemdőfést. (Zaj. Ellenmondások a jobb-, a
bal- és a szélsőbaloldalon.) De siralomházban ne tartsanak ben-
nünket, úgy, hogy soha ne tudjuk, mikor fog bekövetkezni az
utolsó momentum, hogy ízenként próbálják szétszedni nemzeti
becsületünket, (Zaj.) próbálják tönkretenni történelmi tradíciókat,
darabonként akarják szétmorzsolni azt, amit egy kegyetlen és
igazságtalan szerződés még meghagyott nekünk. Ez ellenkezik az
emberiséggel, ellenkezik a népjogokkal, ellenkezik az igazsággal,

ez nem méltó azokhoz, akik magukat civilizált nemzeteknek tartják. (Úgy van! Úgy van! Taps.)

Ez a kérdés, amelyet erőszak hozott a Nemzetgyűlés fóruma elé, amelynek likvidálását fegyveres fenyegetéssel követelik tőlünk, nem volt a magyar nép aktuális problémája. (Zaj és ellenmondások a jobboldalon.) Nem volt a magyar nép aktuális problémája.

R a s s a y K á r o l y: Egypár politikusnak aktuális volt! (Zaj. Elnök csenget.)

H áll e r I s t v á n: Éppen azért hibát követtek el mindazok, akik aktuálisá tették. (Úgy van! Úgy van!)

B a r l a - S z a b ó J ó z s e f: Rakovszky úr!

Haller I s t v á n: A magyar nép tudott volna várni ennek a kérdésnek elintézésével. (Úgy van! Úgy van!) Tudott volna várni, mert a magyar nép nem szívesen veszi...

B a r l a - S z a b ó J ó z s e f: A puccsokat! (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)

Haller I s t v á n: ...és nem szívesen vette volna magára a felelősséget, hogy ezt a kérdést azok nélkül intézze el, akik velünk ezer esztendőn keresztül védték ennek az országnak integritását. ..

B e n k ő G á b o r: Csak négyszázötven évig! (Zaj és derűtlenség a baloldalon és a középén. Felkiáltások a baloldalon: Nem érti!)

Haller I s t v á n: ...és akik ezer éven át dolgoztak azért és azt hiszem, tőlünk elszakítva is fognak dolgozni azért, hogy ez az ország az legyen, ami volt ezer esztendőn keresztül. (Úgy van! Úgy van!) A magyar nép nem sietett volna, mert nem akart volna eléje vágni azok véleménynyilvánításának, akikkel együtt harcolt a fronton, akikkel együtt vérzett évszázadokon keresztül, akikkel lélekben ma is össze van forrva (Úgy van! Úgy van! a baloldalon és a középén.) és akik nélkül nem szívesen tesz olyant, ami a nemzet jövődjének prejudikál. (Úgy van! Úgy van! a középén és a baloldalon.)

De nem volt ez a nemzet aktuális problémája már csak azért sem, mert a népet, melynek nevében itt vagyunk s amelynek megbízásából törvényt alkotunk, a népet a maga legszélesebb rétegeiben egészen más problémák foglalkoztatják. (Úgy van! Úgy van! a középén és a baloldalon. Mozgás a jobboldalon.) Neki aktualitása az, hogy tud-e kenyeret adni az éhes szájnak. (Úgy

van! Úgy van! a középén.) Reá nézve aktualitás az, hogy tud-e kapni egy darab földet ebből a véráztatta talajból. (Mozgás a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

K e r e k e s M i h á l y: Mesterségesen csapják be a nemzetet ezen a téren!

D r o z d y G y ő z ő: A kormánypart ilyenekről ne beszéljen! (Zaj.)

H a l l e r I s t v á n: T. képviselőtársaim, akik az én beszédem fűzését más irányba akarják terelni, ismerhetnek engem annyira, hogy nagyon jól tudják, hogy én más alkalommal mindig követtem minden útmutatást és irányítást, amelyet beszédem közben kaptam és igyekeztem azokra megfelelni. Ma nem fogom megtenni, (Helyeslés a középén.) Nem teszem azért, mert előre bejelentettem, hogy nem kívánok analizálni, nem kívánok bírálni, nem kívánok kritikát mondani, semmi egyebet nem kívánok, mint hangot adni azoknak az érzelmeknek, amelyek lelkemben élnek s amelyekről meg vagyok győződve, minden ellenmondás dacára is, hogy milliók és milliók lelkében élnek, (Úgy van! Úgy van! Taps a középén és a baloldalon.) nőnek, erősödnek és győzni is fognak. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a középén és a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)

N y é k i J ó z s e f: Tévedni emberi dolog!

H a l l e r I s t v á n: Ez nem volt a nemzet aktuális problémája, nem volt azért, mert az a nemzet, amely dolgozik, tisztában van azzal, hogy ennek a problémának bármily irányú eldöntése az ő számára nem jelent egy falattal több kenyeret, (Zaj jobbfelől.) nem jelent több szabadságot, nem jelent több jogot, nem jelent számára haladást. (Úgy van! balfelől. Zaj jobbfelől. Felkiáltások a baloldalon: A tíz pont!)

Én ezek alapján tiltakozom a kényszer ellen, amelyet velünk szemben használnak, (Helyeslés a baloldalon és a középén.) tiltakozom az erőszak ellen, mellyel bennünket fenyegetnek, tiltakozom a fegyver ellen, amelyet mellünknek szegeznek, tiltakozom a cél ellen, amelyet elérni akarnak, tiltakozom nem ezerezstendős jogunkra vajjó hivatkozással, hanem tiltakozom azon törvény alapján, amelyet azok csináltak, akik velünk ezt elkövetik. (Úgy van! a középén.) Ha a törvény alkotója maga sebzi meg törvényét, azzal kimondotta felette a halálos ítéletet. (Úgy van! Úgy van! Taps a baloldalon és a középén.) Az a törvény, amely bennünket ebbe a helyzetbe juttatott, a halálos döfést alkotóitól

kapta, mert bebizonyították, hogy nem képesek vagy nem akarják a törvényt megtartani, amikor egy végletekig kifosztott és megalázott kicsiny néppel állhat szemben.

Igazságot megölni nem lehet törvénnyel, igazságot megölni nem lehet erőszakkal. Igazságtalanságot nem lehet helyrehozni vagy kijavítani újabb igazságtalansággal, (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) és az erőszak által alkotott jogállapotot nem lehet erőszakkal újból jogállapottá vagy erősebb jogállapottá tenni.

Amikor ez történik velünk, akkor én nem tehetek egyebet, mint appellálok nagy és hatalmas nemzetek azon fiaikhoz, akiknek nem volt személyes részük az erőszak ezen intézményének megalkotásában, akik tehát személy szerint nincsenek veszélyezve abban, hogy az igazságot megismerjék és az igazságnak hangot adjanak. Hozzájuk appellálok, nem a hivatalos tényezőkhöz, öhozzájuk appellálok: emeljék fel szavukat az ellen az igazságtalanság ellen, amelyet most velünk szemben újból elkövettek, amelynek nincs párja a világtörténelemben, öhozzájuk appellálok: legyenek védelmezői egy letiport nemzetnek és egy rabláncra fűzött királyi párnak. (Mozgás.)

Attól, ami történik, a lelkem távol van: olyan távol áll, mint ahogy távol áll a jog az erőszaktól, mint aminő távol áll a szabadság a kényszertől, mint aminő távol áll az igazság a trianoni békeszerződéstől. (Igaz! Úgy van! Taps a baloldalon és a középben.) Távol áll tőlem az, ami történik azért is, mert én nem bízom olyan fanatikusan saját ítélőképességemben, hogy meg tudjam állapítani, vájjon az, ami történik, aminek külső kényszer hatása alatt történnie kell, a nemzet javára válik-e vagy kárára. (Úgy van! Úgy van! balfelől.) Nem tudom pedig azért, mert nem tudja senki sem biztosan, hogy vájjon az, amit üdvösnek tart, nem válik-e kárhozatta, nem tudja senkisem, hogy aki ma szereti, az holnap imádni fogja-e vagy átkozni és így én nem tudom, vájjon az, amire rákényszerítettek, a nemzetnek üdvösségére válik-e vagy kárhozatára.

Annyit azonban tudok, hogy ami történik, nem az, aminek a magyar nemzet szabad önrendelkezése esetében történnie kellett volna. (Úgy van! balfelől.) Annyit tudok, hogy a célt, amelyet el akarnak érni, nem fogják elérni, mert a cél nem az, ami mondva van, a cél egészen más... (Úgy van! balfelől.)

Griger Miklós: Az integritás megakadályozása! (Úgy van! Úgy van! balfelől.)

Haller István: ...a cél ezt a nemzetet végleg megfosztani annak minden lehetőségétől, hogy a szétszakított darabok még egyszer összeforranak. (Úgy van! Úgy van! a Ház minden oldalán.)

Somogyi István: Ezt kellene belátni!

Szabó István (sokorópátkai): Csinálják, hogy ne tephessék!

Haller István: Ezt a célt nem fogja senki elérni. Ezt a célt nem lehet elérni, mert minden ultimátummal, minden szerződésnél, minden törvénynél erősebb az az ezeresztendős életösztön, mely ebben a nemzetben él. (Úgy van! balfelől.) És mert erősebb, mert mindennél erősebb, éppen ezért, bármi történik akaratumkból vagy akaratumkon kívül, bármit hoz ránk a kényszer, vagy bármit vállalunk magunk, mindez nem változtathat azon a tényen, hogy itt egy ezeresztendős nemzetnek élnivágyása él olyan területen, amely területileg integer darab, mert az Isten ilyenek teremtette, (Úgy van! Úgy van! Taps a baloldalon és a középén.) és él azért, mert a lelkekből soha nem lesz lehetséges kiirtani a magyar öncélúságnak, önrendelkezésnek, szabadságnak, függetlenségnek és összetartásnak vágyát, érzését és gondolatát. (Úgy van! Úgy van! balfelől és a középén.)

Benkő Gábor: Habsburg nélkül!

Haller István: Egy eszme nem szenved azzal, hogy vértanúi vannak. Én úgy látom — és csak ezt kívántam még itt leszögezni —, hogy a magyar integritásnak, ha időrendben nem első, de jelentőségben mindenesetre első vértanuja a király. (Hosszszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. A szónokot számosan üdvözlük.)

Benkő Gábor: A budaörsi halottak!

Meskó Zoltán: A magyar nemzet 400 év óta vértanú. (Zaj és mozgás a baloldalon.)

Birtha József jegyző: Kováts J. István. (Nagy zaj és mozgás a baloldalon. Egy hang jobbfelől: Jó, csak menjenek! Zaj.)

Kováts J. István: T. Nemzetgyűlés! A miniszterelnök úr is rámutatott már beszédében arra, hogy a külföldi hatalmaknak belügyeinkbe való beavatkozása elsősorban azt a pártot érinti a legkínosabban, amely párt nem kényszerből, hanem régóta vallott közjogi meggyőződéséből (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) iktatja törvénybe ezt a törvényjavaslatot. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)

Tankovics János: Éljen Kossuth Lajos Magyarországa!

Rováts J. István: Éppen ezért a tiltakozások sorában nekünk, akik meggyőződésből valljuk, hogy IV. Károly uralkodói jogai megszűntek és a Habsburg-ház trónöröklési igénye elenyészett, elsősorban nekünk kell ünnepélyesen fölemelnünk tiltakozó szavunkat az ellen, hogy az entente-hatalmak ebbe a belső kérdésünkbe beavatkozzanak. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Elsősorban a miénk a tiltakozás joga, mert ha nem is ebben az időpontban, de megfelelő előkészítés után, a magunk önszántából, mint annak a nemzeti szuverenitásnak a kifejezői, amelynek ezekben a viharos időkben a sors keze által kijelölt képviselői vagyunk, törvénybe iktattuk volna. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.) A magam és barátaim nevében tehát én is fölemelem ünnepélyes tiltakozó szavamat az ellen, hogy beavatkozzanak ennek a nemzetnek belső ügyeibe, amely nemzet egyezredéves múltja alatt nagyon sokszor adott tanúbizonyságot arról, hogy nehéz körülmények között, amikor recsegték és ropogtak körülötte az új nemzetek alkotmányának eresztékei, mindenkor meg tudta találni a fennmaradását biztosító alkotmány kellékeit.

Ez a nemzet az örökkévaló Istenről olyan helyre hozott, amelyen — a történelem távlatából nézve csak a dolgot — tíz nemzet próbált előzőleg hazát alkotni, s bár ezek között hatalmas, nagy nemzetek is voltak, egymás után tűntek el a történelem színpadáról. Ez a nemzet itt maradt ezen a helyen, ezeréves múltjával. Európa nemzetei között csak kettő van, a brit és a francia, amelynek oly régi múltja van, mint nekünk; az egyiket tenger környékezi, a másik féloldalával tengerre támaszkodik. Ezt a nemzetet a népvándorlás s a Kelet és Nyugat összecsapásainak hullámai egy ezredév viharaival ostromolták, de mint a tenger szintje, megállott és hisszük, hogy meg is áll egy újabb ezredévben is. (Élénk taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Hogy ez a nemzet meg tudott állani itt, Keletnek és Nyugatnak ütköző pontján, ahol Kelet és Nyugat annyiszor összemérte csatáit, az elsősorban annak a csodálatos isteni adománynak: alkotmányozó képességének, jogtiszteletének és jogalkotó bölcsességének köszönhető, amelyet az örökkévaló Isten, aki neki ezt a hazát adta, sok gyöngé és — fájdalom — rossz tulajdonsága mellett megadott neki. Ezzel a tulajdonságával szorosan összefügg ennek a nemzetnek féltékeny, aggódó szeretete

függetlensége és szabadsága iránt. (Élénk tetszés és taps- a jobb-oldalon.)

Ez a nemzet, amikor arról volt szó, hogy választhatott volna a fejedelmi kegy és a háttérbeszoríttatás, az elnyomatás között; inkább ette a mostohagyermeknek járó száraz kenyeret, s könnyeit hullatta rája és mártírvérrel vegyesen ette azt, de lakája módon meghódolni sohasem tudott. (Úgy van! Taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.) A lelke mélyén élő ezt a szent függetlenség- és szabadságvágyat, amely büszke daccal a „csak azért is“, — a „csak azért sem“ gondolatával összeforva élt, csodálatos módon juttatta kifejezésre az a nagy költői lélek, akiben a magyar lélek a legmagasabban lángolt: Petőfi, amikor a Kuttyák dalával szemben a Farkasok dalában meg tudta mondani, mintha a nemzet millióinak lelke szólt volna belőle korbácsolt érzésekkel, hogy: „Fázunk és éhezünk s átlöve oldalunk, részünk minden nyomor, de szabadok vagyunk.“ (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Ez a nemzet megmutatta nemcsak egy ezredév viharában, de az elmúlt hetek eseményeiben is, hogy tudja azt, hogy ezredéves állami létének zavartalan fönmaradása és boldogabb, a régi határaitra hatalmas arányokban kiáradó nemzeti létének biztosítása érdekében mi a kötelessége. (Úgy van! jobbfelől.) A nemzet azzal, amit az elmúlt két évben tett, nem szolgált rá arra, hogy külső nemzetek beavatkozzanak az ő legbensőbb és legszentebb ügyeibe. (Úgy van! a jobb- és a szélsőbal-* oldalon.) Éppen azért mi a magunk részéről fölemeljük tiltakozó szavunkat, szívünknek, lelkünknek legeslegmélyéről, egy ezredéves múltnak hatalmas történeti alapzatáról és tiltakozunk az ellen, hogy kiskorúakként kezeljenek minket s az ő akaratukat reánk akarják oktrojálni. (Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Mi szabadon, függetlenül, minden külső akaratnyilvánulástól, a nemzetben élő érzelmektől s a nemzet jövőjét biztosító életosztóntól indítva, megtaláltuk volna, meg is akartuk találni ebben a rendkívül fontos és kényes kérdésben is a kivezető utat.

T. Nemzetgyűlés! Mi, akik ezen a téren az álláspontunkat, amióta ez a Nemzetgyűlés összeült, ismételten, félremagyarázgatáian módon mindenkor leszögeztük; így a párt, mint ilyen, 1920 december 3-án, majd 1921 február 3-án s két nap múlva, február 5-én, azután az elmúlt hetekben, amikor programpontjait leszögezte, — mindenkor egész határozottan azon az állásponton állottunk, amely álláspontot most a t. kormány mint törvényjavas-

latot a Nemzetgyűlés elé terjeszt. (Úgy van! a jobboldalon.) Végtelenül fáj nekünk, hogy a mi legszentebb meggyőződésünkől folyó állásfoglalásunknak hatalmas erkölcsi bázisát s az állásfoglalásunk mögött álló magyar nép milliói szívének, lelkének akaratát (Úgy van! Taps jobbfelől.) a külföldi beavatkozás egyesek szemében talán kérdésessé teheti.

Mi mindenkor a legnagyobb lojalitással kezeltük ezt a kérdést. (Úgy van! jobbfelől.) Habár a Nemzetgyűlés az új alkotmányos rendet megalapozó 1920. évi I. tc.-ben önmagának tartotta fenn ezekben a kérdésekben is a döntés jogát, több ízben ismételten kifejezésre juttattuk, hogy ha valakinek kétsége van az iránt, hogy ebben a kérdésben a nemzet véleménye még nem kérdeztetett meg, mi odaállunk a nemzet elé, (Úgy van! a jobboldalon.) döntésre hívjuk a nemzetet s a nemzet döntő szava előtt és a nemzet szuverenitásának milliók lelkéből megnyilatkozó döntése előtt kell, hogy mindenki meghajoljon. (Úgy van! a jobboldalon.) De azt is kimondottuk mindenkor, hogy ebben a kérdésben kizárólag a törvényes döntést ismerjük el egyedül jogosnak. (Helyeslés jobbfelől.) Ismételten tiltakoztunk, amikor különböző puccskísérletek hírei lábrakeltek s az okiratoknak hosszú sora állt a rendelkezésünkre, amelyek azt mutatták, hogy folytonfolyvást megismétlődő kísérletek voltak arra, hogy a nemzeti szuverenitás egyetlen törvényes birtokosának, a Nemzetgyűlésnek döntését meg nem várva, kényszereszközzel, puccs segítségével vigyék dűlőre ezt a kérdést. (Úgy van! a jobboldalon.)

Ez ellen mindenkor a leghevesebben, a legergikusabban tiltakoztunk. Hangoztattuk ezt 1920. december 18-án, midőn mint a párt hivatalos szónoka az akkori kormányelnöknek, Teleki Pálnak bemutatkozó beszédére adott válaszukban kifejtettem, hogy mi ezt a kérdést törvényes módon kívánjuk rendezni s a részletezésnél csupán azt kötöttük ki, hogy minden más államtól független nemzeti létünk alapjától el nem tántorodunk. Kimondottuk azt is, hogy mielőtt a kérdés személyi része rendeztetik, szigorúan szabályozni, körülhatárolni akarjuk a királyi hatalom jogkörét, hogy tiszta helyzetet teremtve a jog világában, nyugodt lelkiismerettel térhessünk át ezen kérdés legkényesebb, legnehezebb részére: a személyi részére. Bár éreztük és tudtuk, fliogy ebben a kérdésben a nemzet óriási többsége velünk van, (Élénk taps a jobboldalon.) bár tudtuk, hogy ebben a Nemzetgyűlésben is a Nemzetgyűlést alkotó tagok abszolút többsége velünk van

(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) s ezt a készséget és hajlandóságát a Nemzetgyűlést alkotó tagok abszolút többsége a kezében levő ünnepélyes írásbeli nyilatkozatban is lefektette, sőt ezenfelül többen szavukkal ünnepélyesen kijelentették, ha írásban nem is, hogy adott esetben feltétlenül ezen az állásponton vannak, ennek ellenére mi ezt a kérdést becsületes magyar lélekkel kikap-

(Az elnöki széket Bottlik József foglalja el.)

csaltuk s annak eldöntését megfelelő törvényhozási előkészítés után arra az időre kívántuk eltolni, amikor a nemzet perspektívája jövőjét illetőleg a külügyi konstellációkkal kapcsolatban is világosabbá válik és a nemzet tisztán látja, hogy kit ültessen oda szívének trónusára, hogy az vele szívben-lélekben egy legyen s ami vágy és érzés van a nemzet millióiban, az annak szívében, mint gyűjtőlencsében, egyesüljön. (Tetszés a jobboldalon.) Amikor mi ezt becsületesen, lojálisán megtettük, dokumentáltuk azt is, hogy a kérdést hirtelenében, hajánál fogva előrántani nem kívánjuk. Törvényhozói tisztünkben járó felelősségünk teljes tudatában Isten és emberek előtt azt akartuk, hogy ez a kérdés (közmegnyugvásra, a nemzet határozott nagy többségének megnyugvására oldassék meg, A bekövetkezett események azonban megátoltak minket ebben a szándékunkban.

M e s k ó Z o l t á n : Nem tudta kivárni Andrassy!

K o v á t s J. I s t v á n : Nyugodt lélekkel és felemelt fejjel állíthatjuk, hogy az a körülmény, hogy ez a törvényjavaslat itt fekszik előttünk, egyáltalában nem rajtunk múlt. (Úgy van! a jobboldalon.) Ezt a törvényjavaslatot külső és belső bonyodalmak hozták ide, de ha egyszer idehozták, annak szemébe kell néznünk, (Élénk helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.) mint az angol nyelv mondja: facing the facts; szemébe kell néznünk az eseményeknek. Ezt a kérdést becsületesen, lelkiismeretünknek megfelelően meg kell oldanunk, mert újabb polgárháborút, (Felkiáltások a baloldalon: Újabb Budaörs!) újabb vérontást, újabb mártírokat a nemzet virágából egyikünk lelkiismerete sem engedhet meg! Meg kell tehát oldanunk ezt a kérdést.

Mielőtt azonban erről bátor volnék szólni és álláspontunkat röviden leszegezni, kénytelen vagyok Apponyi Albert t. képviselőtársam deklarációjával illetve deklarációjának második részével foglalkozni, mely ellen lelkemnek egész melegével és erejével épp úgy szembe kell, hogy szálljak, mint ahogy szembeszállók min-

den külső hatalomnak belügyeinkbe való illetéktelen beavatkozása ellen. (Taps a jobboldalon.) Nemzetgyűlésünknek érdemes elnöke (Éljenzés.) leszögezte a törvény alapján, hogy egyesegyedül az az álláspont állhat meg, amely törvénybe iktatva kijelenti, hogy a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselője a Nemzetgyűlés. A részéről felolvasottakhoz még egy pontot vagyok bátor ebből a törvényből felolvasni. Nevezetesen nemcsak ennek a törvénynek bevezető része mondja ki azt, hogy a királyi hatalom gyakorlásának megszűntéből és egyfelől Magyarország, másfelől az osztrák örökös tartományok közt fennállott elválaszthatatlan és oszthatatlan együttbirtoklás megszűntéből folyó jogi következmények levonását tartja fenn önmagának ez a Nemzetgyűlés a békekötés utáni időre, hanem amikor az állami főhatalom egy részét ráruházta a kormányzóra, a kormányzó hatáskörét körülíró 13. §-ban azt is határozottan kimondta, hogy a kormányzó az államformák és az államfő személyének kérdésében alkotott törvényekre nézve a visszaküldés jogával nem élhet. Mind a bevezetésből, mind a visszaküldés jogát ezen esetekre kizáró rendelkezésekből is egészen világos, hogy a Nemzetgyűlés ebben a kérdésben a döntés jogát valóban önmagának tartotta fenn. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és szélsőbaloldalon.)

De nemcsak ezeknek a törvénycikkeknek a szavaiból, de a dolog természetéből, a dolog lényegéből is az következik, hogy a nemzeti szuverenitás csak csonkítatlanul, csak a maga egészében lehet jelen itt, ahol a nemzet nevében, a nemzet képviselőjében a nemzet sorsát intéző, irányító törvényeket hoznak. Éppen a magyar szent koronának dicső fénye, glóriás miszticizmusa, melyre oly nagy előszeretettel hivatkoznak egyesek, hozza magával azt, hogy a nemzeti szuverenitás jelenleg itt, a Nemzetgyűlésen van törvényesen képviselve, (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) mert ez a szent korona . . .

Balla A l a d á r : Nem a Habsburgoké!

K o v á t s J. I s t v á n : . . . nem egy személlyel kapcsolatos. A szent korona dicsőséges tana azt mondja, hogy a szent koronában benne van az egész ország, az egész államszervezett nemzet, benne van a törvényhozás . . .

Balla A l a d á r : Minden tagja!

K o v á t s J. I s t v á n : . . . és benne van a királyi hatalmat gyakorló tényleges államfő is. Ha ezen faktorok közül valamelyik — amint azt ennek a törvénynek az első bekezdése is megállapítja

hogy a királyi hatalom gyakorlásának megszűnte folytán a nemzeti szuverenitásnak ráruházott részét nem gyakorolhatja, ez a részeről nem gyakorolt jog is visszaszáll arra a részre, mely ezt a nemzeti szuverenitást korlátlan törvényes joggal gyakorolja. (Taps a jobboldalon.)

T. Nemzetgyűlés! A magyar nemzeti szuverenitás egységét tagadja meg az, aki azt vitatja, hogy egy résznek kiesése, egy rész hatalmi jogkörének kikapcsolódása folytán a nemzeti szuverenitás a maga teljességében és összességében nincs jelen a nemzet törvényhozásában. (Úgy van! jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Ezek mellett a jogi tények mellett méltóztassanak megengedni, hogy előálljak valamivel, amire igazán csak a legutóbbi napokban gondoltam. (Halljuk! Halljuk!) Nevezetesen abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamat a két évvel ezelőtt mondott saját szavaival cáfolhatom meg. (Halljuk! Halljuk!) Részt vettem azokban a tanácskozásokban, amelyeket 1919 november hó 17-én és 18-án az entente Budapestre küldött teljhatalmú megbízottja, Clark és a magyar pártok képviselői folytattak. Hasonlóképpen részt vettem azon a tanácskozáson, amely e tanácskozások befejezése után 1919 november 21-én a belügyminisztériumban tartott Huszár Károly dezinált miniszterelnök úr elnökletével. (Halljuk! Halljuk!) Gyorsírói tudományomnak soha életemben nagyobb hasznát nem vettem talán, mint éppen akkor. (Derűlség.) Én, aki az Országos Kisgazda- és Földművespárt megbízásából szerényen, mint a politikába akkor belekóstoló ember, ott ültem a hátsó sorban, gyorsírtam mind a Clark-féle tárgyaláson, mind a belügyminisztériumban folytatott tanácskozáson elhangzott beszédeket. Ezeknél a Clark-féle tárgyalásoknál Apponyi Albert t. képviselőtársam igen tevékenyen vett részt. Nekem az volt az impresszióm — lehet, hogy ez csak szubjektív érzésem — hogy akkor ő még nem volt olyan túlságosan érzékeny a külföldi beavatkozás ellen, mint ma. (Mozgás jobbfelől.) Nem akarok erre kitérni, azonban megállapítom — és mindazok a t. képviselőtársaim, akik azon a tanácskozáson résztvettek, akár Ereky Károly, akár sokorópátkai Szabó István, akár mások bizonyosságot tesznek erről, — hogy az addigi kormány helyébe az entente budapesti képviselői által kívánt koncentrációs kabinet mellett Apponyi Albert tört a legerősebben lándzsát. (Úgy van! jobbfelől. Zaj.)

B e n k ő G á b o r : Szégyeljék magukat!

E r e k y K á r o l y : Protestáltam Anglia beavatkozása ellen. (Zaj.)

K o v á t s J. I s t v á n : Távol áll tőlem, hogy gróf Apponyi Albert személyét a legtávolabbról is bántani akarnám ezen történelmi hűségű tények előadásával; csupán azért szögeztem le ezeket a körülményeket, mert ezek rávilágítanak arra, hogy miért ült össze a Nemzetgyűlés s hogy — ami még fontosabb s amire mindjárt rátérek — minő hatáskörrel kívánják az ott résztvevők az összeülő Nemzetgyűlést felruházni? Gróf Apponyi Albert ismételtén kifejezést adott annak a nézetének, hogy a koncentrációs kabinetnek igenis, azért kell jönnie, hogy a nemzeti akarat tiszta, minden kétséget kizáró megnyilatkozása a minden párt vezetőiből összeült koncentrációs kabinet révén ...

B a l l a A l d á r : Akkor szociáldemokrata is jó volt!

K o v á t s J. I s t v á n : . . . minden kétségen felül álljon.

S z a b ó J ó z s e f (budapesti): Ez fáj Ballának!

K o v á t s J. I s t v á n : Amikor pedig ezen tanácskozások befejezése után azoknak eredményeképpen . . . (Zaj.)

Elnök (csenget): Csendet kérek.

K o v á t s J. I s t v á n : . . . megállapodás jött létre arra nézve, hogy Huszár Károly bizassék meg a kabinet alakításával, november 21-én a belügyminisztériumban tartottunk tanácskozást.

Eme tanácskozásnak egyik fontos tárgyát képezte nemcsak az, hogy a választások határideje a koncentrációs kabinetre való áttérés folytán kitolassék január végéig, hanem az is, hogy milyen hatáskörrel ruháztassék fel az összeülő Nemzetgyűlés?

E r e k y K á r o l y : Igaz, ott voltunk, úgy van!

K o v á t s J. I s t v á n : És itt abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a gyorsírói följegyzések alapján konstatálhatom azt, . . .

E r e k y K á r o l y : Nekem is megvan, fel akartam olvasni.

K o v á t s J. I s t v á n : . . . hogy a szocialista párt megbízottjának és másoknak olyan irányú követelésével szemben, hogy ez a Nemzetgyűlés bizonyos meghatározott program megvalósítására és egy évi határidőre hívassék össze, az a megállapodás létesült, hogy ez a Nemzetgyűlés legalább két esztendőre és minden, az ő hatáskörét korlátozó kikötés nélkül hívassék össze. Annak, hogy a Nemzetgyűlés hatáskörét korlátozni nem lehet, egyik leghatalmasabb szóvivője volt gróf Apponyi Albert, a másik gróf Andrássy Gyula, a harmadik Huszár Károly. (Derűtség.)

Erek y Károly: A királyválasztásról is volt ott szó. (Zaj. Elnök csenget.)

Kováts J. István: A királyválasztásról, tisztelt közbeszóló képviselőtársam, igenis szó volt. Én is föltettem magamban, mint Haller István t. képviselőtársam, hogy ma közbeszólásra reagálni nem akarok. Ez alkalommal sem reagálok erre, annál kevésbé, mert ez olyan személlyel volt kapcsolatban, akit törvényeink értelmében a vitatkozás sorába bele nem vonhatunk. De valóban volt szó a királykérdésről, e kérdés személyi részének mikori elintézéséről is.

Erek y Károly: Majd felolvasom.

Kováts J. István: Ha ezt a Nemzetgyűlést akkor ezeknek a t. képviselőtársainknak hathatós támogatása mellett mi minden korlátozás nélküli hatáskörrel hívtuk össze és ebben az értelemben terjesztettük ezt a nemzet elé, és a nemzet ilyen hatáskörrel küldött ide mindnyájunkat, akkor nekem tiltakoznom kell az ellen, — ha nem is állanék az 1920. évi I. tc. alapján, és ha az egész magyar jog szelleme nem ezt hozná is magával, de ennek a Nemzetgyűlésnek összeülését megelőző tanácskozásoknak becsületos megegyezése alapján — hogy bárki ennek a Nemzetgyűlésnek a kompetenciáját ebben a kérdésben kétségbe vonja. (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)

Mielőtt magamnak és barátaimnak a királykérdésben elfoglalt álláspontjára térnék át, néhány percnyi szünetet kérek. (Felkiáltások jobbfelől: Szünetet kérünk!)

Elnök: Az ülést öt percre felfüggesztem. (Élénk éljenzés és taps a jobboldalon. A szónokot számosan üdvözik.)

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Kováts István képviselő urat illeti a szó. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Kováts J. István: T. Nemzetgyűlés! Mielőtt pártunknak a beterjesztett törvényjavaslattal szemben elfoglalt jogi álláspontja megalapozást adnám rövid vonásokban, legyen szabad egy kijelentést tennem. (Halljuk! jobbfelől.) Ez az, hogy pártunk akkor, mikor ezt a törvényjavaslatot a maga szavazataival törvényerőre emeli, erősen meg van győződve arról, hogy sem jogfosztást, sem erőszakot nem gyakorol. A magyar nemzet lelkétől, amely féltékenyen őrködött mindenkor a saját jogaira, mindig távol állott az, hogy bárkit a jogaitól meg akarjon fosztani, vagy bárkivel szem-

ben erőszakot alkalmazzon. (Úgy van! jobbfelől.) Jómagam és barátaim is, amikor ezt a törvényjavaslatot, mint a mi közjogi meggyőződésünk kifejezőjét, törvénybe iktatjuk, erős meggyőződésünk szerint nem követünk el jogfosztást, az erőszakosságtól is távol állunk. Egyszerűen megállapítjuk, konstatálunk, ünnepelesen kinyilvánítjuk, deklarálunk bizonyos bekövetkezett eseményeket, a jogok bizonyos elenyészését, megszűnését.

T. Nemzetgyűlési Ez a törvényjavaslat voltaképpen egy a *pragmatica sanctio* megszűnésével. (Úgy van! jobbfelől.) Mind a Habsburg-ház trónörökösödési igénye, mind az 1916 decemberében legutóbb megkoronázott király trónbirtoklási joga a *pragmatica sanctio* alapul. A mi álláspontunk az, hogy a bekövetkezett események folytán a *pragmatica sanctio*, melyről kiváló közjogászok, kiváló történészek megállapították, hogy összefüggő, szerves, organikus egész s egyes vonatkozásaiban nem szűnhet; meg, hanem csak a maga összességében, a magyar szent korona országai között egyfelől, másfelől az osztrák örökös tartományok között fennállott és a *pragmatica sanctio*ban elengedhetetlen föltétel gyanánt, *conditio sine qua non*-ként megállapított elválaszthatatlan és oszthatatlan együttes birtoklás megszűnése folytán *eo ipso* a maga egészében megszűnt. (Úgy van! jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Ennek a kérdésnek a kritériuma egyedül abban rejlik, vajjon az elválaszthatatlan és oszthatatlan együttbirtoklás valóban elengedhetetlen föltétele, *conditio sine qua non*-ja-e a *pragmatica sanctio*nak, vagy nem? Méltóztassék megengedni, hogy ennél a kérdésnél egyetlenegy jogi szaktekintélyre hivatkozhassam, akinek jogi nagysága túlnőtt minden párt keretén, akit a nemzet a haza bölcsének elnevezéssel tisztelt meg és akinek helyét a régi parlamentben, mint betölthetlent, üresen hagyták. Ez a Deák Ferenc mind az ő közjogi munkájában: „Adalékok a magyar közjoghoz“, mind pedig az ő húsvéti cikkében, mind a válaszfeliratok alkalmával tartott beszédeiben, mind pedig az 1867. évi kiegyezési törvény fölött megindult vitában ismételtlen leszögezte azt, hogy az elválaszthatatlan és oszthatatlan együttbirtoklás elengedhetetlen feltétele, *conditio sine qua non*-ja a *pragmatica sanctio*nak. (Úgy van! jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Nem akarom a Nemzetgyűlést fárasztani mindezeknek a citátumoknak a felolvasásával. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Utalok arra, hogy az „Adalékok a magyar közjoghoz“ c. korszakos művének 76., 80., 83. 116. és 117. lapjain ilyen meg-

határozások foglaltatnak. Egyedül azt vagyok bátor felolvasni, ami a 1J9. lapon található és ami a maga lényegében teljesen azonos a többivel. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Szól ez a következőképpen (olvassa): „Mind Magyarországot, mind az ausztriai tartományokat törvényes örökösödési joggal ugyanazon fejedelem együtt, elválaszthatatlanul, feloszthatatlanul bírja.“ Bátor vagyok még rámutatni Deák Ferencnek egy gyönyörű hasonlatára, amelyet az 1865. évi válaszfelirati vitában a monarchiát alkotó két országnak egymáshoz való viszonyáról mondott. Ez a hasonlata úgy szól, hogy a monarchia olyan, mint két hatalmas oszlopon emelkedő ív, amely ívnek csúcspontján áll a trón a koronákkal.

Túri Béla: Jogilag nem, csak tényleg! Ez a különbség!

Kováts J. István: Ha ezt a két oszlopot — amint ő mondotta akkor — közelebb akarjuk hozni egymáshoz, akkor is összeroppan a fölöttük kibontakozó ív és aláhull a trón a koronákkal; annál inkább összeomlik ez az ív, ha a két oszlop közül az egyik az események feltartóztathatatlan erejénél fogva összeroppan és ha a másik oszlopon is — fájdalom — súlyos csökkenések és megrövidülések észlelhetők. (Igaz! Úgy van! jobb felől.)

T. Nemzetgyűlés Az oszlopok közül az egyik egészen, a másik nagyrészt összeroskadt. Hol lehetne akkor az az ív, amely a két oszlopra támaszkodott, hol lehetne az a trón, amely az ív tetején volt és hol lehetnek azok a koronák? (Igaz! Úgy van! jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Deák több ízben kifejezett álláspontja jut az 1867. évi XII. törvénycikkben kifejezésre. Ennek a törvénynek 2. és 7. §-a egész határozottan törvénybe iktatja, hogy a pragmatica sanctiónak kizárólag ez az értelmezése a törvényes és a helyes. A 2. § szó szerint így szól (olvassa): „Megállapítván ez ünnepélyes alapszerződés a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fenntartása oly közös és viszonos kötelezettség, mely egyenesen a pragmatica sanctióból származik.“

Méltóztassanak megengedni, hogy még a 7. §-t is felolvassam (olvassa): „A pragmatica sanctio szerint közös ugyan az uralkodó,

amennyiben Magyarország koronája is ugyanazon fejedelmet illeti, aki a többi országokban is uralkodik...” stb.

T. Nemzetgyűlés! Magam, aki úgyszólván születésemtől, kisgyermekkoromtól fogva mindenkor a függetlenségi eszmének voltam tántoríthatatlan és megalkuvást nem ismerő harcosa (Éljenezés és taps a jobboldalon.) s aki az Ausztriával való közösséget a magyar nemzetre? nézve mindenkor szerencsétlenségnek tartottam, (Felkiáltások jobbfelől: Az is volt!) Íme, most a kiegyezés egyik megalkotójára, Deák Ferencre és magára erre az 1867. évi XII. tc-re hivatkozom akkor, amikor megállapítom azt, hogy a *pragmatica sanctio* a magyar szent korona országainak és az osztrák örökös tartományoknak elválaszthatatlan és oszthatatlan együttes birtoklását, ebből folyólag a védelemnek kölcsönösségét, viszonyosságát, mint elengedhetetlen föltételt állította oda azok elé, akik az 1723. évi I. és II. tc. alapján a magyar trónra igényt tartanak.

Ha tehát ez a kötelék, hogy ők egyúttal az osztrák örökös tartományoknak is urai, megszűnik, ebből következőleg a közös és kölcsönös védelem kötelezettségének is képtelenek eleget tenni, nyilvánvaló, hogy a *pragmatica sanctio*ban a Habsburg-ház megnevezett íeányágaira nézve megállapított és meghatározott trónöröklésnek a rendje önmagától elenyészett. (Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Amikor ez a törvényjavaslat ezt második pontjába becikkelyezi, egyszerűen deklarálja, kinyilvánítja a tényleges állapotot. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Tehát nem állapít meg új jogot, nem konstituál jogot, csupán deklarál egy meglévő, tényleges állapotot. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)

Bátor vagyok már most arra rámutatni, hogy hogyan áll a *pragmatica sanctio* kérdése az 1916 decemberében megkoronázott legutolsó királlyal kapcsolatban. Itt bátor vagyok előjáróban rámutatni, arra, hogy bármennyire valljuk is azt, hogy a magyar szent koronában a felségjogok összessége van meg, bármennyire valljuk is azt, hogy a koronázás ténye elvitathatatlan, épp ily határozottsággal azt is meg kell állapítanunk, hogy a koronázás ténye, a magyar nemzet szent koronájával való megkoronázás

(Az elnöki széket Gaal Gaszton foglalja el.)

nem mentesíti a megkoronázottat a kötelezettségektől, nem helyezi őt a jog világa fölé, nem emeli őt valami isteni jognak, a jus

divinumnak a szférájába, (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) hanem a magyar közjognak a szférájába, amely a királyi hatalom átruházott voltát, a királyi hatalom alkotmányos voltát vallja s a koronázással átruházott és gyakorlásba vehető felségjogok törvényes gyakorlásának a módját és lehetőséget adja meg, de nem vonja ki ezeket a felségjogokat sem — amelyeket a magyar közjog föntartottaknak, rezerváltaknak sohasem ismert el — a magyar alkotmányos életnek, a magyar törvényhozásnak a világából. A koronázás átruházza a felségjogokat, a felségjogok tényleges gyakorlására megadja a jogot, a rex hereditariusból rex coronatust, rex legitimust csinál, azonban ezzel nem emeli őt valamilyen, a magyar jog előtt ismeretlen és az osztrák jogi világhoz hasonló világba, amely teljesen abszolút joggal és hatalommal ruházza fel az osztrák nép uralkodóját! (Úgy van! Úgy van! a ^jobb- es a szélsőbaloldalon.) A magyar nemzet a koronázással, amelyet mindenkor meg kellett előznie az uralkodó részéről a nemzet jogait biztosító koronázási hitlevél kiadásának s eme hitlevél becikkelyezésének, s követnie kellett a koronázási eskünek, nyilvánvalóan dokumentálja, hogy nem a jog fölé, hanem a magyar nemzet szuverenitásának világába, a magyar szent koronában jelképzett jogok összességébe illesztette bele szerves rész gyanánt a magyar nemzet királyát. (Élénk helyeslés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Nem mentesítette tehát a koronázás a legutóbb megkoronázott királyt sem az örökös jellegétől és azok a kötelezettségek, amelyek reá nézve mint örökösre nézve elő volt írva, a koronázás után nem enyészhetek el, mert amennyiben elenyésztek, elenyészett az a jogi alap is, amelynek alapján ő trónigénylőből aktuális örökössé vált.

A koronázással ezeket a jogokat átruházta a nemzet; ha azonban a koronázás előfeltételét képező és a trónigénylőre nézve előírt föltételek közül valamelyik teljesítésére képtelenné válik időközben a megkoronázott király, akkor az a jogalap, amelynek alapján ő a koronát igényelte és elnyerte, eo ipso elenyészik.

Túri Béla: Ez az összmonarchikus felfogás!

K o v á t s J. I s t v á n: T. Nemzetgyűlés! Most nem szándékozom vitatkozni t. képviselőtársammal, mint kijelentettem, majd megjön annak is az ideje. Csak azt mondja meg a t, képviselő úr, hogy — ugyebár a trónigénylőkre nézve előírt föltétel az is, hogy ők törvényes származású, római katolikus vallású osztrák főher-

cégek és főhercegnők kell hogy legyenek — ha időközben a király pl. a mohamedán vallásra, vagy pedig az izraelita vallásra térne át, t. képviselőtársaim szerint megáll-e az ő trónbirtoklási joga ebben az esetben is? (Zaj és derűtlenség.)

Túri Béla: Magyar feltétel!

Kováts J. István: Ez a föltétel éppen olyan elengedhetetlen föltétel . . . (Zaj.)

Korodi Kátóna János: Ez vicc! (Zaj a jobboldalon.)

Csontos Imre: A nemzetnek nem kellene a Habsburgok, tudja meg! (Zaj.) Menjenek ki a nép közé, kérdezzék meg, megmondja maguknak! (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Meskó Zoltán: Megmondta most a választásoknál is! (Zaj. Elnök csenget.)

Rassay Károly: Hány szavazó volt ott Ujszabadkán összesen? (Zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk Kováts Istvánt!)

Elnök: Képviselő úr, méltóztassék folytatni beszédét. (Zaj.) Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak párbeszédet folytatni.

Kováts J. István: Az én legszentebb közjogi meggyőződéselem ez. Elismerem, hogy másoké nem ez, és amennyiben az épp olyan szent meggyőződés, mint az én meggyőződéselem, én arról épp olyan tisztelettel veszek tudomást, amint elvárom, hogy az én szent meggyőződésemet is mindenki tiszteletben tartsa. (Helyeslés.)

A mi szent közjogi meggyőződésünk az, hogy abban a pillanatban, amidőn IV. Károly . . .

Kállay András: Öfelsége! (Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)

Kováts J. István: . . . megszűnt az osztrák örökös tartományok ura lenni s ennél fogva az együttes birtoklásból folyó közös védelmi kötelezettségnek is képtelen volt továbbra eleget tenni, abban a pillanatban megszűnt a magyar trón birtoklásához való joga is. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Ez a nemzet csak azért állíthatta, semmi másért nem állíthatta négyszáz esztendővel ezelőtt, amikor már volt egy megkoronázott királya, ennek az országnak, helyesebben az ország egy részének az élére I. Ferdinándot, mert azt hitte, hogy a fenyegető török veszedelemmel szemben nemzetünk oltalmat és menedéket talál az akkori német-római birodalom urainak és császárainak segít-

ségében. A *pragmatica sanctio* ezt a gondolatot fűzte tovább s ezt a kölesönös védelmi kötelezettséget írja elő *conditio sine qua non* gyanánt az 1867:XII. tc. is.

Kerekes Mihály: Hogy jött az létre! Arról kell beszélni! (Zaj.)

Kováts J. István: Ha ezek az előfeltételek megszűnnek, megszűnik *eo ipso* az a jog is, amely ezen az alapon keletkezett.

A Nemzetgyűlés tehát a mi meggyőződésünk szerint akkor, amikor a törvény i. §-ába beveszi azt, hogy „IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek“, szintén nem konstituál új jogot, hanem deklarálja, ünnepélyesen kinyilvánítja a tényleg bekövetkezett jogi állapotot. Eppen ezért én és hasonlóan gondolkozó barátaim nem kényszerűségből . . . (Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Balla Aladár: Meggyőződésből!

Kováts J. István: . . . de legszentebb meggyőződésből konstatáljuk a törvény i. és 2. §-ában, hogy a *pragmatica sanctio*-val együtt a *pragmatica sanction* felépült összes örökösödési és trónbirtokolási jogok mindenkire nézve megszűntek. (Úgy van! a jobboldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Hasonlóképpen nem kényszerűségből, nem is alkalomszerűségből, de meggyőződésből emeljük a magunk részéről törvényerőre ennek a törvényjavaslatnak 3. §-át is, amely kimondja, hogy a nemzet a királyság ősi államformáját változtatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja.

Méltóztassék megengedni, hogy ennél a szakasznál néhány percig időzzem. A szabad királyválasztók táborát ismételten illeték súlyos helyekről is azzal a váddal, hogy a szabad királyválasztás leple alatt köztársasági propagandát folytat. (Felkiáltások jobbfelől: Hazugság! Egy hang a szélsőbaloldalon: Az se szégyen!)

Balla Aladár: Ebből élnek!

Kováts J. István: Amikor ezt a törvényjavaslatot 3-ik §-ával együtt a magunk szavazataival törvényerőre emeljük, ország-világ előtt ünnepélyesen bizonyoságot teszünk arról, (Halljuk! Halljuk!) hogy a kilenc százados magyar királyság, de a független, minden más államtól független magyar nemzeti királyság álláspontján állunk. (Úgy van! Élénk taps jobbfelől.) Ez a meggyőződésünk nem múló impresszió alapul. (Egy hang a jobboldalon: Nem tanulnak soha!) Erős meggyőződésünk az, hogy a

köztársasági államforma egy ilyen temperamentumos, egy ilyen, a pártoskodásnak ősi turáni átkától megvert nemzetre nem lehetne áldás, csak súlyos bonyodalmak forrása. (Úgy van! a jobboldalon.) Ellenmondások a szélsőbaloldalon.) Erős a meggyőződésünk, hogy nyugodtabb időkben is súlyos megrázkódtatásoknak tenné ki a magyar nemzetet a bizonyos évi időközökben eszközendő köztársasági elnökválasztások. (Úgy van! jobbfelől.) Ilyen időkben pedig, amikor a nemzet élete szinte a lázbeteg életéhez hasonló, mely beteg azonban bízik és tudja, hogy neki az élethez joga, reménysége, Istentől adott képessége van, — ilyen nehéz időkben ezt a beteg nemzetet ilyen megrázkódtatásoknak kitenni lelketlenség és könnyelműség volna. Mi igenis, leszögezzük magunkat e mellett az álláspont mellett, meggyőződésből és hisszük, hogy ezzel egyszersmindenkorra a fejére taposunk annak a százfejú hidrának, mely hol az egyik, hol a másik sarokból akarja a szabad királyválasztók becsületes erkölcsi bázisát és jóhiszeműségét vitássá tenni.

C s o n t o s Imre: Úgy van! Mindig ezt csinálják ebben az országban!

K o v á t s J. I s t v á n: Igenis, mi a független, minden más államtól minden vonatkozásban független magyar nemzeti királyság álláspontján állunk. (Úgy van! a jobboldalon.) A 3-ik törvényszakaszban kimondjuk azt is, hogy a királyi szék betöltését azonban későbbi időre halasztjuk. T. Nemzetgyűlés! Én hiszem, hogy az a nyomott légkör, amely most ránehezedik a nemzetre, veszíteni fog feszültségéből s az Európa sorsát intéző nagy nemzeteknek is be kell látniok, hogy nincs itt, Európa keletén, azon az ütközőponton, ahol a kelet összeér a nyugattal, szilárdabb, megbízhatóbb és egy kikristályosodó államalakulás középpontját képezhető más állam, mint Magyarország. (Úgy van! Taps a jobboldalon.) Hiszünk abban, hogy ez a nézet megizmosodik, hónapról hónapra, évről évre erősebb lesz és megvalósul Kossuth Lajosának, (Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon és jobbfelől.) a nemzet atyjának álma, hogy Magyarország kikerülve a szolgálai, elnyomott helyzetéből, középpontja lehet, a maga teljes függetlenségének megtartása mellett, különböző államalakulásoknak. Hiszünk abban, hogy ennek az ideje is elkövetkezik s ez a nemzet hivatását régi területének birtokában fogja időtlen időkig betölteni. (Éljenzés és taps a jobboldalon.)

T. Nemzetgyűlés! A mi szemeinket, amelyek a majdan be-

töltendő királyi székre személyt keresnek, egyetlenegy más szempont sem irányíthatja soha: sem magán-, sem osztály-, sem semmiféle más érdek, egyedül csak ez a nagy nemzeti érdek. Az kerülhet csak a független, szabad magyar nemzet trónjára, aki ennek a szívéből kitéphetetlen ősi szent vágyát, az ő integer hazáját a legjobban, legteljesebben fogja biztosítani. (Éljenzés és taps a jobb-oldalon.)

C s o n t o s Imre: Nem a karlizmus!

K o v á t s J. I s t v á n: Ebben a hitben, nem kényszerből, hanem benső meggyőződésből a törvényjavaslatot elfogadom. (Élénk éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlük.)

R u p e r t R e z s ő: T. Nemzetgyűlés! Én ugyan a tárgyalás alatt levő javaslat ellen iratkoztam fel, ez azonban nem azt jelenti, hogy én mindazt, ami ebben a javaslatban meg van írva, szívvvel lélekkel és örömmel ne támogatom. (Zaj. Elnök cseppet.)

Ami ebben a javaslatban foglaltatik, hogy a nemzet visszanyeri a maga önrendelkezési jogát és hogy az uralkodó s a Habsburg-Lotharingiai ház trónvesztése kimondatik, avval teljesen, tökéletesen egyetértek (Helyeslés jobbfelől.) és azt a mai viszonyok között elegendőnek is tartanám. Akkor azonban, amikor mi a trónvesztést kimondjuk, szükségesnek tartanám azt is, hogy ezeket a Habsburg-aktákat végleg lezárjuk. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Ez a javaslat, bár — mondom — a lényegben és külpolitikai szempontokból mindenféleképpen megfelel, nem elégíti ki a mi belső nemzeti érzésünket. E javaslat ugyanis nem detronizál mindent, amit detronizálni kellene.

T. Nemzetgyűlés! Mi itt a Habsburg-Lotharingiai házat detronizáljuk, de a Habsburg-Lotharingiai háznak voltak és vannak olyan tagjai is, akik nincsenek beírva a góthai almanachba. A Habsburg-házzal együtt uralkodtak itt mindig rossz szellemek, uralkodott a polgári szabadság elnyomása, (Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) uralkodott a belső testvérviszály, uralkodott és uralkodik ma különösen, és hatalmassá vált ez a Habsburg-házi szellem, a nyomor és uralkodott és uralkodik itt még a hazugság ...

C s o n t o s Imre: Gyönyörűen virágozik!

R u p e r t R e z s ő: ...s megvan az is, hogy ennek a nemzetnek a törvényeinkben, történelmünkben nincs meg a folytonossága. Hiszem és vallom — és ez így van —, hogy a nemzet élő,

belső akarata szerint, minden meggondolás és minden megfontolás nélkül — mert hiszen a természetadta jogairól van szó, azokról a jogokról, amelyekkel Isten minden nemzetet felruházott — még kétség tárgyává sem lehet tenni a magyar nemzetnek, magyar népnek akarata szerint, hogy itt a Habsburg-ház trónvesztését kimondjuk. Nem nép az, elveszett annak a jövődje, amely akkor, mikor az Isten, a viszonyok és a történelem lehetővé teszik számára, hogy a teljes rendelkezési jogot visszanyerje, nem nyúl ahhoz. (Úgy van! jobbfelől.)

Szó esett itt arról a Ház egyik mai szónoka részéről, hogy mi nem volnánk hivatva ebben dönteni, mert hiszen elszakított testvéreink nem szólhatnak hozzá, nem szavazhatják meg velünk együtt a mi önrendelkezési szabadságunkat. Itt egy népnek természetjogáról, az Isten által adott ős jogáról van szó; ezt joga van a nemzet bármily kis töredékének is kimondani, mert hisz fel kell tenni, hogy ahhoz hozzájárul mindenki, sőt ki sem kell mondani, kimondás nélkül is a nemzetet a teljes önrendelkezés joga illeti meg.

B e n k ő G á b o r: A székelyek is ezt várják!

R u p e r t R e z s ő: Hivatkoznak itt kényszerhelyzetre; hivatkoznak arra, hogy mi most kényszerhelyzetben szegény és gyalázat közben tárgyalunk. Rámutatok ez alkalommal e kérdésnél arra, hogy annak nem mi vagyunk az oka és nem a nemzet, (Úgy van! jobbfelől.) amely belső akaratából kifolyólag kezdettől fogva akarja az önrendelkezési jogot, a teljes nemzeti és polgári szabadságot, a teljes nemzeti és polgári szabadságot, mert bizonyosság erre egész történelme, megvívott szabadságharcai. Ha kényszerhelyzetről lehetett szó valamikor és lehet ma, akkor kényszerhelyzet volt a Habsburg-ház uralkodása alatt hozott törvények meghozatala. Ez történt kényszerhelyzetben, (Úgy van! jobbfelől.) mert hiszen eí sem lehet képzelni, — hogy csak pár példát említsek, — hogy a magyar nemzet törvényhozása szabad akaratból, a nemzet valódi akaratából olyan törvényeket hozhatott volna, mint például az 1718:XLIX. te, amely II. Rákóczi Ferencet és társait hazaárulónak deklarálja. (Úgy van! Úgy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)

S z i j j B á l i n t: És amely Kossuth Lajost kihonosította.

R u p e r t R e z s ő: A nemzetek, a népek ősjogaiba és az erkölcsi rendbe ütköző ilyen törvények, akármilyen formában hozattak is meg, nézetem szerint kezdettől fogva nem voltak

érvényesek. Pedig ugyanaz a törvényhozás, amely ezt a gyalázatot magyar embereknek ajkával, agyával és érzésével elkövette, ugyanaz a törvényhozás iktatta törvénybe a *pragmatica sanctio*t is. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)

K e r e k e s M i h á l y: Az a kérdés, mennyit kaptak érte!

R u p e r t R e z s ő: Hitszegés, árulás, telekvásárlás és kényszer hatása alatt hozattak meg ezek a törvények. Ha most megszűnt ez a kényszerállapot, ez a kényszerhelyzet, csak örülhetünk annak, hogy a nemzet a maga önrendelkezési szabadságát visszanyerte, szolgaságától megszabadult. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)

Ha mi kényszerhelyzetet keresünk, találunk kényszerhelyzetet eleget a legújabb alkotmányosság korában 1867-től is, abban a törvényhozási korszakban, amelyben megint csak a magyar törvényhozás 1879-ben Kossuth Lajost expatriálta. (Úgy van! jobbfelől.) Ki meri azt állítani, hogy a nemzet valódi akaratából hozattak meg ezek a törvények? Legyen vége tehát a kényszerhelyzetre való hivatkozásnak, mert a magyar nemzet kényszerhelyzetben törvényeket csak a Habsburg-uralom alatt hozott, (Úgy van! a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.) az alatt az uralom alatt, amely a nemzet törvényhozására annak idején még szuronyokkal is rátámadt. (Úgy van! jobbfelől.)

Nekünk, a mi legközelebbi múltunkban szabadakaratból hozott törvényünk csak egy van: az 1849 április 14-ikén és 19-ikén kimondott trónfosztási nyilatkozat, amelyet akkor az akkori nemzet diadalmas akarata alkotott meg. (Úgy van! jobbfelől.) Ha mi a jogfolytonosságot helyre akarjuk állítani, akkor a valódi, a szabad nemzet utolsó törvényéhez kell a mi korszakunkat hozzákapcsolni, az 1849. évi április 14-iki függetlenségi nyilatkozathoz, amelyet a nemzetnek akkor szabályszerűen összeült törvényhozása alkotott meg. Kényszerhelyzet volt az, hogy a nemzet belső érzésének, a nemzet érdekeinek, a nemzet jogainak és alkotmányának megfelelő ez a törvény nem kerülhetett bele a törvénytárba, nem pedig azért, mert az orosz cár szuronyai segítségével levettek bennünket és nem engedték ennek törvénybe iktatását. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)

B a l l a A l a d á r: Idegen szomszédhoz fordultak!

R u p e r t R e z s ő: Úgy vélem tehát, hogy akkor, mikor mi most, mint a szabad nemzet törvényhozása, a nemzet önrendelkezését, teljes állami függetlenségét képviseljük; amikor mint ilyen alkotunk törvényeket: akkor nemzeti becsületünk, de a nemzet

alkotmányos szelleme is azt követeli tőlünk, hogy azt a törvényt, amelyet a muszka cárnak törvényei törültek ki törvénytárunkból, oda mint a nemzet igazi, hatalmas, valódi és nagy akarátát visszaiktassuk. (Úgy van! jobbfelől.)

A mi államfőink sorozatában is, ahogy impériumuk egymásután következnek a történelemben, hézag van. A magyar nemzet törvényhozása annak idején, 1849-ben Kossuth Lajost, aki a polgárosult Magyarországot megteremtette, törvényesen kormányzó-jává választotta (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) és Kossuth Lajosnak ebbeli választása a nemzet törvénytárából — elég nagy szegyen — máig is hiányzik. Ha tehát mi a jogfolytonosságot fel akarjuk venni, akkor a mi államfőinknek egymásután következő sorozatába Kossuth Lajos kormányzóságát is törvénybe kell iktatni. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Amikor azonban ezekkel végeztünk; amikor új korszakot nyitunk meg a mi történelmünknek; amikor a jövő felé teljes bizalommal nézünk: akkor — amint már említettem — detronizálnunk kell azokat a rossz szellemeket is, amelyek a Habsburgokkal itt együtt uralkodtak. Elsősorban a legátkosabb Habsburgszellemet, azt, amely testvérviszályt keltett közöttünk, kell nekünk száműznünk, ezt kell nekünk detronizálnunk. Ki volna az, aki a legközelebbi napok sötét, szomorú történelmére ne gondolna fájdalommal; ki volna az, aki lelkében felelőssé ne tenné azokat, akik ezt könnyelműen felidézték? Azonban szomorú tény az, hogy a Habsburg-szellem oly mérvben ivódott be, — nem is érti az ember, hogyan lehetséges — egy ilyen független érzésű nemzetnek lelkébe, hogy ennek az országnak jórésze ...

Kuna P. András: A sok kitüntetés!

Szijj Bálint: Azt tanulták, hogy hazaárulásért dominium és rang jár.

Rupert Rezső: ... akármennyire nem helyes is, akármennyire is nem felel meg az igazi magyar önértetnek, a magyar érdekek igazi felismerésének, mégis tény az, hogy a nemzet egyik részének lelke meg van mérgezve és ha meg is hozzuk ezt a törvényt, a régi ábrándok, a régi téveszmék körében fog élni és fog mozogni. Éppen azért itt megint folytonosan arról lehet szó, hogy ez az átkos hagyomány, ez az átkos szellem viszályt kelt közöttünk és annál inkább bizonyos ez, ha mi nem lépünk a megbocsátás útjára, ha mi a történelemnek ebben a nagy órájában egymást testvérként nem öleljük keblünkre. Éppen azért az én néze-

tem szerint az volna a helyes, az volna a legbölcsebb megoldás, ha ezeknek, akik bizonyos erkölcsi tévedés és bizonyos erkölcsi kényszer hatása alatt vétkeztek a nemzet ellen, megbocsátanánk.. » (Zaj jobbfelől.)

M e s k ó Z o l t á n: Hogy előről kezdjék, hogy újra kezdjék! Az hiányzik! Elrettentő példát kell statuálni! (Zaj.)

R u p e r t R e z s ő: ...és a történelem új korszakába testvéri amnesztiával és szeretettel lépnénk át, (Zaj és ellenmondások jobbfelől.) ami annál is inkább biztosítaná nézetem szerint a testvériséget, amelyre, ha valaha szükségünk volt, ma szükségünk lesz, mert a megbocsátás jó útra térítené azokat is, akik ma a nemzet ellen vétkeztek.

M e s k ó Z o l t á n: Akkor támasszák fel a halottakat Budaörsnél!

S z i j j B á l i n t: Hazaárulásra nincs bocsánat!

R u p e r t R e z s ő: A magyar társadalomban, a magyar nemzeti életben a testvériség más területeken is meg van bontva. Hiszen ma még mindig azt látjuk, hogy politikai tekintetből, csak azért, mert egyik embernek vagy egyik osztálynak más a politikai meggyőződése, mint a másoknak, bár a büntetőtvénnykönyvbe nem ütköző cselekményeket követnek is el s egyesek irgalmatlanul üldözik őket. Ebben az országban — megvalljuk — *nincs* polgári szabadság, mert ha valaha a Habsburg-uralom alatt híján is voltunk a polgári szabadságnak, még a Habsburg-időkben is alig van korszak, amelyben a polgári szabadság ily korlátok közé lett volna szorítva, mint manapság. Amikor egy önrendelkező nemzet önrendelkezési jogát, egész nemzeti életét szabaddá nyilvánítja, csak logikusan jár el, ha a polgári szabadságot is biztosítja. Abban a polgárháborúban, melyet magyar testvérek vívtak a minap egymás ellen, nem kis része van annak, hogy sok ok volt az elkeseredésre a belső viszonyok miatt, a belső szabadság hiánya miatt, hogy itt az állampolgároknak egy jó része üldözött, hogy megtagadták tőlük a szabad mozgást, (Zaj a jobboldalon.) a szólásszabadságot és egyáltalában mindent, amit emberi jognak neveznek.

Ez növelte az általános elégtelenséget és a mai rendszerrel való elégedetlenség inkább az, amit azután egyesek olyképp láttak meg, hogy az Habsburg-irányzat. Nem igaz, mert ebben az országban nem Habsburg-irányzatról, Habsburg-pártfogásról, Habsburg-szereteről volt szó, nem a Habsburgok iránti lelkesedésről, ami

különösen a népet, a nagy tömegeket, a nagy társadalmat illeti, hanem szó volt a mai állapotokkal való elégedetlenségről, arról a negatívumról, arról a vágyról, hogy ebből a lehetetlen helyzetből, mely tele van önkénnyel, meneküljünk. Ez azután természetesen segédcapatokat, ez kellő hangulatot, miliőt teremtett azok számára, akik elindultak azon a végzetes úton, amelyen a nemzet szerencséjére, mégis megállították őket.

Nekünk anyagi életünket is konszolidálnunk kell, mert ha valaha igaz volt, ha igaz, hogy a nyomor aljasít, hogy a nyomorban levő ember, nyomorban levő társadalmi osztályok, társadalmi rétegek a maguk könnyenhipőséggel indulnak azután olyan útra is, mely a nemzetet végveszélybe viheti.

M e s k ó Z o l l á n: Andrassy nem nyomorgóit! (Egy hang jobbfelől: Hát Rakovszky?)

K e r e k e s M i h á l y: Ő a saját érdekében van elzárva!

R u p e r t R e z s ő: A lefolyt események abban a rendszerben lelik magyarázatukat, mely itt uralkodott és amely ellen néhányan már kezdetben is szót emeltünk, mert láttuk, hogy milyen végzetes bajok származhatnak belőle. Abban, hogy itt egyes katonai különítmények, valóságos junták uralkodtak, nagy része volt a nyomornak; nagy része volt annak, hogy a hivatásos katonatiszteknek egy jó része kenyér nélkül maradván, féltette jövőjét, bizonytalanságban volt és ezért valósággal oly módon lépett fel, hogy a kormány sem tudott velük boldogulni. Méltóztassanak csak visszaemlékezni a Teleki-kormányra, amikor a miniszterelnök azzal védekezett, hogy hiszen nem lehet ma velük bírni, kiérettük a beszédjéből, hogy szuronyok állnak a kormánnyal szemben, olyan szuronyok, melyek, ha engedelmességet kívánnak tőlük, inkább talán a magyar kormány, a magyar államélet, a magyar nemzet ellen fordulnak. Mondom, láttunk itt ilyen fegyveres csoportokat, melyeknél nem a haza megmentése, a haza védelme, a rend fenntartásának érdeke, hanem egyszerűen a kenyérvédelem volt irányadó. Ők tovább is kenyeret akartak keresni. (Zaj a jobboldalon.)

Ezt nemcsak én tudom, de önök is, mindannyian tudjuk, hogy az az Ostenburg-féle katonai alakulat kezdettől fogva arra volt rendelve, hogy egyszer a magyar államéletet megtámadja, s kezdettől fogva nem is csinált titkot abból, hogy ő tulajdonképpen a Habsburg-ház fegyveres ereje idebenn. Mégis nagy protekcióban volt része, melenggettük a kígyót keblünkön, költöttük a

nemzet megszámlálhatatlan millióit egy ilyen fegyveres erőszervezetre, melynek egy része becsületes és derék volt, a nemzet védelmére rendelve, igazi nemzeti honvédség gyanánt, de szinte pártfogás nélkül, szinte háttérbe szorítva olyan kivételes alakulatok kedvéért, melyek viszont arra voltak rendelve, hogy a magyar állami élet intézését ragadják torkon, vagy pedig bizonyos zsarnoki uralomnak legyenek támaszai. Ennek is végét kell vetnünk, mert hiszen, ha a nemzet önmagát biztonságban nem érezheti, ha idebenn mindenütt a veszély magva van elrejtve; ha belső veszélyben forgunk: akkor ez a nemzet sohasem fogja visszaszerezni azt a nyugalmat, mely továbbfejlődéshez, sőt élete megmentéséhez szükséges. Ezért, hogy senkinek ne legyen oka arra, hogy kenyérkereseti érdekből valamely oly vállalkozásban helyezkedjék el, mely a nemzet életére törhet, szükségesnek tartom, — mert ez kevesebbe kerül — hogy az összes hivatásos katonákat hagyjuk meg illetményeik élvezetében, mert akkor nem lesz okuk arra, hogy kenyérkereseti foglalkozásképp ilyen vállalkozásokban résztvegyenek. Tegyük ezt mindaddig, míg a polgári életben, a kereső-állásokban elhelyezkednek, mert különben örökös veszélyeknek, örökös bajoknak lesznek az okozói. Ez sokkal kevesebbe fog kerülni, mint amennyibe került csak az a néhány nap is, melyek következményeinek ma vagyunk szomorú részesei.

Ma történelmet csinálunk; ma az utódok, a jövőnk kor előtt alkotjuk a törvényt. Ha valaha, ma fel kell emelkednünk a hazaszeretet legmagasabb régiójába és mindent félretéve, minden gyűlölködést elnémítva, mindent el kell rendeznünk és el kell rendelnünk, ami szükséges a nemzeti élet megmentésére. Azon az általános nyomoron is, mely a Habsburg-uralom következményeképp ma rajtunk ül, amely abból a végzetes nagy háborúból származott, amely nem a mi háborúnk volt, (Úgy van! Úgy van!) melyet csak a Habsburg-házzal való kapcsolatunk miatt kellett megvívunk, ezen a nyomoron is segítenünk kell, mert ha a társadalmat nem hozzuk itt nyugalmi helyzetbe, Isten tudja, mi vár még ránk. Ha a háborúba el tudták vinni a haza polgárait Habsburg-érdekért, és ha el tudták venni a haza polgáraitól legnagyobb kincsüket: életüket, a gyermekeknek apját, az anyák fiait: akkor ma, amikor az állam megint a végszükség helyzetében van; amikor megint jogos önvédelemről van szó, nyúljon hozzá az állam a tehetőseknek ahhoz a vagyonfeleslegéhez, melyből a nemzet pillanatnyi fizikai létét meg lehet menteni. Integritásunkhoz nem

az vezet, hogy Habsburg-kultuszt üzzünk, integritásunkhoz az vezet, hogy minden magyar életét megmentsük; hogy idebenn az országot széppé, vonzóvá tegyük, mert ha ez így lesz, akkor tölünk elszakadt testvéreink oly erővel vágnak vissza, hogy bizony nem lesz messze az az idő, hogy helyreállnak a régi Magyarország határai.

Ki kell irtanunk közéletünkéből a hazugságot is. Méltóztassanak csak visszaemlékezni, hogy itt kezdettől fogva nem folyt őszinte politika. Ma már tudjuk, hogy miért nem. Mert minden párt, minden egyén a Habsburg-függönyök mögé rejtőzködött, és bár beszéltek keresztény eszméről, nemzeti eszméről, szociális bajokról, földbirtokreformról és minden egyébéről, a háttér mindig csak az volt, hogy hogyan lehet a Habsburg-érdekeket előmozdítani. (Zaj és ellenmondások a középén.)

G r i g e r M i k l ó s: Kikről mondja ezt?

R u p e r t R e z s ő: Tisztelet a kivételnek, de általános politika volt ez. (Zaj balfelől.)

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urakat, hogy most R u p e r t R e z s ő képviselő urat illeti a szó!

R u p e r t R e z s ő: A sajtóban, a fórumokon, a rostrumokon, a szószékeken mindig csak arról volt szó. Ha a kereszténységről és a nemzeti eszméről beszéltek, ez mindig csak a Habsburg-eszmét jelentette. (Úgy van! jobbfelől.) Ebben az országban becsületes emberek aszerint voltak becsutelenek, vagy becsutelen emberek aszerint voltak becsületesek, amint a Habsburg-ház hívei voltak vagy nem.

K e r e k e s M i h á l y: Ez az igazság!

R u p e r t R e z s ő: Amellett, hogy mindennel végzünk, hogy az egész Habsburg-hagyatékot likvidáljuk, hogy a Habsburg-házzal együtt vagy annak folytán uralkodó minden rossz szellemet kiirtunk, amellett arra is szükség van, hogy mi aztán ma a nemzeti önrendelkezési jog álláspontjára helyezkedjünk, a jog, törvény, igazság és emberiesség álláspontjára, hogy ezen hatalmas érvényű eszméket kifelé is hirdetve, remélhessük, hogy visszanyerjük régi nagyságunkat és boldogságunkat; amellett arra is szükség van, hogy ugyancsak ide benn is a jog, az emberiesség, az igazi polgári jogegyenlőség álláspontjára helyezkedjünk, és eltér ez a törvényhozás még attól a régi habsburgi törvényhozástól is, amely a régi jogegyenlőség állapotát megbillentette, azt hiszem, nem a nemzetnek javára és az egész világ előtt való dicsőségre.

Ezen kívül, amikor ilyen drága, nagy áron visszazereztük a szabadságunkat és reszketünk nemzetünk szabadságáért és jövődjéért, akkor mint igazi szabad, független, dacos és büszke érzésű magyar embereknek arra is szükségünk van, hogy a jelen szolgaság állapotából kimeneküljünk és mint a magyar nemzet törvényhozása és szuverén hatalma, akik ma a szent koronának szuverén hatalmát gyakoroljuk, úgy intézkedjünk, úgy rendezzük be alkotmányunkat, hogy többé személyes hatalom, egyetlenegy embernek a hatalma ebben az országban végzetes irányító szerephez ne juthasson. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.) Ha egy embernek a hatalmát nagyon véglegessé tesszük, nagyon körülbástyázzuk, mindig félni lehet attól, hogy ez a nemzet szabadságának rovására történik.

Ennélfogva ma, amikor minden nap fordulatot, meglepetést hoz magával, amikor mindig finoman illeszkedni kell az eseményekhez és a történelem kívánalmaihoz, amikor minden nap más és más embereket, talán nagyobb és nagyobb tehetségeket és más meggyőződéseket kíván, nem helyes az, hogy a törvényhozás annakidején rendelte, hogy a kormányzói hatáskört provizórikusan ugyan, de mégis nagy ellenmondással majdnem véglegessé szervezték. Ma tehát, amikor nemzeti szabadságunkat visszanyerjük, amikor proklamáljuk a többi állammal szemben való nemzetközi teljes függetlenségünket, leszámolunk a múlttal, és a szabadság állapotába jutunk át, akkor arról is gondoskodnunk kell, hogy a magyar alkotmányt úgy rendezzük be, hogy ez a szabadságot feltétlenül biztosítsa.

A mai alkotmányunknak az a része, amely a kormányzó hatalmát ad *graeças calendas* szabja meg, nem kellemes és nem lehet kedvező a kormányzó szempontjából sem. Mert nem látván a nemzet a végét annak az uralomnak, kissé gyanakvással fogad mindent, a nemzet lelkére egy pesszimizmus ül. Míg, ha tudjuk, hogy a kormányzó hatalmának tartamát egy naptári idő jelöli meg, akkor, habár tesz olyan intézkedéseket, amelyek látszólag kellemetlenek, amelyek látszólag talán a szabadságot is érintik, tudjuk róla, hogy az az intézkedés a nemzet érdekében történik, mert hiszen a kormányzó nem tenné ezt, tudván, hogy hatalmának ideje lejár s akkor, ha másképp nem, a történelem előtt felelőségre kerül, s ha másképp nem, a tényei kritika tárgyává lesznek.

Mindezeket, amiket elmondottam — gondoskodván kellő büntető rendelkezésekről is azok ellen, akik még egyszer az ország

jogállapotát megdönteni akarnák, vagy megtámadnák, vagy veszélyeztetnék — egy határozati javaslatba foglaltam össze, amelyet törvényjavaslat formájában a közjogi bizottság elé is beterveztettem és ott, mint a kisebbségi véleményt is fenntartottam, azonban a közjogi bizottság — nézetem szerint a hárszabályokkal ellenkezően — azt, mint kisebbségi véleményt sem engedte a Ház elé terjeszteni.

Ennélfogva én ezt most mint határozati javaslatot nyújtom be és indítványozom, t. Nemzetgyűlés, hogy ez vétessék tárgyalás alá a most tárgyalt törvényjavaslat helyett, bár ez, mondom, teljesen ki|á|gíti azokat a szempontokat s végérvényesen és teljesen precíze intézkedik arról, hogy a Habsburg-ház teljes detronizálása tényé vált. Mondom, azért, mert mindez az én javaslatomban is írva van, de viszont mert mindaz is írva van, ami a Habsburg-aktákat véglegesen lezárja, ami történelmünket és jogi életünket a 49-iki jogfolytonossághoz — ami a nemzetnek önérzete szerint is kell hogy megtörténjék — kapcsolja: én ezt a határozati javaslatot terjesztem be azzal, hogy ez vétessék az általános és részletes vita alapjául.

Határozati javaslatom így szól (olvassa): „Törvényjavaslat a magyar állam alkotmányáról és IV. Károly király trónvesztéséről s Habsburg-Lotharingiai uralkodóház trónöröklési jogának megszüntetéséről.

Miután a magyar nemzetállamnak teljes függetlensége és önrendelkezési szabadsága, bármily súlyos és szomorú, de el *nem* háriható veszteségek árán szerezte is meg, most már lehetővé teszi, de a történelem fejleményei is követelik és államunk életérdekei, a magyar nemzet boldogsága és belső akarata is így kívánják: Magyarország Nemzetgyűlése, mint a nemzeti szuverenitás törvényes képviselője, végre időszerűnek látja, hogy — mint az 1920:1. tc. is rendeli — mindazokat a követelményeket, melyek a királyi hatalomnak 1918 november hó 13-ikán történt megszűnéséből, a Magyarország és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feoszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklásának bekövetkezett fölbomlásából, de a gyökeresen megváltozott viszonyokból és befejezett tényekből is folynak, levonja és megállapítsa.

Ezért mi, Magyarország Nemzetgyűlése, mint a magyar állam szuverenitásának törvényes képviselője és törvényhozása, Magyarországot ezennel ünnepélyes nyilatkozattal elidegeníthetetlen és

természetes jogaiba visszahelyezzük és minden tekintetben a polgárosult világ önálló, független, a nemzetközi jog minden államra érvényes korlátai közt szabadon önrendelkező államai közé iktatjuk.

I. rész. Első fejezet. A magyar nemzet 1849-iki függetlenségi nyilatkozatának törvénytárába iktatása.

Midőn ezt cselekedni nekünk Isten bármily súlyos csapások árán is megengedi, akaratában alázatosan megnyugodva és szomorú jelenünkben, de bizonytalan jövőnkre is segítségért esdve, bogy mint független nemzet, melyről a bilincsek végre lehullottak, méltóknak mutatkozzunk az ősökhez, kik szabadságunkért éltek és haltak és a nemzet valódi akaratából folyó igazi történelem- és alkotmányfolytonosságot is, legalább eszményileg helyreállítsuk, anélkül, hogy önmagából folyóan akár a jelenlegi és tényleges jogállapotra, bármily nemzetközi köz- vagy magánjogi kihatása lenne, akár a múltra, történelmi, érzelmi és erkölcsi tekinteteken is túl visszahatna vagy a jövőre nézve is ez érdekeken is túl vonatkoznék, nemzeti becsületből, történelmi kegyeletből és dicső őseinket megillető, igazságot szolgáló hálaérzésünk kifejezésül rendeljük, hogy a magyar Nemzetgyűlésnek Debrecen Nagytemplomában 1849 április 19-én elfogadott, a diadalmas magyar nemzet szabad és valódi akaratával törvényerőre emelt „függetlenségi nyilatkozatáénak következő rendelkező részei, melyeknek a magyar törvénytárba való felvételét, érvényesülését eddig önkényes erőhatalom: az orosz cárizmus fegyvereinek segítségével kikényszerített kénytelen megalkuvás gátolta meg, törvénybe iktatassanak.

Ezek szerint jelen törvény következő része így hangzik:

A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata.

MI, a magyar álladalmat törvényesen képviselő Nemzetgyűlés, midőn jelen ünnepélyes nyilatkozatunk által Magyarországot elidegeníthetetlen természetes jogaiba visszahelyezve, minden hozzátartozó részekkel és tartományokkal egyetemben az önálló, független európai Státusok sorába iktatjuk s a hitszegő Habsburg-Lotharingeni Házat Isten és világ előtt trónvesztettnek nyilatkoztatjuk: (Felkiáltások jobbfelől: Ez a legjobb!) erkölcsi kötelességünknek ismerjük ezen elhatározásunk indokait nyilvánítani, miszerint tudva legyen az egész művelt világ előtt, hogy e lépésre a halálig üldözött magyar nemzet nem túlzott elbizakodás s nem

forradalmi viszketeg, hanem a türelem végső kimerültsége és az önfenntartás kénytelensége vezeté. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Háromszáz esztendeje múlt, hogy a magyar nemzet szabad választás által az osztrák Házat, kétoldalú kötések alapján, a királyi székbe emelé.

És e három század nem egyéb, mint a folytonos szenvedés három százada. (Úgy van! jobbfelől.)

Isten ez országot a jólét és boldogság minden elemeivel megáldotta. Közel hatezer négyszögmérföldnyi területe sokszerű bőségben van elárasztva a felvirágzás forrásaival, tizenöt milliányi népe kebelében hordja az ifjúi erőt s fogékonyságot, hogy Európa keletén a népszabadságnak és civilizációnak hatalmas tényezője s Európa békéjének mint hajdani öre volt, úgy jövőben biztosítója legyen.

Soha egy dinasztianak háládatosabb feladat nem jutott az isteni gondviseléstől, — mint jutott a Habsburg-Lothringeni háznak Magyarországon. (Igaz! a szélsőbaloldalon.)

Elég lett volna nem akadályoznia természetes kifejlődését s most Magyarország a legvirágzóbb országok között állana.

Elég lett volna nem irigyelnie a mérsékelt alkotmányos szabadságot, melyet e nemzet egy ezredév viszontagságai között féltékenyen megőrizgetett s királyai iránt a példátlan hűség kegyeletével azonosított; s a Habsburg-Lothringeni ház a magyar nemzetben trónusának rendíthetetlen támaszát még sok időig feltalálhatná.

De ezen dinasztia, mely egy uralkodót sem mutathat fel, ki népei szabadságában kereste volna erejét és dicsőségét, a magyar nemzet irányából firól fira a hitszegés politikáját követé s vagy nyílt erőszakkal azon dolgozott, hogy ez országot törvényes önállóságától s alkotmányos szabadságától megfosztva, a már előbb minden szabadságból kivetkőztetett császári tartományaival egy közös szolgaságba összeolvassza; vagy ha e részben a nemzet törhetlen vigyázata által magát gátolva érezte, minden igyekezetét oda fordítá, hogy Magyarország erejében elzibbasztva, kifejlődésében feltartóztatva, a császári tartományoknak gyarmatul szolgáljon, miszerint azok Magyarországból s annak rovására minél több hasznot húzhassanak, s e haszon által képessé tétessenek azon terhek elviselésére, amelyekkel rajok, az alkotmányaiktól megfosztottakra, a pazar gazdálkodású császári uralkodás akadály nélkül nehezedett; s nehezedett nem alattvalóinak érdekében, hanem

a korlátlan uralkodás Európaszerte terjesztésének s a népek szabadsága elnyomásának érdekében.

Több ízben történt, hogy e zsarnok rendszer ellenében, melynek minden lépését vagy nyílt erőszak, vagy bűnös ármány és cselszövény bélyegzé, a magyar nemzet, önfenntartása végett, fegyveres védelemhez volt nyúlni kénytelen.

És bár diadalmasan harcolta az igazságos védelem harcait, erejének használatában mindig oly mérséklett, a királyi szó iránti hitben, mindig oly bizakodó volt, hogy győzelmes fegyverét azonnal letette, mihelyt királyai a nemzet jogait és szabadságait egy újabb alkukötéssel, egy újabb esküvel biztosították. (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Végezze már be!)

De hiába volt minden újabb kötés, minden újabb királyi eskü az uralkodó ház ajkairól, egy újabb hitszegés kezdete volt, s a magyar nemzet országos életének megsemmisítésére intézett politikája soha nem változott háromszáz éven át.

Hiába ontá vérének nemzetünk ezen házért valahányszor az veszélyben forgott; hiába áldozott e dinasztiaának családi érdekeiért annyit, minél többet nemzet nem áldozott soha királyaiért; hiába felejté túlzott nagylelkűséggel minden újabb Ígéretnél a multak sebeit; hiába ápolt keblében oly törhetetlen hűséget királyai iránt, mely még a szenvedések között is a vallásosságig emelkedett; a Habsburgi, s utóbb Habsburg-Lothringeni ház uralkodása Magyarországon utódról utódra a folytonos hitszegés históriára maradt.“

K e r e k e s M i h á l y : Megfizetés által!

R u p e r t R e z s ő (tovább olvas): „És a magyar nemzet mind e mellett tiszteletben tartá a kapcsolatot, mely őt kétoldalú kötésekkel ezen dinasztiaához kötötte, s ha most az önfenntartásnak természetes kötelességénél fogva e hitszegő háznak trónvesztését és száműzetését elhatározza, ezen igazságos ítéletre csak azon tapasztalás által volt indítható, hogy a Habsburg-Lothringeni ház kérelmelhetlenül összeesküdött Magyarország statuséletének kiirtására, és önmaga tépte szét azon kötelékeket, melyek őt a magyar nemzethez csatolták, mit Európa előtt nyílt kérdéssel be is vallott.

Több ok van, mely Isten és világ előtt minden nemzetet feljogosít, hogy a felette uralkodott dinasztiaát trónjáról száműzze. Ilyenek

ha az ország ellenségeivel, rablókkal, pártütőkkel a nemzet elnyomására szövetkezik;

ha az esküvel szentesített alkotmány s országos státusélet eltörlésére fegyveres erőszakkal támadja meg alattvalóit, kik ellene fel nem lázadtanak;

ha erőszakkal eldarabolja, s megcsonkítja az ország területi épségét, melyet fenntartani megesküdütt; (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

ha idegen fegyveres erőt használ saját alattvalóinak legyilkolására s törvényes szabadságuk elnyomására (Mozgás.)

Minden egyes ok elég bűn arra, hogy a dinasztia a trónt elveszítse.

A Habsburg-Lothringeni ház példátlan hitszegéssel mindezen bűnt, együtt és egyszerre követte el s elkövette a magyar nemzet státusélete eltörlésének határozott szándékából, elkövette annyi árulás, annyi rablás, gyűjtogatás, öldöklés, kegyetlenség, a népjognak oly lábbaltapodása kíséretében; hogy e bűneinek históriája felett elborzad az emberiség. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez már igaz!)

És azért mindezeknek alapján, az örökkévaló Isten igazságára s a művelt világ ítéletére hivatkozva és nemzetünk természetes jogaira úgy, valamint nehéz szenvedések alatt tetteleg bebizonyított erejére támaszkodva, azon kötelességénél fogva, mely minden nemzetet az önfenntartásra ösztönöz, ezennel az általunk törvényesen képviselt nemzet nevében kijelentjük és határozzuk, amint következik:

1-ször. Magyarország a vele törvényesen egyesült Erdéllyel és hozzátartozó minden részekkel és tartományokkal egyetemben szabad önálló és független európai státusnak nyilvánítatik s ezen egész státus területi egysége feloszthatatlannak s épsége sérthetetlennek kijelentetik.

2-ször. A Habsburg-Lothringeni ház, a magyar nemzet elleni árulása, hitszegése és fegyverfogása által, nemkülönben azon méreny által, miszerint az ország területi épségének eldarabolását, Erdélynek, Horvátországnak, Szlavóniának, Fiumének és kerületének, Magyarországtól elszakítását s az ország önálló státuséletének eltörlését fegyveres erőszakkal megkísérteni, evégett idegen hatalom fegyveres erejét is a nemzet legyilkolására használni nem iszonyodott, saját kezeivel szaggatván szét a *pragmatica sancti*ót, mint általában azon kapcsolatot, mely kétoldalú kötések alapján közötté s Magyarország között fennállott, (Felkiáltások jobbfelől: Hagyd el már! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.) ezen hitszegő

Habsburgi, s utóbb Habsburg-Lothringeni ház, Magyarország, a vele egyesült Erdély és hozzátartozó minden részek és tartományok feletti uralkodásból ezennel a nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesztetik, a magyar koronához tartozó minden címek használatától megfosztatik, s az ország területéről, s minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik.

Mínhogy ezennel trónvesztettnek, kirekesztettnek és száműzöttnek a nemzet nevében nyilvánítatik.

5-szor. Midőn a magyar nemzet elidegeníthetlen természetes jogainál fogva az európai státus-családba önálló és független szabad statusként belép, egyszersmind, nyilatkoztatja: hogy azon népekkel, melyek vele ezelőtt egy fejedelem alatt állottak, békét s jó szomszédságokat alapítani, s folytatni, és minden más nemzetekkel, barátságos kötésekkel szövetkezni elhatározott akarata.

4-szer. Az ország jövődő kormányrendszerét minden részleteiben a Nemzetgyűlés fogja megállapítani, addig pedig, míg ezek a fentebbi alapelvek nyomán megállapíttatnék, az országot egész egyetemes kiterjedésében a Nemzetgyűlés minden tagjainak egy-ajkú felkiáltásával s közmegegyezésével kinevezett kormányzó elnök Kossuth Lajos fogja a maga mellé veendő miniszterekkel úgy sajátmagának, mint az általa nevezendő minisztereknek személyes felelősségük s számadási kötelezettség mellett kormányozni.

És e határozatainkat adjuk tudtára a művelt világ minden népének, azon erős meggyőződéssel, hogy a magyar nemzetet, mint a független önálló nemzetek sorában egyik testvérüket, azon barátsággal és elismeréssel fogadandják, mely barátságot és elismerést a magyar nemzet nekik ezennel általunk felajánl.

És adjuk tudtára Magyarország s a vele egyesült Erdély, és hozzátartozó minden részek és tartományok lakosainak azon kijelentéssel, hogy az említett egy és oszthatatlan magyar álladalom minden hatóságai, községei, városai, kerületei, megyéi és polgárai, szóval minden egyesek s testületek, a trónvesztett Habsburgi és utóbb Habsburg-Lothringeni ház iránti hűség s engedelmség kötelességei alól teljesen és tökéletesen feloldva vannak, sőt attól a nemzet nevében eltiltatnak, s mind az, ki a nevezett házból netalán a királyi hatalom bitorlójául fellépni merészkedő egyént, tanáccsal, szóval, vagy tettel gyámolítaná, honárulási bünt követ el. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Mely határozatainknak életbeléptetését s közhírré tételét a magyar álladalom kormányának meghagyván, azt minden e végre

szükséges törvényes hatósággal ezennel felruházzuk, s a rendeletei és intézkedései iránti törvényes engedelmességre a nemzet nevében minden honpolgárt kötelezünk.

Kelt Debrecenben, 1849-iki ápril 19-ik napján tartott nemzetgyűlésünkből.

A magyar nemzet törvényesen egybegyűlt főrendei s képviselői. B. Perényi Zsigmond, a felsőház másodelnöke, Almásy Pál, a képviselőház elnöke, Szacsvey Imre, jegyző.“

„Második fejezet . . .“ (Nagy derűtség és mozgás.)

Tisztelt Nemzetgyűlés! Bocsánatot kérek, engem az igazságügyi bizottság zárt el attól, hogy ezt, mint különvéleményt be-terjesszem, én kénytelen vagyok tehát most ezt felolvasni. Szíves figyelmüket és türelmüket kérem, tíz perc alatt készen van.

(Olvassa.) „Második fejezet. Kossuth Lajosnak, mint Magyarország Kormányzójának, utólagos törvénybeiktatása.

Ebből folyóan, hogy a felszabadult nemzet legalább késő há-láját lerója s azt a törvényes sorrendet is helyreállítsuk, melyben Magyarország államfőinek impériuma a történelem folyamán egy-másra következik, a hála szent érzésével és a magyar nemzet dicső-ségére is törvénybe iktatjuk azt is, hogy:

„Kossuth Lajos, nemzetünk nagy fia, ki a polgárosult Ma-gyarszágot megalakította, Magyarországnak 1849 április hó 14-től 1867 június hó 8-ig jogilag államfői minőségben Kormányzója volt.

II. rész. Első fejezet. IV. Károly király trónvesztése.

K e r e k e s M i h á l y : Ezt hallgassátok meg!

R u p e r t R e z s ő : (tovább olvas): „Anélkül, hogy ezen tör-vény első részében említettek, ami a Habsburg- és később a Habsburg-Lotharingiai-ház ma élő tagjaira, elsősorban Őfelsége IV. Károly királyra is vonatkoztatnánk, sőt szomorú sorsában mély-séges emberi részvétellel érezvén vele együtt és hódoló tisztelettel említvén abbéli érdemeit, hogy a magyar nemzet iránt elődeitől nem tapasztalt jóindulattal volt s őt minden igyekezettel a béke áldásos útjára vezetni törekedett, Ma, a magyar Nemzetgyűlés, mint

(Az elnöki széket Bottlik József foglalja el.)

a magyar nemzetállam szuverén törvényhozása, őt, Őfelsége IV. Károly magyar királyt, mégis ezennel ünnepélyesen trónvesztett-nek nyilvánítjuk, mert a szabad elhatározás jogaiba visszajutott magyar nemzet függetlensége, szabadsága, életösztöne, életérdekei

és igazi államiságának minden időkre szóló megóvása s az a nagy, a magyar nemzetet is Isten rendelése és a természet jogai szerint is megillető boldogság, hogy végre az örökletes uralmi rendszer szoi-gaságából kimenekülhet, így kívánja és a mi el nem mulasztható hazafias kötelességünk is így követeli, így parancsolja. Uralkodá-sának emlékét mindazonáltal ünnepélyesen törvénybe iktatjuk. (Nagy zaj. Elnök csenget.)

Második fejezet. A Habsburg-Lotharingiai ház trónörökiési jogának megszűnése. Az a nagy érdek, hogy a magyar nemzet százados szolgáltságának végre örökre vége legyen s nemzeti s állami létezésünk függetlensége, de a nemzet fiainak polgári sza-badsága *b* minden időkre, minden önkénytől, mely az örökös uralom természetes velejárója, megmeneküljön és örökre vége legyen annak is, hogy a késő nemzedékek élő akaratát is korábbi, sokszor könnyelmű nemzedékek örökre elkötelezzék, a szabadságért el-vérzett ősök iránt is tartozó hálás kötelességből s azért is, mert a Habsburg és Habsburg Lotharingiai ház — a belőle származó ural-kodóknak a nemzetet leigázó önkénye és visszaélései, de esküsze-géseik és sokszor véres zsarnokságuk miatt is — a magyar trónra régen érdemtelenné vált, arra is kötelez bennünket a szuverén magyar törvényhozás, hogy a trónjától megfosztott királynak, IV. Károlynak minden ivadékát is és az egész Habsburg-Lotharingiai háznak minden ivadékát is a magyar tróntól és arra való váromá-nyos!, illetve örökösödési jogaitól is, melyek, ha törvényes for-mákon alapulnak is, valójában mégis csak egy leigázott nemzet tehetetlenségéből, szolgáltságából fakadnak, örökre megfosszuk.“

K e r e k e s M i h á l y: Helyes!

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „Ezt tennünk Isten, nemzetek és emberek előtt annál több okunk van, mert vissza- emlékezőnk az elmúlt véres háborúra, melyben a Habsburg-Lotharingiai házzal való kényszerű kapcsolatunk miatt tengernyi véráldozat mellett majdnem mindenünket elvesztettük.“

K e r e k e s M i h á l y: Úgy van!

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „Ezért az egész Habs- burg-Lotharingiai házat, annak minden élő és születendő tagját s bármily késő leszármazóit is, akár lemenő, akár oldalágon, min- den trónöröklési igényeiktől ezennel örökre ünnepélyesen meg- fosztjuk s ezzel együtt hatályon kívül helyezvén minden törvényt, mely nevezett uralkodóház trónöröklési jogaira és egyéb kiváltsá- gaikra vonatkozik, az egész Habsburg-Lotharingiai, más néven

Ausztriai ház trónöröklési jogainak és igényeinek megszűnését ezennel törvénybe iktatjuk.

III. fejezet. Büntető rendelkezések. Aki ezek ellenére arra nézve, hogy a Habsburg-Lotharingiai ház bármely tagja a magyar trónra visszakerüljön, vagy hogy e ház trónöröklési joga visszaállíttassák, bármely erőszakos cselekményt közvetlenül elkövet, ily cselekményt megkísérel vagy ezen cselekmények bármelyikében részes, az illető az alkotmány ellen elkövetett felségsértés miatt hazaárulónak nyilvánítandó s bűnössége fokához képest öt-tizenöt évig terjedhető fegyházzal, politikai és polgári jogainak egész életére való elvesztésével, egész vagyonának az állam javára való elkobzásával s büntetésének kitöltése után a haza területéről leendő száműzetéssel büntetendő. A szövetség és előkészületben való részesség, mint szintén az alkotmány ellen elkövetett felségsértés büntette, a bűnösség fokához képest 2—10 évig terjedhető fegyházzal s az előző bekezdésben említett mellékbüntetésekkel büntetendő. Ugyané büntett címén ugyané büntetéssel büntetendő az is, aki, hogy a Habsburg-Lotharingiai ház bármelyik tagja a magyar trónra kerüljön vagy e ház trónörökösödési joga visszaállíttassék, ennek előmozdítása végett bárkinek bármily előnyt ad s ígér s az is, aki ily előnyt elfogad vagy vissza nem utasít.“

K e r e k e s M i h á l y : Nagyon helyes! (Derűltség. Zaj.)

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „Aki az előző bekezdésekben meghatározott bármely büntetendő cselekményről bármely úton tudomást szerez, azt fel nem jelenti, az illető büntett címén e büntetendő cselekményre meghatározott büntetéssel büntetendő. (Helyeslés a jobboldalon.) Ha a fentebb meghatározott valamely büntetendő cselekménnyel kapcsolatos mozgalom folytán emberélet esik áldozatul, mindenki, aki a mozgalomban s az azt előidéző cselekményben részes, ha súlyosabb eset nem forog fenn, életfogytig tartó, tizenöt éven alul semmi esetre le nem szállítható fegyházzal s az összes mellékbüntetésekkel büntetendő. E büntetendő cselekményeket illetőleg a büntetés legkisebb mértéke még a BTK. 92. §-a alapján sem szállítható le.“ (Zaj.)

M e s k ó Z o l t á n : Mégis amnesztiát akarsz Andrássyéknek!

K e r e k e s M i h á l y : Azt nem fogadjuk el, de ezt elfogadjuk.

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „III. rész. Első fejezet. A polgárháború bűnöseinek megkegyelmezése. (Derűltség és felkiáltások jobbfelől: Most következik!) A most folyó súlyos órákban, midőn a nemzet bár örömmel, mégis súlyos csapások miatt fáj-

dalmak és szomorú körülmények közepett, legfontosabb életérdekeiről alkot törvényt s jövőendő sorsáért kétségbeesetten aggódik, mindennél sürgősebb és fontosabb, hogy a mai pillanattól fogva, mikor a magyar nemzet mint teljesen független állam kezdi pályáját, a haza minden fia őszinte testvéri érzésben forrjon össze, azért, hogy az általános kiengesztelődés és kibékülés lehetővé váljék, a magyar Nemzetgyűlés e törvénnyel egyidejűleg kivételesen általános kegyelmet és büntetlenséget biztosít — tekintet nélkül polgári vagy katonai mivoltukra — mindazoknak a magyar állampolgároknak részére, akik IV. Károly király trónra való visszahelyezése s uralkodásának visszaállítása érdekében a fennálló alkotmány ellenére 1921 október hó 25-ig bármely politikai természetű büntetendő cselekményt — ideértve a polgárháború felidézését és vívását is — követtek el s ezért az ellenük megindított és megindítandó bűnvádi eljárás megszüntetését rendeli el s iktatja törvénybe.

Második fejezet. A leszerelt hivatásos katonák ellátása. (Zaj és felkiáltások: Még *mindig* csak a második fejezet? Derűltség.) Bocsánatot kérek, t. Nemzetgyűlés, mások hosszabban beszéltek. Én nagyon röviden beszéltem. Mindjárt készen leszek. (Folytonos zaj. Elnök csenget.)

C z e g l é d y E n d r e : Nem halljuk! Lassabban olvasd!

R u p e r t R e z s ő : Kérem képviselőtársaimat, szíveskedjenek csendben lenni, ha olyan nagyon ünneplik a haza felszabadulásának napját. (Zaj.)

Elnök (csenget): Ne méltóztassék a képviselő úr elnöki jogokat vindikálni magának. Különbén figyelmeztetem a képviselő urat, hogy mindjárt két óra van s a tanácskozásra szánt idő le fog telni. (Helyeslés.)

R u p e r t R e z s ő : Kérem, zavartak. Én nem tehetek róla. Már végeztem volna. (Tovább olvassa): „Második fejezet. A leszerelt hivatásos katonák ellátása. A testvéri megbékélés érdekének biztosítása végett, hogy egyéni vagy osztályérdekek soha többé senkit a nemzet érdekeinek megtámadására ne ösztönözhessenek, rendeli a Nemzetgyűlés azt is, hogy mindazok a hivatásos katonák, akik leszerelés folytán veszítik el állásukat s ezáltal jövőendő sorsuk talán bizonytalanná válnék, mindaddig, míg a polgári életben megfelelő keresőállásban elhelyeztetnek, eddigi összes illetményeik élvezetében maradnak.“ (Zaj.)

O r b ó k A t t i l a : Ne olyan gyorsan! Elájulnak a gyorsírók!

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „Harmadik fejezet. A magyar polgárság életszükségletének biztosítása. Nemzeti létünk nagy pillanatai, végzetes órái, mikor a jövő bizonytalansággal teli nagy útjára indulunk, mikor elérkezett az utolsó perc is arra, hogy a hazaszeretet és emberi önzetlenség legeszményibb magaslátára emelkedünk, mikor a testvériesülést immár a végszükség ellenállhatatlan ereje és a nemzeti önvédelem jogos érdekei is sürgetik, arra is intenek bennünket, hogy a haza megmentése érdekében most már mindazokat az áldozatokat igénybe vegyük a haza polgáraitól, melyeket szorosán vett életfenntartásuk veszélyeztetése nélkül a haza oltárára tehetnek: ezért a nemzeti létünket és ma mindennél fontosabb nyugalunkat, társadalmi békénket fenyegető veszélyek elhárítása céljából, de az igazi magyar testvériség bizonyosságául és az emberiség parancsára is elrendeljük, hogy a 200 holdnál nagyobb mező és 500 holdnál nagyobb erdőgazdaságok 200, illetve 500 holdat meghaladó részén termelt életszükségleti cikkek, illetve üzemszerűen termelt tűzifa s a nagykereskedői és nagyipari raktárak megfelelő közszükségleti készletei, valamint a kőszénbányákban termelt szén megfelelő hányada közellátásra, a termelési vagy beszerzési költségek megtérítése érdekében, azonnal igénybe vétessék ...

K e r e k e s M i h á l y : Magyarul: Rekvirálás.

R u p e r t R e z s ő (tovább olvas): ... s a haza ama polgárainak rendelkezésére bocsáttassék, kik hibájukon kívül a legkisebb mértékű ellátást is nélkülözni kénytelenek.“

O r b ó k A t t i l a : Kíméld a gyorsírókat! Elájulnak! (Derűltség.)

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): „Ugyané törvényes rendelkezésnek megfelelően azonnal intézkedik a kormány rendeletileg aziránt is, hogy ily megfelelő szociális megterhelés érje az egyéb jelentékenyebb vagyonekat is. Aki ezennel igénybe vett terményeit s igénybe veendő egyéb vagyónádozatait a közellátás elől elvonja, öt évig terjedhető börtönnel és vagyonának elkobzásával büntetendő. E súlyos és az állampolgári áldozatkészséget a haza szent érdekében végsőig igénybe vevő nemzetmentő intézkedések csak ama lehető legrövidebb időig maradnak hatályban, míg a haza szenvedő millióinak legszükségesebb fenntartási szükségletei tartósan biztosíthatnak és csak ama határig, oly legszigorúbb feltételek mellett veendők foganatba, ameddig azt a termelés fenntartásának biztosításához fűződő nagy érdek még megengedi.

E rendelkezések erkölcsi jogosságának alapjául a törvényhozás az állam ama hatalmát tekinti, mely őt a haza megmentéséért még polgárai életéhek áldozatul kívánására is feljogosítja s melyhez hasonló joggal az állam máris él, a súlyos szociális teherrel sújtott háztulajdonosokkal szemben. (Derűltség.)

IV. rész. I. fejezet. Bűnbocsánathirdetés az általános kiengesztelés érdekében. Az általános és teljes kiengesztelés szükségessége, hogy a teljes társadalmi béke a nemzetmentő termelő munka megindulását is minél nagyobb és erőteljesebb mértékben lehetővé tegye és ezáltal nemzet- és államgazdasági bajainkból kimeneküljünk, egyúttal pedig az állam ama kötelességének is eleget tegyünk, hog} polgárainak legalább pusztá életfenntartását biztosítsa, de alkalmat adjunk arra is, hogy a nemzethűségre minden állampolgár visszatérhessen. Rendeljük azt is, hogy az alkotmányosság helyreállítását megelőző időben elkövetett, tisztán politikai természetű és emberélet, testi épség, személyes szabadság és vagyon ellen nem irányuló cselekményekért tovább üldözni egyetlen magyar állampolgárt sem szabad és ezért minden oly személyes szabadságkorlátozás — internálás stb. — vagy egyéb megtorlás, mely nem alapszik a független bíróságok ítéletén, azonnal megszüntetendő és a tisztán politikai okokból, habár fegyelmi úton elbocsátott összes köz- és magánalkalmazottak is, kivéve azokat, akik bíróilag is elítéltek, állásaikba azonnal visszahelyezendők.

Teljes bűnbocsánatot hirdetünk azoknak a magyar állampolgároknak is, kik üldöztetéstől félve, külföldön élnek, kivéve azokat, akiknek személye emberélet, testi épség és személyes szabadság vagy vagyon ellen elkövetett, valamely büntetendő cselekmény között, büntetőtörvényekben meghatározott okozati kapcsolat fennforog.

Marasztaló ítéletek esetében elrendeljük azoknak a bűnvádi ügyeknek a törvény rendes formái között való újratárgyalását is, melyek eddig csak gyorsított, vagy rögtönbíráskodási úton tárgyalattak.

A szent korona kormányzóját feljogosítjuk arra, hogy kivételes méltánylást érdemlő és az erkölcsi rendet súlyosan nem sértő egyes esetekben — kivéve az emberi élet, testi épség, személyes szabadság és vagyon ellen elkövetett büntetendő cselekményeket, — kegyelemből, a részére eddig biztosított amnesztiajog keretén túl is pertörlést rendelhessen el, vagy kegyelmet adhasson.

Második fejezet. Gazdasági élet szabadsága. Mindezekon kívül

rendeljük, hogy a gazdasági élet szabadsága — a nagyobb vagyónokat átmenetileg sújtó áldozatadó fennebb törvénybe iktatott korlátai között — legalább a háború első évében volt mértékig azonnal helyreállítsassék.

V. rész. A polgári jogegyenlőség visszaállítása. Porbasujtott nemzetünknek évezredes történelemmel szentesített államisága, területi épsége, igazsága és nemzeti hivatottságának a világ javára egy évezreden át való méltó betöltése oly erő, oly erkölcsi és jogi hatalom, oly egyetemes történelmi szükségesség, melynek magyar hitünk szerint előbb-utóbb fegyverek nélkül, sőt fegyverek ellen is érvényesülnie kell. Ezért, hogy mindenütt és mindenkor az egész világgal szemben, jogra, igazságra és emberiségre hivatkoz-hassunk, rendeljük, hogy az örökérvényű hatalmak minden követelménye belső állami életünkben is megvalósíttassék, vagyis: a teljes polgári jogegyenlőséget, miként törvényeinkben már írva volt, ezennel helyreállítjuk s ezért mindazon törvényeket, melyek az 1920:1. t-cikket követőleg a régi jogállapotot, akár a közjog, akár a magánjog területén — ide nem értve a földbirtokreformra vonatkozó jogot, de ideértve a teljes tanszabadságot — a polgári jogegyenlőség szempontjából korlátozólag megváltoztatták, vagy módosították, ezennel hatályon kívül helyezzük.

A földbirtok helyesebb megosztásáról alkotott törvények és egyéb jogszabályok nem elégitvén ki azokat a jogos igényeket, melyek a társadalmi béke és a nemzet fejlődése, erősödése és sokasodása érdekében kielégítendőek, utasítatik a kormány, hogy fél-éven belül ez érdekeknek mindenben megfelelő törvényjavaslatot terjesszen a törvényhozás elé. (Nagy zaj.)

K e r e k e s M i h á l y: Régen megbukott már akkor a kormány.

R u p e r t R e z s ő (tovább olvassa): VI. rész. A nemzet hála-lerovása a háború vesztesei iránt. Elsőrendű államérdek lévén, hogy a nemzet hálásnak mutakozzék azokkal szemben, akik vagy akiknek eltartó hozzátartozója a nemzetért életüket áldozzák vagy kockáztatják, rendeljük, hogy a közelmúlt háború vesztesei mindazon ellátási veszteségeikre nézve kielégíttessenek, melyeket a háború folytán történt hős elhalálozásuk, vagy megrokkánásuk révén ők, vagy tényleg eltartott, illetve az általuk való eltartásra törvény szerint jogosult fel- vagy lemenő ágbeli hozzátartozóik szenvedtek és pedig legalább az életminimum mértékéig.

Ezt indokolja a jövőre való előrelátás szüksége, nehogy a

nemzet fiai hálátlanságra gondolhatván vissza, midőn újra az élet feláldozásának vagy kockáztatásának kötelessége hívja őket, a nemzet védelmére kellő áldozatkészség átérésével elszántan sietni elfeledjenek.

VII. rész. Mindezek után, miután a nemzet szabadságának minden, az igazi államisággal és önrendelkezési joggal össze nem férő korlátozását a nemzet alkotmányos és élő akaratából megszüntettük, s az élő nemzedék fizikai létének megmentéséről, valamint a nemzet fiainak testvéri összeolvadását gátló akadályok elhárításáról is gondoskodtunk és ezerévesnél is régibb nemzeti és állami létünknek új korszakát a teljes kiengesztelés és testvériség jegyében megkezdjük, anélkül, hogy az 1849 április hó 14-ét, illetve 1849 április hó 19-én megelőző és azt követő időben uralkodó államfők uralkodását és az ebből folyó tényeket, szerzett jogokat és törvényhozást, a múltra nézve gyakorlatilag is érinteni akarnánk, mint Isten előtt és a nemzetek között immár teljesen szabad független és természetes jogaiba visszajutott nemzet törvényhozása — törhetetlen hittel bízva a történelem igazságszolgáltatásában és kegyeletes ragaszkodással dicső múltunkhoz mindabban, ami nemzetünknek javára és dicsőségére szolgál — a következő törvényszakaszokat nyilvánítjuk még törvénnyé: (Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)

Első fejezet. Az államforma. 1. §. A magyar nemzet ősi alkotmányának, törvényeinek, joggá vált szokásainak, szent hagyományainak és a magyar nép lelkében élő hitnek megfelelően, amint már változhatatlan dogmaként létezik, Magyarország államformája és minden, ami a magyar államhoz területben, népességben és hatalomban tartozik, Szent István koronájában, egyszerűsítve: a szent koronában testesül meg.

övé a főhatalom, az államterület és az állampolgárok összessége, kik az államfővel együtt mindannyian a szent korona tagjai és akiknek összessége és alkotmányosan megnyilatkozó és érvényesülő összességi akarata jogosult és köteles időben, térben és cselekvésben a szent korona főhatalmát, mint annak uralkodó, törvényhozó, bíraskodó és végrehajtó szerve és ereje a tőle átvett élő szuverenitás folytonos gyakorlásával képviseleti alapon az alkotmányban előírt összeműködéssel megvalósítani.

2. §. A szent korona anyagától függetlenül is létező, jogi, erkölcsi és hatalmi valóság.

Ilykép, ha bármi okból megsemmisül, vagy külföldre kerül,

illetve az állam területén belül szentélyéből és törvényes őrizetéből törvénytelenül és nem törvényes rendeltetéssel, vagy nem törvényes célra kiviszik, anyagának eredeti jellege megszűnik és államjogi szertartások, államjogi ténykedések végzésére joghatályosan nem alkalmazható.

Ily esetekben eszményi és jogi valósága helyettesíti anyagát is és a különben jelenlétében és vele végzendő államjogi szertartások, törvényhozási úton kijelölt és szentesített jelképével végzendők mindaddig, míg törvényes helyére, jogaiba, őrizetébe és a magyar állam alkotmányos hatalmának szabadon gyakorolható birtokába vissza nem kerül.

3. §. A magyar állam neve ezentúl a következő lesz: Szent István koronájának, egyszerűbben a szent koronának állama, vagy közönségesen: Magyarország.

Második fejezet. (Nagy zaj.) A törvényhozó hatalom. 4. §. A törvényhozás eddigi szervezete változatlanul marad, nehogy azonban a törvényhozó hatalom szuverenitása csorbát szenvedjen és működésébe bármely külső befolyás avatkozhasnék, a Nemzetgyűlést az államfő, ki nem szuverén, további törvényhozási intézkedésig sem el nem napolhatja, sem fel nem oszlathatja.

Harmadik fejezet. A kormányforma. 5. §. A szent korona államformája továbbra is a törvényhozásnak felelős miniszteri és független bírósági rendszerben megvalósított, most már szabad választáson alapuló királyság marad, melyben a szent korona főhatalmát a törvényhozás nemzetszerve, a szent korona felelős kormánya és a szent korona bíróságai valósítják meg a szent koronának mindenkor királyával együtt, azzal a hatalmi megosztással, melyet az állam alkotmánya előír.

6. §. A királysági kormányforma törvénybeiktatása, illetve fenntartása azonban nem zárja ki, hogy a nemzet alkotmányos küzdelmet — a szabadságnak és függetlenségnek kedvező és ezért örökös szent korona-államformának épségbenhagyása mellett — a kormányforma megváltoztatása érdekében ne folytathasson. Ezért minden félreértés elkerülése végett az 1913:XXXIV. te, mely a nemzet élő akaratának nyilvánulását, a szabadakaratú embert teremtő Isten rendelése és a minden szabad népet megillető természeti jogok ellenére hatalmi joggal megköti, hatályon kívül helyeztetik. (Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)

7. §. Míg a nemzet a végleges államfőt meg nem választja és az helyét el nem foglalja, a szent korona ideiglenes kormányzó-

sági rendszere fenntartatik, de a mindenkor megválasztott kormányzó államfői minősége és hatalma eskütételétől számított 3 év leteltével önként megszűnik.

Ez a rendelkezés vonatkozik a jelenlegi kormányzóra is.

Az új kormányzó elődjének hivatalban léte idején az előd hivatali idejének lejártát megelőző utolsó két hónapon belül választandó meg és azonnal esküt tesz; hivatalba azonban csak az előd hivatali idejének törvényesen lejárt napján lép.

Negyedik fejezet. A szent korona szerveinek elnevezése és az eskü szabályozása. 8. §. A magyar király címe ezentúl: Ófelsége a magyar szent korona apostoli királya lesz.

9. §. A magyar nemzetállam Nemzetgyűlése ezen a szent korona Nemzetgyűlésének nevezendő.

A Nemzetgyűlés a szent korona főhatalmát jövőben a szent koronára ünnepélyes ülésben teendő esküvel veszi át. Az időközi választásokon megválasztott képviselők esküt nem tesznek; a Nemzetgyűlés esküjének hatálya rájuk is kiterjed.

10. §. A magyar nemzet független bíraskodásának szervezete ezentúl a szent korona bírósági szervezete lesz, melynek ülései, tanácsai és tagjai a szent korona nevében ítéleznek.

11. §. A magyar kormányzó címe: Ófőméltósága a magyar szent korona kormányzója; a felelős kormányé pedig: a magyar szent korona kormánya.

12. §. A nemzeti hadsereg elnevezése a magyar szent korona honvédsége lesz.

13. §. Általában minden közhatalmi szerv, hatóság, fegyveres erő vagy hatósági közeg és minden intézmény, mely eddig magyar királynak neveztetett, ezentúl a magyar szent koronáról, mint az igazi államfelségről, neveztetik el.

14. §. Minden szervezet, ideértve a fegyveres erőt is, minden hatóság és egyén, aki mint az állam alkalmazottja vagy egyéb minőségben államesküt tenni köteles, az esküt ezentúl a magyar szent koronára teszi le.

Ötödik fejezet. Vegyes intézkedések. 15. §. Minden törvény, mely a kormányt kivételes hatalommal és kivételes rendeletkibocsátási joggal ruházza fel, hatályát veszti.

16. §. A közszabadsági jogok háborús időre szánt korlátozásai hatályukat veszítik.

Hatodik fejezet. Végrehajtás és hatályba lépés. 17. §. Jelen törvényt a magyar szent korona kormánya hajtja végre.

18. §. Jelen törvény azonnal kihirdetendő és kihirdetésével azonnal hatályba lép.

VIII. rész. Elvégezvén mindazt, amit a haza iránt tartozó és eszményi magasságba emelkedő önfeláldozó szeretet, a haza iránt tartozó hűség, a haza érdekeinek nagy és szomorú pillanatokban való világos felismerése, a jobb jövőbiztosítása, de nemzeti létünk elmúlt dicsősége és szenvedései — a ma folyó történelem intő szava — az ősök iránt tartozó hála és az örök emberi kötelességek parancsszava is tőlünk kérlelhetetlenül kívántak, megköveteltek: reménykedve a magyar jövőben, hogy hazánk régi nagyságát, régi hatalmát és régi boldogságát mihamarabb visszanyerjük:

Mi, a magyar szent korona Nemzetgyűlése, megpróbáltatott hazánkat, jövőjüket és e megalkotott törvényt, mellyel a szabad nemzetek sorában elhelyezkedünk, (Folytonos nagy zaj.) Isten oltalmába, nemzeti és állami szabadságunkat a művelt világ lelkiismeretének védelmébe ajánljuk és hivatkozva nemzetünk sok évszázados nagy áldozataira és érdemeire, melyekkel a művelt világ boldogságának és műveltségben, de anyagiakban is szerzett nagyságának megváltásában és megteremtésében a fejlődés nagy művében részt vettünk: nemzeti létünket, a világműveltségben is részes kultúránkat, békénk zavartalanságát és igazságainkat, de idegen hatalom alá kényszerített testvéreink sorsát is, amíg igazságtalan elnyomatásuk tart és a jogos önvédelem fegyvereitől is megfosztva vagyunk, (Nagy zaj. Elnök csenget.) addig is — élő tiltakozással a szenvedett igazságtalanságok ellen — a művelt világ nemzetjeinek emberséges és testvéries oltalmába ajánljuk.

Kelt Budapesten, 1921. évi november hó 3-án.

Beadja dr. Rupert Rezső nemzetgyűlési képviselő. (Nagy zaj. Felkiáltások: Éljen Rupert! Derűtség.)

S z a b ó k y Jenő: Hogy volt! (Nagy zaj és derűtség.)

R u p e r t R e z s ő: Még egyszer bocsánatot kérek azért, hogy ezt mind fel kellett olvasnom, de ennek oka tisztán az, hogy a Nemzetgyűlésnek az a szerve, amelynek kötelessége lett volna, nem alkalmazkodott a házszabályokhoz, mert hiszen teljes lehetlenség az, hogy egy törvényjavaslattal szemben egy másik törvényjavaslatot idehozván minden alkalommal, kénytelen legyen az ember felolvasni a dolgokat azért, mert a kisebbségi vélemény előterjesztésétől elzárják. (Zaj.) Ezt okulásul is mondom a jövőre nézve. Egyebekben pedig nem kívánom és nem várom azt, hogy

ezt a törvényjavaslatot, amelyben minden kimerítően le van fektetve, a Ház elfogadja, mert hiszen ez most már technikailag lehetetlen, (Zaj a jobboldalon.) de előterjesztettem azért, mert azt hiszem, hogy ez mégis bizonyos kezdeményezés lesz arra nézve, amik felé nekünk a továbbiakat kiépítenünk kell. (Nagy zaj és felkiáltások: Éljen Rupert! Már vége van? Habsburg-emberek!)

Elnök: Az idő előrehaladván, tanácskozásunkat félbeszakítjuk. Napirendi javaslatot kívánok tenni. Javaslom ...

(Az ülés végződik 2 óra 10 perckor.)

5.

A Nemzetgyűlés 260. ülése

1921. évi november hó 5-én, szombaton

Gaal Gaszton és Bottlik József elnöklete alatt.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Bethlen István, gr. Bánffy Miklós, gr. Ráday Gedeon, Hegyeshalmy Lajos, Szabó István (nagyatádi), Vass József, Tomcsányi Vilmos Pál, Bernolák Nándor.

Elnök: Az ülést megnyitom.

Következik a napirenden levő törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása. Szólásra fel van jegyezve?

G e r e n c s é r I s t v á n j e g y z ő : Rassay Károly!

R a s s a y K á r o l y : T. Nemzetgyűlés! Mielőtt a törvényjavaslat érdemével foglalkoznám, szabadjon a tegnapi lefolyt ülés sok visszás jelenségei közül egyre rámutatnom. Mély megdöbbenéssel láttam azt a játékot, amelyet egyes képviselőtársaim folytattak akkor, mikor úton-útfélen kifejezést adva annak a felfogásuknak, hogy ezt a törvényjavaslatot elfogadni nem akarják, megátadták azokat, akik ezt a törvényjavaslatot meggyőződésből és hazafiságból megszavazzák. Ugyanakkor azonban óvakodtak attól, hogy levonják a maguk álláspontjának konzekvenciáit és szavazzanak a törvényjavaslat ellen. Ez nem komoly dolog ilyen nehéz időkben, mert vagy némán nézem ennek a javaslatnak elfogadását (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) vagy ha megtámadom — sokszor súlyos inszINUÁCIÓKKAL — azokat, akik a javaslat mellett állást fog-

lálnak, akkor van annyi erkölcsi bátorságom, hogy eljöjtek és saját szavazatomat a javaslattal szemben beadjam. (Úgy van! jobbfelől.) De felelősséget nem vállalni...

D r o z d y G y ő z ő: Kétkulacsos politika!

R a s s a y K á r o l y: ... ugyanakkor pedig megtámadni azokat, akik ezt a nagy felelősséget viselik, nem komoly, nem méltó a mai időkhöz. (Úgy van! jobbfelől.) Ez legyen feleletem a tegnapi jelenségekre és legyen feleletem, ha netalán beszédem alatt hasonló megtámadtatásban részesülnék.

T. Nemzetgyűlés! Egy négy szakaszos törvényjavaslat fekszik a Nemzetgyűlés előtt. Ahány szakasz, annyi évszázados múlt felett akar ítélni. Egy törvényjavaslat fekszik itt, amely címe szerint IV. Károly Ófelsége uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről rendelkezik.

A Nemzetgyűlésnek tehát egy négyszázados múlt felett kell döntenie. Olyan pillanat ez, amely a nemzetek életében ritkán fordul elő és ha előfordul, azt igen sokszor forradalmak, a nemzeti életösztönnek pusztító kirobbanásai, igen sokszor vértenger előzik meg és igen sokszor jár nyomában a nemzet katasztrófája. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Ilyen javaslat tehát véleményem szerint a nemzetek életében csak ultima ratio lehet és annak olyan erkölcsi és a nemzet végszükségéből eredő politikai indokokon kell nyugodnia, amelyek az évszázadok kritikáját is kibírják.

Ha az eddig lefolyt vitát nézem, azt kell sajnálattal megállapítanom, hogy azok az elvbarátaim, akikkel ebben a kérdésben kezdettől fogva egy álláspontot foglaltunk el és a szabad királyválasztás elve mellett szegeztek le magunkat, nem sorakoztatták fel azokat az érveket, amelyek a nemzetre nézve parancsoló szükségé teszik a mai helyzetben a javaslat elfogadását.

A kormány, t. Nemzetgyűlés, nem adott indokolást. Egy indokolást adott, amely szerintem súlyos tévedés volt, amikor csak a kényszerre hivatkozott. A közjogi bizottság sem adta meg indokát annak az elhatározásnak, hogy a Nemzetgyűlésnek elfogadásra ajánlja ezt a javaslatot. Mit jelent az a szokatlan jelenség? Jelenti azt mindenesetre, hogy a magyar felelős kormány, amely e javaslattal idejött, annak érdemi intézkedése miatt a történelem előtt a felelősséget viselni nem akarja. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) De ha a kormány megengedheti is ezt magának, ha a kormány megkockáztathatja is azokat a nagy hátrányokat, amelyek az ő eljárása nyomában a nemzetre származhatnak, én úgy érzem, hogy min-

den képviselőnek és a Nemzetgyűlésnek kifejezetten is meg kell indokolnia azt, hogy miért tartja a javaslatot elfogadandónak.

Én a magam részéről igyekezni fogok feltárni azokat az indítókakat, amelyek engem e javaslat, helyesebben mondva — e javaslatot nem tartván tökéletesnek — az e javaslatban kifejezésre jutó gondolatnak elfogadására készítetnek. Elhatározásom indokainál mellőzni fogom a történelemből adott, nagyon kézenfekvő érzelmi okokra való hivatkozást. Azt hiszem, hogy ilyen fontos pillanatban az érzelmi momentumoknak el kell homályosulniuk; el kell homályosulniok azoknak a véres árnyaknak, amelyek a történelem lapjairól ezekben a percekben önkéntelenül kell hogy elénk kerüljenek, el kell homályosulnia a mi gazdasági elsorvadásunk keserű érzésének, el kell homályosulnia a kulturális visszamaradottságunkra való emlékezésnek és nem szabad mást nézni, raint a nemzet jövőjét. Nem a múltra kell tekintenünk, hanem a nemzet jövőjére és csak akkor fogadhatjuk el nyugodt lélekkel — legalább mi, akik a kenyérre való utalást perhorreszkáljuk és visszautasítjuk — ezt a javaslatot, ha úgy ítéljük meg a mai helyzetet, hogy a törvényjavaslat elfogadása a nemzetre nézve a jövőben előnyt, annak visszautasítása, vagy az az elől való kitérés pedig hátrányt jelent.

Én kijelentem őszintén és nyíltan, hogy én ennek a törvényjavaslatnak elfogadásától, helyesebben az e javaslatban lefektetett gondolat keresztülvitelétől nemzetem gazdasági újjáéledését és nemzetem politikai súlyának feléledését várom és remélem. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) Mert én úgy fogom fel a helyzetet, hogy a Habsburg-restauráció, a legitimitás egyet jelent a régi monarchia visszaállítására való törekvéssel. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) Hiába tagadják ezt, hiába tagadta az igen t. miniszterelnök úr is szerencsétlen pécsi beszédében, (Úgy van! jobbfelől.) amikor a független nemzeti királyságról beszélt olyan formában, hogy azt a koronás királlyal való megegyezés útján megvalósíthatjuk.

Ennek az igazságnak az elhomályosítása vagy megtagadása, vagy ámitás a nemzettel szemben, vagy olyan politikai naivitás, amely súlyos megítélés alá esik. Nem kell e tekintetben utalnom arra, hogy hányszor nyilvánította ki a király maga is, hogy végcélja a monarchia visszaállítása. Hiszen legutóbbi kijelentésében is Közép-Európa forradalmárainak tulajdonítja csak azt a téves gondolatot, hogy a monarchia mesterséges mű lenne. Elég mindé he-

lyett arra utalnom, hogy a történelem logikája szerint pszichológiai képtelenség az a gondolat, hogy egy évszázadokon keresztül világbirodalmakat uraló dinasztia, ha egyszer ennek a birodalomnak egy részén megvetheti lábát, le tudjon mondani arról a törekvésről, hogy azt a világbirodalmat még egyszer létrehozza. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

N y é k i J ó z s e f: Nem is mondott le!

R a s s a y K á r o l y: Igaza van t. képviselőtársamnak, minden ámitással, minden félrevezetéssel szemben ott áll az a tény, hogy az uralkodó az osztrák császári koronáról soha le nem mondott, minden ilyen próbálkozást visszautasított. (Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)

Amikor tehát tisztában vagyunk azzal a helyzettel, hogy egy Habsburg-restauráció egyet jelent a monarchia visszaállítására való törekvéssel, fel kell vetni a kérdést, mit jelentene egy ilyen visszaállítás, vagy a visszaállításra való törekvés a nemzetünk életében.

N y é k i J ó z s e f: A megsemmisülést!

R a s s a y K á r o l y: Erre a kérdésre nem tudok más feleletet adni, mint hogy ez egyet jelentene azzal, hogy a mi megfogyatkozott gazdasági erőnk, kimerült vérrezervoárunk egy állandó próbálkozásnak lenne az áldozata, egy olyan próbálkozásnak, amely véleményem szerint egyrészt kilátástalan, mert soha meg nem valósítható, másrészt pedig a nemzet lassú elsorvadását, vagy az események következtében esetleg gyors elpusztulását vonná maga után. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

K u n a P. A n d r á s: Megint gyár mat ja lenne Ausztriának!

R a s s a y K á r o l y: Azt mondtam, t. Nemzetgyűlés, hogy véleményem szerint a nemzet ereje kilátástalan próbálkozásra lenne felhasználva. Ezt kell *mondanom, mert* kilátástalannak látok minden olyan kísérletet, amely a régi monarchia visszaállítására irányul. (Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Az a marasmus senilis, amelyben a monarchia szenvedett, az a több mint száz év óta tartó folytonos összezsugorodás természetes visszafejlődés volt, amely az 1918-as összeomlásban érte el természet-szerű, szükségszerű kifejlődését. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Amit mi megértünk, az a monarchia már csak rezidiuma volt annak a világbirodalomnak, amelyet valamikor a Habsburgok uraltak, az már nem a régi monarchia volt. Annak a monarchiának a régi történelmi erőknél elhalványulása következtében egyetlen összetartó ereje volt már: csak a dinasztia, a

közös uralkodó, (úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) De ma, a nacionalizmus korszakában, a dinasztia összetartó ereje olyan jelentéktelen, hogy az a birodalom, amely erre van felépítve, szükségszerűen kell hogy összedőljön az első rázkódtatás alkalmával. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Ez következett be 1918-ban egy szerencsétlen, veszített háború után és ez olyan természetes kifejlődés volt és amelyet mindazok láttak, akik valaha a monarchia sorsával foglalkoztak. Láta Kossuth Lajos, aki az ő kérlelhetetlen logikájával megjósolta, hogy a monarchiának az első európai konflagráció alkalmával össze kell omlania. De látta azóta is minden államférfiú, aki a monarchiával nem is rosszindulatúan, hanem tárgyilagosan foglalkozott.

T. Nemzetgyűlés! A történelemben visszafordulás nincs. Még egyszer felépíteni egy ilyen mesterséges alakulatot, véleményem szerint, nem lehet és az a politika, amely erre törekednék, hiábavaló áldozatokba vinné bele a népeket. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) Újból egy birodalom keretébe összeilleszteni a monarchia elszakadt részeit, azokat a részeket és azokat a népeket, amelyeket semmi sem fűz össze egy geográfiai egységbe, amelyeknek lakói nyelvi, sokszor a gyűlöletig fokozódó érzelmi ellentétben állanak egymással, (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) amelyeknél hiányzik egy átfogó történelmi tradíció és múlt és amelyeknek gazdasági egymásrautaltsága s nagyon jól tudjuk legutóbbi küzdelmünkből, mennyire problematikus, olyan feladat lenne, amelyre csak az vállalkozhatik, aki megtagadja azt a gondolatot, hogy a történelmi alakulatok történelmi erők folyamányai, amelyek az egyes ember akarata felett állanak s az egyes ember akaratával meg nem változtathatók. (Úgy van! Úgy van! A jobb- és a szélsőbaloldalon.)

El kell utasítanom tehát magamtól azt a gondolatot, hogy ez az ország egy kilátástalan próbálkozásnak, a Habsburg-restaurációnak legyen kiindulási pontja, el kell utasítanom, mert úgy látom, hogy ez a gondolat az országot hiábavaló, céltalan áldozatokba vinné bele.

De úgy érzem, hogy sokkal nehezebb időket élünk, mintsem hogy lelkiismereti vívódásaiban fel ne kellene tenni mindenkinek azt a kérdést, hogy hát mi lenne akkor, ha mégis elérné célját ez a gondolat, hátha mégis valóra válnék a lehetetlen és tényleg innen kiindulva egy mozgalom visszaállíthatná a régi monarchiát? Mi

lenne ekkor e nemzetnek a jövője? (Felkiáltások a jobboldalon: Szolgátság!)

T. Nemzetgyűlés! Ez a monarchia nem lenne a régi monarchia s ebben a monarchiában a magyar nemzet nem találná meg már, hitem szerint, azt az elhelyezkedést, függetlenségének azt a csekély fokát sem, amelyet a múltban élvezett a monarchia keretei között. Ez egy föderalisztikus államalakulat lenne, amelyben mi gazdasági és politikai önállóságunkat vesztenénk el és így ha nyernénk valamit — amit tagadok — területi integritásunkban, elveszíténők azt politikai integritásunkban. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)

A mi területi integritásunk gondolata összefügghet a mi államformánkkal. Én nem tudom eléggé helyteleníteni a t. miniszterelnök úrnak azt a mondatát, amelyet tegnap a miniszterelnöki székéből elmondott, amelyben arra utalt, hogy a mi területi integritásunk a dinasztia kérdésével összefüggésben van.

Balla Aladár: Tudniillik, hogy még kisebb lesz! (Zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Saját erőnkől visszazerezzük!)

Rassay Károly: Én úgy érzem, hogy a mi területi integritásunk attól függ, hogy ezen a csonka területen be tudunk-e rendezni egy teljesen független, teljes állami önállóságot élvező demokratikus államot. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.) Meg vagyok győződve arról, hogy egy ilyen államalakulat sokkal kevesebb ellenállással és súrlódási felülettel találkozna a szomszéd államok részéről és így sokkal jobban lehetővé tenné az általunk hitt történelmi hatóerők működését, mint egy olyan állam, amely a maga dinasztijával állandó fenyegetést jelentene a szomszéd államok nemzeti létére is. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.) Mert a monarchia restaurálása nemcsak azt jelentené, hogy a monarchia keretein belül egy közös uralkodó alá akarják hozni a nemzeteket, de ezekre a nemzetekre, amelyek megszerezték nemzeti önállóságukat, jelentené egyúttal a nemzetek önállóságának megszűnését. (Igaz! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Úgy érzem, hogy a magyar állameszmének rossz szolgálatot tett a miniszterelnök úr. De rossz szolgálatot tesznek mindazok, akik területi integritásunk fogalmát össze akarják kapcsolni a dinasztia fogalmával. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Azt hirdettük századokon keresztül, hogy a magyar állam egysége a mi geográfiai elhelyezkedésünkön nyugszik; (Úgy van!

Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) azt hirdettük századokon keresztül, hogy a magyar állam egysége nyugszik a mi gazdasági érdekközösségünkön, azt hirdettük, hogy a magyar állam egysége nyugszik ezer év együttes szenvedésein (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) és akkor a miniszterelnök úr mind ezeket az erőket lefokozza, deklasszifikálja ...

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Nem mondtam egy szóval sem!

Rassay Károly: Az igen t. miniszterelnök úr azt mondtotta, hogy a dinasztia ...

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Azt mondtam, hogy még ettől is félnek! Félremagyarázás!

Rassay Károly: Annyi nyilatkozatot hallottam már, amelyet utólag megmagyarázott a miniszterelnök úr, hogy kénytelen vagyok ezt a magyarázatot elfogadni.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Félremagyarázzák némely képviselők!

Rassay Károly: Kénytelen vagyok ezt elfogadni, (Zaj a szélsőbaloldalon.) de azt hiszem, elvbarátaim csatlakoznak hozzám annak kijelentésében, hogy deklasszifikálása a magyar állam egységének az a kijelentés, hogy a dinasztia visszahozatala volna az összetartó erő a nemzetiségekkel és elszakadt véreinkkel szemben; (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) annak a dinasztianak visszaállítása, amely egész történelmünk során szemben állott a magyar állami egységgel és a nemzeti gondolattal; (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) ez a történelem elferdítése volna, t. Nemzetgyűlés. Én a magyar állami egységet azokban az okokban látom, amelyeket Kováts J. István képviselőtársam említett fel, azokban az inponderabilitásokban, amelyek történelmünk során éreztették hatásukat és lehetővé tették, hogy itt a népek vándorlása útján minden más nemzetel szemben egyedül mi tudtunk egy ezeréves nemzetet alkotni, (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) és azt megalkottuk és fenntartottuk akkor, amikor még a Habsburg-dinasztia nem uralkodott ezen a nemzeten.

Kerekes Mihály: Úgy van és erősek voltunk!

Drozdy Győző: A Habsburgok alatt omlottunk össze! (Zaj. Elnök csenget.)

Rassay Károly: Ha tehát elfogadnám is azt a történelmi valószínűtlenségét, hogy a monarchia helyreállhatna ezen a területen, akkor is szembe kell helyezkednem minden olyan kísérlettel,

amely ezt lehetővé akarja tenni, mert legjobb meggyőződés szerint ebben az esetben a nemzet ereje idegen dinasztikus érdekekért vétetnék igénybe és nem a nagy nemzeti gondolatért, nem területi integritásunk megvalósításáért. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Az az uralkodó, a Habsburg-dinasztiának az a tagja, aki be fog ide ülni Budapestre, nem fog elindulni innen, hogy visszaszerezze nekünk Kolozsvárt vagy a déli területeket, ahol ellenséges államok nagy haderejével találná magát szemben, hanem el fog indulni Bécsbe, Prágába, Laibachba, (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) és létre fogja hozni azt a föderaliztikus alakulatot, amelyben a magyar államnak csak alárendelt jelentősége lehet. Mert ha mi 18—20 milliós egységünkkel nem tudtuk a régi monarchia keretében nemzeti önállóságunkat kivívni, akkor a mai megcsonkult erőnkkel, megcsonkult gazdasági és vérerőnkkel kénytelenek lennénk egy ilyen új Ausztriának, egy ilyen új monarchiának keretén belül érvényesíteni nemzeti önállóságunkra való törekvésünket. (Igaz! Úgy van! a jobboldalon és a szélsőbalon.)

T. Nemzetgyűlés! Ez az az indok és megfontolás, amely arra készlet, hogy örömmel üdvözöljek minden olyan törvényhozási lépést, amely a restaurálás lehetőségét kizárja.

De t. Nemzetgyűlés, ebben a percben lehetetlen nem gondonom arra is, hogy a magyar nemzet immár harmadszor jutott el sorsüldözött útján ehhez a stációhoz. Ónod és Debrecen után ma jutottunk el újra oda, hogy döntsünk afelett: fenn akarja-e tartani a nemzet a százados kapcsolatot a dinasztiával? (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Isten mentsen!)

De lehetetlen nem éreznem azokat a külső különbségeket, amelyek az akkori és mostani események között mutatkoznak. Akkor az egész világgal szembenállva, nemzeti létünkért küzdve, mindenünket kockáztatva, a nemzeti önfeláldozás és lelkesedés minden időkre megörökített felejthetetlen jelenetei között mondotta ki a nemzet azt, amit ma ki akar mondani ebben a javaslatban, ma, amikor — kénytelen vagyok ezt kijelenteni — tudatosan lefokozták ennek az ünnepi pillanatnak jelentőségét egy egyszerű, száraz törvényhozási aktus nivójára. (Igaz! Úgy van! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)

Balla A l a d á r : Gyászt rendelték el!

R a s s a y K á r o l y : És ha vizsgálom, hogy mi az oka annak, hogy ez az aktus ma nem a nemzeti lelkesedés kitörései között megy végbe, akkor elsősorban vissza kell utasítanom azt a gon-

dolatot, amelynek Haller István t. képviselőtársam adott itt kifejezést. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Vissza kell utasítanom ezt a gondolatot, hogy ezt a nemzetet csak kenyérgondjai érdeklik és nem érdekli az, hogy mi lesz a százados vágyával. (Zaj és közbeszólások jobbfelől: Majd Ceglédet érdekli! Elnök csenget.) Azt hiszem, ez a kijelentés lefokozása a mi nemzeti önérzetünknek és meghamisítása a magyar történelemnek (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Sohasem volt olyan időpont a magyar történelemben, amikor a magyar nép alárendelte volna a mindennapi kenyérgondjának a nemzeti lét, vagy nem lét nagy kérdését.

Bernoiák Nándor népjóléti és munkaügyi miniszter: Azt Haller sem mondotta!

Rassay Károly: Kérem, én itt voltam, amikor beszélt.

Ez a gondolat többször felmerült már a magyar nemzet történelme folyamán. Valahányszor küzdelembe indult a nemzet a maga szabadságáért, Bécsből mindannyiszor gondoskodtak arról, hogy odaállítsák a nemzettel szemben azt, hogy nem a szabadság a fontos, nem a nemzeti függetlenség a fontos, ez csak egypár nyugtalan embernek, néhány nyugtalanvérű fiskálisnak törekvése; hanem fontos a mindennapi megélhetés gondja, a kenyérségnek és a szociális nyomornak megjavítása. Ezen a téren eljutottak addig, hogy kenyérlázadásokat szítottak. (Zaj jobbfelől. Elnök csenget.) Eljutottak addig, hogy kenyérlázadásokat is csináltak csak azért, hogy így hátba tudják támadni a nemzeti függetlenségre való törekvést. (Igaz! Úgy van! Egy hang jobbfelől: Mindig más ette meg a kenyeret.)

Ezt a gondolatot tehát visszautasítom, csak úgy, mint elszakadt területeken élő testvéreinkre nézve felállított azt a tételt, hogy a dinasztia vonzza őket ide, a területi egységhez.

T. Nemzetgyűlés! Ha síró milliókról beszélnek, hát én beszélhetek szegénypirban égő milliókról, akiket szegényérzéssel tölt el az a gondolat, hogy feltételezik róluk, hogy nem a nemzeti egység az oka az anyaországhoz vonzódásuknak, vagy hogy lelkesedésüket le tudja lohasztani a mindennapi kenyér gondja akkor, amikor egy ilyen századokra szóló nemzeti probléma megoldásáról van szó. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Ha a mai külsőségekben nem jut kifejezésre a nemzet érzése, amelyről én meg vagyok győződve, úgy ennek véleményem szerint két oka van. Egyik oka az a sokat hánytorgatott kényszerhelyzet, amelybe a nemzet került akkor,

amikor e kérdés felett döntenie kell, a másik oka pedig a kormánynak az a kétértelmű magatartása, amellyel a törvényhozási aktust előkészítette és amellyel ezt az aktust itt képviseli. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Mind a kettővel foglalkozni kívánok.

Kétségtelen, hogy nem felemelő érzés egy nemzetre nézve, hogy azt, amit saját szíve vágya szerint megalkotott volna, ma külső parancsra, legalább a külső parancs látszatára, kell megtennie. De ha érzem is a lealázást, egyet nem érzek: Nem érzem azt, hogy ez a kényszerhelyzet bármi tekintetben is csökkentené a mi határozatunk érvényességét; (Úgy van! jobbfelől.) mert meg vagyok győződve arról, hogy amint a magyar nemzet a történelem folyamán szabadságáért küzdve, a kényszerhelyzetekkel is szembe tudott nézni, és tudott küzdeni egy világhatalom hadseregével szemben is függetlenségéért, úgy tudna küzdeni ma is, ha az akarásával ellenkezőt akarnák rákényszeríteni. (Igaz! Úgy van! Taps a szélsőbaloldalon és a középén.) A lealázó helyzetet azonban érzem s amikor ennek konstatálásához eljutottam, akkor tovább is kell mennem és meg kell állapítanom, hogy ennek a helyzetnek felidézéséért kit terhel a felelősség. (Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)

A felelősség ezért, t. Nemzetgyűlés, terheli elsősorban a mostani kormányt és az azt megelőző kormányokat, másodsorban pedig — és ezt őszinte kötelességgel meg kell mondanom — terheli a velem szemben ülő pártot is. (Igaz! Úgy van a szélsőbaloldalon. Derűtség jobbfelől.)

D r o z d y G y ő z ő: Hogyne! Támogatják a legitimista kormányt.

R a s s a y K á r o l y: Hogy a kormány el tudta odázni ennek a kérdésnek megoldását, és szerencsétlen politikájával odajuttatta az országot, hogy ma ilyen külsőségek között kell ezt a kérdést megoldani, azért felelnie kell nemcsak a kormánynak, hanem azoknak a pártoknak is, amelyek a kormányt támogatták. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

S z i j j B á l i n t: Hát azok, akik behozták a királyt, nem felelnek?

N y é k i J ó z s e f: Szívesen megtettük volna mi ezt már régen is.

R a s s a y K á r o l y: Azt szokták mondani, hogy a politikusok összegyűjtött beszédei az ő tragikumuk. Én nyugodtan hivatkozhatom arra, hogy alig hangzott el erről a helyről olyan fel-

szólalásom, amelyben rá ne mutattam volna arra, hogy ha a kormány a maga halogató politikáját tovább folytatja, ezeknek a mostani eseményeknek el kell következniök. Ezekről a padokról — meg kell állapítanom, hogy a t. túloldal egyhangú helyeslése mellett — követeltük gróf Sigray Antal és Lehár báró eltávolítását, (igaz! Úgy van! jobbfelől.) de ki szállt ezzel szemben t. Nemzetgyűlés? A jelenlegi kormány.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Lehár el van távolítva kérem.

Rassay Károly: Mikor távolították el?

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Már régen. Úgy látszik, nincs informálva a képviselő úr.

Rassay Károly: Az sem lenne csoda, ha nem lennék jól informálva a t. kormány kormányzati rendszere mellett, mert — hogy csak egyébre ne utaljak — elhangzott itt a Házban egy képviselőtársamtól az a megállapítás, hogy Lebárt a kormány küldte le Nyugat-Magyarországra, (Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Rakovszky mondta!) most ezelőtt pár héttel, s a kormány részéről cáfolat nem jött.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Lehár nem volt szolgálatban már április óta. El volt bocsátva.

Rassay Károly: Szóval külön politikai megbízatás volt.

Drozdy Győző: Szolgálaton kívüli karlista volt. (Derűtség a jobb- és szélsőbaloldalon.)

Rassay Károly: De, t. Nemzetgyűlés, miniszterelnök úr csodálatos módon nem Sigrayról beszélt, aki az utolsó pillanatig kinevezett kormánybiztosa volt az országnak, (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) hanem Lehárról beszél, aki csak félhivatalos megbízatással működött.

Cserti József: Ostenburg célját is tudták!

Rassay Károly: Utalhatnék arra is, ha miniszterelnök úr szükségét látja annak, hogy a részletekbe belemenjünk, hogy itt volt Károlyi József főispán esete is. (Úgy van! a jobboldalon.) Tisztelt képviselőtársaimmal együtt nem egyszer követeltük eltávolítását, a kormány mindig mereven elzárkózott ez elől. (Úgy van! a jobb- és szélsőbaloldalon.)

Dáner Béla: Hol volt Rassay a puccskísérlet alatt?

Meskó Zoltán: Neki nem volt bejelentve! (Zaj.)

Rassay Károly: Megmondom, hogy hol voltam. Vasárnap reggel kaptam meg barátaimtól a táviratot, hogy azonnal jöj-

jek Pestre, tehát akkor, amikor a kérdés nem volt eldöntve. Én kocsin és a lehető legelső közlekedési eszközökkel útrakeltem és hétfőn délben Budapesten voltam.

D r ó z d y Gy ő z ő: Dáner a vitéz!

K e r e k e s M í h á l y: Mi nem tudtuk előre, hogy jön Károly!

D á n e r Béla: Ne személyeskedjete!

R a s s a y K á r o l y: Bocsánatot kérek, hogy kitértem erre a közbeszólásra, de tovább megyek és azt kérdezem: Hol volt a kormány akkor, amikor a t. túloldallal együtt követeltük a húsvéti királylátogatásban bűnös személyek megbüntetését? (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Hol volt a kormány akkor, amikor a kezemben levő beszédemben felvettem a kérdést, hogy úgy látja-e a helyzetet, hogy ez a cselekedet, a húsvéti királylátogatás s az abban részesek beleütköznek a törvényekbe. És kérdeztem, hogy miért nem tesz megtorló lépéseket, ha pedig nincs rá büntető szankció, miért nem gondoskodik róla, hogy legyen?

D ö m ö t ö r M í h á l y: Párthatározat van róla.

B e r k i Gyula: Az ivánci vadász ül hosszú, méla lesben.

G r i g e r M i k l ó s: A királynak joga volt jönni! Nincs törvény arról, hogy nem jöhet be! (Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Látjuk a következményeket.) Nem tette okosan, de joga volt!

B a l l a A l a d á r: Nemcsak okos nem volt, de hazafias sem! (Nagy zaj.)

Elnök: Griger képviselő urat felkérem, hogy tartózkodjék a közbeszólásoktól.

R a s s a y K á r o l y: Követeltük, hogy annak a következetes propagandának, amellyel itt a király bejövetelét előkészítették, ha kell, törvényhozási úton is vessen véget a kormány. Mi történt ezen a téren? Meg kell állapítani, hogy nemcsak a múltban, hanem a mai napig sem történt semmi (Igaz! Úgy van! a jobb- és szélsőbaloldalon.) és végül mindenekfelett követeltük, hogy végre oldjuk meg ezt a kérdést törvényhozási úton és ne hagyjunk nyitott ajtókat az alkotmányunkban, ahova egypár kalandor akkor tör be, amikor arra a legkedvezőbb alkalom kínálkozik. Ezzel szemben a kormányok semmit sem tettek, hanem mulasztásaikkal odavitték a nemzetet, hogy testvérgyilkolás színterévé lett ez az ország. (Igaz! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

D r o z d y Gy ő z ő: Ezért a kormány felelős!

R a s s a y K á r o l y: Nem kívánok az akkori állásfoglalá-

sunkra az itteni naplóból rámutatni, de lehetetlen, hogy csak egy mondatot fel ne olvassak abból, amikor sommázva mindezeket a visszaességekát, a kormányt felhívtam arra, hogy az ország vitális érdekei szempontjából törvényhozási aktussal tiltakozzék az ellen, hogy itt a legitimitásnak állandó fészke legyen. Akkor azt kérdeztem: „Reméli-e a külügyminiszter úr, hogy ilyen politika mellett sikereket tud a külpolitika terén elérni? Kérdeznem kell a pénzügyminiszter urat is, vájjon gondolja-e, hogy a mi valutánkat meg tudja javítani addig, míg a külföldön akként van beállítva a magyar nemzet, hogy itt a hatalmat kezükben tartó pártok csak az alkalmas pillanatra várnak, hogy a Habsburgok visszahozatalával újabb háborús bonyodalmakat okozzanak? Hiszi-e, hogy az a külföld a mi valutánkat értékelni fogja akkor, amikor egyrészt áll egy ferde beállítás, másrészt pedig háborús eltökéltség és elszántság, amely a nekünk imputált szándékot fegyveresen is meg akarja akadályozni, szóval, a külföldön be vagyunk állítva, mint egy vulkánon táncoló nemzet, amely önmaga rohan egy újabb háborús veszedelem felé?”

Ez volt a mi állásfoglalásunk sommázata. Hirdettük, hogy mindaddig belpolitikai konszolidáció, a külpolitika terén helyes orientáció, a pénzügyeink terén pedig javulás nem várható, amíg ezt a kérdést bátran a hivatásunkhoz, kötelességünkhöz hüen meg nem oldjuk. (Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Ezért kell a kormánynak a felelősséget viselnie. Erről a felelősségről leszek bátor még beszédem további során beszélni. Most csak azt vagyok bátor megállapítani, hogy dacára annak, hogy az elvi egyetértés teljes közöttünk, nem érthetek egyet Kovács István t. képviselőtársammal abban, hogy a pártjának felelősségét elháríthatja, ha hivatkozik azokra az elvi deklarációkra, amelyekben pártja ezt az álláspontot több ízben leszögezte, önök kormányoztak, t. uraim, önök nem elégedhettek meg elvi deklarációkkal. (Zaj.)

M e s k ó Z o l t á n : Mi nem kormányoztunk!

S z i j j B á l i n t : A kormány is ellenünk kormányozott.

D r o z d y G y ő z ő : Akármilyen rossz volt a kormányzat, a ti bűnötök. (Zaj.) Miért túrtétek.

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. Ház. Azt hiszem, t. képviselő urak, hogy az objektív kritikát a Ház minden tagjának kötelessége meghallgatni. Méltóztassanak a szónokot nyugodtan meghallgatni. (Helyeslés.)

R a s s a y K á r o l y : önök nem elégedhettek meg elvi dek-

larációval. Én belátom a nehéz helyzetüket, ismerem azt, annak a helyzetnek a súlya vezetett engem ezekbe a padokba, ma azonban, ebben a pillanatban, mégis érezniök kell önöknek a felelősség súlyát. (Zaj. Egy hang a jobboldalon: Pártunk áldozata a jogrendnek.) Nem hivatkozhatnak arra sem, hogy a kérdést kikapcsolták volna és nem lett volna aktuális, ha a másik oldalról ilyen szerencsétlen és elítélendő kísérlettel időszerűvé nem tették volna.

Nem hivatkozhatnak és nem hivatkozhattak erre, mert politikai belátással tudniok kellett volna, hogy a kérdésnek törvényes úton meg nem oldása, a kísérletek legszigorúbb büntetőjogi szankció alá helyezésének a mellőzése ezeket a kísérleteket természet-szerűleg újból elő fogják idézni. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Nem azért említem fel ezt, mintha a politikai előrelátásnak adományát kizárólag a magunk számára akarnám lefoglalni, hanem azért hozom fel, hogy legalább most lássuk be a helyzetet és ne tőrjünk tovább azt a kétszínű játékot, amely véleményem szerint ebben a törvényjavaslatban és a kormány minden nyilatkozatában és minden intézkedésében tovább folytatódik. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Rakovszky István és társai börtönben ülnek, ítékezni fog felettük a bíróság, de a politikai felelősség súlya elől nem térhet ki a kormány, mert ez a politikai felelősség semmivel sem könnyebb, semmivel sem kevesebb, mint az, amely ezeket a megtévedt embereket terheli. A kormány kétszínű játékot játszott. Egyrészt hirdette a kérdésnek kikapcsolását, másrészt minden megnyilatkozásával, minden politikai aktusával felbátorítást adott azoknak, akik ezt a puccsot elkövették. (Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) Folyton egy baloldali forradalomnak, baloldali kitörésnek meséjével áltatták a nemzetet . . . (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kommunizmussal!)

Balla A l a d á r : Batthyány a kommunista!

R a s s a y K á r o l y : . . . és elnézték, — megengedem, jó-hiszeműen — hogy közben jobbról jöjjön egy forradalom és kitörés. Amikor a miniszterelnök úr felelősségét meg fogják állapítani — és ha önök nem lesznek elég erősek ezt megállapítani, majd a történelem meg fogja állapítani — első helyen fog szerepelni ott az a pécsi beszéd, amelyet a miniszterelnök úr a kormány dsztelt tagjainak társaságában elmondott, ahol a miniszterelnök úr nyíltan kibontotta a legitimitás lobogóját; ahol beszélt a legitim

király jogairól, ahol arról beszélt, hogy csak vis major tartja távol a királyt az országtól, ahol azt mondotta, hogy tárgyalni kell a királlyal. Eljött tehát a király, hogy tárgyaljanak vele. (Taps a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Fegyverrel a kezében!)

De amikor hivatalos helyről ilyen közjogi teóriákat hangoztattak, nem tehetek róla, de felháborodik az igazságérzetem az ellen, hogy amikor nem a vezetők, nem a tervezők, hanem azoknak a súlyos dilemma elé állított, megtévelyedett szegény tiszteknek és polgári egyéneknek üldözéséről van szó, akik nem tudtak olyan, finoman disztigválni, vagy olyan hamar álláspontot változtatni, mint az igen tisztelt miniszterelnök úri (Derűtség a szélsőbaloldalon.)

Tankovics János: Szegény jogászgyerekek!

Rassay Károly: Vagy mit szólunk a kormány többi tagjának felelősségéhez? Mit szólunk az igen t. kultuszminiszter úréhoz, aki már az első királylátogatás alkalmával akként tett színvallást elvi álláspontjáról, hogy a király deklarációját, mellyel el akarta foglalni a trónt, saját maga szerkesztette meg?

Kerekes Mihály: Véletlenül!

Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter: Ez nem igaz! (Mozgás és derűtség.)

Drózy Győző: Ketten szerkesztették!

Rassay Károly: Szívesen rendelkezésére állok a kultuszminiszter úrnak és megnevezhetem azokat az urakat, akik sajátkezü írását látták.

Balla Aladár: Tévedés. Majd megmondja Pinterics.

Rassay Károly: Vagy mit szólunk ahhoz, hogy most a legutóbbi királylátogatás alkalmával a t. kultuszminiszter úr, amikor visszajött a királytól, azt az álláspontot foglalta el, hogy át kell adni a hatalmat a királynak?

Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter: Ez nem igaz! (Mozgás és derűtség.)

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Halljuk a harmadikat! (Derűtség.)

Rassay Károly: Hát majd el fogom mondani a többit is. Meg fogom világítani a t. miniszterelnök úr felelősségét és a külügyminiszter úr felelősségét, akik Borovicsényi követségi tanácsost küldték a király mellé szolgálatra.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Ez nem igaz! (Derűtség.)

Drozd y Győző: No, ehhez értenek, ez a mesterségük! (Zaj.)

Rassay Károly: Amikor erről a helyről ezelőtt félévvel megkérdeztem a t. miniszterelnök urat, hogy ez igaz-e, a t. miniszterelnök úr nem tudott mással felelni, csak azzal a rabulisztikával, hogy hathónapi szabadságra ment, és ott tölti a szabadságát, ahol neki jól esik.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Én nem küldtem oda!

Rassay Károly: Erre is tessék mondani, hogy nem igaz! Itt van a t. igazságügyminiszter úr, aki egyetlenegy alkalmat nem mulasztott el arra, hogy megakadályozza a parlamenten belül és a parlamenten kívül a Nemzetgyűlést abban, hogy végre ezt a törvényjavaslatot, amelyet ma lealázó helyzetben kell tárgyalnunk, letárgyalhassuk.

Kerekes Mihály: Nem volt álláspontja!

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszter: Én akadályoztam meg?

Rassay Károly: Igen, a t. miniszter úr nagyon jól fog még emlékezni azokra az éjszakai tanácskozásokra, ahol teljes erejét latba vetette, hogy megakadályozza saját pártját, a kérdésben való állásfoglalásban.

Kerekes Mihály: Ez csak talán igaz?

Dömötör Mihály: Ez igaz!

Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszter: Ez más! Vállalom!

Rassay Károly: Ma, a t. igazságügyminiszter úr hűséges fegyvertársát, Ferdinandyt, elődjét, elvesztette, de egyelőre még képviselheti pártjában ezt a régi álláspontot. (Derűltség a szélsőbaloldalon.) Ez a kétszínű politika juttatta ezt a nemzetet oda, hogy végre testvérgyilkolás szemtanúi voltunk, és végre lealázó helyzetben kell megoldanunk ezt a kérdést, melyet megoldhatunk volna szívünk vágya és öröme szerint. És hiába hivatkozik itt a kormány arra, hogy megtette kötelességét, a kritikus pillanatban. Aki gondatlanságból felgyújtotta az országot, az nem hivatkozhatik arra, hogy kötelességszerűleg egypár veder vért felhasznál a tűz eloltására. (Mozgás.)

És meg kell állapítanom azt is, hogy a kormány tovább is folytatja kétszínű politikáját ebben a törvényjavaslatban, melyet ide a Nemzetgyűlés elé terjesztett. Azt kérdezik, miért nincs lel-

kesedés? Hát lehet itt lelkesedés, amikor a kormány beterjeszt egy javaslatot, de óvakodik egy szótól is, mellyel magáévá tenné ennek a javaslatnak tartalmát? Lehet itt lelkesedés akkor, amikor ez a javaslat a további kétértelműségnek, félremagyarázásoknak tág lehetőségét nyitja meg a jövőre? Valamikor, amikor a nemzet hasonló helyzetben döntött, azok a férfiak, akik a nemzetet a döntésre felhívták, egy Rákóczi, egy Bercsényi, vagy egy Kossuth Lajos összeforrottak a gondolattal, és egy élet száműzetését vették magukra azért, hogy a nemzet vezérei voltak.

Griger Miklós: Nem cseh fegyverek árnyékában és cseh muzikusok parancsára! (Zaj.)

Balla Aladár: A Habsburgok behívták az orosz! Talán azt kell dicsérni! (Zaj.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a szónokot csendben meghallgatni. Griger képviselő úrnak is joga van hozzá, hogy véleményét elmondhassa ha feliratkozik, de a szónok beszédébe beleszólnia nem szabad.

Rassay Károly: Itt van a kormány törvényjavaslatának indokolása, mely óvatosan elhárít magától minden felelősséget, elhárít magától a javaslattal való minden közösséget és egyedül a kényszerhelyzetre hivatkozik. És azóta is a kormány nem mulaszt el egyetlenegy alkalmat sem, hogy ne tüntessen azzal, hogy ehhez a javaslatához semmi köze.

Drozdly Győző: Kaszinópolitika!

Rassay Károly: Sajnálom, hogy a t. belügyminiszter úr elment, mert vele szemben szeretném felvetni, (Felkiáltások a jobboldalon: Még itt van!) hogy mit gondoljunk arról, hogy amikor itt a kormány benyújtja ezt a javaslatot, akkor ő egyúttal az országos gyász elrendelésére tett intézkedést. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Griger Miklós: Joga van hozzá!

Meskó Zoltán: De nem kell támogatni oly belügyminisztert, aki ilyen dolgot csinál. Nem kell támogatni egy percig sem. (Zaj.)

Kuna P. András: Annak, aki meghalt a hazáért, nem adtak gyászt. (Zaj.)

Rassay Károly: És hiába hivatkozik utólag egy naiv magyarázatban arra, hogy a gyászt az elesett hősökért rendelte el. Azt hiszem, nem fogja neki senki sem elhinni, hogy ezt a gyászt

ebből az okból két hét múlva éppen Károly napján, a trónfosztó-javaslat benyújtása napján, kellett elrendelni.

Kerekes Mihály: Szomorú dolog ez!

Tankovics János: Nemzeti ünnepnek kellett volna megtennie!

Bodor György: Akik elestek a hazáért, azokért nem rendeltek gyászt!

Meskó Zoltán: A temetés napján kellett volna!

Virter László: Beneschék is rendeznek most nemzeti ünnepet!

Griger Miklós: A csehek parancsolnak!

Kerekes Mihály: Mégsem leszel váradi püspök!

Griger Miklós: Egészen biztos, hogy nem leszek, de lehetek primás is!

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak párbeszédeket folytatni!

Rassay Károly: Vagy mit szóljunk ahhoz a soha nem látott és erőre kapott propagandához, mely épp ezekben az órákban folyik az egész országban IV. Károly érdekében? Mit szóljunk ahhoz a kijelentéséhez a miniszterelnök úrnak, amikor azt mondotta, — a lapokból olvastam a miniszterelnök úrnak a Nemzeti Egyesülés Pártjában elmondott beszédét — hogy azért kell neki és a kormánynak képviselnie e javaslatot, hogy lássák, hogy ez csak egy kényszer javaslat. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez sem igaz?) De nemcsak ezek a külsőségek, hanem véleményem szerint ennek a javaslatnak a tartalma sem bírja el a komoly kritikát abból a szempontból, hogy tényleg rendezni akarja-e vele végleg a magyar nemzet századokra kiható hatályal a trónkérdést.

Megemlékezem Apponyi t. képviselőtársamnak arról a kijelentéséről, hogy mentsük át, amit lehet a jövőre. Igen! Az történik itt. A legitimitás gondolatának átmentése történik minden fórumon, történik kifelé, amikor a területi integritás glóriás fényével akarják körülvenni azt, történik akkor, amikor szentimentális leírásokat adnak a király sorsáról, történik akkor, amikor a miniszterelnök és a kormány megtagad minden közösséget a javaslattal és történik akkor, amikor előterjesztenek egy törvényjavaslatot, egy detronizáló törvényjavaslatot, mely minden komolyságot nélkülöz. (Mozgás.)

T. Nemzetgyűlés! Én nem hiszem, hogy a történelemben valamikor egy nemzet elfogadott volna egy olyan trónfosztó hatá-

rozatot, amelyben nem volt megemlítve az a jogcím, amelyre a nemzet e jogát alapítja és amelyben nem voltak felsorolva azok az okok, amelyekből folyólag e határozatot meghozza. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.) Minden körülmények között ragaszkodnom kellene ahhoz, hogy a trónfosztás jogcíme a törvényjavaslat szövegében benne legyen, különösen ragaszkodnom kell azonban ehhez ma, amikor a külső helyzet, amikor az idebenn elhangzott nyilatkozatok, amikor az itteni tiltakozás mind azt látszik mutatni majd a jövőnek, hogy itt nem egy komoly törvényhozási aktusról, hanem egyszerűen csak egy kényszerhelyzetben hozott határozatról van szó.

T. Nemzetgyűlés! Én azt hiszem, hogy ezen jogcímeek felsorolása nélkül ez a törvényjavaslat egyáltalán nem érheti el a célját. Nem fogja elérni kifelé; mert még ha el fogja is hátrítani a közvetlen háborús veszélyt, nem fogja elhárítani azt a bizalmatlanságot, amely a bennünket körülvevő országokban a mi céljaink, a mi törekvéseink iránt s a jövőben is meg fog maradni. De még kevésbé fogja elérni a célját befelé, mert amíg ez a törvényjavaslat hivatalos helyről is úgy van beállítva, mint pendantja a trianoni békeszerződésnek, addig nem lehet azt mondani, hogy azt pedig, aki ezt meg fogja szegni, majd el fogom juttatni a megérdemelt büntetéshez. Mert vájjon hol van az a magyar ember, aki azt mondaná, hogy ha valaki a trianoni békeszerződés rendelkezései ellen súlyos erkölcsi kényszer alatt cselekszik: azt a börtönbe tudja csukatni. (Úgy van! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.) És ha most egy színvonalra állítják e két javaslatot s éppen olyan kényszer-törvények fogják deklarálni ezt is, akkor ez nyitva fogja hagyni továbbra is minden kalandorpolitika számára az ajtót. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ezt akarják!)

Én azt hiszem, hogy mi, akik a törvényjavaslatot nem a kényszer alapján fogadjuk el, kénytelenek vagyunk tovább menni egy lépéssel és ennek a törvényjavaslatnak a külső megjelenésében is olyan komoly alakot kell adnunk, hogy az örökre dokumentálja, hogy itt minden kényszertől mentesen egy nemzeti akarat kodifikáltatott; (Úgy van! jobbfelől.) éppen azért a törvényjavaslat szövegébe be kell venni azokat a mi alkotmányunkba és közjogunkba is beillesztendő jogcímeiket, amelyek alapján a trónfosztást deklarálni fogjuk.

Én három ilyen jogcímet látok.

Az egyik jogcím — bármennyire akarják elhomályosítani — az eckartsai levél. (Úgy van! jobbfelől.) Ebben a levélben IV. Károly lemondott az államfői hatalom gyakorlásáról és az államfői hatalom rendezésének kérdését a nemzetre ruházta át. (Halljuk! jobbfelől.) Az a körülmény, amire hivatkoznak, hogy nincs ellenjegyezve ez a levél, ebben a pillanatban nem lehet akadály. Az ellenjegyzés a nemzet érdekében * van statuálva, az ellenjegyzés kötelessége azért mondatott ki, hogy az a nemzet érdekét védje meg, hogy a nemzet akaratával szemben ellentétes uralkodói akaratok ne érvényesülhessenek. Ez azonban nem lehet akadály a jelen esetben, vagy ha az, jegyezze ellen a jelenlegi kormány és cikkelyezzük be a mi törvényeinkbe. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)

A második jogcím, amiről nem akarok bővebben szólni, az, a nemzeteket mindig megillető és tőlük soha el nem vehető joguk, hogy amikor a létérdekeikről van szó és amikor az uralkodó szembehelyezkedik e létérdekkel, a nemzet a maga érdekeit úgy védje meg, ahogy tudja. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.) Nem tudom elhallgatni, hogy abban az időben, amikor a nemzet legsúlyosabb válságát élte át, IV. Károly elhagyta az országot és azóta annak ellenére, hogy lemondott az államfői hatalom gyakorlásáról, két ízben is megjelent, hogy átvegye e hatalmat és két ízben döntötte majdnem végveszedelembé, pusztulásba az országot. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlés! Hogy ilyen erkölcsi törvénynek megszegése a legegyszerűbb állampolgárra nézve is súlyos következményeket kell maga után vonnia, úgy kell, hogy ilyen következményeket vonjon az maga után azzal szemben is, akinek a fején a korona volt, annyival inkább, mert neki még inkább kötelessége az ország érdekét megvédeni. (Egy hang jobbfelől: A hadsereg főparancsnoka volt. Ő volt a legelső katonai szökevény. Úgy van!)

A harmadik jogcím, amelyre szintén nem kell bővebben kitérnem, — mert Kováts J. István képviselőtársam felfogásommal teljesen egyetértőleg kifejtette — annak a közös és együttes birtoklásnak és az ennek nyomában járó kölcsönös védelemnek megszűnése, amely a *pragmatica sanctio* alapját képezte.

Én, t. Nemzetgyűlés, kijelentem azonban, hogy nem elégedném meg a magam részéről a detronizálásnak még ezen jogcímekek alapján való kimondásával sem. Ha igaz az, hogy itt egy Habsburg-restauráció az országra nézve végveszedelmet jelent, akkor a törvényhozásnak tovább kell mennie egy lépéssel, és ezt a res-

taurációt lehetetlenné kell tennie, (Úgy van! jobbfelől.) és ki kell mondania a törvényben, — ahogy kimondották két ízben már — hogy a magyar trón várományosai sorából pedig a Habsburg-ház *minden tagját* kizárja. (Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a szélső-
oaloldalon.) Ha ezt ki nem mondjuk . . .

G r i g e r M i k l ó s: Akkor megválaszthatják Albrechtet! (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

R a s s a y K á r o l y: . . . akkor nem lesz ebben az országban nyugalom. Az a gyanúsán megfogalmazott szakasz, hogy a nemzetre vissza száll a királyválasztás „előjoga“; az az idegeskedés, amellyel elzárkóznak attól, hogy belevétessek a törvénybe az, hogy a nemzetre visszaszállt az „ösi“ királyválasztási jog, kell hogy az én lelkemben gyanút keltsen és kell, hogy rám nézve kötelességgé tegye arra törekedni, hogy soha ne akadhasson Magyarországon államférfi, aki úgy magyarázza ezt a törvényt, hogy bár a trónörökösödés rendjét megszüntettük, de a királyválasztás joga majd csak a Habsburg-ház tagjaira lesz korlátozva. (Úgy van! jobbfelől. Derűtség a szélsőbaloldalon.) T. Nemzetgyűlés! Ha mi ki nem mondjuk, hogy a trón várományosai sorából a Habsburg-ház tagjait kizárjuk, akkor ebben az országban — az eddigi tapasztalatok alapján nyugodtan mondhatom — nyugalom és béke nem lesz. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.) Meg fog indulni vagy már megindult olyan korteskedés, amely a jól ismert Habsburg-eszközökkel (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) akar majd olyan helyzetet teremteni, amely nem lebeghet a mi szemünk előtt akkor, amikor a Habsburg-ház detronizációját ki akarjuk mondani.

Bele kellene végül venni a javaslatba azt is, hogy feltétlenül súlyos büntető szankció alá esik mindenki, aki a restaurálást vagy a Habsburg-ház bármelyik tagjának a trónra való visszajuttatását akár szóval, akár cselekedettel propagálja.

S z a b ó J ó z s e f (budapesti): Fogunk is választani szabadon! (Mozgás jobbfelől.)

R a s s a y K á r o l y: Bele kell venni, ha nem is kifejezett rendelkezésekkel, de legalább utalással, hogy minden ilyen tény a magyar alkotmány elleni támadást jelent.

D r o z d y G y ö z ö: Vegyük el a kalandorok kenyerét! (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

R a s s a y K á r o l y: Nem akarom azt, hogy majd egy konkrét kérdésben kelljen vitázni előlött, hogy vájjon megvolt-e a

Nemzetgyűlésnek ez az akarata és szándéka; hanem kívánom, hogy ezt magában a törvényben mondjuk ki nyíltan.

Én úgy érzem, hogy mi most egy új állam alapkövét rakjuk le. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) Én komolyan veszem a detronizációt és ép ezért úgy érzem, hogy ez alapköv letételénél ki kell zárni minden félreértést; be kell csukni minden olyan ajtót és kizárni minden olyan jogfenntartást, amelyen át újra be lehet törni ide és újabb, még nagyobb katasztrófákat lehet a nemzetre zúdítani. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.) Én úgy érzem, hogy azt a négyszáz éves multat most tényleg eltemetjük és nem vagyok annyira elfogult, hogy ne lássam be, hogy a szomorú lapok mellett e négyszázados történelemben voltak a nemzetnek fényes lapjai is; és érzek megilletődést akkor, amikor ezen temetés szemtanuja, talán részese is vagyok; — de viszont érzem azt is, hogy e temetéssel egyidejűleg megszületett a magyar nemzetnek évszázadokon keresztül ápolt vágya: az önálló, független, magyar állam. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon és jobbfelől. Taps jobbfelől.)

Szabó József (budapesti): Szép kis függetlenség!

Griger Miklós: Amely a csehektől függ! (Zajos ellenmondások jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)

Drozdly Győző: Hát 1848-ban is a csehek kívánták?

Benkő Gábor: Magyar vér fogja kiverni azt!

Griger Miklós: Amikor cseh muzikusok parancsára kell táncolni, az nem függetlenség! (Zaj jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)

Benkő Gábor: A választásoknál nem beszéltek a Habsburgokról. (Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Rakovszkyak keze van a dologban!)

Griger Miklós: Rakovszkyt elítélem és ha bűn nélkül megátkozhatnám, megátkoznám.

Elnök: Kérem Griger Miklós képviselő urat, szíveskedjék magát a házszabályokhoz tartani.

Rassay Károly: Ebben a pillanatban azt szeretném, ha a magyar állam életében egy fordulóponthoz jutva, a magyar állam politikájában a kiengesztelődés gondolata lenne úrrá. Azt szeretném, hogy megérezzük az idők jelét, hogy a szabad királyválasztásnak törvénybeiktatásával érezzük meg azokat a különbségeket is, amely ama két gondolat: a Habsburg-restauráció és a detronizálás között mindig fennállott. Azt szeretném, ha egy új

demokratikus irányzat jönne Magyarországra, amely felszabadítaná a lelkeket. (Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Azt mondotta gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam is, hogy fogjunk össze valamennyien és csináljunk propagandát a nemzet érdekében. De azt kell kérdezniem tőle, vajjon ő nem látja, hogy ennek a propagandának az akadálya az a reakciós politika, amely itt az országban úrrá lett? Vajjon gondolja-e azt, hogy lehet a külföldön, a nyugaton propagandát csinálni akkor, mikor ennek a politikának tipikus képviselői ülnek a kormányhatalmon? (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Tegnap este olvastam, hogy az Amerikai Egyesült Államok külügyi államtitkárja kijelentette, hogy jegyzéket küldtek Szovjet-Oroszországhoz, melyben az érintkezés feltételekép kikötötték a közszabadságok helyreállítását és a sajtószabadság visszaadását.

D r o z d y Győző: Milyen jó az oroszoknak!

R a s s a y K á r o l y: El lehet azt képzelni ezek után, hogy propagandát csinálhassunk, amíg minálunk ez a követelés süket fülekre talál. (Zaj.) Én azt hiszem, hogy elérkezett az idő, amikor a nemzet jól felfogott érdekében végre a demokratikus átalakulás útjára kell térnünk. (Úgy van! a szélsőbaloldalon,)

Sokszor hangoztattam, — nem csinállok titkot belőle most sem — hogy ez alatt azt értem, hogy állítsák helyre a törvények uralmát és a közszabadságokat és egyforma erővel szálljon szembe az állam úgy a jobboldali reakcióval, mint bármilyen baloldali kilengéssel.

D r o z d y Győző: Úgy van! A középutat követeljük. (Zaj.) Nem is én vagyok a szélsőséges, hanem a kormány, a reakcióban szélsőséges! (Derűlség.)

R a s s a y K á r o l y: Kétségbeesve látom, hogy a politikának azok a képviselői, akik a nemzetet idáig juttatták el, újra meg akarnak maradni a hatalom székében. Én innen az ellenzéki padokból, az önzetlenségnek és érdektelenségnek jogával követelem, hogy ez a kormány, amely az országot idejuttatta, távozzék a helyéről, mert ha ott marad azon a helyen, ez óráról órára több anyagi és erkölcsi veszteséget jelent a nemzetre nézve. (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

D á n é r Béla: Jöjjenek a bécsi emigránsok! (Mozgas es derűlség.)

K e r e k e s M i h á l y: Jöjjön Dánér Béla! (Folytonos zaj és közbeszólások.)

Elnök (csenget): Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a házszabályokhoz alkalmazkodni.

R a s s a y K á r o l y: A mi felfogásunk szerint, akik nem kényszer hatása alatt, hanem komolyan fogadjuk el a detronizáló javaslatot, itt a nemzetre új nehéz feladatok várnak. Amint a kérdést kikapcsolni nem lehetett, úgy véleményem szerint az államfő személyi kérdését sem lehet soká kikapcsolni, mert ez a kikapcsolás éppúgy meg fogja magát bosszulni, mint ahogy megbosszulta magát az elvi kérdés kikapcsolása. Én úgy fogom fel a kormány helyzetét, hogy neki ezen törvényjavaslat törvénybeiktatása után haladéktalanul fel kell vennie mindazon diplomáciai tárgyalások fonalát, melyek azt célozzák, hogy a magyar nemzetnek koronáját végre elhelyezzük azon a fön, melytől nemzetünk érdekében a legtöbbet várunk. (Úgy van! Taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Balla A l a d á r: Angol herceg!

R a s s a y K á r o l y: De ezt a munkát nem bízhatom arra a kormányra, (Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.) amelynek múltja a legitimitás gondolatával összeforrott, amely a jelen pillanatokban is mindent elkövet külsőségekben és a javaslat érdemében is arra, hogy a legitimitás gondolatát eljåtssza, átvigye, „átmentse“ a jövő számára.

Ha a felelősség azoké, akik ezt a javaslatot megszavazzák, ha ők viselik a történelem előtt a felelősséget, akkor tessék rájuk bízni az ebből előállott helyzet likvidálásának jogát is. (Úgy van! Úgy van! a jobb- és szélsőbaloldalon.) Jöjjön az a kormány, amely a maga felelőssége tudatában végre megoldáshoz akarja juttatni a magyar trónkérdést (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) s viselje a felelősséget és teljesítse kötelességét. (Helyeslés.)

Annyi kétértelmőséget, annyi félremagyarázásra alkalmat adó anyagot dobtak e kérdés aktualitásával kapcsolatosan közéletünkbe, hogy kifejezést kell adnom annak a felfogásomnak is, hogy e kormánynak legelső feladata kell hogy legyen, hogy a Nemzetgyűlés felosztatásával a Nemzetgyűlés határozatát a nemzet döntése alá bocsássa. (Élénk helyeslés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

D r o z d y G y ő z ő: Ne grófi csemege legyen a királykérdés, hanem a népet kérdezzék meg!

R a s s a y K á r o l y: Mert meg vagyok győződve arról, hogy azon gyenge hangú tiltakozásokkal, a Nemzetgyűlés jogának kétségbevonásával szemben mint a vihar nyomán a por, úgy fog el-

söprödni minden ellenkező felfogás, ha a legközelebbi választásnál a nemzet akarata legalizálni fogja határozatunkat.

Én, mert meg vagyok győződve arról, hogy döntésünk, ítéletünk e javaslat felett, vagy helyesebben: eredeti álláspontomnak megfelelően a javaslatban kifejezésre jutott gondolat felett csak előzménye a nemzet nagy ítéletének, amely feltartóztathatatlanul jön a mi álláspontunk mellett: a javaslatot általánosságban elfogodom. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

V a s a d i B a l o g h G y ö r g y j e g y z ő: Giesswein Sándor! (Felkiáltások: Nincs itt!) Schlachta Margit!

S c h l a c h t a M a r g i t: Tisztelt Nemzetgyűlés! Gróf Apponyi Albertnek tegnap elhangzott deklarációja alapján állok és ezért... (Folytonos zaj.)

Elnök (csenget): Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek csendben lenni.

S c h l a c h t a M a r g i t: ... reflektálni kívánnék néhány megjegyzésre, amely éppen ezen deklarációra vonatkozólag elhangzott és pedig különösen arra a megjegyzésre, mintha ez a deklaráció kétségbe vonná a Nemzetgyűlésnek törvényhozói jogát azzal a kijelentésével, hogyha a Ház meg is hozza a detronizálásra vonatkozó törvényt, ez hatálytalan lesz. (Zaj.) Itt egy félreértés iorog fenn.

M e s k ó Z o l t á n: Apponyi mondja meg!

S c h l a c h t a M a r g i t: Én ezt a deklarációt magamévá tettem és azért kívánok erre a megjegyzésre reflektálni. (Felkiáltások jobbfelől: Rosszul tette!) Ez az állítás nem a Nemzetgyűlés törvényhozói jogát vonja kétségbe, hanem azt állítja, hogy amennyiben itt olyan törvényről van szó, amely egy kétoldalú szerződést egyoldalúlag óhajt felbontani, ez érvénytelen. (Felkiáltások jobbfelől: Vagy törvény vagy nem törvény! Már Budaörsön felbontotta az egyik fél! Zaj és közbeszólások. Egy hang balfelől* Most udvariasnak kell lenni!) Csak olyan fokban kell udvariasnak lenni, amilyen fokban én vagyok udvarias összes tisztelt kollégáimmal szemben, mert én sohasem zavarok senkit, bármit állít is! (Zaj. Elnök csenget.)

És ugyanolyan érvénytelennek állítanók ezt a törvényt, ha az uralkodás és a trónutódlás megszűnésére vonatkozólag a régi országgyűlés akarta volna meghozni a királlyal való megállapodás nélkül.

Elnök: Képviselőtársam ezen okfejtésére kénytelen vagyok

kijelenteni: a Nemzetgyűlés által hozott törvények érvényességében válogatni senkinek sincs joga. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) A Nemzetgyűlés a fennálló törvények értelmében megoldani köteles minden olyan kérdést, amely a nemzet előtt felvetődik, s miután ez az egyetlen törvényes képviselő, amely ezt megteheti, mindazon törvények, amelyeket a Nemzetgyűlés hozott, vagy hoz, feltétlenül törvényerejük és sem egyeseknek, sem testületeknek, sem senkinek nincs joga ahhoz, hogy azoknak érvényességét támadja. (Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)

Schlachta Margit: Teljes mértékben elismerem a Nemzetgyűlés által hozott törvények érvényességét, de az én meggyőződésem az, hogy van a dolognak olyan önmagába zárt törvényszerűsége, amely minden körülmények között érvényben van.

Kováts J. István képviselő úrnak egy állítására is óhajtok reflektálni. Szerinte nemcsak a trónörökösre, hanem a megkoronázott magyar királyra vonatkozólag is feltételeket ismer a magyar közjog. A trónutódlásnak tényleg vannak feltételei: az, hogy a trónörökös római katolikus, osztrák főherceg és törvényes leszármazott legyen, de a magyar szent korona tana a trónbirtoklásnak feltételeket nem szab, mert a megkoronázott magyar király szuverenitását éppen abban fejezi ki, hogy a magyar király csak lelkiismeretének és Istennek felelős. (Zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: A nemzetnek nem? Tehát abszolút?)

Elnök: Szíveskedjenek, képviselő urak, a szónokot nyugodtan meghallgatni.

Schlachta Margit: Végül pedig Rassay képviselő úrnak, arra a megjegyzésére is felelni óhajtok, mintha mi azért nem akarnánk ebben a tárgyalásban résztvenni, mert nem vállaljuk a felelősséget, Nem így van. Azzal, hogy mostani állásfoglalásunkat kimondtuk, máris vállaltuk az ellenmondás felelősségét. A tárgyalásban azért nem kívánunk részt venni... (Zaj.)

Szijj Bálint: Ez már tárgyalás! (Mozgás.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a szónokot meghallgatni. A képviselő uraknak ez kötelességük, nekem mint elnöknek pedig biztosítanom kell minden szónok szólási jogát. Nagyon kérem a képviselő urakat, hogy ennek a feladatnak betöltésénél legyenek segítségemre.

Schlachta Margit: ...és azért nem szavazunk, mert bármiféle kijelentések és indokolások történjenek is, a dolog tény-

leg úgy áil, hogy az entente ultimátuma vetette most be ide a Nemzetgyűlésbe ezt a kérdést és mi belügyeinkben való függetlenségünket fejezzük ki ezen visszautasítással. (Zaj és élénk ellenmondások a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

M e s k ó Z o l t á n: Andrassy Gyula és társai, Rakovszkyék! Ezt a puccs vezérek csinálták!

S z i j j B á l i n t: Kitűnő pártvezérek! (Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne zavarják a szónokot.

S c h l a c h t a M a r g i t: Átérve arra, amit tulajdonképpen mondani óhajtottam, előre bocsátom azt, hogy mindenben csatlakozom ahhoz, amit gróf Apponyi Albert mondott, tehát, hogy állásfoglalásom nem akar a kormány legutóbbi eljárásának bírálata lenni; hogy meg vagyok győződve arról, hogy akkor is a haza javának szemmeltartásával és hazaszeretettől indítatva cselekedett, amikor az utóbbi napokban a béke fenntartása érdekében minden magyar szívet megrendítő eszközökhöz is nyúlt (Zaj és ellenmondások a jobb- és a szélsőbaloldalon.) és hogy a kormányt, különösen ilyen végzetes időkben, mindaddig támogatni kötelességünk, amíg azt lelkiismeretünk szava nem tiltja.

A kormány a helyzet mérlegelése után úgy ítélte, hogy még most is engednünk kell. Mi, keresztényszociális női pártszervezetek és a magukat velünk azonosító sok ezer keresztény nő úgy érezzük, hogy elérkeztünk a lelkiismeret által jelzett azon határhoz, melyet túllépnünk nem szabad, mert magasabb rendű önfenntartási ösztönünk azt mondja, hogy az antant oly mélyen sebzi a népjogba, a hűségbe, az eskübe ütköző követeléseivel erkölcsi integritásunkat, hogy ezzel jobban sújtja hazánkat, mintha területi épségünk bármilyen csorbát szenvedne és gazdasági életünk bármennyire is károsodnék. (Nagy zaj és ellenmondások a jobb- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Egy hang jobbfelől: Magyar honleányi felfogás!)

Elnök: Méltóztassék a szónokot meghallgatni! Joga van itt kifejteni nézeteit és ebben megakadályozni senkinek sem szabad!

M e s k ó Z o l t á n: Ha minden főhercegért egy megyét visszakupunk, jó lesz!

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak meghallgatni a szónokot. (Folytonos zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Schlachta Margit: Hangversenyre nem vállalkozhatom, mert én hanggal nem győzöm egy egész férfikórossal szemben. (Zaj.)

Meskó Zoltán: Különösen a választási küzdelem után, ugyebár? (Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Griger Miklós: (közbeszól. Zaj.)

Elnök: Griger képviselő urat kérem, szíveskedjék a szónokot meghallgatni.

Schlachta Margit: Ha ép marad a magyar lélek, a területet visszaszerezheti, (Úgy van! Úgy van! a középén.) a gazdasági összeomlást kiheverheti, de ki fog a haza feltámadásán dolgozni, ha meghal a lélek és az országot összetartó erkölcsi érzés rendül meg?

Első tekintetre talán nem is tudjuk mérlegelni, hogy a kormány magatartása mit jelent az egyes ember lelkében. Egy alkalommal védelmembe vettem egy nálunk időző entente-polgárral szemben egy magyart, mire az illető államának teljes öntelt gőgével nem arra hivatkozott, hogy nekem nincs igazam és ennek alapján nem teljesíti, amit kívánok, hanem arra, hogy énmögöttem csak a kis Magyarország áll, mögötte pedig az egész ententé. Akkor átéreztem azt, hogy az a nagy ántánt mekkora és Magyarország, amely mögöttem áll, milyen kicsi, de azt is, hogy annál jobban kell ehhez a kis Magyarországhoz ragaszkodnunk. Mióta azonban a koronás király kiadatása megtörtént, bár honszeretetem azóta sem változott, úgy érzem, hogy mögöttem nem áll már a nagy entente-tal szemben semmi. Lelkemben a király kiadatásával hontalanná lettem a honban és védtelenné az ellenséggel szemben. (Zaj és felkiáltások a jobb- és a szélsőbaloldalon: Ezt nem lehet mondani! Menjen a király után! Elnök csenget.) Mit fog tenni a magyar föld, ha ezt egyszer ő is átérzi? (Zaj a baloldalon.)

Bodor György: De nem gyün el szántani!

Kuna P. András: Négyszáz esztendősen szenvedésről beszéljen! (Zaj.)

Elnök: Kuna képviselő urat kérem, legyen szíves a házszabályokhoz alkalmazkodni.

Kuna P. András (közbeszól. Zaj.)

Elnök: Kuna képviselő urat másodszor figyelmeztetem, szíveskedjék magát a házszabályokhoz tartani. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Schlachta Margit: Nem lesz-e, futóhomokká, amelyet a jogalpok keresésének szele biztosabb partokra sodor és tudnak-e majd ezzel a tudattal nagy tömegek hazát szeretni és a hazáért áldozatot hozni? Ezt majd megmutatja a jövő. (Mozgás a jobb-oldalon.)

Ebben fejeződik ki legvilágosabban az az állambomlasztó hatás, amelyet mi magunk idézünk elő, ha az entente követeléseinek eleget teszünk. (Zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Azt a kérdést is fel kell vetnünk, hogy ha az entente az ő követeléseiben meg nem áll, mikor fogunk mi az ő kívánságainak teljesítésében megállni. A ratifikációra igennel feleltünk, a király kiadása is megtörtént, a detronizációs törvényt meghozza a Nemzetgyűlés. Most hangok hallatszanak Szerbia felől, hogy annak a kormánynak lemondását is kívánják, amely nemhogy a puccskísérlettel azonosította volna magát, hanem minden bűne az, hogy Károly király jogigényét elismerte. Kérdezem, ha ezt magáévá teszi a nagy entente és ultimátumot küld erre vonatkozólag, azt is teljesíteni fogjuk-e? (Zaj jobbfelől.)

És ha folytathatja ezt, azért, mert az ő politikájának úgy felel meg és azt kívánja, hogy Károlyi Mihály legyen a kormányzó és talán Jászi Oszkár a miniszterelnök, teljesíteni fogjuk-e ezt a kívánságot is? (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Ez a veszély nem fenyeget bennünket! Itt vannak a polgárok, majd elhallgattatják őket!) Vagy ha felsóhajt egyszer a Kárpátok övezte Felvidék és megdobban Erdély szíve és ha ettől a sóhajtól és szívdobbanástól megremeg Csehország és Románia és segítségért fut az entente-hoz s az entente a segítséget meg akarja adni nekik és megint ránk üzen, hogy mi szállítsuk a muníciót Erdélynek és Csehországnak, teljesíteni fogjuk-e ezt saját véreinkkel szemben? (Zaj jobbfelől) Akkor megint a háború és a béke kérdése elé fog az entente kívánsága állítani minket, s kérdezem: miért fogunk akkor nemet mondani, ha most igent mondunk, vagy pedig milyen alapon mondunk most igent, ha akkor, helytelenítve ezt, nemet fogunk mondani? (Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.) Nem azt mutatja-e ez a folyamat, hogy ha egyszer az elvekkkel alkudni kezdünk, akkor olyan lejtőre csúszunk, amelyen nincs megállás?

Ezt átgondolva, mi keresztény nők azon az állásponton vagyunk ... (Zaj és felkiáltások jobbfelől: A hadiözvegyek más állásponton vannak! Zaj a baloldalon.)

Schlachta Margit: ... hogy semmi nem sújthat minket úgy, mint erkölcsi integritásunk megsértése.

Az egész világ szentesíti azt az általános felfogást, hogy más az egyéni és más a politikai morál és hogy szabad elveket és erkölcsi határokat átlépni, ha az etikai törvényekhez való hűségnek súlyos következményei vannak. Ez, a mi meggyőződésünk szerint, pogány etika. Szerintünk egész Európára ez hozta a mostani szerencsétlenséget és minket is ez sodort a mostani válságba. Nincs itt más menekvés és nincsen más megoldás, minthogy rátérjünk a keresztény politika útjára, de olyan értelemben, hogy minden körülmények között, kivétel nélkül viseljük a konzekvenciákat akkor is, ha az elvhűség átmenetileg áldozatokat követel. A nemzetek érdekeinek más védelme nincs. Mi, a keresztényszociális női párt-szervezetek, rendíthetetlenül állunk ennek a meggyőződésnek alapján s az eddigi irányzattal szemben ennek az igazságnak leszünk a hirdetőivé.

T. Nemzetgyűlés! Mi azt kívánjuk és azért fogunk dolgozni, hogy az állam életét is a szó szerint átvitt keresztény elvek irányítsák, amelyek szerint nemcsak az áll, hogy ne ölj, ne csalj, felebarátodnak kárt ne okozz, felebarátodat szeresd akkor is, ha az gyenge, hanem ezen erkölcsi törvények alapján áll az is, hogy állj dient, ha tőled olyat kívánnak, ami az erkölcsi törvényekbe ütközik. Ez az intranszignens keresztény politika (Zaj jobbfelől.)

Tudjuk, hogy ez sok áldozatot követel a jelenben, de nem követel annyi áldozatot, mint amennyi könny már folyt a nemzetek szeméből a világtörténelem folyamán a pogány politikai nézetek érvényesítése miatt.

Benkő Gábor: A Habsburgok miatti

Schlachta Margit: Nem a Habsburgok miatt. Ott vannak az írek, búrok, lengyelek és a többiek, akiknek a Habsburgokhoz semmi közük sem volt.

Az is lehet, t. Ház, hogy csak évezredes evolúciók fognak ennek a meggyőződésnek igazat adni, de ez nem baj, a fő az, hogy ennek az irányzatnak szolgálatába álltunk legyen és eljőjön egyszer az az idő, amikor nem állítják többé, hogy más az egyéni és más a politikai morál és hogy a győzőnek ököljoga van és aki hatalmon van, az mást diktálhat, mint amit az igazság megenged. Ez be fog következni egyszer, ha ennek az elvnek szolgálatába állunk, amiben dicső és véres keresztény tradíciók erősítenek meg minket.

Tudom, hogy mi, keresztényszociális nők mint a világ nevétsége állunk itt, gyengén és támasz nélkül... (Ellenmondások a Ház minden oldalán.)

Haller István: Csak az ostobák előtt! (Úgy van! bal-felől.)

Schlachta Margit: ...az egész világ politikai felfogásával szemben. Rétezer évvel ezelőtt így állott 12 szegény halász és egy maroknyi leláncolt rabszolga az állig felfegyverzett római világhatalom és a világot remegtető Cézárook előtt. De a római világhatalmat és a Cézárookat eltemette az idő, de annak a 12 szegény halásznak és a maroknyi leláncolt rabszolgának győzelmét az egész keresztény világ hirdeti. (Igaz! Úgy van!) Mert az győző mindig, akié az igazság és aki az igazság mellett híven és alkuatlanul kitart. (Igaz! Úgy van!)

Ezt a programot szükségesnek tartottam éppen most kimondani, itt az entente-tal szemben, most, amikor az ő pogány követeléseinek ennek az alapvető hitünknek megtagadására akarnának minket kényszeríteni. Teszem ezt nemcsak a mi nemzetünk szeretetéért, hanem minden népekért, mert a világ minden nemzete görnyed a pogány politikai törvények igája alatt és várja epedve, hogy az ő egen is felragyogjon a megváltó betlehemi csillag.

Az entente asszonyaihoz is volna egy szavam. Nekik azt mondom, hogy hiszünk egy isteni örök igazságban, de a nemzeteknek nincsen más világuk s azért ők minden jónak jutalmát és minden nemzeti bűnök büntetését ezen a földön veszik el. A machiaveilizmusnak, az ököljognak büntetése pedig, amelyet önmagában hord, az, hogy aki ezt gyakorolja, abban megrendíti a lelki épséget és amely generáció úgy nevelkedett, hogy a gyengével szemben nincs morál, csak ököl, nincs igazságosság, csak érdek, az egyszer, ha majd felemelkedett, saját hazájával szemben is gyakorolni fogja ezt az immoralitást. Akik tehát ezt az irányt követik, tulajdonképpen saját hazájuknak nevelnek kebelbéli ellenségeket.

És még egy más szempontra is irányítom a figyelmüket. A világ kereke forog. Sok hatalom hanyatlott már porba s az entente hatalmai sem tudhatják, hogy mikor kerül egyszer rájuk is sor. Igyekezzenek maguknak a művelt világ háláját és elismerését megszerezni, amit ez a világ egyszer az ő gyermekeikben fog majd viszonzni azért a jóért, amit az entente-asszonyok igazságérzete tett, amikor kormányaiknak öklét felfogta az igazság nevében, mikor ez az ököl reánk le akart sújtani.

S még egy tiltakozásunkat is be kell jelentenem. Azt hallottuk — és be fog bizonyosodni, hogy mennyire áll ez — hogy a királyasszonynak csak bizonyos politikai feltételek teljesítése után akarják gyermekeit visszaadni. Tiltakozunk nem a királyné, hanem az anya nevében az ellen, hogy a legszentebb emberi érzelmeket politikai csereáruvá alacsonyítsák le. (Általános helyeslés.) Ebben számítunk úgy a semleges, mint az entente-államok asszonyainak teljes szolidaritására. (Helyeslés.)

Mindezek után pedig azon tudat dacára, hogy szerencsétlen országunknak kormánya nincs abban a helyzetben, hogy polgárainak az ellenséggel szemben jogvédelmet adjon, védtelenül, de lelkünk szuverenitásának tudatában, melyet saját akaratumk ellen a világ minden hadoszlopai sem gázolhatnak le, azt felelem az entente detronizáló követelésére, hogy azt megvetéssel visszautasítom. (Helyeslés és éljenzés a baloldalon. Zaj jobbfelől.)

Balta A l a d á r: T. Nemzetgyűlés! Az utolsó költségvetési tárgyalás, a felhatalmazási törvényjavaslat tárgyalása alkalmával bátor voltam rámutatni arra a veszedelemre, melyet magában rejt az úgynevezett királykérdésnek az elodázása, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) mert bár engem, mint szabad királyválasztót nem aggasztott ennek a kérdésnek végeredményben mikénti elintézése, rámutattam arra, (Halljuk! jobbfelől.), hogy ezt a kérdést csak két erőtevényező fogja eldönteni, egy legitim, törvényes és egy tőlünk kívül álló tényezőnek esetleges beavatkozása.

(Az elnöki széket Bottlik József foglalja el.)

Ha mi a törvényes intézkedés alapjára helyezkedtünk volna és idejében idehoztuk volna ezt a törvényjavaslatot, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) akkor nagyon sok megaláztatástól, szenvedéstől és állami presztízsünknek kisebbítésétől meg lettünk volna óva. Többedmagammal, akik a szabad királyválasztás elvi alapján állunk, kívántuk és követeltük, hogy ez a Nemzetgyűlés foglalkozzék ezzel a kérdéssel, apelláljon a nemzetre, rendeljen el népszavazást és a nép által e kérdésben hozandó ítéletet iktassa törvénybe. Eleve kijelentettük, hogy mi lojálisán deferálni fogunk, bármiképpen is szól a nemzet ítélete, (Igaz! Úgy van! a jobboldalon.) de elvárjuk, hogy azok is, akik négyszázéves történelmi tanulságok és az osztrák-magyar birodalom összeomlásával beállott események dacára még most is hirdetik és vitatják a Habsburg-

háznak a magyar trónhoz való jogát, legalább is respektussal alávessék magukat a nemzet ítéletének.

Ebben a felfogásunkban megerősített minket a parlament többségét képviselő t. képviselőtársainknak ama írásbeli deklarációja, amelyben mintegy száztízen kijelentik, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hogy a szabadkirályválasztás elvi alapján állanak és hogy a *pragmatica sancti*ót az öröklés jogrendjére vonatkozólag is hatályát veszítettnek tekintik. Alátámasztott engem ebben a felfogásomban a parlament legnagyobb pártjának, a kisgazdapártnak (Úgy van! jobbfelől.) tavalý, december 3-án hozott határozata, amely szintén ezt az elvi álláspontot jelentette ki.

lessék elképzelni, t. Nemzetgyűlés, ha az ország élén álló magyar kormány a majdnem két év óta hangoztatott figyelmeztetésünknek és a kisgazdapárt eme határozatának megfelelően ezt a kérdést idejében idehozta volna a parlament elé, mennyi átkos belviszálytól és mennyi külügyi bonyodalomtól mentette volna meg ezt az országot. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Azóta az összeomlás romjainak eltakarítási munkájával már végeztünk volna, (Úgy van! jobbfelől.) nemcsak a körülöttünk kialakult utódállamokkal, hanem egész Európával, — mondhatnám — az egész világgal felvettük volna már úgy a gazdasági, mint a nemzetközi érintkezést. (Úgy van! a jobboldalon.) Meg vagyok győződve arról, hogy ennek óriási jelentőségét, közgazdasági előnyeit mindannyian átérzik — én ebben a pillanatban felmérni sem tudom — de hiszem és vallom, hogy sokkal nagyobb hatása lett volna ennek az eljárásunknak a népszövetségbe, a Ligue of Nations-ba való felvételünk tekintetében, mintha akármilyen nagy ember, Apponyi Albert vagy bárki kimegy Genfbe felvételünk érdekében. És amit itt a legnyomatékosabban ki akarok jelenteni, a területi integritásunk is, legalább a csonka Magyarországot érintő magyarlakta vidékeket illetőleg, már feltétlenül helyreállott volna.

De a kormányok, az egymást itt felváltó legitimista ízű kormányaink e követelések elöl mereven elzárkóztak, mert időt akartak nyerni a közvélemény preparálására. És még valamire számítottak: egy gutaütésre. (Derültség.) Hogy a tegnapi gyászoló tőzsde zsargonjában fejezzem ki magamat, szilárdak voltak az entente összevezésére, a gutaütésre, mert ha ezt elérik, akkor kint vannak a vízből, akkor már hozhatják a Habsburgokat. De a közvélemény sehogyan sem akart ennek a preparáló munkának behódolni, a sajtószabadság és a közszabadságok teljes konfiskálása

dacára sem, a kiséntente és a nagyentente államai pedig gutaütés helyett rapallói szerződéssel (Úgy van! jobbfelől) és a többi katonai konvencióval nemcsak, hogy jobban simultak egymáshoz, hanem a kormánynak eme intézkedése a kiséntente államait összefogta, szinte összesűrűsítette.

Midőn ezt látták a szélső legitimisták, vagy — mondjuk — puccs-karlisták, akkor egy császárvágásra határozták el magukat (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) és ekkor azok, akik már a gyermekszobából, — hogy ne mondjam — a bölcsőből magukkal hozták a Habsburg iránti hűséget és az államférfíui kvalitást, (Egy hang a jobboldalon: Kaptak érte jó dominiumokat.) egy fait accompli teremtésével akarták ezt a kérdést megoldani. (Igaz! jobbfelől.) Behozzuk a királyt, a hadsereg élén bevonulunk a főváros ellen, a kommunisták ellen, felrúgjuk a nemzet szuverenitását reprezentáló Nemzetgyűlést (Úgy van! a jobboldalon.), felakasztjuk a miniszterelnöktől kezdve mindazokat, akik szabad királyválasztók (Úgy van! jobbfelől.) és végre megteremtjük Európa közepén a kiváltságosakba reakciórok országát. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) „Lieber Rakovszky, Lieber Andrassy, Lieber Gratz“ megszólítással megjelent a kórházvonatban német szöveggel elkészített kézirat, a katonaság pedig „Gewehr heraus!“ mellett tisztelgett...

M e s k ó Z o l t á n : Tisztázni kell, hogy voltak-e osztrák csapatok! Tegnap azt mondták, hogy hazugság. Majd meglátjuk!

Balla A l a d á r : Még beszélünk erről! Majd megindult Budapest, a magyar nemzet fővárosa ellen a magyar király és Moravek-Ostenburg vezetése mellett az a hadsereg, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) amelynek soraiban a hivatalos kormány által is támogatott, de legalább is informált Magyar Távirati Iroda szerint osztrák és cseh katonák is voltak.

M e s k ó Z o l t á n : Mint podgyászt állítólag visszahagyták őket Sopronban. (Zaj.)

Balla A l a d á r : Apponyi Albert t. képviselőtársam ezt tegnap tagadásba vette, mondván, hogy a legilletékesebb helyről értesült ennek valótlanságáról. Sajnálom, hogy nem mondta meg, mi itt a legilletékesebb hely, miután a kormány félhivatalosa az ellenkezőt állapította meg.

M e s k ó Z o l t á n : A király környezetében mesélték!

Balla A l a d á r : De hogy milyen magyar mentalitás, mi-Hen magyar lelkesedés, magyar színek mellett és miliőben indult meg ez a hadsereg, bátor leszek egy jelentésből felolvasni egy részt,

ahol az van mondva, hogy (olvassa): „Komáromban több kormányzóhű tiszt esett fogságba, ezeket a király vöröskeresztes vonatában őrizték. Az őrizetet Ostenburg-tisztek végezték. Riedl volt osztrák dragonyoskapitány, közismert bécsi karlista, aki a budapestiekkel állandó összeköttetést tartott és sokszor járt Budapesten, bejött a fogoly tisztekhez, megnézte őket, ellenőrizte a fogoly-őrséget, eltiltotta őket a magyar beszélgetéstől. (Zaj jobbfelől.) Ez az osztrák tiszt még Biatorbágyon is ott volt.“ Vagyis nem hagyták ott Sopronnál, — Apponyi grófot tehát, midőn azt mondták, hogy mindezeket az osztrák tiszteket lekapcsolták Sopronban, tévedésbe ejtették.

Bátor vagyok továbbá annak illusztrálására, hogy milyen magyar szellem uralkodott a Magyarország fővárosa ellen felvuló hadseregben, a jelentésnek egy másik részét felolvasni, amely ezt mondja (olvassa): „Mielőtt a király vonata az egyik katonai helyőrség állomására befutott, egy őrnagy, beosztva a vámőrséghez, az ottani zászlóalj tisztikarát félrevezetendő, a következő kijelentéseket tette: „Károly király Őfelsége Sopronból a soproni, a szombathelyi, a győri helyőrségekkel útban van Budapestre a kormányzó, a kormány és az entente beleegyezésével. A nagyentente Magyarország integritását biztosította, ez már régen előkészített puccs. A miniszterelnök pécsi beszéde is ezt célozta, ő is tud a színleges intézkedésekről, hiszen ez világos is, mert a fegyverhasználat meg van tiltva. Az új kormány már ki van nevezve. Ne álljatok ellen. Ostenburg Budapestig már megszállotta a vasútvonalat, egy része már a ti helyőrségeket is megszállta. Én most jöttem Pestről. Pesten már várják Őfelségét, az exponált szabad királyválasztókat már letartóztatják. Ne üljetek fel tehát, mert Ostenburg katonái nem tréfálnak és a nagy tömeg el fog benneketek söpörni.“ Azután megjött a király vonata, mire a zászlóalj előljáró tábornoka kilépett a vonatból és kérdezte: „Felesküdt-e a zászlóalj?“ Azon feleletre, hogy „nem“, felolvasta az eskümintát. Ez a régi honvédeskü volt. A helyőrséget tehát az osztrák császárnak és Magyarország apostoli királyának feleskették.“

N y é k i J ó z s e f: Gyönyörű dolog!

Balla A l a d á r (tovább olvassa): „Tény, hogy akkor az illető helyőrséget részben Budapestről oda beözönlő puccstisztek és Ostenburgék már megszállták. Gróf Esterházy által munkaidőn túl együtt tartott munkások az elrongált vasutat kijavították, vagyis a kormány parancsa ellen fellázadtak.“

Ezekről a férfiakról gróf Apponyi Albert tegnap azt mondta, hogy becsületes, jó hazafiak. Azt hiszem, ha ezt ezen az oldalon valamelyik képviselőtársam mondotta volna, vagy ha azt a nyilatkozatot merete volna tenni bármelyikünk, hogy ez a Nemzetgyűlés ennek a törvénynek meghozatalára nem illetékes, akkor nemcsak destruktíveknek neveztek volna el bennünket, hanem azt hiszem az ügyész már megzörgette volna a láncokat és a porkoláb bizonyára intézkedett volna, hogy mi hűvösre kerüljünk. (Zaj jobbfelől.)

M e s k ó Z o l t á n: Aranygyapjas rendet sem kaptok!

Balla A l a d á r: Méltóztassanak megengedni, hogy én azokat a magyar katonákat, akik ebben a lázadásban részt vettek, el ne ítéljem, mert hiszen, amint méltóztattak hallani, maga a jelentés is mondja, milyen módon vezették őket félre. De a legtöbb elfogott katona igazolta, hogy azt mondták, a proletárdiktatúra kitört Budapesten, vonuljanak a kommunisták ellen! (Úgy van! jobbfelől.) Amikor pedig a Sashegyen általam is ismert fiatal emberek fogságba kerültek, akkor a velük szemben álló Ostenburg-tisztek és katonák azt mondták, különösen a legénység: kérem, maguk mind jóra való magyar emberek, tisztességes emberek, hát maguk nem kommunisták, hát maguk nem a kommunisták érdekében harcolnak? Mikor meggyőződtek arról, hogy itt tényleg félrevezetés történt, saját tisztjük ellen fordultak a mi derék magyar katonáink, akik a lázadó csapatokkal jöttek (Élénk éljenzés jobbfelől.)

S z a b ó B a l á z s: Tessék! A magyar államtól húzzák a fizetést és a magyar állam ellen cselekszenek.

Balla A l a d á r: Már az első ellenállásra, hazafias diákjaink és egyetemi polgáraink első rohamára (Élénk éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.) visszafordult az a magyar katona, akit hazája ellen, fővárosa ellen, az ország szíve ellen akartak vezényelni és sok száz sebesült ifjú és hősi halált halt egyetemi polgár megmentette Magyarországot a legnagyobb gyaláztattól, (Éljenzés jobbfelől.) hogy ismét császári Landsknechtek tegyék be lábukat ebbe a szegény fővárosunkba, Budapestre. (Élénk éljenzés jobbfelől.)

H e z e d ü s G y ö r g y: Mégis érnek a keresztény szervezetek valamit!

Balla A l a d á r: Résztvettek, nagyon dicséretes munkát végeztek.

De nemcsak e derék ifjúság soraiból szedett áldozatot Osten-

burgéknak és Rakovszkyéknak ez a lázadó, ez a puccszerű eljárása, hanem áldozatot követelt a magyar állam presztízséből is. Mert akár mennyire ágál ma Szabó József, a kisemberek és munkások képviselője itten, hogy ránkpirítson, hogy mi a cseh szuronyok árnyékában emeljük törvényerőre ezt a törvényjavaslatot, akár mennyire akarja ezáltal a multat elhomályosítani, hogy csak egyszer volt Magyarországon muszkavezetés, hogy idegen államok és fegyverek segítségével követelje a Kossuthok, Rákócziak által hirdetett elveknek megvalósítását, ezzel a propagandával minket se megfélemlíteni, se terrorizálni nem lehet. (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Mi már letettük a vizsgát huszonötéves politikai multunkkal és cselekedeteinkkel. Soha még hazánk ellen nem vétettünk. Igaz, hogy mikor a nemzetközi veszedelmes vész került az ország élére, menekülnünk kellett, mint ahogy most is menekülnünk kellett volna, ha Moravék-Ostenburg és Rakovszky úrrá lettek volna az országban, mert ha Rakovszkyék és Ostenburgék lázadása folytán ...

Szabó József (budapesti): És a királynak rossznéven veszik, hogy menekült, mikor az élete veszélyeztetve volt!

Elnök: Kérem Szabó képviselő urat, ne tessék közbeszólni.

Balla Aladár: Nem volt veszélyeztetve! Különben ha veszedelemben is volt, akkor is kötelessége csapatai élén megmaradni. (Helyeslés jobbfelől.)

Meskó Zoltán: De a király esküt tett, hogy megvédi az országot!

Benkő Gábor: Az első katonaszökevény ő volt!

Balla Aladár: Tehát bármennyire fájjaljuk, mondhatom szégyeljük, hogy csak akkor tudtunk ehhez a törvényjavaslatához hozzászólni ebben a Nemzetgyűlésben, mikor részben a kormány gondatlansága, — hogy erősebb kifejezést ne használjak — részben a karlisták lelkiismeretlensége oda juttatta a dolgokat, hogy az entente-hatalmak, hivatkozva az 1921 február 4-én és április 2-án már velünk közölt jegyzékre, követelték, hogy a casus bellit jelentő eme eljárást torolja meg a kormány, mert különben a nagyentente tanácsának határozata értelmében volnának kénytelenek eljárni. Nem spontán diktálta nekünk a nagyentente ennek a törvénynek a meghozatalát, hanem miután már ezt a helyzetet oda érlelték a puccskarlisták, ők csak a régi jegyzékek értelmében szólították fel ultimátumszerűen a magyar kormányt: méltóztassék már most intézkedni, hogy ne zavarja tovább Európa béke-

jét az ilyen Habsburg-trónrajutásnak kísérlete. (Úgy van! jobbfelől.)

De akárki kívánta is a Habsburgok detronizálását, mi évtizedes és évszázados vágyaink megvalósítását látjuk eme törvényjavaslatban. (Úgy van! Úgy van! Taps jobbfelől.) Engem tehát semmiféle frazeológia, semmiféle hipokrizis nem fog visszatartani attól, hogy amikor alkalmam van arra, hogy régi függetlenségi elveimet megvalósíthassam, ezt meg ne szavazzam. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)

Súlyos a helyzetünk, mert hiába, alkalmat ad a Habsburg-propagandának tovább folytatni veszedelmes játékait. Méltóztatnak hallani: jogot, törvényt ismerő férfiak előtt elhangzik az a vád, hogy a csehek kívánságára csináljuk, így akarják félrevezetni az országot, a közvéleményt. Tehetik és csak az a magyar becsületesebb nemzeti ösztön az, amely ez ellen tiltakozik, annak ellenére, hogy egyetlenegy lapunk sincs, (Igaz, Úgy van! jobbfelől.) melyben kifejezést tudnánk adni annak, hogy ez a propaganda csak a Habsburgok érdekében folyó propaganda. (Taps a jobboldalon.)

De nemcsak szívünk vágya, nemcsak az ország érdekében jól felfogott eljárásunknak eredménye lesz ennek a törvényjavaslatnak a törvénybeiktatása. Megérlelődött a Habsburgok trónfosztásának kérdése a mi törvényeink rendelkezése folytán is. És itt Schlachta Margit t. képviselőtársam felszólalásával szemben be fogom bizonyítani, hogy nem elegendő az, hogy valakit megkoronázzanak, és hogy nem áll az, hogy akkor csak Istennek meg saját lelkiismeretének felel. (Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.) Az Istennek is felel, mert az élő Istenre, meg Szűz Máriára teszi le a király az esküt, amikor a koronázás alkalmával a koronát a fejére teszik és amikor a hitlevelet becikkelyezik, de az 1917:111. t-cikk, mely a koronázás és a hitlevél becikkelyezéséről szól, ezeket mondja: „Mi, I. Károly, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarország e néven IV. apostoli királya, esküszünk az élő Istenre, a boldogságos Szűz Máriára, és az Istennek minden szentjeire, hogy Magyarország és Horvát-Szlavón-Dalmátország jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét és területi épségét, valamint Magyarország és a vele ugyanazon államközösséget képező Horvát-Szlavón-Dalmátországok integritását, országos alkotmányát sértetlenül fenntartjuk stb. Isten minket úgy segítse.”

B e n k ő G á b o r : Esküszegő!

Balla Aladár: Mint törvényhozó, köteles vagyok most már kutatni, hogy vájjon megtartotta-e IV. Károly király ezt az esküt. 1918 október 17-én, tehát az összeomlást megelőzőleg 14 nappal, az ú. n. magyar nemzeti tanács megalakulását megelőző 9 nappal a következő császári manifesztumot bocsátotta ki IV. Károly király (olvassa): „Hűséges osztrák népemhez! Ausztria népeinek akaratahoz képest szövetségi állammá alakul át, amelyben minden néptörzs saját külön állami közösséget alkot letelepülési területén. Kormányomat megbízom, hogy haladéktalanul készítse elő Ausztria újjáépítését. A népeket, melyek önrendelkezési jogán az új birodalom felépül, felhívom, hogy nemzeti tanácsaik útján vegyenek részt a nagy munkában.“

Néhány napra rá más két igen fontos császári rendelet jelent meg, mind a kettő az összeomlás előtt. Mielőtt azonban ezeket felolvasnám, meg akarom tisztelni a politikai felfogás dolgában velem nagyon ellentétes felfogást valló — sajnos, hogy nincs jelen — nagy Windisch-Graetz Alfréd unokáját, (Derűtség a jobboldalon.) Windisch-Graetz Lajos herceget, aki „Vom rothen Prinz zum schwarzen Prinz“ című munkájában ezekről a manifesztumokról a következő kritikát mondja. Windisch-Graetz mondja ezt, a volt császári és királyi felségnek leghűbb katonája (olvassa): „A manifesztum nyilvánosságra hozatala logikus módon csak Magyarországhoz egyidejűleg intézett kiáltvánnyal történhetett volna meg, mert alkotmányjogi szempontból teljes lehetetlenség volt mélyreható alkotmányváltozásokat, az osztrák államjogi állapot teljes átalakítását eszközölni, anélkül, hogy Magyarországhoz egyidejűleg nyilatkozatot intéztek volna. Ez alkotmányunk legprimitívebb követelménye s akkor, amikor szövetségre léptünk Ausztriával, kikötöttük, hogy ilyen fontos állam jogi manifesztumoknak és óriási kihatású császári rendeleteknek kibocsátása csak úgy történhessék meg, ha erről előbb a magyar felelős kormányt értesítik és a király annak hozzájárulása mellett intézkedik koronartományai mikénti kormányzása és berendezkedése tekintetében.“ Visszatérve az általam előbb említett két császári rendeletre, engedjék meg, hogy ezekkel is igazoljam, hogy mennyire tartotta meg IV. Károly király a hitlevélben tett esküjét és a koronázás alkalmával tett alkotmányjogi esküjét. A rendelet ezeket mondja (olvassa): „A flotta, a tengerészeti intézmények és más, a tengerészet tulajdonát képező dolgok átadatnak a zágrábi, illetve polai helyi bizottságoknak. A hadügyminisztérium tengerészeti osztálya

részeről egy képviselő, a zágrábi nemzeti tanáccsal a további részletek megállapítása végett közvetlenül érintkezésbe lép.“ Tehát az osztrák és magyar birodalom tulajdonát képező . . .

B e n k ő G á b o r: Rablás! Sikkasztás!

Balla Aladár: . . . a *pragmatica sanctio* főfeltételét képező fegyvernemet, hatalmas erőnket a magyar nemzet és az osztrák állami reprezentanciának megkérdoztetése nélkül a magyar szent István koronája tartományainak elszakításával alakított horvát-szerb Nemzeti Tanácsnak rendelkezésére bocsátja, odaajándékozza, jöllehet, a *pragmatica sanctio* köteletségévé teszi, hogy az együttbirtoklással járó közös és kölcsönös védelem és a közös biztonságnek együttes erővel való keresztülvitele szempontjából a fegyveres erőt nekünk bocsássa rendelkezésre és nem idegen érdekek céljaira.

B e n k ő G á b o r: Mit szólsz ehhez Szabó? Ez már rablás!

Balla Aladár: A második császári rendeletben Őfelsége megengedte a hadsereg és a mögöttes országrész csendőrségi tisztjeinek, hogy az illető nemzeti tanács rendelkezésére bocsáthassák magukat abból a célból, hogy a közrend és nyugalom fenntartására alakított katonai szervezet szolgálatot teljesítsen és megengedi, hogy az újonnan alakult országok színeit és uniformisait is hordhassák. A mi volt és általunk fizetett császári és királyi tisztjeink!

De ki ne emlékeznék még arra, hogy 1918 október 23-án, amikor a császári manifesztum, a császári parancs folytán Zágrábban megalakult a Narodno Vjecse, a Nemzeti Tanács, a bán aznap sietett esküt tenni és hűségéről biztosítani azt a Nemzeti Tanácsot, amelynek feladata volt, — és ezt keresztül is vitte — hogy a szent István koronája országaihoz tartozó Horvát-Szlavón-Dalmátországotólünk elrabolja, sőt a Muraköz nagy területére is rátegye kezét. Őfelsége IV. Károly király hozzájárulásával október 23-án Suranic parancsnokló tábornok egész helyőrségével felesküdt a horvát Nemzeti Tanácsnak, mely szét darabolt bennünket, mely elszakította tőlünk szent István koronája országainak egyik legszebb kincsét, egyik legszebb gyöngyét. Kérdezem, hogy ezek a tények maradhatnak-e minden hatás nélkül? Képzeljék el, ha Angliában a fejedelem ugyanígy bána az ország területével, az ország értékeivel és alkotmányával! (Igaz! Úgy van! jobbfelől.)

Hogyha ilyen tényeket állapítunk meg volt királyunkról, ha megállapítjuk, hogy a *pragmatica sanctio*ra tett esküje dacára, pedig az együttes uralkodásnak a kötelezettsége alatt áll, ismét min-

den felelős, alkotmányos magyar tényező meghallgatása nélkül november n-én lemondott az osztrák uralkodói jogainak gyakorlásáról, akkor két nappal az eckartsauai levél kibocsátása előtt elszakította magát Magyarországtól is, mint uralkodó. De veszem magát az eckartsauai levelet, ahol kijelenti, hogy az ország ügyeinek vezetésében, illetve a kormányzás és az uralkodói hatalom ténykedéseiben ő többé részt nem vesz és aláveti magát a Nemzetgyűlés, az illetékes alkotmányos tényezők határozatának, akár államforma, akár pedig más határozat tekintetében. Nem akarom felolvasni ezeket a leveleket, de amennyiben nem untatom a t. Nemzetgyűlést, (Halljuk! jobbfelől.) a szubjektív vonatkozású részek kihagyásával csak a minket érdeklő fontos, utolsó mondatot olvasom fel, amely így szól (olvassa): „Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet fejlődésének, ennél fogva minden részvételről az államügyek vitelében lemondok és már eleve elismerem azt a döntés, amellyel Magyarország a jövődő államformát megállapítja.“

B e n k ő G á b o r: Hát most már döntünk!

M e s k ó Z o l t á n: Azt mondják, terror alatt írta ezt a levelet. Három mágnás terrorizálta állítólag.

Balla Aladár: T. Nemzetgyűlés! Nemcsak ezek, a törvény által dekretált rendelkezések, nemcsak ezek, a hitlevélkibocsátás és a koronázási eskü letétele körül megállapítható érdemtelenések fosztották meg és fosztják meg IV. Károlyt a tróntól; hanem az a tény, hogy ő annak ellenére, hogy már az első puccskíséret után proklamációjában elismerte, hogy ezen vállakozás olyan akadályokba ütközött, amelyek lehetetlenné teszik rá nézve az országban való továbbmaradását, nehogy végveszedelembé döntse az országot: mégis egy félévre rá — anélkül, hogy a nemzet ünepélyes meghívása megérkezett volna, mint ahogy az megérkezett Konstantin királyhoz (Úgy van! jobbfelől.) — újból megjött és fegyveres erővel akarta visszaszerezni azt az uralkodói hatalmat, amelyről önként lemondott.

(Az elnöki széket Gaal Gaszton foglalja el.)

M e s k ó Z o l t á n: Voltak-e idegen csapatok, igen vagy nem? Ez nagyon fontos!

Balla Aladár: T. Nemzetgyűlés! Aki e kalandos kísérletekkel ismételen veszélybe dönti az országot, akinek ténykedése

folytán itt polgárháború folyt és magyar vér ömlött, az érdemtelenné vált a magyar trónra.

Benkő Gábor: Ki kell kérni az ententétől és felelőségre vonni!

Balla Aladár: Aki nem az ország és nemzet akaratából és szeretetéből, hanem a fegyverek erejével akar érdemet szerezni magának a magyar trónhoz, az érdemtelen a magyar trónra.

Meskó Zoltán: Voltak-e ott osztrák századok, a kormány állapítsa meg ezt! Ez nagyon fontos kérdés!

Homonnay Tivadar: Nem voltak. Azt, ami egyes plakátokon van, nem a kormány mondja.

Meskó Zoltán: De benne volt a hivatalos jelentésekben!

Balla Aladár: Minden hatalom a nemzettől származik, ezzel szemben eltörpül minden hatalmi törekvés, minden dinasztikus és egyéb magáncél. (Úgy van! jobbfelől és a szélsőbaloldalon.) A nemzeti akarat erősebb minden jognál és törvénynél, mert ez minden jognak forrása, és e hatalommal csak az élhet, aki érdemes, de nem az, aki sem törvényes, sem erkölcsi jogcímmel ehhez nem rendelkezik.

De, t. Nemzetgyűlés, miután mégis megörökíteni kívánjuk ezen történelmi jelentőségű nemzetgyűlési napot, engedtessek meg nekem., hogy én ezúttal még azok előtt is, akik a közjoggal kevesebbet foglalkoznak, teljesen áttekinthetően és megérthetően igazoljam, hogy a *pragmatica sanctio* alapján ezen törvényhozási aktus nélkül máris elvesztette IV. Károly király és az egész Habsburg-dinasztia a magyar trónhoz való jogát.

Drozdly Győző: Természetes!

Nyéki József: Úgy van!

Balla Aladár: T. Nemzetgyűlés! A *pragmatica sanctio* egy alapszerződés, amelyben a két kontraháló fél: a Habsburg-ház és a magyar nemzet Magyarországon. Magyarország csak azon feltétel mellett mondott le ősi szabad királyválasztási jogáról és fogadta el a Károly, Lipót és József ágyékából származó mindkét nemű leszármazottaknak a magyar trónhoz való jogát, amennyiben mindenkoron a Habsburg-házból származó és az örökös tartományok élén álló fejedelem egyszersmind a magyar korona viselője is, amennyiben a Szent István koronaországainak és a birodalmi tanácsban képviselt tartományoknak együttes, feloszthatlan és elválaszthatlan birtoklása biztosítatik, s amennyiben erre vonatkozó kölcsönös és közös védelem, a közös biztonság céljából szük-

séges együttes fegyverkezés biztosíttatik a magyar nemzet részére. Mert, t. Nemzetgyűlés, ha az az osztrák birodalom nálunk sokkal kisebb, vagy jelentéktelen kis doudec államocska lett volna, akkor mi ősi alkotmány-jogunkról: a szabad király választási jogunkról nem mondtunk volna le; (Úgy van! jobbfelől.) hanem lemondunk azért, hogy egy nálunk hatalmasabb birodalom álljon melénk, (Úgy van! jobbfelől.) és minden külföldi támadással és feldaraboltatási veszedelemmel szemben védjen meg bennünket a közös és kölcsönös védelmi elv alapján. Amikor az osztrák-magyar birodalom a világtörténelmi események folytán összeomlott és így az a főfeltétel, hogy az örökös tartományok és Szent István koronájának országai együttesen birtokoltassanak megszűnt ts amikor, eltekintve a pólai nemes gesztustól, hogy a legfontosabb fegyvernemünk egyikét odaajándékozta idegen érdeknek, — megszűnt a lehetőség is, hogy a mi védelmünkre a hatalmas osztrák-magyar birodalom véderejét, fegyverzetét igénybe vehessük, s amikor megszűnt a személynek közössége: akkor minden feltétel megszűnt — s megszűnvén a feltétel, maga a szerződés, amelynek alapján a Habsburgok a magyar trónra jutottak, szintén hatályát veszítette és feltétlenül semmissé vált. (Úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)

T. Nemzetgyűlési Ultimátum ultimátumot követett az utolsó napokban. Ez nagyon súlyos esetet jelent; súlyosat azért, mert — amint az előttem szólott t. képviselőtársaim is már kimutatták és kiemelték — az a látszat forog fenn, hogy ezt a legfontosabb alkotmányjogi aktusunkat idegen hatalmak parancsszavából teljesítjük. De én a súlyosság hatványozott fokát (Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.) abban látom, hogy olyan kormány áll az ország élén, amely oda juttatott bennünket, hogy a magyar nép szívéhez oly közelálló közjogi aktust és jogaiknak biztosítását, — ami oly régi vágyat képezett, — csakis akkor érvényesíthetjük, ha az entente erre vonatkozó felhívása megérkezett az ország kormányához. (Úgy van! jobbfelől.)

Valóságos alkotmányjogi és parlamentáris paródiát látok abban, — hogy ne mondjam, anarchiát — hogy olyan kormány képviseli ezt a törvényjavaslatot, amelynek semmi köze ezen törvényjavaslathoz, (Úgy van! jobbfelől.) amelynek egyetlen gondolata nem áll közel a törvényjavaslat egyetlen mondatához, szavához, betűjéhez sem, nem vallja magát ahhoz közelállónak szíve egész melegével, hanem utálattal nézi ennek a magyar nemzet által any-

nyira óhajtott trónfosztási aktusnak a keresztülvitelét. Ez a parlamentarizmus anarchiáját jelenti és mindenesetre megingatja a népnek a törvényhozás komolyságába és az alkotmányos felelős kormány közjogi méltóságába, illetőleg a tekintélybe vetett hitet. (Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Így nem lehet tekintélyeket megóvni, ha a nép, az ország látja, hogy az a kormány, amelynek elnöke Pécselt azt mondta: IV. Károly legális király és a királykérdést vele együttesen lehet megoldani és neki nemcsak joga, hanem kötelessége is, amikor csak a vis major megszűnik, eljönni és újból elfoglalni az ország trónját — hogy ez a kormány képviseli itt ezt a törvényjavaslatot.

Azokat a gyönyörű fejtegetéseket, amelyeket Rassay barátom itt előadott, kiegészítem abban a tekintetben, hogy vájjon, ha idejön ez a király, helytálló lesz-e gróf Bethlen István miniszterelnöknek az a fennen hirdetett hazafias felfogása, hogy mi csak akkor fogadjuk el őt újból királyunknak, ha kijelenti, hogy csak Magyarországon fog kormányozni; ha pedig más országban is fejedelmi jogokat akar gyakorolni és más ország koronáját is a fejére akarja venni, akkor a magyar Nemzetgyűlés hozzájárulását kell kikérnie? (Derűtség a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Vájjon ha az a IV. Károly, Buda várában Ostenburgok által és a többi Landsknechtek által körülveve a hadsereg főparancsnoka lesz, gróf Bethlen István önmagáért fog-e akkor, — amennyiben IV. Károly újból osztrák koronára aspirál — itt ellentállani és azt mondani, hogy nem kell, hogy nem engedjük, hogy más ország uralkodója is legyen?

D r o z d y Győző: Ez az igazság! (Zaj.)

Balla A l a d á r: Mondom, ez a legszomorúbb ebben a dologban. (Zaj. Elnök csenget.) Itt van a parlament többségét képviselő párt, amely kijelenti, hogy alkotmányunk újjáépítésének pillanatában mi teljesen együttérzünk az ezen törvényjavaslatban lefektetett elvekkkel, (Úgy van! jobbfelől.) s akkor azt olvasom, hogy a kormány lemond, megint felmond, kitakar, betakar, Isten tudja, mit akar. (Derűtség.) Azt tudja, hogy tovább akar kormányon maradni és mindazok, akik természetesen a cenzúra további fenntartásával és a közszabadságok további konfiskálásával ránk oktrojálják akarataikat, kiállnak a világ elé és annak a sok amerikai és francia intervjuvóló újságírónak azt mondják, hogy a magyar nemzetnek ez a felfogása a királykérdésben, a magyar nemzet ezt kívánja. S mikor megnézem, hogy mi van ezen hangzatos

frázis mögött és megkopogtatom, akkor üresen kong, mert az a magyar nemzet, amelyre hivatkoznak, nagyon picike, mert még az 1848 előtti Karok és Rendek által reprezentált magyar nemzetet képviselik. Hát hol van az azóta felszabadult nagy néptömeg, amelyből a magyar nemzet áll? (Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Hát merik mondani, hogy az is a hátuk mögött áll, hogy annak a nevében is beszélnek?

Különben láttuk mélyen t. Nemzetgyűlés, hogy Haller István t. barátomnak mennyire volt igaza a nép milliói sírásáról, hogy a rabláncon menő királyt siratják; megláttuk, hogy mennyien éreznek vele. Hiszen — amint méltóztatik tudni — a baranyai választást megelőzőleg csak nyolc nappal engedte meg a déli vidékeken vezérlő tábornok és vezérkara a szabad mozgást, s megengedte, hogy zárt helyiségben népgyűléseket rendezhetünk mi, szabad királyválasztók. Legalább velem ez történt meg kilenc nappal a választás előtt.

D r o z d y G y ő z ő : A beszámolót is betiltotta!

Balla A l a d á r : Ennek dacára senki más abból a megyéből be nem került ide, csak a szabad király választók. (Úgy van! a jobb és a szélsőbaloldalon.)

S z a b ó J ó z s e f (budapesti): Mándy Sámuel szabad királyválasztó? (Felkiáltások jobbfelől: Igen!)

Balla A l a d á r : Igen, ott voltam mellette, ott tett hitvallást, hogy a Habsburg-kérdést nem a parlamentben, nem a kaszinóban intézik el, hanem a nép intézi el. Ugyanakkor történt, hogy az olaszii róm. kath. plébános a pódiumról, mikor megkérdezte a 2. nép, hogy mi a véleménye, tisztelt elnök úr, főtisztelendő úr, a Habsburg-kérdésről, azt mondta, hogy ez nem tartozik ide, ezt majd a pesti urak fogják elintézni. (Derűtség.) Igaz, hogy egyetlen egy ajánlatot sem kapott erre a nagyszerű kijelentésre.

Felszólalásomat azzal a felszólítással kívánom befejezni, amelyet a t. kormányhoz intézek, s azt mondom, hogy miután mégis jónévű emberek ülnek a bársonyszékben, hiszem, hogy hazafiás érzésük és lelkiismeretük ezúttal meg fog szólalni és azt fogja mondani: szakítsunk véget már ennek a népellenes kormányzásnak, szakítsunk véget már ennek a reakciós kormányzásnak; adjuk vissza a szegény magyar népnek, amely annyit szenvedett legutóbb is idegen érdekekért, császárok érdekeiért (Úgy van! jobbfelől.) és annyira vérzett, adjuk vissza neki a szabadságát, állítsuk vissza Magyarországon a közszabadságokat, tegyük lehetővé, hogy min-

den tisztességes, magyar hazafi véleményét szabadon nyilváníthassa; (Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.) tegyük lehetővé, hogy végre az alkotmányos rend helyreálljon Magyarországon. Enélkül konszolidációt, jogrendet ne várjon a t. kormány. És ha künn 35 -ön vagy már 50-en áll a koronánk, sok tekintetben ez az önök hibája is . . .

D r o z d y Gy ő z ő: Teljesen a kormány hibája. (Zaj. Elnök csenget.)

Balla Aladár: . . .mert amikor ilyen óriási jelentőségű események zajlódnak le Magyarországon, akkor, bár leverték a puccsistákat, a lázadókat, de ugyanazzal a lélegzetvétellel kijelentik, hogy még mindig legitimisták, vagy nem legitimista az a kormány, amelynek minden egyes külképviseleti alkalmazottja — nem mondom, hogy talán nincs három-négy kivétel, de majdnem minden alkalmazottja — a legitimista zászlóra esküszik?

Nagyon fogok örülni, ha a külügyminiszter úr megnevezi azon követeket, akik nem habsburgisták; nagyon fogok örülni, ha megnevezi azokat, akik valaha a szabad királyválasztás elvéhez hű politikusoknak vallották magukat. Mert akkor ne várjuk, hogy a külföld elhigye rólunk, hogy azt, amit a magyar nép már évszázadok óta hirdet, önök, a többség, a szabad királyválasztó párt komolyan végre is kívánja hajtani. Ezért van a bizalmatlanság a külföld részéről. S bár tiltakozom az ellen, hogy bármi tekintetben beavatkozzanak a mi belügyeinkbe, de nem veszem rossznéven, ha bennünket még mindig úgy kezelnek, mint ahogy megtanították a régi osztrák császári világ idejében a külföldet, hogy ez csak egy leigázott nép, ennek nincs szava, ha látják, hogy dacára annak, hogy 2, világesemények bennünket felszabadítottak, mégis csak ott tartunk, ahol tartottunk évtizedek előtt, hogy ott várjuk, hogy valamely felettük álló hatalom mutassa meg az utat, az irányt, amely felé a magyar népnek mennie kell.

S z a b ó J ó z s e f (budapesti): Végül jegyzőkönyvi köszönetet szavaz a kisententnek a beavatkozásért. (Mozgás és zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

B a l l a Aladár: Amikor egy képviselő annyira belelovgolja magát és ennyire megkövesedett frazeológiában leledzik, hát lehet-e várni, hogy ezzel a társasággal az általános választás újból való elrendelése nélkül lehessen a jogrendet és az alkotmányos rendet biztosítani? önök kimennek 22—29.000 választó elé — akiknek 95 százaléka csupa kisember — és ott mindig a nép jogáról

szaválnak s azután bejönnek ide és minden népjogot eltipró habsburgisták soraiba lépnek. Nem tudom, hol voltak akkor, amikor ezen függetlenségi elvekért hitet kellett tenni? (Nagy zaj balfelől. Éljenzés és taps a jobboldalon.)

Szabó József (budapesti): A területi integritásról van szó! Magyarország függetlenségéről van szó! (Zaj jobbfelől.)

Drozdy Győző: Magyarország függetlensége és a Habsburgok! Nagyszerű!

Benkő Gábor: Kimondhatatlan nyomort és szenvedést küldött a császár ránk! (Zaj.)

Balla Aladár: Ezért, amidőn újból felszólítom a kormányt, hogy legközelebb benyújtandó lemondását vegye komolyan, kijelentem, hogy a Ház asztalán fekvő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául általánosságban elfogadom. (Helyeslés a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)

Dömötör Mihály: Tisztelt Nemzetgyűlés! Midőn abban a nagy és tragikus, négyszázéves pörben, melynek befejezéséhez közeledik a nemzet, ezen alkalommal, mint a Nemzetgyűlés egyik tagja, én is szavazatommal hozzájárulok a marasztaló ítélethez, méltóztassék nekem megengedni, hogy az idő előrehaladottságára való tekintettel, röviden mondjam el azokat az indokokat, amelyek alapján ezen marasztaló ítélethez csatlakozom. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ennek a nemzetnek 400 éves tragédiája mellett a legsúlyosabb argumentumokat éppen a történelem nyújtja. Ez a legnagyobb és leghatalmasabb tanú a magyar nemzet igaza mellett, a történelem a koronatanú a Ház asztalán fekvő javaslat elfogadása érdekében (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) Méltóztassék tehát megengedni, hogy a magyar történelem véres lapjából egész röviden tetemrehívást rendezzek. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Nézetem szerint a mohácsi vész után azok, akik ennek a nemzetnek egy részét reá bírták arra, hogy a nemzet szekerét a Habsburg-dinasztia hatalmához hozzákapcsolja, tévedtek. Mert noha a magyar nemzet sokszor, így a dürnkruti csatamezőn, a hétéves háborúban és a napóleoni hadjáratokban megmentette a Habsburgok trónját, a hála ezért az volt, hogy a törekvés ennek a nemzetnek elpusztítására, a fajmagyarság kiirtására, majd később a nemzet elnémetesítésére, (Igaz! Úgy van! jobbfelől.) még később pedig gyarmati állapotban való tartására, kizsákmányolására és

kiuzsorázására, soha egy pillanatig nem szünetelt. (Úgy van! jobbfelől.)

A kiirtási törekvések igazolására legyen szabad csak egy okmánya hivatkoznom s ez egy jegyzőkönyv, amely 1620-ban, egy Bécsben tartott császári tanácskozásról vétegett fel, amelyen a magyar kérdést tárgyalták, s amelyen jelen volt II. Ferdinánd császár, Wallenstein és két tábornoka, Eggenberg és Harrach, továbbá a pápai nuncius és a spanyol nagykövet, s ahol Wallenstein és tábornokai álláspontjával szemben a spanyol nagykövet tanácsára az az álláspont fogadtatott el és ment határozatba, hogy a magyarokat össze kell vészíteni a törökkel s miután ilykép külpolitikailag elszigeteltetett, kegyetlen, zsarnoki és ravasz kormányzókat kell a nemzet nyakára ültetni, akik a nemzet semmiféle jogát el nem ismerik, ősi alkotmányát, szokásait lábbal tapossák, a népet sanyargatják s ha ezért panasszal fordulnak a császárhoz, mondja nekik, hogy ezekről a visszaélésekről neki semmiféle tudomása nincsen s ha ilyképp a nemzet vezetői külföldi segítséghez folyamodnak, akkor ez kitűnő alkalom, hogy a nemzet vezetőinek fejét leüttesse s azután a vezérek nélkül maradt népet tovább sanyargatva, egészen a kétségbeesésig vigye s ha a nép fellázad, úgy ez kitűnő alkalom lesz a magyarság teljes és tökéletes kiirtására. (Zaj jobbfelől.) Erre a célra a spanyol nagykövet ugyanakkor 40.000 spanyol katonát is rendelkezésre bocsátott a császárnak. (Felkiáltások jobbfelől: Nagyon szép!)

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ez a jegyzőkönyv valóságos program lett, miként Nagy Péter cár végrendelete és a magyar nemzet pár évtizeddel később Caraffa gróf eperjesi vérengzései és Basta császári tábornok erdélyi garázdálkodásai révén tapasztalhatta ennek a programnak gyakorlati végrehajtását.

Ehhez a programhoz annyira ragaszkodtak, hogy annak utolsó maradványa egész 1849-ig nyúlt, amidőn I. Ferenc József a muszka intervenció kieszközlése alkalmával adott azt az ígéretét, hogy a szabadságharcból kifolyólag senkinek bántódása nem lesz és hogy visszaállítja a régi alkotmányt, megszegve, a hadifogságba esett magyar tábornokokat felakasztatta. (Felkiáltások jobbfelől: Úgy van! Aradon!)

Tisztelt Nemzetgyűlés! Az isteni gondviselés azonban kegyesebb volt a nemzethez, mint a bécsi udvar. A kiirtás módszere nem sikerült. A magyar nemzet megmaradt s akkor ezen módszer helyébe lépett az ország kizsákmányolásának és gyarmati állapotban

való tartásának politikája. Ennek igazolására elég hivatkoznom az Osztrák-Magyar Monarchia vám- és kereskedelmi szerződéseire, amelyek ezt az országot sok-sok milliárddal károsították meg.

Tisztelt Nemzetgyűlés! A Habsburg-monarchiában a magyar alkotmány a háborút megelőző évtizedekben lényegében fikció volt, (Úgy van! a szélsőbaloldalon.) amelynek csak a magyar jogász zsenialitás tudta megadni az alkotmányosság látszatát, s a Habsburg-uralkodók, különösen az utolsó évszázadokban, típusai voltak a fondorkodó monarchának, aki egyik nemzetiséget a másik ellen, valamennyit a magyar ellen, (Úgy van! jobbfelől.) egyik osztályt a másik ellen és egyik felekezetest a másik ellen uszítva, iparkodott megvalósítani a divide et impera elvét.

K e r e k e s M i h á l y: Segítették a magyar főurak is.

D ö m ö t ö r M i h á l y: Elég ennek igazolására rámutatnom arra a közismert tényre, hogy ugyanaz a Ferenc József, aki a nemzeti küzdelem neve alatt ismert magyar nemzeti megmozdulás letörésére az általános szavazati jog jelszavához folyamodott, ugyanaz a Ferenc József röviddel utóbb, mikor ezt a nemzeti küzdelmet ilyképpen letörnie sikerült, kormányba ültette azt a Tisza István grófot, aki az általános szavazati jognak elkeseredett elvi ellensége volt. (Úgy van! jobbfelől.)

Tisztelt Nemzetgyűlés! Ez a dinasztia sohasem tudta és sohasem akarta megérteni a szerencsétlen magyar nemzetet, mert a közhatalomról táplált középkori, patrimonialis felfogása, amely nem akart ismerni államot, csak tartományt, nem akart ismerni polgárt, csak alattvalót és nem ismert nemzetet, csak néptörzset, örök és kiegyenlíthetetlen ellentétben állott a magyar alkotmánnyal és a magyar közjognak azon ősi rendelkezésével, hogy minden jognak és hatalomnak egyedüli és kizárólagos forrása a nemzet.

T. Nemzetgyűlés! Ez a szerencsétlen nemzet ismételtlen iparkodott lerázni magáról ennek a végzetes kapcsolatnak, ennek a súlyos balszerencsének igáját, de mindig hasztalan, mert egy világhatalommal szemben győzni nem tudott. És most, mikor ez a világhatalom összeomlott és semmivé lett, csodálatos és hihetetlen, de tény, hogy akadtak gyászmagyarok, (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) akik el akarták gáncsolni a magyar nemzet évszázados függetlenségi törekvéseit.

P a c z e k Géza: Mindig voltak ilyenek Magyarországon!

D ö m ö t ö r M i h á l y: De kik ezek voltaképpen? (Halljuk! Halljuk! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) Jórészt idegen nevű és

idegen származású, vagy pedig fajmagyarságukból kivetkőzött főurak, akik a császártól kapták a címet, a rangot . . .

Balla Aladár: A birtokot!

Dömötör Mihály: . . . és a szabadságharcosok, de különösen II. Rákóczi Ferenc elkobzott birtokait.

Kerekes Mihály: Tizennégy falut ráadásul, mint Károlyi Sándor!

Dömötör Mihály: Továbbá az osztrák császári diplomácia ide származott emberei, akik a világot osztrák császár nélkül nem is tudják elképzelni.

Paczek Géza: Nepalek hiányzik ezeknek!

Dömötör Mihály: Végül volt császári generálisok, akiknek egy aranygallér, egy piros stráf a nadrágon az egész mindenségük, és akik öreg napjaikra sem tudják levetkőztetni a császári kadetiskolában nyert fiatalkori oktatás minden félszességét és ferdeségét.

Benkő Gábor: Kossuth-kutyáknak neveztek minket!

Dömötör Mihály: Végül idetartoznak a háború előtti idők összes politikusai, akik könnyelműek voltak a baj felidőzésében, rövidlátóak voltak annak előrelátására és tehetetlenek annak elhárítására, akiket a büntudat és a rossz lelkiismeret hajt a karlisták táborába, (Úgy van! Úgy van! Taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.) mert igen jól tudják, hogy egy magyar nemzeti királyság és ennek a nyugati hatalmak felé való igazodása lerántaná a leplet bűnös mulasztásaikról és bemutatná ennek a politikának a következményeit az ő szörnyű valóságában. (Úgy van! Úgy van! Taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Ha ez a dinasztia együtt élt-halt volna a nemzettel a múltban, ha éreztük volna néha-néha annak simogató kezét és nem mindig az ökölcsapásokat, (Felkiáltások a jobboldalon: Kötelet!) akkor ezeknek a gyászmagyaroknak a törekvését meg tudnám érteni. Mikor azonban azt kell látnom, hogy megtagadva a magyar nemzet múltját, megtagadva a magyar nemzet évszázados szenvedéseit és szabadságharcait, előbb egy mindenképpen fondorlatos, félszeg és hazug propagandával iparkodtak a nemzetet félrevezetni (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) és a Mohács utáni tévedés megisméltésébe belevinni; majd hogy ez nem sikerült, fegyverrel törtek a nemzetre, akkor azt kell mondanom, hogy minden szolgáltság lealacsonyítja az embert és ez a négyszázéves szolgáltság a nemzetnek különösen úgy-

nevezett magasabb rétegeire úgy hatott, mint az eredendő bűn, amely szerint az ember akarata meggyengült és értelme elhomályosult. (Mozgás.)

Ha ezek a magasabb körök felismerve a helyzetet és megértve a kor és a nemzet hívó szavát, a nemzet érdekében most annak élére ugrottak volna, a hálás nemzet elfelejtette volna múltban elkövetett bűneiket, megbocsátott volna és talán szobrot emelt volna emléküknök. Így azonban ezeknek az uraknak emlékéből a magyar nemzet történelmének komor lapjain nem maradt vissza más, mint egy fekete lap, amelyen sárga betűkkel ez lészen írva: Magyaroknak születtek, de császári labancok voltak egész életükben. (Úgy van! Úgy van! Taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Az ember szinte úgy érzi, mintha régmúlt idők hazajáró lelkei kísérténének, annak az 5—6 oligarchának lelke, akik Mátyás királynak adták esküvel megerősített szavukat, hogy Corvin Jánost fogják királlyá választani, ahelyett pedig elszaladtak Lengyelországba és a magyar trónra ültették Európa legtehetetlenebb uralkodóját, Dobzse Lászlót.

Balla Aladár: Vak eszközük volt!

Dömötör Mihály: Utána megválasztották a gyermek Lajost azzal a megokolással, hogy nekik olyan király kell, akit az üstökénél fogva tartanak.

Benkő Gábor: A középpárt ezért akarja Ottót!

Dömötör Mihály: Vagy azoknak a főuraknak hazajáró lelke, akik hűséget esküdtek Zápolya Jánosnak, majd néhány héttel rá megválasztották Ferdinandust és hűséget esküdtek neki. Továbbá azoknak a főuraknak hazajáró lelke, akik osztozkodva II. Rákóczi Ferenc elkobzott birtokain és javain, (Úgy van! Úgy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.) utána a jóllakott fenevad derült ábrázatával szavazták meg a II. Rákóczi Ferencet meggyalázó törvényt.

Benkő Gábor: Mert kaptak birtokot!

Dömötör Mihály: Végül azoké a főuraké, akik 1849-ben a magyar szabadságharc leveretésére oly buzgó muszkavezetők voltak.

Benkő Gábor: Egy Apponyi volt a fővezér! (Mozgás.)

Dömötör Mihály: T. Nemzetgyűlés! Ezek az urak ma is mutogatják nekünk azt a koporsófedelelet, amelyet a magyar nemzet öncélúságára és önrendelkezési jogára rá akarnak borítani.

Ma is kitűzik egy magas póznára a császári Geszler-kalapot,

amelyre a nagy olasz költő, Dante mondása, a pokol tornácának felirata — van ráírva: *Lasciate ogni speranza!* (Mozgás.)

A reménytelenségnek, a lemondásnak, a szolgálai meghunyászkodásnak politikáját nem követheti becsületes magyar, (Helyeslés a jobboldalon.) hanem valahogy az ónodi országgyűlés hangján, Rákóczi Ferenc szellemében azt válaszoljuk ezekre a labantörekvésekre, hogy vége vagyon és vége kell hogy legyen annak az időnek, amikor egy kaszt, egy főúri klikk főúri kézlegyintéssel, passzióból és kedvtelésből intézi ennek a szerencsétlen nemzetnek sorsát. (Elénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Azok a gyászmagyarok, akik a világot osztrák császár nélkül el sem tudják képzelni, most a legitimitás köntösébe burkolódzva akarják a nemzetet félrevezetni és közben a nemzeti királyságról is elzengenek egy-egy akkordot. A karlista értelemben vett legitimitás és a nemzeti királyság fából vaskarika, mert ha igaz az a tétel, — pedig nem igaz — hogy mindaz, ami 1918 október 31-ike óta történt, semmis és érvénytelen, akkor nem lehet nemzeti királyságról beszélni, akkor mi nem szabhatnánk a Habsburgoknak feltételeket, mert akkor mi kötelesek volnánk elfogadni azt a jogállapotot dualizmussal, közös hadsereggel, Gotterhaitével, fekete-sárga zászlóval és minden egyébbel.

T. Nemzetgyűlés! A legitimistáknak azonban, különösen a karlista értelemben vett legitimistáknak, még a magyar jog szerinti sincs igazuk. Az előttem szólott képviselőtársam ezt a tételt részletesen kifejtették. Csupán kiegészítésül a következőt akarom még leszögezni. Azok az udvari közjogászok, akik érzik azt, hogy a *pragmatica sanctio*nak szerződési jellege hozza magával a dinasztia és az uralkodó trónvesztését, most azt kezdik hangoztatni, noha még nem is olyan régen az 1867:XII. törvénycikket is egy megváltozhatatlan örök szerződésnek hirdették, hogy az együttes és elválaszthatatlan birtoklás nem szerződési feltétel, az csak a törvény parancsa. Ha ez így volna, abban az esetben a *pragmatica sanctio* nem szerződés, hanem egyszerű törvény és akkor az a törvény minden jogsértés nélkül bármely más törvénnyel meg is változtatható. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

Ezek után még egész röviden ki kell fejtenem azokat az okokat, amelynek alapján a magyar nemzetnek nem érdeke a Habsburg-restauráció.

T. Nemzetgyűlés! Nekünk olyan király kell, aki lehetővé teszi a mi bekapcsolódásunkat a nyugati nagy demokráciákba,

(Igaz! Úgy van! jobbfelől.) aki hozza a nagy nyugati államok barátságát, amivel szemben elég rámutatni arra, — és azt hiszem, a közelmúlt események szomorúan igazolják azt, — hogy IV. Károly nekünk nem hozhat egyebet, mint egész Európa, vagy talán mondhatnám, az egész világ gyanúját, ellenszenvét. (Egy hang a »zélsőbaloldalon: Gyűlöletét!)

N y é k i J ó z s e f: Gyászt és szenvedést!

D ö m ö t ö r M i h á l y: Nekünk olyan király kell, aki zseniális, mert ennek a nemzetnek a mai súlyos helyzetében kiváló tehetségű uralkodóra van szüksége. IV. Károly nem az, hanem egy előregedett családnak gyenge sarja, aki — miként rövid uralkodása is bebizonyította — a viszonyok megítélésére és az emberek kiválasztására nem bír semmi képességgel.

M e s k ó Z o l t á n: Az utókor „Karl der plötzliche“ néven fogja megörökíteni!

D ö m ö t ö r M i h á l y: Ennek igazolására legyen szabad csak egész röviden rámutatni arra a bizonyos eckartsai levélre. IV. Károlynak a forradalomban tanúsított magatartása minden volt, csak királyi nem. Mert noha már hónapokkal előzőleg figyelmeztették a közelgő összeomlásra, sem a forradalom leverésére, sem pedig annak gyors békekötéssel való megelőzésére nem tudta magát elszánni. Ehelyett kinevezte Károlyi Mihályt miniszterelnöknek, sőt később felmentette az esküje alól és két nappal a köztársaság kikiáltása előtt írta meg az eckartsai levelet, amelyben benne foglaltatik az a kitétel, hogy lemond az államügyekben leendő minderi néven nevezendő részvételről és eleve aláveti magát azoknak a határozatoknak, amelyeket a magyar nemzet az államforma tekintetében hoz. Hát, t. Nemzetgyűlés, ez a levél a forradalomnak királyi jóváhagyása volt és ez a levél előzetes hozzájárulás volt a köztársasághoz. Ez erősítette a forradalmat és gyengítette az ellenforradalmat. Mert hogy követeljük mi a polgártól azt, hogy védje meg a trónt, amikor maga a király járult hozzá és adta beleegyezését ahhoz, hogy őt elkergethessék. (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)

T. Nemzetgyűlés! Ennek az eckartsai levélnek méltó párja az a magatartás, amelyet IV. Károly a Sixtus-levél nyilvánosságra hozatala alkalmával tanúsított, amely levélnek leglényegesebb részét, t. i. azt a kitételt, hogy ő jogosaknak ismeri Franciaországnak igényeit Elzász-Lotharingiára nézve, nemcsak hogy letagadta,

hanem az akkori külügyminiszternek, dr. Czernin Ottokárnak írásbeli becsületszavát adta ...

B e n k ő G á b o r: Hallatlan!

D ö m ö t ő r M i h á l y: ... hogy ez a kitétel a levélben nem foglaltatott. Ugyanez a IV. Károly azután a németek kívánságára és a németek kibékítése érdekében hat osztrák-magyar hadosztályt küldött pont Elzászba, amelyre vonatkozó igényeit Franciaországnak jogosaknak ismerte el.

C s o n t o s Imre: Nem tudta, hogy mit cselekszik!

B e n k ő G á b o r: De Erdélybe nem jutott egy katona sem!

D ö m ö t ő r M i h á l y: Midőn a magyar nemzet hajójának partra vetett roncsait mély megilletődéssel szemlélem, be kell val-lanom és el kell ismernem, hogy az eckartsau-i levél és a Sixtus-levél letagadása volt az a két szirt, amely ezen a hajón a legnagyobb léket ütötte.

T. Nemzetgyűlés! Ezek után nem véték a tárgyilagos igazság ellen, amikor ennek az uralkodónak jellemzésére Franz Novak „A katasztrófa útja“ *című* művében foglalt következő kitévelt idézem: (Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.) „Fejedelmi nihilista volt, aki rövid két év alatt elherdálta elődeinek összes örökségét.“

T. Nemzetgyűlés! Uralkodók ritkán kerülnek földi bíró elé, lendszerint csak akkor, amidőn katasztrófák után, melyekbe bele-vitték a nemzetet bűnös mulasztásaikkal, csordultig telik meg a keserűség pohara és akkor azután az ítélet rendszerint trónvesz-tésre szól. Ezt az ítéletet a magyar nemzet már rég meghozta a szívében, csupán a formai kihirdetése van hátra. A formai kihir-detést ez a javaslat tartalmazza, amelyhez teljes szívvel hozzájárulok. (Élénk éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)

Elnök: Több szónok felírva nincs* Kérem a t. Házat, kíván-e még valaki a törvényjavaslathoz általánosságban hozzá-szólni. (Nem!) Ha nem, a vitát bazárom.

Az előadó urat illeti a szó.

R u b i n e k I s t v á n e l ő a d ó: Elállók a szótól!

Elnök: Az előadó úr *eláll* a szótól. Következik a szavazás. (Nagy mozgás a baloldalon. Zaj és felkiáltások a jobb- és a szélső-baloldalon: Gyávák! A szavazás elől kivonulnak!)

H o r n o n n a y T i v a d a r: Ellene igen, de mellette nem!

M e s k ó Z o l t á n: A frontra tessék menni, a szerbeket visszaverni!

N y é k i J ó z s e f: Labancok! (Folytonos nagy zaj.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek higgadt-ságukat megőrizni.

M e s k ó Z o l t á n : Nagyon nehéz!

Elnök: Ha nehéz is, méltóztassék megkísérelni. (Derűltség.)

Következik a szavazás. Minthogy az általános vitánál két indítvány, illetve határozati javaslat adatott be, bátor vagyok azokat a Nemzetgyűlés előtt ismertetni.

Az egyik a Kószó István képviselő úr által beadott indítvány, amely semmiben sem áll ellentétben magával a javaslattal, tehát azt külön fogom választani; Rupert képviselő úrnak indítványa azonban elknindítványnak tekintendő a javaslattal szemben, tehát úgy kívánom a kérdést feltenni, hogy szembeállítom az eredeti javaslatot Rupert képviselő úr indítványával. Amennyiben el méltóztatnak fogadni az eredeti javaslatot, Rupert képviselő úr indítványa elesik, amennyiben pedig- nem méltóztatik az eredeti javaslatot elfogadni, Rupert képviselő úr indítványa emelkedik határozattá. Hozzáteszem még, hogy Kószó István képviselő úr határozati javaslatára külön fogom a szavazást elrendelni. (Helyeslés.)

Méltóztatnak a kérdés ilyen feltevéséhez hozzájárulni? (Igen!)

Felteszem a kérdést: méltóztatnak-e az előttünk fekvő törvényjavaslatot szemben Rupert képviselő úr indítványával elfogadni, igen vagy nem? (Igen!) Elfogadtatott. Most felteszem a kérdést: méltóztatnak-e a Kószó István képviselő úr által benyújtott határozati javaslatot elfogadni, igen vagy nem? (Igen!) Elfogadtatott.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása. Kérem a jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslat címét felolvasni.

K o n t r a A l a d á r j e g y z ő (olvassa a törvényjavaslat címét, amely észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa az i. §-t).

Elnök: Kíván valaki hozzászólni? Rassay képviselő úr kíván szólni.

R a s s a y K á r o l y : T. Nemzetgyűlés! Ugyanazokból az okokból, melyeket a mai ülésen az általános vita során kifejtani bátor voltam, tisztelettel benyújtom a következő módosítást:

Tisztelettel indítványozom, hogy az I. § helyébe vétessék fel a következő rendelkezés (olvassa):

„Magyarország Nemzetgyűlése, mint a nemzet törvényes képviselője, IV. Károly királynak 1918. évi november 13-án kelt nyilatkozatát, amint az alább következik, ünnepélyesen törvénybe iktatja?!

„Trónralépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam, amely háború keletkezésében semmi részem nem volt.

Nem akarom, hogy személyem akadályául szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, mely iránt változatlan szeretettel vagyok áthatva.

Ennélfogva minden részvételből az államügyek vitelében lemondok, és már eleve elismerem azt a döntést, mely Magyarország jövőendő államformáját megállapítja.

Kelt Eckartsau, ezerkilencszáztizennyolc, november hó tizenharmadikán.

Károly.“

Megállapítja a Nemzetgyűlés, hogy IV, Károly király e nyilatkozatában az állami főhatalom gyakorlásáról lemondott és az állami főhatalom rendezésének jogát a nemzetre ruházta.

Megállapítja továbbá, hogy IV. Károly király az országot a legválságosabb időben elhagyta, azóta pedig az uralkodói jogok átvételének — lemondása dacára történt — megkísérlésével a nemzetet kétízben is az idegen megszállás és így a végpusztulás veszélyének tette ki.

Megállapítja végül a Nemzetgyűlés, hogy a magyar szent koróná országainak és az osztrák örökös tartományoknak az 1723:1. és II. törvénycikkekben a trónörökösödés elengedhetetlen feltételeként kikötött elválaszthatatlan és együttes birtoklása megszűnt és ezzel kapcsolatban a kölcsönös védelem is lehetlenné vált.

Mindezek alapján Magyarország Nemzetgyűlése ünnepélyesen kinyilvánítja, hogy a Habsburg-Lotharingiai ház eddig jogosult összes leányági leszármazóinak trónöröklési joga elenyészett és IV. Károly trónbirtoklási joga is megszűnt, amiért is a királyi szék beállott üresedésével a szabad királyválasztás ősi joga visszaszállott a magyar nemzetre.

Egyben felismerve a nemzet létérdekeit, kimondja, hogy a Habsburg-Lotharingiai ház élő és jövőben születendő tagjait a trón jelöltjei sorából ünnepélyesen kizárja.“ (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Elnök: Kíván még valaki a szakaszhoz szólni? A miniszterelnök úr kíván szólni.

Gr. Bethlen István miniszterelnök: T. Nemzetgyűlés! Kérem, méltóztassék az I. §-t eredeti szövegezésében elfogadni.

Drozdly György: Hogyne, hogy egy kibúvó legyen!

Gr. Bethlen István miniszterelnök: Az i. § megállapítja, hogy IV. Károly uralkodói jogai megszűntek. Ez világos, ez semmiféle további magyarázatra nem szorul. (Úgy van! jobbfelől.) Én azt hiszem, hogy ez minden félreértést sokkal inkább kizár, mint az az indítvány, amelyet a képviselő úr betervezett. (Úgy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)

Elnök: Az előadó úr kíván szólni!

Rubinek István előadó: T, Nemzetgyűlés! Tisztelettel kérem, méltóztassék a törvényjavaslat I. §-át a törvényjavaslat szövegében elfogadni.

Rassay Károly t. képviselőtársam három jogcímnek feltételét kéri a törvényjavaslatba: az első az eckartsau-i levél, a második ama körülmények megállapítása, hogy a király eltávozott az országból és a harmadik az, hogy az együttes birtoklás megszűnt. Teljesen feleslegesnek tartom eme három jogcímnek a törvénybe való vételét, még pedig annál az egyszerű oknál fogva, hogy mind e három ténykörülmeny konzekvenciáit a törvényhozás egyizben már megállapította; mindezeket felvette az 1920:1. törvénycikkbe, mind a háromra hivatkozás történik az idézett törvényben és ezeknek alapján állapította meg az 1920:1. te, hogy a királyi hatalom gyakorlása pedig 1918. évi november hó 13-án megszűnt. (Úgy van! jobbfelől.)

Rassay Károly: Szünetel!

Rubinek István: Megszűnt.

Teljesen feleslegesnek tartom tehát, hogy ezeket újból törvénybe iktassuk. (Helyeslés jobbfelől.)

Elnök: A vitát bezárom. Következik a szavazás.

Az 1. §-sal szemben Rassay képviselő úr egy módosító indítványt adott be, amely lényegében ugyan nincs ellentétben az 1. § szellemével, miután azonban mégis a szakasz megváltoztatását jelenti, a kérdést kénytelen vagyok úgy feltenni, hogy szembeállítom az eredeti szöveget Rassay képviselő úr módosításával. Amennyiben az eredeti szövegeztést méltóztatnak elfogadni, a módosítás elesik; amennyiben az eredeti szöveget nem méltóztatnak elfogadni, az 1. § Rassay képviselő úr szövegeztése szerint fog elfogadtatni. (Helyeslés.)

Méltóztatnak a kérdés ekkénti feltevéséhez hozzájárulni? (igen!) Ha igen, felteszem a kérdést, méltóztatnak-e elfogadni a törvényjavaslat I. §-át eredeti szövegében, szemben a Rassay képviselő úr által benyújtott módosítással, igen vagy nem? (Igen! Nem!) Kérem azokat, akik elfogadják, szíveskedjenek felállni! (Megtörténik.) Többség. Kimondom a határozatot, hogy a Nemzetgyűlés az I. §-t eredeti szövegében fogadta el.

Következik a 2. §.

K o n t r a A l a d á r j e g y z ő (olvassa a 2—4. §-okat, amelyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltván és elfogadtatván, mielőtt az interpellációra áttérnénk, javaslatot kívánok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve.

Mínthogy az imént elfogadott törvényjavaslatnak harmadszori olvasásban való végleges elintézése az ismeretes körülményeknél fogva sürgős, azt a javaslatot teszem a t. Nemzetgyűlésnek, méltóztassék hozzájárulni ahhoz, hogy annak harmadszori olvasása céljából holnap, november 6-án, vasárnap, kivételesen ülést tartsunk, (Helyeslés jobbfelől.) még pedig d. e. 11 órakor és annak napirendje legyen a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után a most elfogadott törvényjavaslat harmadszori olvasása s végül a holnapi ülés jegyzőkönyvének hitelesítése. (Helyeslés.)

Méltóztatnak e napirendi javaslatomhoz hozzájárulni? (Igen!) Ha igen, ezt határozatképpen jelentem ki.

Mielőtt áttérnénk az interpellációra, az ülést 10 percre felfüggesztem.

(Az interpellációk letárgyalása után.)

Elnök: Több tárgy nem lévén, az ülést berekesztem. (Egyhang jobbfelől: Éljen a nemzet!)

(Az ülés végződik délután 1 óra 40 perckor.)

6.

A nemzetgyűlés 261. ülése
1921. évi november hó 6-án, vasárnap

Bottlik József elnöklete alatt.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Bethlen István, gr. Bánffy Miklós, gr. Ráday Gedeon, Hegyeshalmy Lajos, Szabó István (nagyatádi), Belitska Sándor, Bernolák Nándor.

(Az ülés kezdődik délelőtt 11 órakor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

Napirend szerint következik IV. Károly Őfelsége uralkodói jogainak és a Habsburg-ház trónörökösödésének megszűnéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Kérem a jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslatot felolvasni.

F o r g á c s M i k l ó s j e g y z ő (olvassa a törvényjavaslatot).

Elnök: Kíván valaki a törvényjavaslathoz hozzászólni? (Nem!) Ha nem, kérdem a t. Nemzetgyűlést, elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? (Igen!) Határozatként kimondom, hogy a Nemzetgyűlés a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadta.

Kihirdetés végett elő fog terjesztetni.

Napirendünk ezzel letárgyaltatván, napirendi javaslatot kívánok tenni.

Most következik a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítése.

F o r g á c s M i k l ó s j e g y z ő (olvassa a jegyzőkönyvet).

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? (Nincs!) Ha nincs, akkor azt hitelesítettnek jelentem ki és az ülést berekesztem. (Élénk felkiáltások jobbfelől: Éljen a nemzet!)

(Az ülés végződik délelőtt 11 óra 10 perckor.)

1921. ÉVI ORSZÁGOS TÖRVÉNYTÁR.

1921. ÉVI XLVII. TÖRVÉNYCIKK

IV. Károly Ó Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről.

Emlékezetül adom ezennel mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország nemzetgyűlése a következő törvénycikket alkotta:

1. §. IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek.

2. §. Az 1723. évi I. és II. törvényekben foglalt practica sanctio és minden egyéb jogszabály, amely az Ausztriai Ház (Domus Austriaca) trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát veszítette és ezzel a királyválasztás előjoga

a nemzetre visszazállt.

3. §. A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy eziránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.

4. §. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe.

E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát, mind magam megtartom, mind másokkal is megtartatom.

Kelt Budapesten, ezerkilencszázhuszonegyedik évi november hó hatodik napján.

Horthy Miklós s. k.,
Magyarország kormányzója.

Bethlen István s. k.,
m. kir. miniszterelnök.

VII.

Jegyzetek.

III.

AZ ÓNODI ORSZÁGGYŰLÉS ÉS II. ARTICULUSA.

1.

DIARIUM CONVENTUS ONODIENSIS.

Az ónodi gyűlésnek és határozatainak előzményét 1. „II. Rákóczi Ferenc vezérlőifejedeleni és a szövöttek rendek 1705. szeptember 20-án a szécsényi gyűlésen kiállított szövetséglevele“ című munkában. (Hasonmás kiadás. Bevezetéssel ellátta dr. *Borovszky* Samu. Az Országos Casino támogatásával kiadja Hornyánszky Viktor Budapesten, 1911.)

Az ónodi országgyűlés első és második artikulusainak magyar szövegű nyomtatott mását 1. *Márki* Sándor: II. Rákóczi Ferenc c. művének II. k. 32., az összes artikulusok latin nyomtatott záradékát *Rákóczi* Ferenc, *Sennyey* István kancellár és *Krucsay* István titkár aláírásainak másával ugyanott a 40. oldalon.

Az általam közölt hasonmás aláírásai *nem eredetiek*, azok *Krucsay* titkártól valók.

Az ónodi gyűlés — közel egykorú — naplóját velős rövidsége miatt választottam közlésre, hogy az abrenunciáló határozatot az egész országgyűlés hangulatába és szellemébe illeszthessem be.

4.

HERCEG ESZTERHÁZY PÁL NÁDOR ELLENNYILATKOZATA.

Herceg *Eszterházy* Pál nádor ezen nyilatkozatát — amelyet *Szalay* László „egykorú deákszövegű nyomtatványából közölt — mint a császárpártiak iönogását tükröző iratot szükségesnek tartottam hozni, amelyből a magyar élet kettőssége élesen kitetszik. Ez a jelenség végighúzódik nemcsak a függetlenségi nyilatkozatok, hanem egész történetünkön.

A 31. oldalon Ulászló törvényeire tévesen hivatkozik, mert Ulászló 1492. évi (I.) dekrétuma 107. cikkelye azokról szól, „akik trónüresedés idején vagyis a király halála után foglalnak, fosztogatnak, rabolnak és más gonosztetteket visznek véghez.“

Közvetlenül utána említett 1498. évi (III.) dekrétum 45. cikkelyében pedig trónüresség idején, amikor a király örökösök nélkül hal el, az (idegen) (Védelmi követek tiltatnak el attól, hogy az országgyűlésen résztvegyenek, nehogy „az urakat és a közönséget eltántorítsák.“

A 33. oldalon II. Lajos 1526. évi (rákosi) országgyűlésének 17. cikke szól a mondott értelemben.

Jegyzetek.

IV.

BERZEVICZY GERGELY: AUSZTRIA URALMA MAGYARORSZÁGON.

A M. oldalon az 1547. évi törvény 5. cikkelye után a „85“ fölösleges; Berzeviczy kézírata e részt egy kissé pongyola.

A következő sorban sajtóhiba: „trt helyett „art.“ olvasandó.

Hasonmásban bemutatom *Berzeviczy Gergely* dolgozatának utolsó lapját. Minthogy ezt a dolgozatát nem írta alá, Írásának azonosítására bemutatok Berzeviczy Gergely kezéből származó egy folyamodványrészlet is, amelynek nagy betűi pontosan megegyeznek a politikai irat nagybetűivel.

A következőkben az egész könyvben végig több helyt vitába vont 7.687. és az 1723. évi törvények megfelelő helyeit a Márkus Dezső-féle Corpus Juris Hungarici nyomán közlöm:

T. LIPÓT CSÁSZÁR ÉS KIRÁLY 1687. ÉVI. (IV) DEKRÉTUMA

Mi Lipót, Isten, kegyelméből mindég felséges választott római császár és Német-, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Szlavon- stb. országok királya, Ausztria főhercege, Burgund, Brabant, Styria, Karinthia, Krajaa hercege, Morvaország örgrófja, Habsburg, Tirol és Görc grófja stb., adjuk emlékeztül ezeknek rendében, jelentvén mindeneknek, akiket illet:

3. §. Hogy midőn lelkünk egyéb gondjai között, ősi Magyarországunk korábbi boldogletének eszközlésére s visszaszerzésére az is üdvös segéd-eszköznek látszott volna előttünk, hogy szab. kir. Pozsony városunkba, az 1687. évi Szent Lukács evangélista napjára, az összes főpap, báró és mág-nás uraknak és neméseknek, s említett Magyarországunk s csatolt részei többi karainak s rendéinek közönséges gyűlését hirdetvén, s magunk is azon jelen lévén, fenséges főherceg József elsőszülött fiunkat leendő örökös urukká s királyukká koronáztassuk, s ez országunk megőrzésére célszerű más ügyeket is ugyanez országgyűlés alkalmával tárgyaljunk: e végre az oda összegyűlt karok és rendek üdvös előterjesztéseinket elfogadván, miután a közönséges országgyűlést befejezték, említett jószágos előterjesztéseikből, kiegyenlített sérelmeikből s óhajtaikból, s az azokra nézve tett kijelentéseinkből alkotott s közakarattal elhatározott alábbi cikkelyeiket, mindnyájan együtt élönkbe járulván, felségünknek bemutatták.

2. §. Alázattal esedezvé, hogy mi azokat a cikkeket s minden azokban foglaltakat, együtt és egyenként helyeseknek, kedveseknek és tetszőknek tekintvén, királyi egyezésünkkel s hatalmunkkal kegyelmesen jóváhagyni, helyeselni s megerősíteui s mind magunk megtartani, mind másokkal, akiket illet, megtartatni jószágosan méltóztatnánk.

3. §. Mely cikkek sorozata a következő

ELŐBESZÉD,

melyben a karok és rendek Ő Felségének irántuk való kegyelmes s több mint atyai gondoskodásáért s pártfogásáért és az említett országnak a török járom ádul már nagy részben szerencsésen történt felszabadításáért s az országgyűlésnek részükre az előbb említett módon, történt kihirdetéséért tartozó hálát nyilvánítanak s alázatosan esedeznek, hogy az ez alatt alkotott alábbi törvénycikkeket jószágosan megerősíteni méltóztassék.

Hogy Ő legszentségesebb felsége nemcsak az ő Magyarországával, mint az egész kereszténységnek legrégebb védbástyájával, hanem ez országnak hozzá hű elsőrangú fejeivel s oszlopaival és) ezek követőivel, sőt az egész római szent birodalom legnevezetesebb kulcsával, Bécs városával s tartományaival s a mi még több, saját és az övéinek legfelségesebb szeméjtjével s ez országnak szent koronájával együtt (melyet a haza némely nyugtalan és törvénytörő, önző és irigykedő s a kereszténység végromlására fondorral törekvő veszedelmes pártosai, lázító bujtogatósaikkal s a felingerelt török hatalomnak részükről célba vett csábos felhívásával vagy kiindításával nyílt és örökké siralmas veszélynek tettek ki) végre, Isten kegyelmének segélyével, saját és szövetséges társainak egész törekvését! s atyai szívének kegyeletes szeretetét kegyesen arra a célra méltóztatott irányozni: hogy az említett országot, hű lakosaival s a többi fent említett uradalmait, az annyira reménytelen s annyira súlyos veszély hajótöréséből a biztosságot és megmenekülést kikötőjébe vezethesse:

1. §. Aminthogy a kegyelmes és mindenható Istennek alkalmas időben érkezett kedvező segélyével, szerencsésen ki is vezette, legfelségesebb fegyvereivel s hatalmas csapatokba s jól képzett hadseregekbe gyűjtött katonai erejével, majd a nevezett Bécs városánál, majd Budánál, hajdan e Magyarország legvirágzóbb fővárosánál s áldott királyi székénél, majd Esztergomnál, Újvárnál s más több tudvalevő helyen, a kegyetlen török ellenséget s annak erős mezei hadait több ízben véresen leverve s említett Budát, szerencsés jelek között, az ország nagyobb részével s a fenn érintett legnevezetesebb várakkal együtt elfoglalva s az ugyanazon karok és rendek elődei reményen felül, melyről már csaknem örökre lemondtak, előbbi királyi hatalma alá újra visszahelyezve s végre keresztény névnek oly nagy s annyi évek során át mindenféle törhetetlenül s dőlőfösen] dühöngő esküdt ellenségét a haza s Ő Felsége többi országai és tartományai nyakáról távol időkre elűzve, a pártütöket s a belső fondorkodás részeseit pedig megfékezve s helyenként lealcázva, oly elmondhatatlan győzelmet s diadalmat nyert, melyhez hasonló, Isten kegyelméből, ily folytonos, állandó s tartós hadi sikerrel, Ő Felsége bármily dicsőséges elődeink, az üdvözült királyoknak egyikére sem ragyogott.

2. §. Ő Felségének az ő hűségesebb karai és rendéi irányában, legkegyelmesebb lelkének teljességéből kiáradott, e különös s több mint atyai hajlama, szeretete, gondoskodása és jósága, úgyszintén győzedelmes fegyvereinek ebből kisugárzó dicsőséges és kimondhatatlan szerencséje, mely rég

elmúlt századok óta Ő Felsőre számára a jelen időkig fenmaradt, a boldog-
emlékeztető elődeihez képest, sokkal nagyobb, mint hogy azt emberi nyelv-
vel és tollal kellőleg kifejezni lehessen.

3. §. Hogy végre, mostan isi folyton tartó felséges harci heve s sze-
renesés előhaladása közben,, az ő karainak és rendéinek ide Pozsonyba, az
jóllétüknek helyreállítása s fenmaradásuk végett kihirdetett közgyű-
lésre közibük jönni s ezeknek annyi és oly tartós hadi szenvedés és nyomo-
rúság viszontagságaival (minden hihetőségen felül) rendkívül súlyosan
elgyötört leikeiket legfelségesebb személye láthatásával újra felemelni s
a felséges császárnénak és királynénak, valamint az újonnan megkoro-
názott fenséges királynak, úgymint legkedvesebb fiúnak óhajtott meg-
érkezésével s jelenlétével földeríteni és felvidítani s hű karainak és ren-
déinek bemutatott üdvös előterjesztéseivel, mindazokat, melyek a fentebbi
módon visszafoglaltaknak az ország részére való állandó megtartására
a még hátralévőeknek szerencsésen eszközözendő visszaszerzésére s az emlí-
tett nyomorúságnak enyhítésére s mindeneknek kölcsönös és békés fen-
maradására vonatkozni látszanak, velők tárgyalatni és hogy napról-napra
Ő Felsője halmozott atyai kegyelmének, még gazdagabb kincseivel gyara-
podjanak s azoknak késő halála után is soha hiányában ne legyenek s
hogy elmondhassák róla, hogy mint legkegyesebb atya, fenséges fiörökö-
seiben is jótékonyan élni fog s a róluk való halhatatlan gondoskodást s
pártfogásukat szíven fogja viselni, fentisztelt elsőszülött fiát a szent koro-
nával szokott módon megkoronázandó jövendőbeli örökös királlyá s úrrá
tenni méltóztatott.

4. §. Ő felségének eme kegyelmes hajlamáért, gondoskodásáért s-
atyai kegyességéért, amely az ő alázatosságuk és hűséges etigeclolmesséük
minden nemét és az ő kegyelme bőségének viszonzására irányuló törekvé-
süket felülmúlja: nem szűnnek meg, legalázatosabb engedelmességüknek
hódoló kötelezettségével, a szívükből kitelhető köszönetet mondani.

5. §. Ő legszentségesebb felségének és az ő felséges házának tartós
jólétet s legszerencsésebb országlást s minden lépésében állandó boldogsá-
got forró óhajtással foglalván imáikba, egyszersmind alázatosan esedez-
nek, hogy hűséges karait és rendéit szokott s vele született kegyelmessé-
gébe s atyai jóindulatába továbbra is befoglalni s az előbb említett üdvös
előterjesztésekből s kiegyenlített sérelmeikből és kegyesen elintézett kívá-
nataikból alkotott s közszavazással megállapított alább beigatott cikkeiket,
jóságosan elfogadni, királyi hatalmával minden pontjaikban és záradé-
kaikban jóváhagyni, megerősíteni s mind maga megtartani és végrehajtani,
mind bárki mással megtartatni s végrehajtatni kegyeskedjék.

1. CIKKELY.

Fenséges József, fejedelem, ausztriai főherceg urat, Magyarország királyává avatják, kiáltják és koronázzák.

Noha Ő legszentségesebb császári és királyi felsége kimondhatatlan, több mint atyai kegyességének, jóságos gondoskodásának s pártfogásának érdemei, melyeket e Magyarország s a hozzákapcsolt részek hű karai és rendéi iránt, szerencsésen felvett uralkodásának kezdete óta tanúsított, oly nagyok s végtelenek s viszont, a karok és rendek köteles csorbítatlan hűségének Ő legszentségesebb felsége iránt már ennél fogva is örökre leköötött tartozásai s hódolata szintén akkora, hogy ha ezt a mindenható jó Istentől imáikkal megnyerni lehetne, a karok és rendek nem szünnének meg folyvást kérni, hogy Ő császári és királyi felsége e világ hátralévő Összes» századaim keresztül az egész kereszténység s ez ország s annak kapcsolt részei felett szerencsésen, dicsőségesen és atyailag uralkodva s kormányozva, életben maradjon:

1. §. Midőn mégis annak megfontolásával, hogy a királyok és fejedelmek sorsa is a halál változásainak van alávetve: ennek tekintetéből gondolataikat minden időben oda irányozzák, hogy Ő legszentségesebb felségének felettük való szerencsés uralkodása s kormányzása, késő elhunytá után is, felséges örökösében folytatást nyerjen és a midőn, a miatt azon vannak, hogy jövődöbeli királyuk és uruk felavatásáról (a szeszélyes uralkodási szünetek megelőzése okából is) idejekorán gondoskodás történjék, bámulatos vigasztalódással vetik tekintetüket a fenséges fejedelemre, József ausztriai főherceg stb. úrra, az atyai erények élő példaképére s ő legszentségesebb felségének az atya útján igen kedvelt elsőszülött fiára, akit nekik erre a ft égi gonviselés rendelt.

2. §. Ki után vágyakozva (mihelyt őt meglátták) a karok és rendek az ő valóban különös s éppen kiváló királyi lelkületétől hihetetlenül elragadtatva, Ő fenségét, a jóságos hitlevélbe beigatott cikkek elfogadása s az alábbírt alakban letett eskü után, hozzájárulván Ő császári és királyi felségének jóváhagyása s atyai áldása is, s az isteni gondviselés segélyül hívásával, egyértelműleg s üdvözlő felkiáltások közt jövődö királyukká s legkegyelmesebb urukká ünnepélyesen megkoronázták, biztosan reménykedve, hogy a most megkoronázott felség, legkegyelmesebb atyjának legkegyelmesebb fia, hű karaitól és rendéitől jóságát és kegyeseégét soha és sehol el nem vonja.

Az előírt esküforma tartalma a következő legyen:

Mi József, Isten kegyelméből Magyarország királyá stb. Esküszünk az élő Istenre, annak legszentebb anyjára, szüz Máriára s minden szentekre: hogy mi Isten anyaszentegyházait, a főpap urakat, bárókat s nemeseket, a szabad városokat s minden országlakost, mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban, kiváltságaikban s régi jó és helyben hagyott szokásaikban, amint ezeknek értelmezése s használata iránt a király s a

karok és rendek országgyűlésileg közösen megegyeznek, megőrizzük s mindnyájuknak igazságot szolgáltatunk, néhai felséges András király dekrétumát (kizárva s félretéve azonban ugyanazon dekrétum 31. cikkelyének záradékát, mely így kezdődik: Hogyha pedig mi stb. e szavakig: ellentmondhassanak mindörökké) megtartjuk, Magyarországnak határait, s mindazt, ami ahhoz bármi jogon vagy címen tartozik, el nem idegenítjük s meg nem csorbítjuk, sőt, amennyire lehet, öregbítjük s kiterjesztjük s minden egyebet megteszünk, amit az összes karoknak és egész Magyarországnak közjávára, dízére s gyarapodására igazságosan tehetünk, Isten minket úgy segítjen s minden szentek.

2. CIKKELY.

A mostani, császári és királyi szent felség fenséges finemű örökösének elsőszülöttét Magyarország s az ahhoz csatolt részek természetes és örökös királyainak nyilvánítják.

És, minthogy Ő császári és királyi legszentségesebb felsége, dicsőséges és győzedelmes fegyvereivel, a keresztény név iszonyú ellenségét, a törököt, számos véres és döntő ütközetben megverte, Isten segítő hatalmával, az ő naponkint élethalálra kínzott nyakukról elűzte s annak torkából, melyben ekkorig, oly hosszas időtől fogva, az egész nemzetnek; legnagyobb veszélyével nyögének, ez országnak legnevezetesebb' erősségeit s ezek közt az egykor legvirágzóbb királyi székhelyet, Budát, s ez annyiszor említett országnak védbástyáját, ennek nagyobb részével együtt kiragadta s e legédesebb hazának fölszabadítására ezeket s a még fentebb bővebben elszámolt áldozatokat hozni méltóztatott.

1. §. Ez oly nagy s örökké hálával említendő jótéteményeknek emlékeztére s alázatosan kedveskedő lelküknek mindenkorra felismerhető hálája jeléül, e Magyarországnak s kapcsolt részeinek összes karai és rendei kinyilatkoztatják, hogy mostantól jövőre s örök időre senki mást, mint fenn címzett Ő császári s királyi felségének saját ágyékából származott fiörökösei közül,, az első szülöttet (ugyanest határozván az 1547. évi 5. s más e felől alkotott törvénycikkek) fogják törvényes királyuknak s uruknak ismerni és azt mindenkor és annyiszor, valahányszor ily felavartás újból bekövetkezik, a fentebb kijelentett hitlevélben foglalt cikkelyek előrebocsátandó elfogadása, vagy királyi biztosítása s e felől oly alakban, mint elődei teljesítették, leteendő eskü után, országgyűlésileg, e Magyarországon belül, meg fogják koronázni.

3. CIKKELY.

FentiszteltŐ császári s királyi felsége fiágának megszakadása után következni fognak a fent irt uralkodásban: a mostani felséges spanyol király fiörökösei ugyancsak az első szülöttek; csak ezeknek kihalása után nyerjen helyet a karok és rendek ősi, régi, helybenhagyott szokása s előjoga a királyválasztásban.

(Következik e címet megisméltő törvénycikk szövege).

L CIKKELY.

Jeruzsálemi II. Endre király 1222. évi 31. t.-cikkelyét bizonyos részében megmagyarázzák.

Megemlékezvén ezenfelül a karok és rendek Ő legszentségesebb felsége jószágos előterjesztéséről, mely ugyanis a második Endre király 1222. évben kelt 31. cikkében foglalt annak az egyetlen záradéknak, vagyis inkább a királyoknak való ellenmondás s ellenállás szabadságának az ugyanott felsorolt okokból, a kijavítását célozza, noha ugyanő cikkelynek említett részében a helyes értelmet csak némely egyeseknek rosszakarátú magyarázása törekedett) netán más elromlott értelemre csavarni s Ő legszentségesebb felsége józanabb hű karainak és rendéinek sohasem volt eszükben, hogy annak értelmében (mint ezt a gonosz szándékúak s lázadók elferdítették) törvényes királyuk és uruk ellen valaki fegyverkezessen s fellázadhasson:

1. §. Mindamellott a karok és rendek e pontban is hódolatuknak és mocsoktalan hűségük kötelességének további tanúsítására s a bizalmatlanságnak, mely a király s az ország és annak kapcsolt részei közt e miatt netalán a jövődőben felmerülhetne, gyökeres kiirtására alázattal kedveskedő és hódoló lélekkel beleegyeztek, hogy az ellenmondás s ellenállás szabadságáról beigtatott emez előbb mondott záradékot, második Endre király fentebb említett dekrétuma előbb idézett 31. cikkelyének tartalmából és értelméből, következőleg az előbb leirt módon letett koronázási esküből is, e jelen törvényes rendelettel kizárják s eltávolítsák.

2. §. Egyebekben azonban ugyanaz a törvénycikk és dekrétum, minden pontjaiban, feltételeiben s záradékaiban előbbi erejében s állapotában marad.

3. §. Nem kételkedvén, sőt semmit bizonyosabbnak nem tartván, mint-hogy Ő fensége s annak említett örökösei s más utódai, az Ő legszentségesebb felsége előterjesztésében kifejezett jószágos atyai ajánlatának értelmében is, ugyané karokat és rendeket, nemkülönben utódjaikat is összes közös ősi jogaikban, kiváltságaikban, szabadságaikban s törvényeikben (előbb említett hitlevelének cikkei szerint) királyi uralkodásuknak minden idejében, kegyelmesen megvédik és sértetlenül megtartják.

(Következik 5—29. cikkek).

BEFEJEZÉS.

III. KÁROLY CSÁSÁZÁR ÉS KIRÁLY 1723. ÉVI (II.) DEKRÉTUMA.

A szokásos bevezetés után következő *előbeszéd* s a közölt cikkelyek adják az úgynevezett *pragmatica sanctio*-t.

AZ ELŐBESZÉD.

3. §. És midőn ily halhatatlan dicsőségért (az előbbi §-ban méltatott és „az ország közjávára kivívott s halhatatlan emlékezetre méltó diadalokra“ célzás) s ennyi jótétmenényért ugyanazok a hű karok és rendek köteles hálájuk semmi kitünőbb jelét nem mutathatják Ő legszentségesebb felsége iránt: mint ha magokat s összes utódaikat Ő legszentségesebb felségének s az ő mindkét nemű örököseinek s azután az Őfelséges osztrák házából való utódainak, a közvetlenül következő törvénycikkelyek értelmében, minden időkre lekötik és legalázatosabban alávetik, a mindenható Istenhez, Ő legszentségesebb felségének s említett összes örököseinek tartós, örökkévaló s legboldogabb uralkodásáért, buzgó kérelmeikkel legalázatosabban fohászkoznak.

4. §. S miután Ő legszentségesebb felsége, a hű polgároknak s Ő legszentségesebb felsége hódoló jobbágyainak teljes és biztos boldogságára, az ország régi szokása s a hazai törvények is így kívánván, ezt az országgyűlési orvosszert legkegyelmesebben elrendelni s megengedni méltóztatott, hogy Ő legszentebb felségének ez örökös országa az ezután eljövendő minden időkbén, minden zavartól és veszélytől megóva s úgy minden külső erőszak, valamint bármily végzetes benső mozgalmak ellenében is (melyek az ország s kapcsolt részei karainak és rendéinek legnagyobb kárukra vannak) üdvös és országgyűlésileg megállapítandó módozattal, minden bekövetkezhető eshetőségre biztosítva s ellátva legyen s eképpen, .0 legszentségesebb felsége többi örökös országaival s tartományaival is a kölcsönös egyetértés és egység és így a keresztény köztársaság nyugalma, állandó békéje és zavartalan csöndje Ő felségének s a felséges osztrák háznak kegye, igazságos, erős, boldog, legjóságosabb kormánya alatt örökké tarthasson s a felséges háznak az országban s annak szent koronájában mindkét ágon való óhajtott s az országlakók közönséges szavazatával kiáltott s Ő legszentebb felségének készségesen és hűségesen felajánlott örökösödése jobban megerősödhesék, s ezentúl minden s bármiféle helytelenségeket megelőzzenek s az ország és kapcsolt részeinek hűséges karai és rendéi minden, úgy a hitlevélben foglalt, mint bármely más jogaikban, szabadságaikban, kiváltságaikban s mentességeikben, régi szokásaikban, előjogaikban és ekkorig élvezett s a jelen országgyűlésen is alkotott s valamint a jövő országgyűléseken is alkotandó törvényeikben és szabadságmaikban megmaradjanak s ezekben őket megerősítsék és megtartsák, s l-ogy ugyanezeknek mindenki fölmenthetetlenül engedelmeskedjék, a törvényt és igazságot mindezeknek, összesen és egyenkint, szentül a hazai törvények szerint, az ez országgyűlésen alkotottakat is ide értve, zavartalanul szolgáltsák s az e célra az ország s kapcsolt részek hű karaihoz és

rendéihez legkegyelmesebben tett jóságos előterjesztésnek s az atyai szándéknak törekvésnek segítségére legyenek: az országnak és íz ahhoz kapcsolt részeknek érintett karai és rendéi legalázatosabban esedeznek:

5. §. az e cikkelyek elfogadásának kérése és a megtartási záradéka.)

1. CIKKELY.

Az ország s a ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságaik s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéséért s a karok és rendek közepette saját legszentségesebb személyében megjelenéséért legnagyobb köszönetet mondanak.

A császári és királyi legszentségesebb felségének, a jelen országgyűlésre szerencsésen és igen nagy, valaha alig látott számban egybegyűlt országos karok és rendek iránt való atyai legkegyelmesebb hajlamát s ezeknek fenmaradására s Magyarországnak, meg kapcsolt részeinek közállapota gyarapodására s a szomszéd örökös országokkal és tartományokkal minden eshetőségre és a külső erőnek ellenében is megállapítandó egyessége és a belső nyugalom fentartására irányzott valóban atyai gondját és aggodását, ugyancsak Ő legszentségesebb császári és királyi felségének az ország s az ahhoz kapcsolt részek karaihoz és rendéihez intézett királyi leveléből legújabban; tett előterjesztéseiből, jobbjágyi hűségük hódoló buzgalomával s állandó melegével legalázatosabban megértvén, ez atyai indulatnak irányukban legkegyelmesebben nyilvánított különös kegyéért és azért, hogy nem szolgálván akadályul bármely ellenkező, a római szent birodalmat s az európai békét érdeklő igen nehéz gondjai és hí unkái, hű karai közé eljönni s ezeket legtiszteletreméltóbb és legmagasabb személyében atyailag megvizasztalni s először és mindenekelőtt, a hű karoknak és rendeknek minden eziránt előrebocsátott, megelőző legalázatosabb esedezése nélkül, tisztán csak irántuk viseltetett atyai indulatból felajánlani méltóztatott azt, hogy örökös Magyarországnak s az ehhez kapcsolt részeknek, országoknak és tartományoknak összes karait s rendéit minden, úgy a hitlevélbe foglalt, mint bármely más, ekkorig engedett és alkotott s a jelen országgyűlésen s jövőben is országgyűlésileg alkotandó törvényekben, jogokban, szabadságokban, kiváltságokban s mentességekben, szokásokban, előjogokban megtartandja s azokat és azok mind egyikét legkegyelmesebben megerősíteni kegyeskedett, Ő császári és királyi legszentségesebb felségének legalázatosabb s tőlük kitelhető legnagyobb hálát nyilvánítanak azért is:

1. §. Hogy legfelségesebb osztrák háza nőágának is Magyarország királyi koronájára s az e szent koronához tartozó részekre, országokra és tartományokra, ez ágnak s az abból leszármazóknak kihalásáig, az ország ér az ahhoz kapcsolt részek összes karainak és rendéinek egyértelmű szabad akaratával történt kikiáltását s ugyancsak a karoknak és rendeknek Ő legszentségesebb császári és királyi felségéhez Bécsbe menesztett ünnepélyes küldöttsége útján meghívását.

2. §. És az ilyetén felajánlást oly kegyesen s kegyelmesen és hálás lélekkel fogadni s hű karainak és rendéinek kegyeletes és üdvös óhajtását nemcsak helybenhagyni méltóztatott:

3. §. Hanem ezt az örökösödést Magyarország szent koronájában s a hozzákapcsolt részekben, országokban és tartományokban, a fiágéval azonos elsőszülöttség rendjei szerint oly módon, amint azt Ő legszentségesebb felsége az ő Németországában s azon kívül fekvő örökös országaiban és tartományaiban már szabályozta, megállapította, kihirdette s elfogadta, elválhatatlanul s ugyanazon ág fokozatának egyenlősége esetében a fineműek előjogának figyelembevételével kívánja rendezni, megtartani s megőrizni

4. §. Aképpen, hogy azt a női vagy annak férfi örökösét, aki a felséges osztrák házban elfogadott, említett elsőszülöttségi rend szerint, a felséges osztrák ház előbb mondott országainak s tartományainak örököse lesz, ugyanezen utódlás és örökösödés jogán, a jelen és minden jövő esetben, egyszersmind az ugyancsak feloszthatatlannak: értendő Magyarország s az ahhoz kapcsolt részek, országok és tartományok kétségtelen királynak tartsák és koronázzák.

2. CIKKELY.

Ő császári és királyi legszentségesebb felsége főséges osztrák háza nőágának Magyarország szent koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.

Noha Ő legszentségesebb császári és királyi felségének magyarországi s az ehhez kapcsolt részekből való hű karai és rendéi az ő élénk és virágzó s legjobb állapotban levő korát, erejét, s egészségét látva s Isten áldásában teljesen megnyugodva, igen nagyon bíznak abban, hogy ő, hű karainak e végett a mindenható Istenhez intézett s szünetlenül intézendő imái következtében is, nagy és dicső finemű utódokkal a leggazdagabban meg lesz áldva s az ország hű karai az ő fi örököseinek szakadatlan sorával meg lesznek vigasztalva.

1. §. Minthogy azonban azt is különösen át kell látniok, hogy a királyok és fejedelmek is, a többi emberrel egyenlően, a halandóság végzetének vannak alávetve; ezért éretten s gondosan megfontolva, mind Ő legszentségesebb császári és királyi felsége elődeinek, boldogult néhai atyjának, Lipótnak és testvérének Józsefnek, Magyarország dicsőséges királyainak, mind pedig és kiváltképpen a most legkegyelmesebben uralkodó legszentségesebb császári és királyi felségnek, a haza közjavanak gyarapítására s hű polgárai örök boldogítására hadban és békében véghezvitt legdicsőségesebb tetteit s cselekedeteit, amidőn nemcsak ez örökletes Magyarországot s az ehhez kapcsolt részeket, országokat s tartományokat az említett dicső elődeitől hagyott állapotban megtartotta, hanem a legutóbbi török háború

alkalmával is annak legdühösebb támadásai ellenében lelkesedéssel bátorságba helyezte s ugyanazt diadalmas és szerencsés fegyvereivel, a hozzá kapcsolt országokra s tartományokra is, nevének halhatatlan dicsőségével s a karok és rendek, valamint az ország magánpolgárainak örök biztonságára, kiterjesztette, hogy bármely jövő időkbén minden külföldi s belső zavaroktól s veszélyektől megóva legyen és áldástadó folytonos nyugalomban és a lelkek őszinte egységében, minden külső erőszak ellenében is legszerencsésebben fennmaradhasson.

2. §. S ezenkívül mindenféle belső mozgalmakat, s az uralkodás szüneteléséből könnyen támadható és a karok és rendek előtt régóta igen jói ismert bajokat is gondosan megelőzni óhajtván,

3. §. Őseiknek dicséretes példái után indulva:

4. §. S Ő legszentségesebb császári és királyi felsége, legkegyelmesebb uruk iránt hálájukat s hűségüket a legalázatosabban kimutatni kívánva:

5. §. Ő legszentségesebb császári és királyi felsége férfiágának magvaszakadtával (mely magszakadást Isten legkegyelmesebben távol tartani méltóztassék) az öröklési jogon való utódlást e Magyarországon és koronájában, s az Isten segedelmével már visszaszerzett és visszaszerzendő ehhez tartozó részekben, országokban és tartományokban, felséges osztrák házában nőágára is és pedig első helyen a fentiszelt most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felségnek,

6. §. azután, ennek magvaszakadtával, a néhai boldogult Józsefnek,

7. §. s ezeknek is magvaszakadtán, a néhai dicső Lipótnak, császároknak s Magyarország királyainak ágyékából leszármazókra és ezeknek törvényes, római katolikus, mindkét nemű ausztriai főherceg utódaira, a most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felség részéről a Németországban s azon kívül fekvő is Magyarországgal, meg az ehhez kapcsolt részekkel, országokkal és tartományokkal, az előrebecsátott jog és rend szerint, feloszthatatlanul s elválaszthatatlanul, kölcsönösen és együttesen örökösödésileg birtoklandó más országaiban s tartományaiiban is megállapított elsőszülöttségi rendhez képest, uralkodás és kormányzás végett átruházzák.

8. §. S az említett utódlást elfogadják;

9. §. és eképpen, a felséges osztrák házba behozott és elismert eme női utódlást (kiterjesztve arra most, mindenkorra az 1687. évi 2. s 3. és hasonlóképpen az 1715. évi 2. és 3. törvénycikkeket) a fentebb említett rend szerint megállapítják.

10. §. s elhatározzák, hogy azt e felséges ház említett nőága az előbbi módon örökösökül és utódokul megjelölt mindkét nemű ausztriai főhercegek azt elfogadják, helybenhagyják és az ország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok karainak és rendéinek az előrebecsát-

tott és a legszentségesebb császári és királyi felségtől hasonlóan legkegyelmesebben előzetesen megerősített bitleveles, valamint más fentebb kijelentett szabadságaival s előjogaival együtt, a fent idézett cikkelyek tartalma szerint, minden következő időkbén, koronázás alkalmával megtartsák.

11. §. S a király választására és koronázására nézve a karok és rendek ősi és régi, helybenhagyott s bevett szokását és előjogát oly értelemben tartják főt, hogy annak csakis az említett nőág teljes kihalása után legyen helye.

(Következik 3—129. cikkely.)

BEFEJEZÉS.

Irodalom, név- és tárgymutató a munka utolsó, harmadik kötetében lesz.

TARTALOMJEGYZÉK.

ELŐSZÓ.....	III
I. AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOK NYILATKOZATA 1776	1
II. A FRANCIA NEMZETGYŰLÉS ÜNNEPÉLYES NYULATKOZATA AZ EMBER ÉS A POLGÁR JOGAIRÓL	9
III. AZ ÓNOM ORSZÁGGYŰLÉS ÉS II. ARTICULUSA	15
1. Diarium Conventus Onodiensis	17
2. Az ónodi országgyűlés végzéseinek második artikulusa, mely Józsefet trónvesztetté nyilvánítja	23
3. Az ónodi gyűlés törvénycikkeinek záradéka	26
4. Herceg Eszterházy Pál nádor a keresztény világ valr-mennyi államaihoz 1707. augusztus 2U-án az ónodi trónfosztó határozat ellen írt nyilatkozata	26
IV. BERZEVICZY GERGELY: AUSZTRIA URALMA MAGYARORSZÁGON	37
V. A MAGYAR NEMZET FÜGGETLENSÉGI NYILATKOZATA, DEBRECEN, 1849 ÁPRILIS 19-ÉN.....	57
1. I. Ferenc József 1849 március 4-iki proklamációja	59
2. Birodalmi alkotmány az ausztriai császárság számára	-
3. CXL-ik ülés a képviselőházban 1848. április 14-én	69
4. CXLI-ik ülés a képviselőházban 1849. április 15-én	89
5. 50. ülés a felsőházban 1849. április 14-én	91
6. CXLII-ik ülés a képviselőházban 1849. április 19-én ----	94
7. A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata	99
VI. IV. KÁROLY Ö FELSÉGE URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSBERG HÁZ TRÓN ÖRÖKÖSÖDÉSÉNEK MEGSZŰNÉSE, 1921 NOVEMBER 6	115
1. A törvényjavaslat indokolása.....	117
2. A közjogi bizottság jelentése	118
3. A nemzetgyűlés 258. ülése 1921 november 3-án	119
4. A nemzetgyűlés 259. ülése 1921. november 4-én	121
5. A nemzetgyűlés 260. ülése 1921 november 5-én	195
6. A nemzetgyűlés 261. ülése 1923 november 6-án	253
7. Az 1921:XLVII. törvénycikk	254
VII. JEGYZETEK	255